

DET KONGELIGE
FORSVARSDPARTEMENT

Prop. 1 S

(2014–2015)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2015

Utgiftskapitler: 1700–1795

Inntektskapitler: 4700–4799

DET KONGELIGE
FORSVARSDPARTEMENT

Prop. 1 S

(2014–2015)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2015

Utgiftskapitler: 1700–1795

Inntektskapitler: 4700–4799

Innhold

Del I	Innledende del	9	3.3	Måloppnåing i Forsvaret	42
1	Hovedmål og prioriteringer	11	3.3.1	Leveransar	42
1.1	Mål og oppgaver i forsvars- sektoren	11	3.3.2	Økonomi	48
1.1.1	Gjeldende langtidsplan	11	3.3.3	Interne prosessar	48
1.1.2	Den videre utviklingen av forsvars- sektoren – ny langtidsplan	13	3.3.4	Menneske, læring og utvikling	51
1.1.3	Revisjon av forsvars- og beredskapsplaner	13	3.3.5	Kulturverksemda i forsvarssektoren	54
1.1.4	Samfunnssikkerhet og sivilt- militært samarbeid	13	3.3.6	Forsvarsrelaterte organisasjonar ..	54
1.1.5	Personell og kompetanse	16	3.4	Forsvarsbygg, Nasjonalt tryggingsorgan og Forsvarets forskningsinstitutt	54
1.2	Den videre utviklingen av Forsvaret 2013–2016, samt perioden for kampflyanskaffelsen	17	3.4.1	Forsvarsbygg	54
1.2.1	Økonomiske rammer og forutsetninger for perioden 2013–2016, samt perioden for kampflyanskaffelsen	17	3.4.2	Nasjonalt tryggingsorgan	55
1.2.2	Status etter andre år i plan- perioden (prognose for 2014)	20	3.4.3	Forsvarets forskningsinstitutt	56
1.3	Økonomiske rammer for 2015	21	Del II	Budsjettforslag	57
1.4	Hovedprioriteringer i 2015	22	4	Nærmere omtale av bevilgningsforslagene mv.	59
1.5	Anmodningsvedtak	29	Programområde 04 Militært forsvar	59	
2	Tryggingspolitikk	30	<i>Programkategori 04.10 Militært forsvar mv. ...</i>	59	
2.1	Introduksjon: tryggingspolitiske hovudtrekk	30	Kap. 1700 Forsvarsdepartementet	61	
2.2	Utviklingstrekk og prioriteringar ..	31	Kap. 4700 Forsvarsdepartementet	62	
2.2.1	Omvelting i Europa og nærområda	31	Kap. 1710 Forsvarsbygg og nybygg og nyanlegg	62	
2.2.2	NATO og det transatlantiske samarbeidet	31	Kap. 4710 Forsvarsbygg og nybygg og nyanlegg	65	
2.2.3	FN	33	Kap. 1716 Forsvarets forskningsinstitutt	66	
2.2.4	EU	33	Kap. 1719 Fellesutgifter og tilskudd til foretak under Forsvarsdepartementet	67	
2.2.5	Russland	34	Kap. 4719 Fellesinntekter til foretak under Forsvarsdepartementet	71	
2.2.6	Nordområda	35	Kap. 1720 Felles ledelse og kommandoapparat	72	
2.2.7	Nord-europeisk og nordisk forsvarssamarbeid	35	Kap. 4720 Felles ledelse og kommandoapparat	74	
2.2.8	Nasjonalt operativt ambisjon og alliert operativt nærvær	36	Kap. 1721 Felles ledelse av Forsvarets spesialstyrker	74	
2.2.9	Internasjonale operasjonar og verksemd	36	Kap. 1723 Nasjonal sikkerhetsmyndighet	75	
2.2.10	Gjensidig sivilt-militært samarbeid innanfor totalforsvaret	37	Kap. 4723 Nasjonal sikkerhetsmyndighet	76	
2.2.11	Avslutting	38	Kap. 1725 Fellesinstitusjoner og -utgifter under Forsvarsstaben	77	
3	Rapport for verksemda 2013 ..	39	Kap. 4725 Fellesinstitusjoner og -inntekter under Forsvarsstaben	78	
3.1	Forsvarsdepartementet	39	Kap. 1731 Hæren	79	
3.2	Økonomiske rammer	41	Kap. 4731 Hæren	81	
			Kap. 1732 Sjøforsvaret	81	
			Kap. 4732 Sjøforsvaret	83	
			Kap. 1733 Luftforsvaret	83	
			Kap. 4733 Luftforsvaret	86	

Kap. 1734	Heimevernet	86	6.2	Naturmangfold	124
Kap. 4734	Heimevernet	88	6.3	Kulturminner og kulturmiljøer	125
Kap. 1735	Etterretningstjenesten	88	6.4	Klima og luftforurensning	125
Kap. 1740	Forsvarets logistikkorganisasjon...	89	6.5	Miljøansvar ved forsvars-	
Kap. 4740	Forsvarets logistikkorganisasjon...	91		sektorens anskaffelser	125
Kap. 1760	Nyanskaffelser av materiell og		7	Oppfølging av § 1a	
	nybygg og nyanlegg	91		i likestillingsloven	126
Kap. 4760	Nyanskaffelser av materiell og		7.1	Forsvarsdepartementet	126
	nybygg og nyanlegg	104	7.2	Forsvaret	126
Kap. 1761	Nye kampfly med baseløsning	105	7.3	Forsvarsbygg	128
Kap. 1790	Kystvakten	110	7.4	Nasjonal sikkerhetsmyndighet	128
Kap. 4790	Kystvakten	111	7.5	Forsvarets forskningsinstitutt	129
Kap. 1791	Redningshelikoptertjenesten	112	8	NATOs vurdering av Norge	131
Kap. 4791	Redningshelikoptertjenesten	113	9	Lederes ansettelsesvilkår i	
Kap. 1792	Norske styrker i utlandet	113		heleide foretak under	
Kap. 4792	Norske styrker i utlandet	115		Forsvarsdepartementet	137
Kap. 1795	Kulturelle og allmenntilguttige		9.1	Aerospace Industrial	
	formål	116		Maintenance Norway SF	
Kap. 4795	Kulturelle og allmenntilguttige			(AIM Norway SF)	137
	formål	117		Forslag.....	139
Kap. 4799	Militære bøter	118		Vedlegg 1	
Del III	Omtale av særlige tema	119		Ordninger i tilknytning til verneplikten	146
5	Informasjonssaker	121		Vedlegg 2	
5.1	Utredning av den fremtidige			Standardiserte nøkkeltall for forvaltnings-	
	vernepliktsordningen	121		organer med særskilte fullmakter –	
5.2	Utredning av personellordninger,			Forsvarets forskningsinstitutt (FFI)	148
	herunder befalsordningen	121		Vedlegg 3	
5.3	Oppfølgingsplan «I tjeneste for			Budsjettstatistikk for perioden 2012–2015	154
	Norge» (2014–2017)	121		Vedlegg 4	
5.4	Revisjon av sikkerhetsloven	122		Nøkkeltall for perioden 2012–2015	158
5.5	Helhetlig revisjon av personel-			Vedlegg 5	
	lovene i forsvarssektoren	122		Forsvarets fremtidige styrkestruktur	159
5.6	Troms militære sykehus	122			
5.7	Oppdatering av nasjonale og				
	allierte operative planer	122			
5.8	NATOs toppmøte i Wales	122			
5.9	Helhetlig evaluering av				
	Afghanistanengasjementet	123			
5.10	Samarbeid mellom				
	Forsvarets museer og				
	Norsk Luftfartsmuseum	123			
6	Sektorovergripende klima-				
	og miljøpolitikk	124			
6.1	Helse- og miljøfarlige kjemikalier	124			

Tabelloversikt

Tabell 1.1	Forsvarsrammen 2015 sammenlignet med 2014	21	Tabell 4.23	Budsjettekniske endringer	110
Tabell 3.1	Endringer i løyvinga 2013	42	Tabell 4.24	Budsjettekniske endringer	113
Tabell 3.2	Utvikling av operativ evne 2012–2013	43	Tabell 4.25	Budsjettekniske endringer	116
Tabell 4.1	Budsjettekniske endringer	61	Tabell 8.1	Input/Output Metrics – Individual Nation's Fact Sheet 2013	135
Tabell 4.2	Budsjettekniske endringer	63			
Tabell 4.3	Prosjekter over 100 mill. kroner	65	Vedlegg 2		
Tabell 4.4	Budsjettekniske endringer	67	Tabell 2.1	Utgifter og inntekter fordelt på art	148
Tabell 4.5	Forsvarsattachéer ved norske utenriksstasjoner i 2015	68	Tabell 2.2	Inntekter etter inntektskilde	150
Tabell 4.6	Militærrådgivere i 2015	68	Tabell 2.3	Virksomhetens kontantbeholdning pr. 31. desember i perioden 2011–2013 med spesifisering av formål kontantbeholdningen skal benyttes til ...	151
Tabell 4.7	Budsjettekniske endringer	72			
Tabell 4.8	Budsjettekniske endringer	74	Vedlegg 3		
Tabell 4.9	Budsjettekniske endringer	77	Tabell 3.1	Vedtatt budsjett og regnskap	154
Tabell 4.10	Budsjettekniske endringer	79			
Tabell 4.11	Budsjettekniske endringer	81	Vedlegg 4		
Tabell 4.12	Budsjettekniske endringer	84	Tabell 4.1	Fordeling av vedtatt budsjett 2012–2014 og forslag til budsjett for 2015	158
Tabell 4.13	Budsjettekniske endringer	86	Tabell 4.2	Forsvarsbudsjettet og brutto nasjonalprodukt	158
Tabell 4.14	Budsjettekniske endringer	90			
Tabell 4.15	Budsjettekniske endringer	92			
Tabell 4.16	Budsjettekniske endringer	93			
Tabell 4.17	Formålstabell	94			
Tabell 4.18	Kategori 1-prosjekter	95			
Tabell 4.19	Kostnadsbildet for kampfly med baseløsning	106			
Tabell 4.20	Finansiering av kampfly med baseløsning	106			
Tabell 4.21	Formålstabell	107			
Tabell 4.22	Kategori 1-prosjekter	108			

Figuroversikt

Figur 3.1	Utvikling i Heimevernets trening	44	Figur 3.4	Utvikling i Luftforsvarets aktivitet	45
Figur 3.2	Utvikling i Sjøforsvarets segling	44	Figur 3.5	Utvikling i Hærens øving	45
Figur 3.3	Utvikling i Sjøforsvarets aktivitet i Nord-Noreg	45	Figur 3.6	Utvikling i årsverk i Forsvaret, gjennomsnitt for året	53

DET KONGELIGE
FORSVARSDPARTEMENT

Prop. 1 S

(2014–2015)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2015

Utgiftskapitler: 1700–1795

Inntektskapitler: 4700–4799

*Tilråding fra Forsvarsdepartementet 12. september 2014,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Solberg)*

Del I
Innledning del

1 Hovedmål og prioriteringer

Omstillingen av Forsvaret til et innsatsforsvar har vært nødvendig og har gitt Norge et moderne forsvar av høy kvalitet. Norge kan i dag stille etterspurte og relevante bidrag i internasjonale operasjoner på kort varsel. Forsvaret leverer også svært godt på sine fredstidsoppgaver, fra overvåking og suverenitetshevdelse til støtte til det sivile samfunn. Moderniseringen av Forsvaret er viktig og vil fortsette. Dette vil kreve en vedvarende vilje til å satse på Forsvaret gjennom tilstrekkelige, stabile og forutsigbare rammevilkår, kombinert med en vilje til stadig fornyelse og fortsatt effektivisering internt i sektoren. Regjeringen vil utvikle et sterkt og moderne Forsvar med evne til å løse nasjonale oppgaver og bidra effektivt i alliert og internasjonalt samarbeid for sikkerhet og fred.

Selv om mye er oppnådd i arbeidet med å omstille og modernisere forsvarssektoren, gjenstår også viktige utfordringer som vil kreve vanskelige valg og prioriteringer for å sikre en troverdig forsvarsevne i en varig endret sikkerhetspolitisk situasjon. Omstillingen til et innsatsforsvar har også hatt en pris. Evnen til bidrag ved ev. krise og krig hjemme med utholdenhet og dybde i strukturen, har ikke vært gitt tilstrekkelig prioritet. Utfordringene vi ser i dag og de vi kan se for oss i tiden fremover har til dels svært kort varslingsstid. Regjeringens partiene har i sin politiske plattform lagt til grunn at det er et fortsatt behov for økte bevilgninger, modernisering og reform, og at det må skapes reell og varig balanse mellom bevilgninger, struktur og oppgaver. Dette følges opp i regjeringens forslag til forsvarsbudsjett for 2015.

I budsjettet for 2015 foreslår regjeringen en betydelig og reell styrking av de samlede bevilgningene til Forsvaret for å sikre relevante og moderne militære kapasiteter for fremtiden. Anskaffelsen av nye F-35 kampfly følges opp i samsvar med stortingsvedtak. Samtidig prioriteres en ytterligere styrking av den operative evnen i Hæren og Heimevernet samt en tildeling av økte ressurser til Luftforsvaret for å kunne videreutvikle operativ evne i en kritisk omstil-

lingsfase. Det legges til rette for at Kystvakten og Sjøforsvaret kan løse sine oppdrag på et høyt nivå. Tilstedeværelse og utvikling av militære kapasiteter for å ivareta oppgaver i nordområdene prioriteres sammen med en videreutvikling av forsvarssektorens evne til å bistå det sivile samfunn og bidra til samfunnssikkerheten. Regjeringen viderefører arbeidet med forebyggende sikkerhet og IKT-sikkerhet på tvers av samfunnssektorene. På personellområdet vil arbeidet med å gjennomføre den omfattende kompetansereformen i forsvarssektoren være høyt prioritert i 2015 sammen med en målrettet oppfølging av veteransatsingen.

1.1 Mål og oppgaver i forsvarssektoren

1.1.1 Gjeldende langtidsplan

Stortinget ga ved behandlingen av gjeldende langtidsplan, jf. Innst. 388 S (2011–2012) til Prop. 73 S (2011–2012), tilslutning til at Forsvaret skal bidra til å oppfylle følgende forsvarspolitiske målsetninger:

- Alene og sammen med allierte sikre norsk suverenitet, norske rettigheter, interesser og verdier, samt bevare norsk handlefrihet mot militært og annet press.
- Gjennom deltakelse i flernasjonale fredsoperasjoner med utvetydig forankring i FN-pakten og internasjonalt forsvarssamarbeid, bidra til fred, stabilitet, håndhevelse av internasjonal rett og respekt for menneskerettighetene, samt forebygge bruk av makt fra stater og ikke-statlige aktører mot norsk og internasjonal sikkerhet.
- Sammen med allierte bidra til kollektivt forsvar av Norge og andre allierte iht. til våre allianseforpliktelser, og til å møte ulike typer anslag og angrep for å sikre norsk og kollektiv sikkerhet.
- Bidra til å ivareta norsk samfunnssikkerhet, redde liv og begrense konsekvenser av ulykker, katastrofer, anslag og angrep fra statlige og ikke-statlige aktører.

Forsvarets oppgaver er en operasjonalisering av de forsvarspolitiske målsettingene. Disse oppgavene kan sammenfattes i følgende overskrifter:

1. Utgjøre en krigsforebyggende terskel med basis i NATO-medlemskapet
2. Forsvare Norge og allierte mot alvorlige trusler, anslag og angrep, innenfor rammen av NATOs kollektive forsvar
3. Avverge og håndtere episoder og sikkerhetspolitiske kriser med nasjonale ressurser, herunder å legge til rette for alliert engasjement om nødvendig
4. Sikre et nasjonalt beslutningsgrunnlag gjennom tidsmessig overvåking og etterretning
5. Hevde norsk suverenitet og suverene rettigheter
6. Ivareta myndighetsutøvelse på avgrensede områder
7. Delta i flernasjonalt krisehåndtering, herunder fredsstøttende operasjoner
8. Bidra til internasjonalt samarbeid på det forsvars- og sikkerhetspolitiske området
9. Bidra til ivaretagelse av samfunnssikkerhet og andre sentrale samfunnsoppgaver

Militært forsvar er en av statens kjerneoppgaver. Forsvaret skal utgjøre en krigsforebyggende terskel med moderne kapasiteter og høy reaksjonsevne. Regjeringen vil utvikle et sterkt og moderne forsvar med evne til å løse nasjonale oppgaver og bidra effektivt i alliert og internasjonalt samarbeid for sikkerhet og fred.

Den sikkerhetspolitiske utviklingen gjør det krevende å forutse hvilke utfordringer og rammebetingelser Forsvaret vil stå overfor fremover. Å sikre at Norge har et reelt terskelforsvar med robuste og fleksible operative avdelinger som kan håndtere skiftende og komplekse utfordringer i lys av det til enhver tid gjeldende trusselbildet, vil derfor gis prioritet i den videre moderniseringen av Forsvaret.

Norges sikkerhet bygges sammen med andre. Grunnpilaren i norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk er samarbeidet i NATO. Krisen i Ukraina, og den endrede politiske situasjonen som følge av krisen, har bekreftet NATOs relevans som forsvarsallianse og som arena for politisk håndtering av felles sikkerhetsutfordringer. Regjeringens målsetting er å bidra til at NATO forblir en sterk og troverdig allianse, og at Norge forblir en relevant alliert og partner. Det transatlantiske forholdet skal prioriteres, norsk engasjement i og bidrag til NATO skal styrkes og det skal tilrettelegges for alliert aktivitet og nærvær i Norge. Engasjementet i Afghanistan, som har preget Alliansen i over

tolv år, går mot slutten. Samtidig ser vi tydeligere behovet for at NATO og Norge må være forberedt på spente situasjoner også i egne nærområder. At NATO lykkes med å omstille seg fra et fokus på utfordringer i fjerne strøk til oppgaver i våre nærområder, er avgjørende for alliansens fremtidige relevans, og dermed for Norges sikkerhet. Regjeringen vil ta en mer aktiv rolle i NATO og arbeide for å styrke alliansesamholdet og det kollektive forsvaret. Det vises til en nærmere omtale av utviklingen i NATO og regjeringens prioriteringer i proposisjonens del II og III.

I denne sammenhengen er reell operativ evne av avgjørende betydning. Forsvaret må også ha evne til å samvirke effektivt med allierte styrker, både for å møte utfordringer i våre nærområder og for å levere tellende bidrag til internasjonale operasjoner. Evnen til å kunne delta i internasjonale operasjoner vil være av vesentlig betydning for utformingen av forsvarsstrukturen, som en del av det kollektive forsvaret og for å kunne bidra til internasjonal fred og stabilitet. Substansielle bidrag i internasjonale operasjoner har gitt Forsvaret mye operativ erfaring. Det er likevel fortsatt en vei å gå for å sikre at vi i praksis og gjennomgående har et tilstrekkelig fleksibelt og troverdig forsvar med høy reaksjonsevne som kan håndtere de skiftende utfordringene med tilstrekkelig utholdenhet og dybde.

Det norske forsvaret er fortsatt lite i størrelse. Samtidig har Norge lyktes i å modernisere og videreutvikle sine militære kapasiteter slik at Forsvaret i dag kan levere bidrag av høy kvalitet hjemme, så vel som ute. Den relativt privilegerte økonomiske situasjonen i Norge må sammenholdes med et Europa der de fleste land ser seg nødt til å kutte kraftig i sine forsvarsstrukturer som følge av en økonomisk krise. Budsjettkuttene hos mange av våre samarbeidsland øker viktigheten av flernasjonalt forsvarssamarbeid innenfor anskaffelser, trening og støttefunksjoner. Regjeringen ønsker å styrke det bi- og multilaterale samarbeidet med sentrale allierte i nærområdene, delta aktivt i EUs sikkerhets- og forsvarspolitiske fora samt videreutvikle det nordiske forsvars- og sikkerhetssamarbeidet.

Forsvarets struktur skal først og fremst være dimensjonert for forsvaret av Norge og allierte mot trusler, anslag og angrep innenfor rammen av NATOs kollektive forsvar. Samtidig spiller Forsvaret en viktig rolle for samfunnets samlede beredskap. Forsvaret råder over mange kapasiteter som kan utgjøre betydelige bidrag i andre krisesituasjoner, eksempelvis ved ulykker, naturkatastrofer eller terror. Forsvarets kapasiteter er til-

gjengelige for nasjonal krisehåndtering, og det må sikres best mulig samarbeid mellom Forsvaret, politiet og andre sivile beredskapsmyndigheter.

1.1.2 Den videre utviklingen av forsvarssektoren – ny langtidsplan

Forsvarssektorens langtidsplaner er viktige politiske og forvaltningsmessige virkemidler for å sikre en langsiktig og balansert utvikling av Forsvaret og forsvarssektoren som helhet. Langtidsplanene angir og forankrer hovedlinjer for sektorens utvikling, inkludert forsvarspolitiske mål, oppgaver og ambisjonsnivå, samt tilhørende økonomiske og strukturelle rammer. Dette er basert på en oppdatert vurdering av sikkerhetspolitiske, forsvarspolitiske, økonomiske og samfunnsmessige forhold av betydning for utviklingen.

Overgangen til ny planleggingsmodell kom med St.prp. nr. 48 (2007–2008), og betyr at langtidsplanleggingen og arbeidet med å identifisere og utrede behov for endringer nå foregår kontinuerlig. Den endrede planmodellen rokker likevel ikke ved praksisen med å presentere langtidsplaner for Stortinget basert på et bredt grunnlagsarbeid, for å sikre langsiktighet for utviklingen av forsvarssektoren. En ny langtidsplan gir anledning til å presentere en oppdatert gjennomgang av forsvarssektorens rammebetingelser, særlig av det sikkerhetspolitiske bildet, som grunnlag for å fremlegge forsvarspolitiske hovedlinjer. Samtidig kan langtidsplanene i større grad fokusere på regjeringens hovedprioriteringer, nye strategiske temaer, samt enkeltsaker og tiltak det er ønskelig å fremme.

Vi har vært vitne til omfattende sikkerhetspolitiske endringer siden den forrige planen ble vedtatt. Det er viktig at vi har en bred og rettidig gjennomgang av hvilke implikasjoner dette bør ha for innretningen av Forsvaret fremover. Forsvarets kompetanse- og teknologitunge virksomhet fordrer langsiktighet i utviklingen av struktur og oppgaver. Dette krever helhetlig tenkning, og en langtidsplan er et egnet verktøy for å bidra til bred politisk forankring av hovedprioriteringer og valg. Regjeringen tar derfor sikte på å legge frem en ny langtidsplan for forsvarssektoren for Stortinget våren 2016.

Forsvarssjefen er i kraft av sin instruks den øverste fagmilitære rådgiver i Forsvarsdepartementet og skal fremme uavhengige fagmilitære råd. Forsvarssjefen har derfor fått i oppdrag å levere sitt fagmilitære råd om den videre utviklingen av Forsvaret som et helt sentralt innspill i utarbeidelsen av en ny langtidsplan. Rådet vil foreligge høsten 2015.

1.1.3 Revisjon av forsvars- og beredskapsplaner

Det er avgjørende for forsvarssektorens evne til å ivareta sine oppgaver i krise og krig at relevante forsvars- og beredskapsplaner er etablerte og oppdaterte. Det har i de senere år blitt gitt prioritet til et omfattende arbeid med gjennomgang og oppdatering både av hovedelementene i det operative planverket knyttet til forsvar av norsk territorium og til oppdatering av beredskapsplaner for styrkeoppbygging av de enkelte avdelingene i Forsvaret. En gjennomgang av ordninger som sikrer at Forsvaret i krise og krig har nødvendig og sikker tilgang til sivile ressurser inngår som en del av dette arbeidet. Forsvars- og beredskapsplanarbeidet vil bli gitt prioritet også i 2015. Som en del av dette arbeidet vil etablering av tilfredsstillende logistikk- og beredskapsbeholdninger være et sentralt satsingsområde. Formålet er å bidra til at Forsvaret sikres nødvendig robusthet, utholdenhet og seighet.

Forsvarsdepartementet har de senere årene arbeidet aktivt for at NATO skal videreutvikle eksisterende forsvarsplaner for forsterkninger til våre nærområder. Som en følge av den endrede politiske situasjonen har alliansen iverksatt utvikling og revisjon av NATOs strategiske og operasjonelle forsterkningsplaner, herunder planer for forsterkning av Norge. Det forventes at dette arbeidet bl.a. vil synliggjøre alliansens behov for vertlandsstøtte og tilgang til operativ infrastruktur. Det må derfor påregnes at revisjonen vil kunne få konsekvenser for vårt eget beredskapsarbeid.

1.1.4 Samfunnssikkerhet og sivilt-militært samarbeid

Hovedrasjonale for Forsvaret er å forsvare landet mot ekstern aggresjon eller eksternt press. Forsvaret er dermed først og fremst et redskap for militær beredskap og militært forsvar. Dersom den sivile samfunnssikkerheten er truet på en slik måte at politiet eller andre sivile myndigheter alene ikke er i stand til å håndtere situasjonen, kan disse myndighetene anmode Forsvaret om bistand. For å løse sine hovedoppgaver er Forsvaret avhengig av ordninger som sikrer nødvendig og sikker tilgang til sivile ressurser. Dette er i samsvar med det gjeldende totalforsvarskonseptet.

Forsvarssektoren har en rekke kapasiteter som på anmodning kan bistå i sivile krisesituasjoner, både ved ulykker, naturkatastrofer og alvorlige kriminelle handlinger, herunder terror-

aksjoner. Alle Forsvarets tilgjengelige ressurser kan i utgangspunktet trekkes på for å ivareta den sivile samfunnssikkerheten. Omstillingen og moderniseringen av forsvarssektoren har styrket Forsvarets evne til hurtig innsats for både nasjonale og internasjonale operasjoner i tillegg til å kunne yte bistand til samfunnssikkerhet med tilgjengelige ressurser. Det har i tiden etter terrorhandlingene 22. juli 2011 blitt lagt vekt på at både sivile og militære ressurser kan settes inn hurtig og effektivt ved alvorlige kriser. Som del av dette har det vært særlig fokus på videreutvikling og styrking av Forsvarets beredskap for å bistå politiet i håndtering av terrorsituasjoner.

Forsvarsdepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet har sammen gjennomgått behovet for å oppdatere sivil-militære ordninger og mekanismer innenfor totalforsvaret. De fleste ordningene er i hovedsak fremdeles dekkende. Det er imidlertid identifisert behov for oppdateringer, særlig i ordninger knyttet til sikkerhetspolitisk krise og krig. Arbeidet med å følge opp dette videreføres i 2015.

Flere av kapasitetene i Forsvaret har sivilt rettede oppgaver som en vesentlig del av sin portefølje, særlig innenfor myndighetsutøvelse og overvåking. Eksempler er Kystvaktens ressurskontroll, Grensevaktens overvåking av den norsk-russiske grensen, Hans Majestet Kongens Gardes vakthold av kongehuset og Etterretningstjenestens støtte til en rekke offentlige instanser. Disse oppgavene ivaretas rutinemessig innenfor rammen av forsvarsbudsjettet.

I 2015 skal Forsvarets bistand til sivile myndigheters krisehåndtering videreutvikles. Det gis høy prioritet til oppfølging av Stortingets behandling av Innst. 426 S (2012–2013) til Meld. St. 29 (2011–2012) «Samfunnssikkerhet» og Innst. 425 S (2012–2013) til Meld. St. 21 (2012–2013) «Terrorberedskap». Sistnevnte melding er oppfølging av NOU 2012:14 «Rapport fra 22. juli-kommisjonen», men omhandler også tiltak ved terror mot norske interesser og nordmenn i utlandet i lys av terrorangrepet i Algerie i januar 2013.

Det legges opp til at den reviderte bistandsinstruksen fra 2012, som vektlegger forbedret samhandling mellom Forsvaret og politiet gjennom en rekke ulike tiltak, skal forankres i lov. Det presiseres at lovarbeidet ikke innvirker på den faktiske evnen til operativt samvirke mellom politi og forsvar, og at selve prosedyrene for bistand også i fremtiden vil være instruksfestet.

Spesialstyrkene på nasjonal beredskap

Videreutviklingen av Forsvarets evne til bistand skal bl.a. skje gjennom dialog, planlegging og øvelser med relevante sivile myndigheter. Både Forsvarets spesialkommando og Marinejegerkommandoen står nå på nasjonal beredskap, og kan innenfor en nærmere definert reaksjonstid bistå politiet ved kontraterroroperasjoner. Spesialstyrkenes oppfølging av oppdragene vil ha høy prioritet i 2015, i nært samarbeid med politiet.

Heimevernets støtte til politiet

Et regjeringsoppnevnt utvalg som gjennomgikk Heimevernet, Sivilforsvaret og politireserven leverte sin anbefaling våren 2013. Gjennomgangen hadde som formål å vurdere om dagens organisering, samordning og anvendelse av de statlige forsterkningsressursene er hensiktsmessig for å ivareta samfunnssikkerhetsmessige behov i fredstid. Utvalget anbefaler en tydeligere bruk av Heimevernet til støtte for politiet i vakt- og sikringsoppdrag, noe som også er i tråd med 22. juli-kommisjonens anbefalinger og i samsvar med langtidsplanen for forsvarssektoren. Anbefalingene fra utvalget vil følges opp som del av øvrige tiltak for kvalitativt å styrke den operative evnen til Heimevernet, og for videreutvikling av samarbeidet med sivile aktører.

Forsvarets helikopter- og flyressurser

Forsvaret ivaretar helikopterberedskap på Rygge og Bardufoss for å kunne bistå bl.a. politiet. Regjeringen foreslår i budsjettforslaget for 2015 å redusere responstiden for disse. Redningshelikoptrene, som opereres av Forsvaret, er den ressursen som skal ivareta helikopterberedskapen for maritime kontraterroroperasjoner. Det er imidlertid lav tilgjengelighet på de aldrende redningshelikoptrene, og kun et fåtall helikopterbesetninger er trent for slike oppdrag. Forsvarssjefen har levert en helikopterutredning som skisserer ulike alternativer for utviklingen av Forsvarets helikopterstruktur, inkl. ivaretagelse av justissektorens bistandsbehov. Både Justis- og beredskapsdepartementet og Politidirektoratet har deltatt i den innledende fasen av denne utredningen. Forsvarets øvrige tilgjengelige fly- og helikopterressurser vil på anmodning også kunne støtte sivile myndigheter i krisesituasjoner.

Samarbeid mellom etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjenestene

Meld. St. 21 (2012–2013) omtaler etablering av et felles kontraterrørsenter (FKTS) i lokalene til Politiets sikkerhetstjeneste (PST), med bemanning fra PST og Etterretningstjenesten (E-tjenesten). Senteret er etablert og bemannes gradvis opp. Senterets leder er fra PST, med nestleder fra E-tjenesten. Samarbeidet mellom PST, Nasjonal sikkerhetsmyndighet og E-tjenesten vil bli videreutviklet i 2015. De tre tjenestene samarbeider om en årlig risiko- og trusselvurdering for samfunnsikkerheten, som vil bli videreført. Denne blir utarbeidet av PST, med innspill fra de to andre tjenestene på områder som er relevante for samfunnsikkerheten. Under terrorberedskapen i juli 2014 hadde FKTS en sentral rolle i å sikre rask og god informasjonsflyt mellom tjenestene, samt å gi et helhetlig etterretningsbilde til beslutningstakerne.

Samhandling og informasjonsutveksling med sivile myndigheter

Sivil-militær samhandling skal gis høy prioritet gjennom målrettet øvings-, kurs- og treningsvirksomhet. Forsvarsdepartementet og Forsvaret vil i 2015 sørge for at dette ivaretas gjennom øvingsarenaer som involverer strategisk, operasjonelt og taktisk nivå, samt bidra til god informasjonsutveksling mellom forsvarssektoren og sivile myndigheter. Dette vil bidra til bedre gjensidig innsikt i virksomhet, kompetanse og ressurser. De etablerte liaisonordningene er viktige bindeledd mellom Forsvaret, politiet og andre beredskapsinstanser, både i det daglige og ved kriser. Kontaktfora og nettverk skal følges opp, bl.a. gjennom aktiv deltakelse i Sentralt totalforsvarsforum, fylkesberedskapsrådene og møter på ulike nivå mellom Forsvaret, politiet og andre sivile myndigheter.

Gradert samband mellom departementene

Det er behov for å dele gradert informasjon mellom samfunnssektorer, ikke minst under kriser og i beredskapssammenheng. Regjeringen har besluttet å etablere evne til høygradert kommunikasjon mellom departementene, og mellom departementene og relevante underliggende virksomheter.

Forsvarets løsning for høygradert datakommunikasjon etableres hos departementene og hos andre brukere. Forsvarets system er vurdert som en god løsning ut fra sikkerhetshensyn og hensynet til robusthet ved ev. bortfall av kritisk infrastruktur i sivil sektor.

En ny, felles lavgradert IKT-løsning for departementene er under utredning. I påvente av en ev. ny løsning er det besluttet å benytte Forsvarsdepartementets løsning for datakommunikasjon på BEGRENSET nivå for departementene som ikke har en slik løsning selv. Dette er under gjennomføring i en rekke departementer og deres underlagte virksomheter.

Det digitale rom

Trusselen mot samfunnets IKT-systemer, som følge av målrettede angrep, er stor og økende, og metodene blir stadig mer avanserte. Det gjelder også for truslene mot forsvarssektorens systemer. Stadig mer sensitiv informasjon lagres i det digitale rom. Det moderne nettverksbaserte forsvaret innebærer bruk av informasjonsteknologi for å knytte kapasiteter og aktører sammen i nettverk. I mange av dagens konflikter benyttes operasjoner mot IKT-systemer som virkemidler, sammen med andre mer tradisjonelle tiltak.

Regjeringen vil i 2015 videreutvikle forsvarssektorens arbeid med å redusere sårbarhetene i det digitale rom. Det er avgjørende at forsvarssektoren har nødvendig handlefrihet i det digitale rom for å understøtte oppgaveløsning hjemme og ute. Evnen til forsvar i det digitale rom må være tilstrekkelig til å møte utfordringene. Kommunikasjonsinfrastrukturen må ha robuste tekniske løsninger, og det må regelmessig øves på tiltak for å håndtere svikt i systemene.

Svikt i sivile IKT-systemer skal iht. ansvarsprinsippet håndteres av systemeierne og sivile myndigheter. Håndtering av kriminelle handlinger i det digitale rom er et politiansvar. Forsvaret vil kunne støtte med tilgjengelige ressurser på dette området. Bistanden følger de samme prinsipper som for annen militær bistand til sivil samfunnsikkerhet.

Nasjonal sikkerhetsmyndighet skal videreutvikles som det nasjonale fagmiljøet for IKT-sikkerhet. Nasjonal sikkerhetsmyndighet skal bidra til bedre IKT-sikkerhet i samfunnet, og til å møte utviklingen i et stadig mer komplekst IKT-risikobilde.

1.1.5 Personell og kompetanse

Kompetansereformen

Kompetansereformen i forsvarssektoren videreføres i 2015, basert på Stortingets behandling av Innst. 384 S (2012–2013) til Meld. St. 14 (2012–2013) «Kompetanse for en ny tid».

Reformen er viktig for å sikre fremtidens operative evne. Den skal legge til rette for at sektoren også i fremtiden har relevant kompetanse for å løse sine oppdrag. Forsvarssektoren er langt mer avhengig av avansert kunnskap og teknologi enn tidligere. Reformens hovedmålsetting er å gjøre sektoren om til en mer moderne kompetanseorganisasjon som bidrar til økt robusthet og operativ evne. Dagens systemer og prosesser innenfor personell- og kompetanseområdet er ikke i samsvar med fremtidens behov. Det er derfor nødvendig å videreutvikle både kulturer og strukturer. Hensikten er å sikre at forsvarssektoren også i fremtiden evner å rekruttere, anvende, utvikle og beholde riktig kompetanse for å løse sine oppgaver.

Arbeidet med utvikling og profesjonalisering av lederrollen fortsetter i 2015. Dokumenterte lederkrav og forventninger skal innarbeides i virksomhetenes HR-prosesser og danne grunnlag for målrettet oppfølging og utvikling av ledere.

Rammeverket for personellordninger i forsvarssektoren har ikke i tilstrekkelig grad endret seg i takt med militærteknologiske og konseptuelle endringer, samt sentrale utviklingstrekk i samfunnet generelt. Regjeringen gjennomgår og vurderer det fremtidige rammeverket for personellordninger i forsvarssektoren. Hensikten er å sikre den rette balansen mellom sektorens behov for spesialist- og generalistkompetanse og å sørge for en bedre tilpasset alders- og gradsstruktur. Det er nødvendig med en mer helhetlig sammenheng mellom personellordningene for effektiv bevegelse av kompetanse og for å møte sektorens behov for fleksibilitet. Det nye rammeverket vil utgjøre en grunnpilar i arbeidet med å utvikle personell- og kompetanseområdet i forsvarssektoren.

Etter gjennomgang av personellordningen vil regjeringen vurdere hvorvidt det er behov for en justering av Forsvarets utdanningssystem. Dette arbeidet vil inngå som del av langtidsplanarbeidet.

Forsvarsdepartementet vil i 2015 ferdigstille den pågående gjennomgangen av dagens lønns- og incentivsystemer. Hensikten er å få på plass en lønns- og incentivstruktur som bedre sikrer innsatsforsvarets behov og som bidrar til en god familiepolitikk.

Det settes i gang et arbeid med å vurdere hvordan reservistene kan anvendes for å styrke Forsvarets operative evne og beredskap i årene fremover. Dette arbeidet ventes avsluttet i løpet av 2015.

Veteraner

Det omfattende og gode arbeidet med anerkjennelse, oppfølging og ivaretagelse av personell før, under og etter utenlandstjeneste videreføres i 2015. Samfunnsansvaret for dette personellet skal tydeliggjøres og synliggjøres. Det interdepartementale samarbeidet på veteranområdet må videreutvikles.

Sju departement har samarbeidet om oppfølgingsplanen for handlingsplanen «I tjeneste for Norge» (2014–2017). Planen ble lansert i august 2014. Tiltakene i planen vektlegger økt kompetanse og bedre samhandling mellom sektorene. Et viktig område i oppfølgingsplanen er økt kompetanse om veteraner i førstelinjetjenestene i kommunene. Tiltakene i oppfølgingsplanen er basert på blant annet evalueringer, nyere forskningsresultater, erfaringene fra Pilotprosjekt Østerdalen og Riksrevisjonens undersøkelse om ivaretagelse av veteraner.

Statens pensjonskasse forvalter særskilte kompensasjonsordninger for personell som har pådratt seg psykiske belastningsskader i operasjoner i utlandet. Det gis utbetalinger etter en 35 G-ordning og en 65 G-ordning avhengig av skadeomfang og dokumentasjonskrav. Forsvarsdepartementet har i 2014 foretatt en evaluering av den særskilte kompensasjonsordningen. Evalueringen omfatter en gjennomgang av årsakene til at utgiftene etter den særskilte kompensasjonsordningen for veteraner med psykiske belastningsskader har blitt mye større enn forventet, om ordningen med en klagenemnd har fungert etter sin hensikt og om det bør gjøres endringer i klageordningen. Evalueringen viser at omfanget av krav og varig uførhetsgrad pga. psykiske belastningsskader har vist seg å være høyere enn hva som opprinnelig ble lagt til grunn. Det kan også synes som om forskjellen mellom 35 G og 65 G-ordningen ikke har fremstått som tilstrekkelig klar ut fra de relevante rettskildene. Effekten av dette har vært at nemnda og Statens pensjonskasse har lagt seg på en noe ulik tolkning av regelverket. Praktiseringen av regelverket har likevel vært innenfor det rettslige grunnlaget. Departementet har iverksatt tiltak knyttet til oppfølgingen av evalueringen.

I samsvar med prognose for utbetalinger i 2015 er bevilgningsrammen økt sammenlignet

med saldert budsjett 2014. Det er imidlertid knyttet usikkerhet til hva den særskilte kompensasjonsordningen vil generere av utgifter i 2015. I de fremsendte prognosene for 2015 legger SPK til grunn at det vil utbetales om lag 200 mill. kroner. Prognosen gjelder for utbetalinger etter 35 G- og 65 G-ordningene samlet. SPK opplyser at anslagene i prognosene er usikre, og sensitive for endringer i de underliggende driverne. Disse driverne er omtalt som antall erstatningskrav som blir innvilget, ventetid for spesialisterklæringer og gjennomsnittlig utbetalingsbeløp. Prognosearbeidet fra SPK blir fulgt løpende opp av Forsvarsdepartementet, slik at ev. behov for justeringer blir fanget opp tidlig.

Selv om det er usikkerhet knyttet til prognosene, har regjeringen i Prop. 1 S Tillegg 1 (2013–2014) omgjort bevilgningen til en overslagsbevilgning slik at utbetalingene ikke igjen vil stoppe opp. Det er viktig for regjeringen å sikre at skadede veteraner som har fått tilkjent kompensasjon etter ordningen får det de har krav på uten opphold.

Verneplikten

Verneplikten er en del av samfunnskontrakten mellom borger og stat, og innrettes for å møte Forsvarets behov. Antallet vernepliktige som gjennomfører førstegangstjeneste videreføres i 2015 på om lag samme nivå som i 2014. Omleggingen av Luftforsvaret til færre baser kan imidlertid medføre et redusert behov for mannskaper. Prøveprosjektet med 18 måneders førstegangstjeneste videreføres i alle forsvarsgrenene, og vil bli evaluert i 2015.

Allmenn verneplikt planlegges innført fra 1. januar 2015, og både Forsvarsdepartementet og Forsvaret arbeider med tilrettelegging. Regjeringen fremmet i juni 2014 et lovforslag til Stortinget, som forventes behandlet i løpet av høsten 2014. Allmenn verneplikt, også for kvinner, vil bidra til å øke sektorens kompetanse og mangfold og legge til rette for en jevnere kjønnsfordeling i fremtiden. Verneplikt for kvinner vil gjelde for kvinner som er født i 1997 og senere. Dette fordi dette kullet er det første årskullet som på forhånd kan få tilstrekkelig og nødvendig informasjon om hva det innebærer å pålegges verneplikt. De første kvinnene som er omfattet av plikten vil kalles inn til førstegangstjeneste i 2016.

Ny sesjonsordning, med todeling av klassifikasjonsprosessen og sesjonsplikt for både kvinner og menn, er i full drift. Det forventes at trenden med redusert frafall før og under førstegangstjenesten

fortsetter. Evaluering av ny sesjonsordning og resultater av denne vil foreligge i løpet av 2014.

Et utredningsutvalg for modernisering og utvikling av vernepliktsordningen vil også bli nedsett. Prinsippet om verneplikt for kvinner og menn skal ligge fast. Utvalget skal imidlertid vurdere de fagmilitære, forsvarspolitiske og samfunnsmessige perspektivene ved verneplikten, og anbefale en fremtidig vernepliktsordning basert på Forsvarets behov. Utvalget forventes å levere sin anbefaling i løpet av 2015.

1.2 Den videre utviklingen av Forsvaret 2013–2016, samt perioden for kampflyanskaffelsen

1.2.1 Økonomiske rammer og forutsetninger for perioden 2013–2016, samt perioden for kampflyanskaffelsen

Stortingets behandling av Innst. 388 S (2011–2012) til Prop. 73 S (2011–2012) viste at det er bred politisk enighet om fortsatt satsing på forsvarssektoren. Regjeringen har i sin politiske plattform av 7. oktober 2013 fastsatt overordnede retningslinjer og program for regjeringens arbeid med sikkerhet og forsvar. Den desidert største satsingen fremover er moderniseringen av Luftforsvaret gjennom fornying av kampflyvåpenet med tilhørende baseløsning, og en rekke andre tiltak i organisasjonen. Det er også lagt opp til andre ambisjonsøkninger, spesielt innenfor Hæren, Heimevernet, Etterretningstjenesten og Nasjonal sikkerhetsmyndighet. For å nå målsettingene lagt til grunn i langtidsplanen for perioden 2013–2016, og videre gjennom perioden hvor kampflyanskaffelsen pågår, er det av avgjørende betydning at de økonomiske forutsetningene, og effektene av de tiltakene som langtidsplanen bygger på, realiseres fullt ut.

Det økonomiske grunnlaget og forsvarssektorens egne tiltak omfatter i hovedsak følgende for perioden 2013–2016:

- En reell videreføring av bevilgningsnivået i saldert budsjett for 2012 for perioden 2013–2016.
- En midlertidig bevilgningsøkning til kampflyanskaffelsen med baseløsning i tråd med forutsetningen om en midlertidig økning av forsvarsrammen i intervallet 22–28 mrd. 2012-kroner over hele anskaffelsesperioden.
- En gradvis reduksjon i merutgiftene til norske styrker i Afghanistan, som forutsettes å kunne frigjøre til sammen 634 mill. 2012-kroner årlig senest fra og med 2016 til å styrke prioriterte områder i forsvarssektoren.

- Innsparinger gjennom varige effektiviserings-tiltak internt i sektoren, som forutsettes å kunne frigjøre mer enn 173 mill. 2012-kroner i årlige driftsutgifter innenfor forsvarssektoren. I 2016 forutsettes det at dette akkumulert utgjør 640 mill. 2012-kroner innenfor Forsvaret og 52 mill. 2012-kroner fra øvrige virksomheter i sektoren.
- Innsparinger gjennom struktur- og reformtiltak, som i løpet av perioden 2013–2016 forutsettes å kunne frigjøre 60 mill. 2012-kroner i årlige driftsutgifter.
- Omprioritering og utsettelse av enkelte planlagte investeringsprosjekter i Forsvaret for å skape nødvendig økonomisk handlingsrom for kampflyanskaffelsen med baseløsning. Gjennom omprioriteringer i investeringsporteføljen ble det frigjort 11,7 mrd. 2012-kroner, og en rekke utsettelse i andre prosjekter medførte at Forsvarsdepartementet, som et engangstiltak i 2012, kunne holde tilbake 3 177 mill. 2012-kroner til fremtidig kampflyfinansiering. Resterende del av disse midlene vil bli anvendt i 2015.

Kampflyanskaffelsen med baseløsning

Regjeringen har lagt til grunn en leveranseplan for hovedanskaffelsen av kampfly som innebærer at det vil anskaffes seks fly hvert år fra 2017 til 2024, totalt 48 fly. Endelig beslutning om anskaffelse av de siste seks av disse kampflyene tas etter at de første 42 kampflyene er bestilt. Stortinget har gjennom behandlingen av Innst. 441 S (2010–2011) til Prop. 110 S (2010–2011), i tillegg til hovedleveransen gitt bestillingsfullmakt for fire fly til treningsformål med planlagt leveranse av to fly i 2015 og to i 2016.

Ved behandlingen av Innst. 489 S (2012–2013) til Prop. 136 S (2012–2013) og Innst. 7 S (2013–2014) til Prop. 1 S (2013–2014), har Stortinget gitt bestillingsfullmakt for de første tolv flyene i hovedleveransen, med planlagt leveranse av seks fly i 2017 og seks i 2018.

Regjeringen legger opp til en midlertidig økning av forsvarsrammen i intervallet 22–28 mrd. 2012-kroner over anskaffelsesperioden til nye kampfly med baseløsning.

Stortinget har samtykket i at Forsvarsdepartementet i 2014 kan starte opp gjennomføring av *Joint Strike Missile* (JSM) utvikling trinn 3 innenfor en kostnadsramme på 4 190 mill. kroner, jf. Innst. 278 S (2013–2014) til Prop. 98 S (2013–2014). Samlet innebærer gjennomføring av trinn 3 i utviklingen av JSM en økt kostnad på 2,2 mrd.

2014-kroner. Tidsplanen er at prosjektet starter opp i 2014 og Stortinget har for 2014 økt bevilgningen med 200 mill. 2014-kroner. Det økte utgiftsbehovet for 2015 er beregnet til 307,8 mill. 2015-kroner, og regjeringen foreslår dette dekket inn med en tilsvarende økning av bevilgningsrammen til forsvarssektoren. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget om hvordan den resterende del av utgiften skal dekkes inn.

Kampflyanskaffelsen med baseløsning har avgjørende betydning for Norges sikkerhet og forsvar, og vil ha store konsekvenser for forsvarsstrukturen og forsvarsøkonomien i mange tiår fremover. Det blir derfor avgjørende for den videre utviklingen av en bærekraftig forsvarsstruktur at den midlertidige styrkingen av forsvarsrammen som denne anskaffelsen krever, blir gjennomført fullt ut. Dette er viktig for å unngå uakseptable konsekvenser for den samlede forsvarsstrukturen og for en bærekraftig balanse mellom ressurser, oppgaver, ambisjonsnivå og operativ evne.

Moderniseringen av Luftforsvaret med etablering av en ny basestruktur, innfasing av nye kampfly og utfasing av F-16 vil være krevende for Luftforsvarets øverste ledelse. I de opprinnelige planene skulle generalinspektøren for Luftforsvaret med en tilpasset stab flytte til Reitan allerede i 2014, og den gjenværende delen av Luftforsvarsstaben skulle flytte innen utgangen 2017. For å unngå en omfattende flytteprosess samtidig med at forsvarsgrenen skal gjennomføre den største omstillingen noensinne har regjeringen utsatt flyttingen av generalinspektøren for Luftforsvaret med stab til 2020.

I de opprinnelige planene skulle det etableres NATO flyberedskap, *Quick Reaction Alert* (QRA), på Evenes med F-16 fra utgangen av 2016. Regjeringen har besluttet at QRA med F-16 skal fortsette fra Bodø så lenge F-16 skal ha denne rollen. Når F-35 overtar QRA-rollen, skal dette være lokalisert på Evenes. Forsvaret og Forsvarsbygg tilpasser sine planer knyttet til endringene i tidsplanene.

Øvrige satsingsområder

I lys av utviklingen i nordområdene, med økt aktivitet i form av sjøtransport og ressursutvinning, må norsk tilstedeværelse og suverenitetshevdelse sikres. Norges interesser og særlige ansvar i nordområdene krever også militære kapasiteter. Kystvaktens oppdrag, og gode kapasitet innenfor søk og redning, er særlig viktig i denne sammenhengen. Regjeringen vil sikre at

Forsvaret har god situasjonsforståelse og høy operativ evne i nord.

De politisk vedtatte ambisjonsøkningene for inneværende planperiode for Hæren, Heimevernet, Etterretningstjenesten og Nasjonal sikkerhetsmyndighet forutsetter at frigjorte ressurser omdisponeres til styrking av de nevnte områdene. I budsjettet for 2014 har regjeringen med tilslutning fra Stortinget økt bevilgningsrammen til forsvarssektoren for å legge til rette for at Kystvakten kan nå operative ambisjoner i langtidsplanen. Videre ble bevilgningen til Heimevernets innsatsstyrker økt ved å omdisponere bevilgninger gjennom effektivisering av forsvarssektorens staber og støttefunksjoner. Økte kostnader i forbindelse med innfasing og driftsetting av de nye fregattene, korvettene og transportflyene, samt mottak og innfasing av maritime helikoptre, skal dekkes inn gjennom planlagte interne effektiviseringstiltak og struktur- og reformtiltak i forsvarssektoren.

Det er etter at langtidsplanen ble behandlet av Stortinget vedtatt ytterligere ambisjonsøkninger som:

- Økt støtte til politiet og det sivile samfunnet gjennom helikopterberedskap på Rygge og Bardufoss, og Marinejegerkommandoen er satt på nasjonal beredskap. Til sammen en varig økning av forsvarssektorens bevilgningsramme på om lag 20 mill. kroner. I regjeringens budsjettforslag for 2015 legges det opp til en ytterligere økning av bevilgningsrammen til forsvarssektoren på 32,6 mill. kroner for å redusere responstiden for helikopterberedskapen på Rygge og Bardufoss.
- Styrking av Nasjonal sikkerhetsmyndighets evne til beskyttelse av informasjon og infrastruktur av betydning for kritiske og andre samfunnsviktige funksjoner. Til sammen en varig økning av forsvarssektorens bevilgningsramme på om lag 50 mill. kroner.

Operasjoner i utlandet

Regjeringen vil bidra i internasjonale operasjoner gjennom FN, NATO og EU, avhengig av våre spesifikke fortrinn og behov, samt det som tjener oppdraget best. Norsk militær deltakelse skal bidra til norsk og internasjonal fred og sikkerhet og ha forankring i folkeretten.

Helhet og bærekraft er avgjørende

Regjeringen har i regjeringsplattformen lagt til grunn at Forsvaret skal settes i stand til å løse pålagte oppdrag, og at det må skapes reell balanse

mellom bevilgninger, struktur og oppgaver. Ambisjonene i gjeldende langtidsplan for forsvarssektoren hviler på svært stramme økonomiske forutsetninger. I langtidsplanen for forsvarssektoren er ressurser, oppgaver, ambisjonsnivå og operativ evne prioritert i en helhetlig sammenheng. Dette legger rammene for sektorens utvikling i planperioden og på lengre sikt. I langtidsplanleggingen er hensynet til å sikre bærekraft i et langsiktig perspektiv avgjørende, og det er derfor helt sentralt at de økonomiske forutsetningene i langtidsplanen følges opp, slik at den samlede balansen i langtidsplanen ikke undergraves.

Forenklingsarbeid, modernisering og bedre gjennomføringskraft

I alle langtidsplanene siden 2002 har effektiviseringskrav inngått som en nødvendig økonomisk planforutsetning for å kunne finansiere regjeringens og Stortingets ambisjoner for forsvarssektoren. Forsvarssektoren vil fra 2002, og medregnet planene frem til og med 2016, ha tatt ut en samlet, dokumenterbar effektiviseringsgevinst på over 60 mrd. kroner. Disse effektiviseringsgevinstene har vært avgjørende for å finansiere moderniseringen av Forsvaret i en periode med relativt flat budsjettutvikling og hvor forsvarssektorens andel av statsbudsjettet og den nasjonale verdiskapningen har vært synkende. De nevnte effektiviseringsgevinstene har bl.a. muliggjort en betydelig styrking og modernisering av Hæren og Heimevernet, innfasing og drift av nye fregatter, korvetter, helikoptre og transportfly, betydelig fornyelse av Kystvakten og styrking av Etterretningstjenesten, Nasjonal sikkerhetsmyndighet og Cyberforsvaret. Dette er tiltak som er blitt prioritert høyt politisk og mange av de robuste kapasitetene som det norske Forsvaret har utviklet har vært etterspurt i operasjoner i utlandet. I sum har effektene av effektiviseringsarbeidet gitt økt operativ aktivitet og evne i Norge.

Regjeringen forutsetter at alle statlige virksomheter gjennomfører årlige tiltak for å øke produktiviteten. For å gi insentiver til mer effektiv statlig drift og skape handlingsrom for prioriteringer innføres det en avbyråkratiserings- og effektiviseringsreform. Deler av gevinstene fra mindre byråkrati og mer effektiv bruk av pengene overføres i de årlige budsjettene til fellesskapet. Denne innhentingene settes til 0,5 pst. av virksomhetenes driftsutgifter som for forsvarssektoren utgjør om lag 160 mill. kroner i 2015. For å gi forutsigbarhet i ordningen er beregningsgrunnlaget saldert budsjett året før. Ord-

ningen er nærmere omtalt i Finansdepartementets Prop. 1 S (2014–2015) (Gul bok).

I langtidsplanen for forsvarssektoren forutsettes allerede intern effektivisering som del av grunnlaget for styrking av driften innenfor prioriterte områder i sektoren. I 2015 beløper dette seg til om lag 190 mill. kroner. Når en også tar høyde for det statlige effektiviseringskravet ville dette ha gitt et samlet effektiviseringskrav for forsvarssektoren på om lag 350 mill. kroner i 2015. Parallelt med innføring av det statlige effektiviseringskravet foreslår regjeringen derfor å tilføre 80 mill. kroner til Forsvarsdepartementet for å følge opp langtidsplanens intensjoner og gi rom til bl.a. styrking av Hæren og Heimevernet. Samtidig reduseres ambisjonsnivået på utvalgte områder noe, herunder bl.a. gjennom reduksjoner innenfor EBA-porteføljen og i bevilgningene til FoU og innovasjon. Dette legger til rette for at det statlige effektiviseringskravet i 2015 ikke skal påvirke Forsvarets operative evne.

Et konkret og bredt anlagt arbeid for å identifisere og realisere ytterligere produktivets- og effektiviseringsgevinster i neste planperiode og utover er allerede i gang, og vil inngå i grunnlaget for arbeidet med den neste langtidsplanen for forsvarssektoren. Dette vil dreie seg om nye og ytterligere tiltak sett opp mot de effektiviseringskravene som gjennomføres i forsvarssektoren i inneværende langtidsplanperiode. Her vil sektoren se nærmere på alle relevante deler av virksomheten innenfor rammen av et helhetlig og langsiktig perspektiv på den videre utviklingen av forsvarssektoren. Dette arbeidet vil bl.a. være rettet inn mot å identifisere ytterligere muligheter for effektivisering av stabs-, støtte-, og forvaltningsfunksjonene i sektoren, en optimalisering av virksomheten gjennom et tettere samarbeid med næringslivet og industrien, samt en gjennomgang av eksisterende vedlikeholds- og forsyningskonsepter, dagens investeringsorganisasjon og IKT-systemer og tjenester. Målsettingen er å identifisere et ytterligere gevinstpotensial gjennom å se på mulighetene for bl.a. å etablere kosteffektive prosesser, fjerne overlappende funksjoner, slå sammen administrative funksjoner samt økt profesjonalisering av funksjoner og virksomhetsområder, herunder gjennom bortsetting og konkurranseutsetting av virksomhetsområder.

1.2.2 Status etter andre år i planperioden (prognose for 2014)

Innenfor landforsvaret er både Heimevernet og Hæren blitt ytterligere styrket i 2014 gjennom

intern ressursfrigjøring i tråd med forutsetningene i langtidsplanen. I tillegg foreslo regjeringen i Prop. 1 S Tillegg 1 (2013–2014) å styrke Heimevernet med ytterligere 7 mill. kroner gjennom en omdisponering av midler fra ledelses- og stabsfunksjoner. Midlene ble øremerket styrking av stridsevnen til fem tropper i Heimevernets innsatsstyrker. Den årlige treningen av de aktuelle troppene økes dermed til 30 dager. Ifm. Stortingets behandling av Innst. 260 S (2013–2014) til Prop. 93 S (2013–2014) «Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2014» er utviklingen av Hæren og Heimevernet ytterligere forsterket. Bevilgningen til Hæren ble økt med 55 mill. kroner, og styrkingen legger til rette for at brigadens avdelinger skal øve mer, flere vervede/avdelingsbefal og prioritere vedlikeholdet av Hærens materiell. Bevilgningen til Heimevernet ble økt med 45 mill. kroner i 2014. Dette forbedrer tilgangen på nødvendig personlig utrustning til Heimevernets personell, og derved også kvaliteten på trening og øving.

Iht. opprinnelig plan skulle Luftforsvaret i 2014 flytte deler av Luftforsvarets ledelse fra Rygge til Reitan, og hele ledelsen skulle være flyttet innen utgangen av 2017. Regjeringen har besluttet å utsette flyttingen til 2020, når hoveddelene av omstillingen i Luftforsvaret skal være ferdigstilt. Videreføringen av Luftforsvarets ledelse på Rygge vil lette gjennomføringen av omstillingen både økonomisk og i styringen av Luftforsvaret. Luftforsvaret vil innen utgangen av 2014 ha etablert 717-skvadronen med DA-20, som en del av 135 Luftving, på Gardermoen. 137 Luftving på Rygge er nedlagt, og felles ledelse av alle Bell 412 taktiske transporthelikoptre er underlagt 139 Luftving på Bardufoss. Luftforsvaret er inne i en omfattende omstillingsprosess, og Forsvaret har rapportert om utfordringer knyttet til bl.a. personell, kompetanse og økonomiske forhold. Forsvarsdepartementet er oppmerksom på utfordringene, og følger opp at Luftforsvarets omstilling gjennomføres i tråd med Stortingets vedtak.

I Sjøforsvaret har innfasingen av fregatter og korvetter fortsatt, med tilhørende økning av operativ kapasitet og evne. I Prop. 1 S Tillegg 1 (2013–2014) foreslo regjeringen å øke Kystvaktens budsjett med 13,9 mill. kroner sammenlignet med Prop. 1 S (2013–2014). Dette har lagt til rette for å øke antall patruljedøgn i Ytre kystvakt med 25 og i Indre kystvakt med 95, med prioritet til nordområdene. Ifm. Stortingets behandling av Innst. 260 S (2013–2014) til Prop. 93 S (2013–2014), ble Kystvakten tilført en ekstrabevilgning på 20 mill. kroner for å sikre en snarlig reparasjon

av kystvaktfartøyet KV Andenes, som grunnstøtte i 2013. Kystvakten har dermed kunnet fortsette patruljering i nordområdene med prioritet til sine primær oppgaver.

1. januar 2014 ble det opprettet en felles ledelse av Forsvarets spesialstyrker, der spesialstyrkeenhetene i Hæren og Sjøforsvaret ble overført til det nye virksomhetsområdet. Marinejegerkommandoen ble satt på nasjonal beredskap fra 1. august 2013, og i samsvar med regjeringens forslag i Prop. 1 S Tillegg 1 (2013–2014) økte Stortinget gjennom behandlingen av Innst. 7 S (2013–2014) bevilgningsrammen til forsvarssektoren med 8,5 mill. kroner i 2014 for å dekke inn merutgiften til en slik beredskap. Bevilgningsøkningen sikrer at Marinejegerkommandoens nasjonale beredskap ikke rammer annen prioritert virksomhet i sektoren.

I langtidsplanen legges det opp til at forsvarssektorens kapasitet innenfor cyberområdet skal styrkes. Modernisering, effektiv drift og beskyttelse av Forsvarets informasjonsinfrastruktur er således et viktig satsingsområde. I tråd med forutsetningene i langtidsplanen er Nasjonal sikkerhetsmyndighet styrket i 2014 gjennom intern ressursfrigjøring og omprioritering av midler. I tillegg ble forsvarssektorens bevilgningsramme varig økt i 2014. Til sammen hever dette den nasjonale evnen til effektivt å kunne håndtere angrep mot samfunnskritisk infrastruktur. Samti-

dig bidrar styrkingen til økt kapasitet til analyse av skadevare og strategisk analyse av IKT-risikobildet.

Forsvarets logistikkorganisasjon er styrket i 2014 for å bedre den stasjonære logistikk- og støttevirkningskraften som understøtter Heimevernet. Videre er organisasjonens evne til å gjennomføre investeringsprosjekter blitt styrket. Etterretnings-tjenesten er ytterligere styrket i 2014. Styrkingene er i tråd med forutsetningene i langtidsplanen, og er muliggjort gjennom omprioritering av frigjorte midler.

ISAF-operasjonen (*International Security Assistance Force*) i Afghanistan vil bli avsluttet ved utgangen av 2014, og alle ISAF-nasjoner reduserer sine styrkebidrag og tilpasser bidragene til afghansk overtakelse av sikkerhetsansvaret. Norge har i 2014 videreført de militære opplærings- og rådgivningsbidragene i Afghanistan, og har i likhet med øvrige NATO-land nå til vurdering ev. deltakelse i operasjon *Resolute Support Mission* fra januar 2015.

1.3 Økonomiske rammer for 2015

Regjeringens budsjettforslag for 2015 legger opp til et forsvarsbudsjett med en utgiftsramme på 43 817,8 mill. kroner og inntektsramme på 5 609,7 mill. kroner.

Tabell 1.1 Forsvarsrammen 2015 sammenlignet med 2014

	Saldert budsjett 2014 (2014-kroner)	Forslag 2015 (2015-kroner)
Total forsvarsramme	43 029 086	43 817 827
Drift	32 096 238	32 228 829
EBA-investeringer	2 058 566	2 598 248
Materiellinvesteringer	8 874 282	8 990 750

Den nominelle økningen av forsvarsbudsjettet er på 788,7 mill. kroner. I løpet av 2015 vil det i tillegg bli gitt kompensasjon for lønnsoppgjøret i 2015. I 2015 innføres en nettoordning for budsjettering og regnskapsføring av merverdiavgift i statsforvaltningen. Justeringen medfører en teknisk reduksjon av forsvarssektorens budsjetttramme for 2015 på 2 023,9 mill. kroner. Det vises til nærmere omtale av forslaget til innføring av denne ordningen i Finansdepartementets Prop. 1 S (2014–2015) (Gul bok).

Regjeringens forslag til bevilgningsramme for forsvarssektoren er, korrigert for pris- og lønnskompensasjon og andre tekniske endringer, økt med 1 459,6 mill. kroner (3,4 pst.). Regjeringen foreslår følgende bevilgningsøkninger:

- anskaffelsen av nye kampfly med baseløsning (1 038 mill. kroner),
- arbeid med gjennomføring av utviklingen av JSM trinn 3 (307,8 mill. kroner),
- redusert responstid på helikopterberedskapen på Rygge og Bardufoss (32,6 mill. kroner),

- nytt investeringsprosjekt til å sikre stabil nødstrømsforsyning i Statsministerens kontor og Forsvarsdepartementets lokaler (81,5 mill. kroner),
- særskilte kompensasjonsordninger for personell som har pådratt seg psykiske belastningsskader i operasjoner i utlandet (64,1 mill. kroner),
- tiltak for sikring og beskyttelse (4,1 mill. kroner),
- et professorat om 2. verdenskrig for å holde oppe og videreutvikle kunnskapen om denne særegne og sentrale delen av nasjonens historie (4 mill. kroner), og
- reelle inntektsøkninger med tilsvarende utgiftsøkninger (56,3 mill. kroner). Inntektsøkningene gjelder økte inntekter til Nasjonal sikkerhetsmyndighet (2 mill. kroner) for utføring av tjenester for virksomheter utenfor forsvarssektoren, og økte refusjoner fra NATO for kontraktsfestede milepælsutbetalinger ifm. etableringen av NATOs luft, kommando- og kontrollsystem (ACCS) på Sørreisa (54,3 mill. kroner).

I budsjettforslaget er det også foretatt reduksjoner i utgiftsrammen. Det gjelder innhenting av innsparinger i forsvarssektoren gjennom effektiviseringstiltak og ambisjonsjusteringer, og bortfall av engangsbevilgning knyttet til særskilt sikring av Statsministerens kontor og Forsvarsdepartementet.

Budsjettforslaget forutsetter at det frigjøres 193 mill. kroner gjennom effektiviseringer i forsvarssektoren og at det frigjøres 259 mill. kroner ifm. avslutningen av norske bidrag til operasjonen i Afghanistan.

1.4 Hovedprioriteringer i 2015

Budsjettforslaget legger til rette for å prioritere følgende områder i 2015:

- En økning av bevilgningen til hovedleveransen av nye kampfly med baseløsning og utvikling av trinn 3 av *Joint Strike Missile* til de nye kampflyene. Stortinget har allerede gitt bestillingsfullmakt for totalt 16 F-35 for levering i perioden 2015–2018. I denne proposisjonen ber regjeringen om bestillingsfullmakt for anskaffelse av ytterligere seks fly med planlagt leveranse i 2019. I tillegg økes bevilgningen til etablering av den nye kampflybasen på Ørland der etablering av et nytt skvadronsbygg for F-35 på Ørland og oppstart av prosjekter som er nødvendige for å tilrettelegge for mottak av de nye

kampflyene høsten 2017 prioriteres. Denne satsingen på nye kampfly med baseløsning vil gi en betydelig styrking av den norske krigsforebyggende terskelen.

- En ytterligere styrking av den operative evnen til Hæren og Heimevernet. Aktivitetsnivået i Hæren og Heimevernet i 2015 styrkes sammenlignet med nivået i 2014. Hæren vil få økt operativ evne i 2015 bl.a. gjennom en forventet bedring av kvalitet og tilgjengelighet på lagret materiell og forsyninger, og økt utdanningsnivå i Brigade Nord. I Heimevernet legges det opp til ytterligere styrking av kompetansegivende kurs og befalstraining i 2015. Det høye trenings- og øvingsnivået på 90 pst. i innsatsstyrkene videreføres, og utvalgte tropper i innsatsstyrkene øker antall treningsdager til inntil 30 dager i året.
- Luftforsvaret styrkes i 2015 for å sikre aktivitet og gi grunnlag for å kunne videreutvikle operativ evne i en omstillingsfase. Innfasing og driftssetting av de nye maritime helikoptrene samt vedlikehold av kompetanse for kampflypiloter for å sikre innføringen av det nye kampflyet F-35 i Luftforsvaret, gir grunnlaget for en videreutvikling av operativ evne.
- Det legges til rette for at Sjøforsvaret og Kystvakten kan løse sine oppdrag på et høyt nivå. I Tillegg 1 til Prop. 1 S (2013–2014) prioriterte regjeringen økte bevilgninger til Kystvakten for å legge til rette for å øke patruljeaktiviteten for de helikopterbærende havgående fartøylene med 25 patruljedøgn og for Indre kystvakt med 95 patruljedøgn. Stortinget sluttet seg til dette og regjeringen legger for 2015 opp til å videreføre Kystvaktens operative aktivitet på samme nivå som i 2014 samlet sett. Kystvakten videreutvikles gjennom mottak av nye maritime helikoptre. Sjøforsvaret ivaretar suverenitetshevdelse, beredskap, nasjonale operasjoner og forpliktelser til NATOs stående maritime styrker.
- Tilstedeværelse og utvikling av militære kapasiteter i nordområdene fortsetter. Det gis prioritet til seilings- og patruljedøgn i nord og bedring av kvalitet og tilgjengelighet på lagret materiell og forsyninger, samt økt utdanningsnivå i Brigade nord.
- Videreutvikling av forsvarssektorens evne til å bistå det sivile samfunnet og bidra til samfunnsikkerheten fortsetter. Heimevernet styrkes også i 2015 og responstiden på helikopterberedskapen på Rygge og Bardufoss reduseres.
- En styrking av arbeidet med forebyggende sikkerhet og IKT-sikkerhet på tvers av samfunnssektorene. Nasjonal sikkerhetsmyndighet skal

videreutvikles som det sentrale direktoratet for beskyttelse av informasjon og infrastruktur av betydning for kritiske og andre samfunnsviktige funksjoner. Det foreslås en ytterligere bevilgningsøkning til Nasjonal sikkerhetsmyndighet også i 2015.

- Målrettet oppfølging av veteransatsingen, herunder videreføring av den særskilte kompensasjonsordningen for personell som har pådratt seg psykiske belastningsskader i operasjoner i utlandet. Det omfattende og gode arbeidet med anerkjennelse, oppfølging og ivaretagelse av personell før, under og etter utenlandstjeneste videreføres i 2015. Samfunnsansvaret for dette personellet skal synliggjøres, og det interdepartementale samarbeidet må videreutvikles.
- Den nylig utviklede HR-strategien for forsvarssektoren gir prioritet og retning i reformen og samler Forsvarsdepartementet og etatene om de tre satsningsområdene ledelse, kompetanse og kultur for kontinuerlig forbedring.

Driftsbudsjettet

Regjeringens forslag til forsvarsbudsjett innebærer 32 228,8 mill. kroner til drift som utgjør en nominell økning på 132,6 mill. kroner. Utenom lønns-, pris- og soldatkompensasjoner og andre tekniske endringer foreslås bevilgningen økt med om lag 252,6 mill. kroner. Budsjettforslaget forutsetter at det i driftsbudsjettet i tillegg frigjøres 193 mill. kroner gjennom effektiviseringer i forsvarssektoren og at det frigjøres 259 mill. kroner ifm. avslutningen av norske bidrag til operasjoner i Afghanistan.

Norske styrker i utlandet

Forsvaret vil videreføre innsatsen i operasjoner i utlandet med fortsatt hovedvekt på Afghanistan, selv om bidraget i tråd med planene er betydelig redusert fra tidligere år. Prosessen med å overføre sikkerhetsansvaret til afghanske myndigheter vil fullføres innen utgangen av 2014. Dette innebærer at oppdraget den internasjonale stabiliseringsstyrken ISAF påtok seg i desember 2001 avsluttes. Forutsatt at Afghanistan undertegner den bilaterale sikkerhetsavtalen med USA og statusavtalen med NATO, vil NATO videreføre støtten til Afghanistan gjennom en ny NATO-ledet operasjon, *Resolute Support Mission* (RSM). Denne vil fokusere på rådgivning og trening av afghanske sikkerhetsstyrker og -institusjoner.

Norge har i likhet med andre NATO-land ev. deltakelse i RSM til vurdering. Planlegging for å

kunne delta med begrensede, men prioriterte styrkebidrag pågår. Spesiell vekt vil i så fall legges på fortsatt rådgivning av afghansk spesialpoliti i Kabul-området, samt den nasjonale spesialpolitikommandoen i Kabul. Dette betyr at hovedtyngden av Norges styrkebidrag vil kunne konsentreres til Kabul-området. Støtte til den afghanske krigsskolen utenfor Kabul vil også videreføres. Norge planlegger i tillegg for ev. å kunne stille med andre, mindre bidrag til RSM.

Norge vil videreføre bidragene til FN-operasjonene i Mali (MINUSMA), i Sør-Sudan (UNMISS), og i Midtøsten (UNTSO). Bidraget til observatørstyrken i Sinai (MFO) vil også bli videreført, samt den norske ledelsen av observatørstyrken på Kypros (UNFICYP). I tillegg vil Norge videreføre tilpassede bidrag til ulike andre operasjoner og beredskapsregistre innenfor rammene av NATO, FN og EU. Regjeringen vurderer også fortløpende behovet for å stille bidrag til andre prioriterte operasjoner.

Hæren

Aktivitetsnivået i Hæren i 2015 styrkes sammenlignet med nivået i 2014. Hæren vil få økt operativ evne i 2015 bl.a. gjennom en forventet bedring av kvalitet og tilgjengelighet på lagret materiell og forsyninger, og økt utdanningsnivå i Brigade Nord. Hæren viderefører arbeidet med vedlikehold av materiell lagret hos Forsvarets logistikkorganisasjon.

Hæren vil i 2015 fokusere på å videreutvikle brigadesystemet med vekt på ytterligere profesjonalisering og oppbygging av Panserbataljonen.

Hæren har en betydelig tilstedeværende i nord gjennom sitt tyngdepunkt i Indre Troms og garnisonen i Sør-Varanger. I 2015 vil Hæren forsterke tilstedeværelsen i nordområdene gjennom å videreutvikle panserbataljonsystemet med flere vervede og mer moderne materiell, samt betydelige investeringer i bygg og anlegg. Den andre av to nye grensestasjoner ferdigstilles på Storskog.

Sjøforsvaret utenom Kystvakten

Den generelle operative statusen for Sjøforsvarets enheter forventes å være god ved inngangen til 2015. Særlig vil dette gjelde for de enhetene som gjennomfører et høyt aktivitetsnivå ifm. operasjoner eller deltakelse i NATOs stående maritime styrker i 2014, og for de enhetene som har kort eller middels lang klartid. Sett under ett er Sjøforsvaret godt bemannet. Imidlertid er det knyttet betydelige utfordringer til bemanningssituasjonen

og belastninger på mannskaper på enkelte kompetanseområder, ikke minst ved deltakelse i operasjoner som varer over tid. Innføringen av nye fartøyklasser i Sjøforsvaret har også medført enkelte utfordringer knyttet til vedlikehold, og i 2015 vil det bli arbeidet målrettet med å adressere dette.

Sjøforsvarets operative evne opprettholdes i 2015. Sjøforsvaret ivaretar suverenitetshevdelse, beredskap, nasjonale operasjoner og deltakelse i NATOs stående maritime styrker. Samlet sett forventes det at Sjøforsvarets selingsaktivitet kan videreføres på 2014-nivå, men at denne ambisjonen vil kunne utfordres av bl.a. høyere drivstoffpriser.

I 2015 planlegges det med i utgangspunktet en aktivitet i Nord-Norge på om lag 30 pst. av nasjonal seilingsaktivitet i Sjøforsvaret. Kystjegerkommandoen er lokalisert i Harstad og gjennomfører i hovedsak all sin øvingsaktivitet i Nord-Norge.

Kystvakten

I Tillegg 1 til Prop. 1 S (2013–2014) prioriterte regjeringen økte bevilgninger til Kystvakten for å øke patruljeaktiviteten for de helikopterbærende havgående fartøyene og for Indre kystvakt. Stortinget sluttet seg til dette ved behandlingen av Innst. 7 S (2013–2014). Samlet sett videreføres Kystvaktens operative aktivitet på samme nivå som i 2014. Det gis prioritet til patruljedøgn i nord. Aktivitetsnivået i 2015 vil imidlertid bli redusert hva gjelder Ytre kystvakt på grunn av omfattende vedlikehold, men for å kompensere for dette er det foretatt en omprioritering av midler fra innleid luftovervåking til en økning i seiling for den Indre kystvakten i 2015.

Kystvakten har god kapasitet og fartøystrukturen kan løse hele spennet av oppgaver. Ivaretagelsen av Kystvaktens oppgaver må ses i sammenheng med Forsvarets øvrige kapasiteter som etterretning og overvåking, herunder maritim luftovervåking. Fartøystrukturen består av ni fartøy i Ytre kystvakt og seks fartøy i Indre kystvakt. Kystvakten vil i 2015 dermed disponere 15 fartøy.

Luftforsvaret

Aktivitetsnivået i Luftforsvaret i 2015 er i stort planlagt på 2014-nivå. Innfasing og driftssetting av de nye maritime helikoptrene samt vedlikehold av kompetanse for kampflypiloter for å sikre innføringen av det nye kampflyet F-35 i Luftforsvaret, gir grunnlaget for en videreutvikling av operativ evne.

Luftromsovervåking og suverenitetshevdelse med F-16 på beredskap vil bli ivare tatt iht. operativ ambisjon for 2015. Tilstedeværelse i nordområdene prioriteres gjennom aktiviteter som kontroll- og varslings-tjeneste, kampflyenes evne til beredskap og utrykninger på *Quick Reaction Alert* (QRA), overvåking og patruljering med overvåkningsfly, innføringen av maritime helikoptre NH90, og høy redningsberedskap med tilstedeværelse på baser i Banak og Bodø.

2015 vil for Luftforsvaret være preget av omstilling. Innen utløpet av 2015 vil NASAMS-luftvern-avdelingen fra Bodø og baseforsvarskapasitetene fra Bodø og Rygge være flyttet til Ørland. Det planlegges med at totalt seks NH90 vil være overtatt av Forsvaret innen utgangen av 2014. Disse vil ha en varierende grad av operativ status.

Luftforsvaret vil i 2015 som en del av NATOs luftovervåking over de baltiske statene gjennomføre en tremåneders deployering til Litauen hvor de på vegne av NATO sikrer luftromskontroll i de baltiske statenes områder.

Det er nylig oppdaget sprekkdannelser i flykroppen på flere F-16-fly. Det er behov for ytterligere kartlegging før man har sikker informasjon om konsekvensene av dette. Problemet har også oppstått hos flere av våre allierte som bruker samme flytype. Forsvaret vurderer i samarbeid med allierte flere løsninger

Redningshelikoptertjenesten

Aktiviteten for Redningshelikoptertjenesten vil videreføres på om lag samme nivå som i 2014.

Heimevernet

Aktiviteten i Heimevernet i 2015 videreføres på 2014-nivå for innsatsstyrkene og områdestrukturen. Regjeringen legger opp til ytterligere styrking av kompetansegivende kurs og befalstrening i 2015. Alt befal i områdestrukturen vil gjennomføre befalstrening. Det høye trenings- og øvingsnivået på 90 pst. i innsatsstyrkene videreføres, og utvalgte tropper i innsatsstyrkene øker antall treningsdager til inntil 30 dager i året. Den gradvise oppfyllingen av materiellstrukturen i HV-områdene og videreutviklingen av et nytt forsyningskonsept vil på sikt bidra positivt til Heimevernets operative evne.

Heimevernets distriktsstaber og innsatsstyrker vil være beredskapsklare iht. operativ ambisjon. Deler av områdestrukturen vil også tilfredsstillende operativ ambisjon, men på grunn av materi-

ellmangler og noe manglende utdanningsnivå vil det også være avvik i 2015.

Heimevernet vil øke den operative evnen i 2015.

Forsvarets spesialstyrker

Forsvarets spesialstyrker vil være beredskapsklare iht. operativ ambisjon. Aktivitetsnivået fra 2014 vil i hovedsak videreføres i 2015. Både Marinejegerkommandoen og Forsvarets spesialkommando er pålagt nasjonal beredskap for kontraterror fra sine respektive hjemmebaser. Begge styrkene kan innenfor en nærmere definert responstid bistå politiet ved kontraterroroperasjoner. Videreutvikling av spesialstyrkene, herunder evnen til å bistå politiet, vil ha høy prioritet i 2015. Trening i arktisk miljø er av stor viktighet for spesialstyrkene, og trening i Nord-Norge vil alltid være prioritert. Marinejegerkommandoen gjennomfører om lag 40 pst. av sin totale aktivitet i Nord-Norge.

Etterretningstjenesten

Kontinuerlige endringer stiller økte krav til situasjonsoversikt og -forståelse. Betydelige reduksjoner i forsvarsstrukturer og forsvarsbudsjetter blant Norges nærmeste allierte, og tilsvarende økninger blant nye og reetablerte stormakter, styrker behovet for en relevant og effektiv nasjonal etterretningstjeneste. Den stadig raskere teknologiske utviklingen gir betydelige utfordringer bl.a. tilknyttet tjenestens evne til relevant innhenting grunnet overgangen fra signaler i eteren til overføring via fibernett og satellitt, samt utviklingen av stadig mer avanserte krypteringsløsninger.

Etterretningstjenesten vil i 2015 prioritere å følge opp utviklingen i Russland og nordområdene. Den rådende politiske utviklingen i Russland, landets aggresjon overfor Ukraina og den planlagte, meget kraftige militære kapasitetsøkningen frem mot 2020 tydeliggjør og forsterker denne prioriteringen. Andre områder av særlig interesse er Asia, herunder Afghanistan og Pakistan, Afrika og Midtøsten. I vurderingen av trusselbildet har internasjonal terrorisme og trusler i det digitale rom høyeste prioritet. Etterretningsstøtte til norske styrker i internasjonale operasjoner er en viktig oppgave for Etterretningstjenesten, som også støtter norske militære og sivile myndigheter med informasjon og vurderinger etter behov.

Forsvarets logistikkorganisasjon

Forsvarets logistikkorganisasjon vil i 2015 videreføre aktivitet på 2014-nivå. Forsvarets logistikkorganisasjon vil i 2015 videreutvikle evnen til Nasjonal logistikkommando som taktisk ledelseelement for logistikk, sanitet og vertslandsstøtte. Forsvarets logistikkorganisasjon vil også videreutvikle evnen til vertslandsstøtte for allierte styrker med hensikt å styrke beredskapen for mottak av forsterkninger, samt legge forholdene til rette for alliert trening i Norge. Forsvarets logistikkorganisasjon har startet planarbeidet og kompetansebyggingen for en modernisering av forsyningstjenesten, og dette arbeidet skal videreføres i 2015. Videre vil Forsvarets logistikkorganisasjon fortsette effektiviseringen av sine øvrige tjenester til støtte for de andre driftsenhetene i Forsvaret.

Felleskapasiteter

Forsvarets sanitet vil i hovedsak videreføre sine leveranser og aktivitet på samme nivå som i 2014. Når alt planlagt, nytt materiell er på plass, forventes taktisk luftevakueringskapasitet og mobil sanitet (ROLE 2) å være operative i hhv. 2015 og 2018. Troms militære sykehus er avviklet, og frigjorte midler planlegges brukt til å styrke tilgjengeligheten og utholdenheten til prioriterte sanitetskapasiteter.

Cyberforsvaret skal videreføre leveranser og aktivitet på 2014-nivå, herunder ved å ivareta pålagte operative leveranser. I 2015 og perioden fremover vil flere IKT-relaterte investeringsprosjekter gå over i driftsfasen. Dette skal bidra til effektiv informasjonsutveksling, felles situasjonsforståelse samt økt tempo og presisjon i kommandokjeden. Forsvaret styrker sin evne til å operere i samvirkende nettverk, både nasjonalt og internasjonalt, først og fremst med allierte styrker og partnere. Cyberforsvaret skal kontinuerlig fornyes. Cyberforsvaret skal prioritere styrkeproduksjon samt drift og beskyttelse av Forsvarets informasjonsinfrastruktur. Det skal også vurderes hvordan Cyberforsvaret skal understøtte forsvarsgrenene mht. prosjektplanlegging og gjennomføring av investeringer. Cyberforsvaret og Forsvarets logistikkorganisasjon skal utvikle, drifte og beskytte Forsvarets informasjonsinfrastruktur på en mer kostnadseffektiv måte. Dette inkluderer organisatoriske, økonomiske og kapasitetsmessige forhold. Den nye informasjonsinfrastrukturen vil være mindre personellkrevende å drifte og vedlikeholde. Utrangering av utdatert informasjonsinfrastruktur vil være høyt prioritert i 2015.

Forsvarets høyskole vil videreføre sine leveranser og aktivitet i hovedsak på samme nivå som i 2014 og i tråd med føringene i Innst. 384 S (2012–2013) til Meld. St. 14 (2012–2013) «Kompetanse for en ny tid».

Forsvarets operative hovedkvarter vil innenfor den foreslåtte bevilgningsrammen kunne stille et fullt ut operativt hovedkvarter og løse pålagte oppdrag.

Trening og øving

Målrettet gjennomføring av nasjonal og alliert øvingsaktivitet er en vesentlig del av Forsvarets virksomhet, og en forutsetning for å kunne vedlikeholde og styrke Forsvarets operative evne. Økt militær tilstedeværelse og aktivitet er en sentral del av regjeringens satsing, både i nord og i andre steder i landet. Det legges til rette for trening og øving i Norge for og med allierte og viktige partnerland. Interessen blant allierte og partnere for å trene og øve i Norge er stor.

Øvingsvirksomheten vil bl.a. ha fokus på kollektivt forsvar, beredskaps- og forsterkningsplaner og krisehåndtering i en alliert og nasjonal ramme. Regionale utfordringer står sentralt, og regjeringen legger vekt på mulighetene for et tettere samarbeid mellom NATOs nye kommandostruktur og nasjonale hovedkvarter, slik som Forsvarets operative hovedkvarter. I lys av redusert alliert operativt samvirke som følge av nedtrappingen i Afghanistan, ønsker NATO gjennom *Connected Forces Initiative* å styrke øvingsvirksomheten i en alliert ramme. Øvingsvirksomheten innrettes derfor mot en styrking av allierte øvelser og andre flernasjonale øvelser i Norge og utlandet. Det legges opp til at Norge jevnlig påtar seg vertskapet for NATO-øvelser.

I nordisk sammenheng legges det til rette for et tettere og styrket trenings- og øvingssamarbeid. Øvingssamarbeidet med Russland baserer seg på Forsvarsdepartementets overordnede strategi og gjennomføres med utgangspunkt i en årlig tiltaksplan. Med bakgrunn i Russlands folkerettsstridige handlinger overfor Ukraina, er denne tiltaksplanen for tiden suspendert og utviklingen av det militære samarbeidet med Russland er på vent. Det daglige samarbeidet om kystvakt, søk- og redningsaktivitet og grensevakt går som normalt, og kontakten mellom Forsvarets operative hovedkvarter og nordflåten opprettholdes. Forsvaret deltar for øvrig i etablerte internasjonale øvelser for søk og redning, sjøsikkerhet og beredskap mot akutt forurensning i nordområdene.

Sivil-militære samvirkeøvelser på alle nivå blir stadig viktigere. Regjeringen vektlegger særlig at Forsvaret øver for på anmodning å kunne bistå politiet med tilgjengelige ressurser, basert på tydelige ansvarsforhold og roller. Scenarier med mulige trusler mot samfunnskritisk IKT-infrastruktur og terrorsituasjoner vil øves. Ivaretagelse av hensiktsmessig strategisk kommunikasjon er et viktig aspekt av operasjonsplanleggingen og vil derfor også reflekteres i øvingsopplagene.

Kulturvirksomhet i Forsvaret

Forsvarets musikk vil fortsette primær oppgaven med å dekke Forsvarets musikkbehov ved seremonier og parader, samt ved andre høytidelige anledninger. Gjennom Forsvarets kommandantskap skal festningene være gode arenaer for formidling av deres historiske roller. Dette gjøres i samarbeid med forsvarsgrenene. Forsvarets museer vil i 2015 åpne en ny utstilling om Krigskorset. Åpningen er planlagt til 8. mai 2015.

I 2015 vil det foregå en rekke aktiviteter knyttet til 70- og 75-års-markeringene for 2. verdenskrig og 200-årsjubileum for Forsvarets musikk.

Nasjonal sikkerhetsmyndighet

Regjeringen legger vekt på å styrke arbeidet med forebyggende sikkerhet og IKT-sikkerhet på tvers av samfunnssektorene. Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM) skal videreutvikles som det sentrale direktoratet for beskyttelse av informasjon og infrastruktur av betydning for samfunnskritiske og andre viktige samfunnsfunksjoner. Det foreslås en ytterligere bevilgningsøkning til NSM også i 2015. Midlene vil styrke NSMs evne til å varsle og koordinere håndtering av alvorlige dataangrep. NSM vil også kunne gjennomføre flere tilsyn årlig, styrke arbeidet med objektsikkerhet og videreutvikle og styrke kompetansemiljøene innenfor forebyggende sikkerhet.

NSM ble i 2014 styrket med 16 mill. kroner for å videreutvikles som det nasjonale fagmiljøet for IKT-sikkerhet i Norge, bidra til bedret IKT-sikkerhet i samfunnet og møte utviklingen i det stadig mer komplekse IKT-risikobildet.

Støtte til frivillige organisasjoner

Bevilgningen til støtten til frivillige organisasjoner holdes fortsatt på et høyt nivå i 2015. Forvaltningsansvaret for tilskuddsmidlene til veteranrelatert virksomhet delegeres til Forsvarsstaben fra og med budsjettåret 2015. Det legges videre opp

til å bevilge midler til prosjekter knyttet til 2. verdenskrig og kulturhistoriske prosjekter. Det frivillige Skyttervesens rolle og tilknytning til Forsvaret, samt fremtidig finansieringsmodell, er under utredning.

Forsvarsbygg

Aktiviteten knyttet til Forsvarsbygg videreføres på om lag samme nivå som i 2014. Forvaltningen av Forsvarets boliger og kvarter overføres fra Forsvaret til Forsvarsbygg fra 2015. Med den nye ordningen vil den enkelte leietaker leie bolig direkte fra Forsvarsbygg, i motsetning til tidligere der Forsvaret var leietaker og fremleide videre til den enkelte bruker. På denne måten får leietaker én aktør å forholde seg til i leieforholdet. Forsvarsbygg, som er sektorens forvalter av eiendom, bygg og anlegg, vil utøve en vesentlig tettere oppfølging av leieforholdet og derved legge bedre til rette for et kvalitativt bedre botilbud til det personellet som kommer inn under ordningen. Den nye ordningen medfører derimot ingen endringer i Forsvarets ansvar for tildeling av boliger, noe som sikrer fortsatt full råderett over boliger og kvarter som et personalpolitisk virkemiddel.

Økte pensjonsforpliktelser i Forsvarsbygg gir et økt inndekningsbehov som foreslås håndtert ved ikke å gjennomføre enkelte planlagte eiendom-, bygg- og anleggsprosjekter, se for øvrig omtale under kapittel 1710.

Miljøtiltak

Regjeringen legger vekt på å rydde opp i tidligere tiders forurensning i grunn og sjø, og vil i 2015 videreføre eksplosivrydding og miljøsanering i utrangerte skyte- og øvingsfelt. Det skal utarbeides tiltaksplaner for miljøsanering av forurenset sjøbunn ved Forsvarets baser, og overvåking gjennomføres etter miljøsanering. Gjennomføring av tiltak for økt energieffektivisering i Forsvaret videreføres. Det foreslås benyttet midler til rydding av skyte- og øvingsfelt, til miljøsanering av havner, til planlegging av kommende miljøsanerings tiltak og til energiledelse.

Investeringer

Regjeringen foreslår en samlet investeringsramme på 11 589,0 mill. kroner. Investeringsrammen fordeler seg med 8 990,8 mill. kroner til materiellinvesteringer og 2 598,2 mill. kroner til eiendom, bygg og anlegg.

Regjeringen satser videre på moderniseringen av Forsvaret i 2015 gjennom å foreslå en betydelig økning av den samlede bevilgningen til investeringer ifm. kampflyanskaffelsen med baseløsning. Selv om de samlede investeringene økes, vil midlene i de nærmeste årene i større grad gå til å finansiere nye kampfly med baseløsning, og noe mindre til Forsvarets øvrige investeringer. Investeringsmidlene prioriteres for å følge opp målsettingene om å styrke den operative evnen i Forsvaret, slik det kommer til uttrykk i Stortingets behandling av langtidsplanen for 2013–2016, jf. Innst. 388 S (2011–2012) til Prop. S 73 (2011–2012) «Et forsvar for vår tid». Innenfor materiellinvesteringsporteføljen, vil det i 2015 legges vekt på å oppgradere og videreutvikle sentrale plattformen og våpensystemer innenfor Hæren, Sjø- og Luftforsvaret. Det vil i de nærmeste årene være mindre investeringsmidler tilgjengelig for å etablere nye kapasiteter. Det vil derfor ikke legges frem nye kategori 1-prosjekter i denne proposisjonen for godkjenning i Stortinget.

Materiellinvesteringer

Innenfor programområde landsystemer er det i 2015 planlagt at hoveddelen av utbetalingene vil finne sted innenfor ulike prosjekter for anskaffelse av pansrede kjøretøykapasiteter, med oppgraderingen av Hærens CV-90-kjøretøy som det klart største prosjektet. Utover dette er det planlagt med større utbetalinger knyttet til bl.a. anskaffelsene av lette pansrede kjøretøy, kommandoplassmateriell og kameraløsninger for sikrere manøvrering av tunge, pansrede kjøretøy. For øvrig fortsetter aktiviteter knyttet til å forbedre sikkerheten for personellet i operasjoner og landstyrkenes evne til å operere under ulike forhold.

Programområde sjøsystemer vil også i 2015 kreve betydelige midler, særlig i tilknytning til leveransen av korvetter, nye maritime helikoptre til Kystvakten og sjømålsmissiler, samt videre oppdatering av ubåtene. Det er dessuten planlagt vesentlige utbetalinger til oppgradering av luftvernmissiler til fregattene. For øvrig vil fregattprosjektet ferdigstilles i 2015.

Innenfor programområde luftsystemer vil oppgraderingen av F-16 kampfly og NASAMS II dominere i 2015, sammen med oppdatering av sensorer for militær luftromsovervåking.

Innenfor programområde logistikk-systemer er det i 2015 planlagt med vesentlige utbetalinger knyttet til anskaffelsen av nytt logistikk- og støttefartøy og nye lastevogner som anskaffes i et samarbeid med Sverige. Videre vil det anskaffes mate-

riell knyttet til mottiltak mot improviserte sprengladninger, samt ulike typer sanitetsmaterieell som skal inngå i Forsvarets ROLE 2 sanitetssystemer. For øvrig sluttføres oppgraderingen av søke- og påvisningspanservogner, som skal bedre vogne- nes kapasitet og beskyttelse for å avdekke kje- miske og biologiske våpen.

Innenfor programområde spesialstyrker og soldatsystemer utgjør anskaffelse av våpen, kom- mando-, kontroll- og kommunikasjonssystemer, bekledning og utrustning de klart største investe- ringene.

Innenfor LOS-programmet videreføres satsin- gen på et felles integrert forvaltningssystem (FIF) med innføringen av et nytt personellsystem innen utgangen av 2014. Prosjektet HRM i FIF har levert en løsning som vil erstatte de fleste eldre personelldatasystemer, og som innfører nye løs- ninger i tråd med kompetansereformen i forsvars- sektoren. Logistikkprosjektet viderefører arbeidet med å ta frem nye løsninger innenfor bl.a. virk- somhetsstyring, konfigurasjonsstyring og avan- serte vedlikeholds- og forsyningssystemer. De nye løsningene planlegges innført fra 2016.

Innenfor programområde informasjonsinfra- struktur utgjør anskaffelse av fiberinfrastruktur, modernisering av taktisk radio og materieell til håndtering av kryptonøkler de største investerin- gene.

Kampfly med baseløsning

Hoveddelen av midlene til nye kampfly med base- løsning vil i 2015 bli benyttet til:

- gjennomføring av kampflykjøpet og flernasjo- nalt partnerskap,
- kampflyanskaffelsen – delutbetalinger på bestilte F-35 kampfly med nødvendig tilleggs- utstyr og tjenester,
- nasjonal våpenutvikling av *Joint Strike Missile* og 25 mm flyammunisjon (APEX), og
- eiendom, bygg og anlegg.

I tråd med Stortingets tidligere vedtak vil det anskaffes inntil 52 F-35 kampfly. Under behandlin- gen av Innst. 489 S (2012–2013), jf. Prop. 136 S (2012–2013) sluttet Stortinget seg til den plan- lagte leveranseprofilen for hovedanskaffelsen med levering av seks fly hvert år fra 2017 til 2024, totalt inntil 48 fly. Regjeringen vil ta stilling til anskaffelsen av de seks siste flyene etter at de før- ste 42 flyene av hovedleveransen er bestilt.

Stortinget har ved behandling av Innst. 441 S (2010–2011) til Prop. 110 S (2010–2011), Innst. 489 S (2012–2013) til Prop. 136 S (2012–2013) og

Innst. 7 S (2013–2014) til Prop. 1 S (2013–2014) gitt bestillingsfullmakt for totalt 16 F-35-fly. De fire før- ste flyene som anskaffes skal brukes til trenings- formål i USA og er planlagt levert med to fly i 2015 og to i 2016. De øvrige tolv flyene det er gitt bestil- lingsfullmakt for er del av hovedleveransen, og av disse planlegges seks levert i 2017 og seks i 2018.

Etter bestillingsprosedyrene i avtalen mellom partnernasjonene skal det meldes inn og bekref- tes bestilling fire år før leveranse. Det planlegges å gjennomføre kampflyanskaffelsen som fortlø- pende anskaffelsesbeslutninger i det enkelte bestillingsår. Dette innebærer at regjeringen leg- ger opp til å legge frem beslutningsgrunnlag for Stortinget i forkant av hver bestilling av fly, og regjeringen ber i denne proposisjonen om bestil- lingsfullmakt for anskaffelse av seks fly med plan- lagt leveranse i 2019.

Prosjektet for etablering av et nytt skvadrons- bygg for F-35 på Ørland ble vedtatt ved Stortin- gets behandling av Innst. S 234 (2013–2014) til Prop. 84 S (2013–2014) og igangsettes nå. Dette byggeprosjektet har et grensesnitt mot flere andre investeringsprosjekter på den nye kampfly- basen, og arbeidet med å utarbeide forprosjekt pågår. Det prioriteres oppstart av prosjekter som er nødvendige for å tilrettelegge for mottak av de nye kampflyene høsten 2017. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget med forslag om god- kjenning av flere nye byggeprosjekter for den nye kampflybasen på Ørland.

Eiendom, bygg og anlegg

Hovedprioritet innenfor eiendom, bygg og anlegg i 2015 er å ivareta krav innenfor arbeidsmiljø, helse, miljø og sikkerhet og andre tiltak som er nødvendige for å oppfylle krav i lover og forskrif- ter. Samtidig vil nødvendig omstilling av Forsvaret som er en følge av vedtak ved Stortingets behand- ling av Innst. S. 318 (2007–2008) til St.prp. nr. 48 (2007–2008) og Innst. 388 S (2011–2012) til Prop. 73 S (2011–2012), understøttes. Dette omfatter blant annet etablering av helikopterbase på Bar- dufoss med detasjement på Haakonvern, nytt bygg til Marinejegerkommandoen på Haakon- vern, omstilling av Luftforsvaret, etablering av ny kampflybase på Ørland og ny innretning av Hæren. Det skal også prioriteres prosjekter som har effekt på operative leveranser og som er en nødvendig følge av materiellinvesteringer. Tiltak som er nødvendige for å ivareta kritisk fornyelse av bygningsmassen er også prioritert.

Det gjennomføres store investeringer i de tre nordligste fylkene. Prosjektet for nye stasjoner til

Grensevakten i Sør-Varanger omfatter etablering av en stasjon på Svanvik i sør og en stasjon ved Storskog i nord. Stasjonen i sør er ferdigstilt og åpnet, og bygging av stasjonen i nord vil pågå i 2015. Stasjonen er planlagt tatt i bruk i 2016. I Indre Troms er fire prosjekter med kostnadsramme over 100 mil. kroner under arbeid. Dette omfatter fornyelse av eksisterende bygningsmasse i Rusta leir på Bardufoss, og investeringer knyttet til etablering av helikopterbase på Bardufoss.

Videre vil foreslått bevilgning i 2015 bli benyttet til tiltak for å opprettholde standarden på Forsvarets eiendom, bygg og anlegg. Som en følge av dette videreføres prosjekt for nytt administrasjonsbygg for Forsvarets logistikkorganisasjon på Haakonssvern, utbedring av rullebaner på Andøya og Bodø og infrastrukturtiltak i Bardufoss leir.

Bevilgningen til investeringer i NATO-infrastruktur i 2015 foreslås økt, og vil i hovedsak omfatte prosjektet *Air Command and Control System* (ACCS) med installasjoner på Sørreisa. Flere mindre prosjekter på Ørland i forbindelse med

AWACS-flyene vil være under implementering. Prosjektet *Broadcast and Ship-Shore* (BRASS) og to mindre investeringsprosjekter for *NATO Naval Forces Sensor and Weapon Accuracy Check Sites* (FORACS) vil være under implementering i 2015.

Bevilgningen til eiendom, bygg og anlegg foreslås redusert som følge av inndekning av økte utgifter til pensjoner i Forsvarsbygg.

De fellesfinansierte og multinasjonale kapasitetene NATO har sammen gjør alliansen unik. Dette er kapasiteter som de færreste NATO-land vil kunne ha hver for seg. Alle allierte nyter godt av NATOs kapasiteter. Mange allierte har imidlertid betydelige utfordringer med sine budsjetter. Dette rammer også NATO. Fra norsk side vurderes derfor løpende hvordan vi best mulig kan bidra til å styrke NATO-fellesskapet

1.5 Anmodningsvedtak

Det foreligger ingen anmodningsvedtak innenfor Forsvarsdepartementets ansvarsområde.

2 Tryggingsspolitikk

2.1 Introduksjon: tryggingsspolitiske hovudtrekk

Gjennom Russlands folkerettsstridige handlingar overfor Ukraina er dei tryggingsspolitiske omgivingnadane for Noreg endra, med skarpare motsetnader mellom dei vestlege landa og Russland enn nokon gong sidan den kalde krigen. Krisa i Ukraina har vist oss at den tryggingsspolitiske situasjonen er kompleks og raskt skiftande, også i Europa. Dei seinare åra har vi opplevd at autoritære regime i Nord-Afrika og Midtausten har falle etter interne opprør. Diverre har dette i dei fleste tilfelle enda i uro, maktkamp og i verste fall borgarkrig, som i Libya og Syria.

Norsk tryggleik er nær knytt til utfordringar nasjonalt og internasjonalt. Difor angår både nære og fjerne konflikter oss tryggingsspolitisk. Dette inneber at Forsvaret må ha god operativ evne for krisehandtering her heime, og ta sin del av ansvaret for å handtere kriser ute i verda. Regjeringa vil utvikle forsvarssektoren og dei samla kapasitetane i Forsvaret vidare. Det er viktig å sjå Noregs militære evne i eit heilskapleg perspektiv, der både beredskap, nasjonal og internasjonal innsats inngår. Eit oppdatert forsvars- og beredskapsplanverk er dessutan avgjerande for evna til å løyse oppgåvene i krise og krig.

Globalisering og auka internasjonal samhandel er grunnleggjande positivt, men gjer oss også meir sårbare. Tryggingsspolitiske kriser andre stader i verda kan lett få konsekvensar for Noreg og nærområda våre. Geografisk avstand er ikkje lenger ein garanti mot tryggingsspolitiske truslar. Samstundes pregar endringar i det geopolitiske biletet utviklinga, særleg som følgje av at det økonomiske tyngdepunktet i verda flyttar seg mot Asia og Stillehavsområdet. Denne regionen er i liten grad regulert av institusjonalt fleirnasjonalt tryggingssamarbeid, og dessutan kan nasjonalisme, gamle motsetnader og usemje om grenser auke faren for konflikt.

Økonomisk vekst gir grunnlag for auka forsvarsinvesteringar i fleire land utanfor Europa og Nord-Amerika, t.d. i Kina, India og Russland. Sam-

stundes er NATO-alliansen prega av kutt i dei nasjonale forsvarsbudsjetta. Ei verd med fleire stormakter fører gjerne også med seg auka stormaktrivalisering, og vestlege verdiar og interesser kan i større grad verte utfordra globalt.

Det er avgjerande for tryggleiken vår å styrkje det transatlantiske samarbeidet i NATO. Dei tette transatlantiske banda er tufta på felles historie, verdiar og interesser. Det transatlantiske forholdet er i endring, ikkje minst grunna amerikanske forsvarsnedskjeringar og auka fokus på Asia/Stillehavsområdet. Dette inneber samstundes at europeiske allierte må vere førebudde på å ta ein større del av ansvaret for tryggleiken på eige område. Europa må investere i det transatlantiske tryggingssfellesskapet, slik at alliansen held fram som det sentrale forumet for amerikansk engasjement i europeisk tryggingsspolitikk. Svak økonomisk vekst i Europa vil ikkje betre den allierte byrdefordelinga på kort sikt, som står i fare for å misse kritiske kapasitetar grunna manglande koordinering av forsvarskutt.

I Afghanistan er avviklinga av operasjon *International Security Assistance Force* (ISAF) i slutfasen, og vil verte avløyst av ein ny NATO-leia operasjon *Resolute Support Mission* (RSM) frå 2015, med føresetnaden om at Afghanistan underteiknar den bilaterale tryggingssavtalen med USA og statusavtalen med NATO. For alliansen inneber dette eit skifte av fokus og kan sjåast som eit symbol på overgangen frå eit «deployert NATO» til eit «førebudd NATO». I åra som kjem vil alliansen i større grad fokusere på dei kollektive forsvarsoppgåvene, m.a. revisjon av allierte forsvarsplanar og fleirnasjonale øvingar i ulike delar av NATO-området. Dette er i samsvar med norske interesser og prioriteringar.

Forsvaret har ei sentral rolle i å ta vare på norske interesser i eige område og på eige territorium. Regjeringa har ambisjon om eit robust militært nærvær i nord, tilpassa den aktuelle situasjonen og dei oppgåvene som skal løysast. Regjeringa vil også føre vidare arbeidet med beredskap, både for tryggingsspolitiske kriser og til støtte for sivile styresmakter i deira handtering av kriser.

2.2 Utviklingstrekk og prioriteringar

2.2.1 Omvelting i Europa og nærområda

Krisa i Ukraina og Russlands illegale annektering av Krim, har vore ei dramatisk påminning om at Europa ikkje er immun mot tryggingpolitisk uro og åtak på statar sin suverenitet. I tillegg medverkar den økonomiske krisa til å redusere dei vestlege landa si evne til å handtere tryggingpolitiske utfordringar.

Det norske initiativet om større alliert fokus på NATOs nærområde har brått fått auka aktualitet, ikkje berre knytt til utviklinga i Europas sørlege nabolag, men også i aust. Den tryggingpolitiske situasjonen i Europa er endra, og ei ny todeling, med Russland som utfordrar snarare enn partner til EU og NATO, er diverre i ferd med å verte ein realitet.

Russisk vilje til igjen å nytte militær makt mot ein nabostat inneber at fokuset på mellomstatlege truslar har auka etter ein lang periode der asymmetriske og statsinterne truslar har fått mest merksemd. Samstundes utgjer desse truslane framleis ein vedvarande del av biletet.

Sidan våren 2011 har fleire land i Nord-Afrika og Midtausten gått gjennom omfattande politiske og sosiale endringar. Med unntak av Tunisia, har desse omveltingane ført til konflikt. Mest dramatisk har dette utvikla seg i Libya og Syria, med Syria som det verste dømet. Ein brutal borgarkrig har no rasa i tre år, utan at det internasjonale samfunnet har evna å få partane med på ei løysing. Den syriske opposisjonen er splitta og dominert av radikale islamistiske grupper, medan Assad-regimet tek alle tilgjengelege middel i bruk for å halde på makta, støtta av tradisjonelle allierte som Russland og Iran. Diverre har det syriske folket enda opp som offer i ein regional maktkamp, der kryssande politiske interesser tillét at krigen held fram. Samstundes er konfliktpotensialet stort i ustabile naboland, slik vi ser i Irak, der utviklinga har gjort det naudsynt med utanlandsk militær og humanitær innsats den siste tida. Også Noreg tek del i den humanitære innsatsen, m.a. med eit C-130 transportfly. Den islamistiske frammarsjen i Midtausten er svært urovekkjande og drar nytte av svake statar med djupe interne konflikter. At Israel-Palestina konflikten blussa opp att i sommar med sivile tap og store øydeleggingar i Gaza, forsterkar inntrykket av ein region dominert av vald og konflikt.

Eit forsøk på forhandlingar mellom partane i Syria-konflikten hausten 2013 førte ikkje fram. Derimot lykkast FN, med støtte frå Russland og

USA, å inngå ein avtale om destruksjon av Syrias kjemiske våpen gjennom Organisasjonen for forbod mot kjemiske våpen (OPCW). OPCW fekk Nobels fredspris for dette arbeidet i 2013, og etter fleire forseinkingar vart arbeidet med uttransportering slutført i juli 2014, med substansiell medverknad frå USA, Russland, Danmark og Noreg. Arbeidet med destruksjon held fram.

Terrortrusselen er kompleks, kan ramme utan varsel og frå ulike hald. Dei ekstreme islamistiske nettverka utgjer den mest aktuelle terrortrusselen, ikkje minst med grunnlag i opprøra i Syria og Irak. Vi fekk ei påminning om denne trusselen her heime gjennom auka terrorberedskap i juli 2014.

Faren for spreiding av masseøydeleggingsvåpen og ballistisk våpenteknologi er framleis urovekkjande. Trusselen mot NATO-området frå missilar med ulik rekkevidde og presisjonsstyrte våpen held fram. Dette er bakgrunnen for vektlegginga i NATO av missilforsvar. Vi ser også auka fokus på bruk av verdsrommet for militære føremål. I tillegg er trusselen om angrep i det digitale rommet (cyber) aukande, og det understrekar kor sårbart det moderne samfunnet er. Sjølv om den største digitale trusselen i dag er mot samfunnstrygggleiken, viser utviklinga at cyberangrep i verste fall også kan utfordre statstrygggleiken. Det er dessutan utfordringar knytte til energisektoren, i første rekkje infrastruktur og strategiske forsyningslinjer. Vidare kan konkurranse om strategiske ressursar og råvarer vere ei kjelde til konflikt og rivalisering både innan og mellom statar.

2.2.2 NATO og det transatlantiske samarbeidet

Regjeringa arbeider aktivt for at NATO-alliansen framleis skal vere ein effektiv tryggingpolitisk garantist for alle medlemslanda. NATO er ein unik tryggingorganisasjon med ein integrert militær struktur, eit integrert stabsapparat og ei permanent tilgjengeleg politisk avgjerds mekanisme – Det nordatlantiske rådet. Rådet legg til rette for effektiv evne til planlegging, konsultasjonar og gjennomføring av vedtak. Desse eigenskapane må førast vidare, og bevisstgjeringa om det politiske verdifelleskapet må styrkjast. NATO er både ein politisk og militær tryggingallianse.

USA er Noregs største og viktigaste allierte. USA står i dag for meir enn 70 pst. av dei totale forsvarsutgiftene i NATO, og signaliserer aukande misnøye med manglande europeisk vilje til å satse på forsvar. Europeisk innsats er viktig for å bevare forsvarsevna og bidra til ei betre byrdefordeling.

Med bakgrunn i dette argumenterer USA sterkt for at NATO-landa i Europa skal følgje opp ambisjonen om å bruke to prosent av dei nasjonale budsjetta til forsvar. Som eit av få allierte land som aukar forsvarsbudsjettet, og som har vist evne og vilje til å stille opp når det trengst, har Noreg styrka sin relative posisjon i alliansen. Dette aukar forventningane til oss.

Medan enkelte europeiske nasjonar har uttrykt uro for USAs auka fokus på Asia og Stillehavsområdet, har Noreg vist til at den globale maktendringa gjer dette både naturleg og naudsynt. Det er ingen grunn til å tru at USA skal snu ryggen til sine næraste allierte i Europa, og konfliktane i Nord-Afrika, Midtausten og Aust-Europa krev alle amerikansk merksemd og engasjement.

NATO-samarbeidet er tufta på transatlantisk solidaritet og samarbeid, der aktiv amerikansk deltaking er avgjerande både for avskrekking og forsvar av alliansen. Dei fleste allierte militære operasjonar er avhengige av kapasitetar og kompetanse som berre USA rår over i tilstrekkeleg grad. For NATO er det difor viktig å byggje opp felles kapasitetar på strategisk viktige område. Både for alliansen og Noreg er det avgjerande at amerikanske styresmakter held fram sitt engasjement og støtte til NATO i åra framover.

NATO er inne i ei tid med store endringar. Alliansen har tre kjerneoppgåver; kollektivt forsvar, internasjonal krisehandtering og tryggleik gjennom samarbeid med partnerar. Sidan 1990-talet har fokus i stor grad vore på krisehandtering utanfor NATO-området, som operasjonane på Balkan og i Afghanistan. I den kommande tida vil derimot dei to andre kjerneoppgåvene få auka fokus.

Russisk maktbruk mot Ukraina har i særleg grad aktualisert den grunnleggjande oppgåva om kollektivt forsvar. Dei nyaste medlemslanda i Sentral- og Aust-Europa har eit særskilt behov for å erfare at tryggingsgarantien er reell. Avgjerda i april om å sende allierte styrkar til dei baltiske landa og Polen for å vise flagg vart høgt verdsatt som eit synleg bevis på solidaritet. Noreg var godt representert i desse styrkane gjennom to farty i den ståande minefartygruppa, og hadde også leiinga av denne styrken. Seinare har regjeringa vedtatt å sende eit kompani frå Telemark bataljon til Latvia som ein del av NATOs tiltak. Styrken skal delta i øvingar og førebu seg på å inngå i NATOs reaksjonsstyrke i 2015.

Større alliert fokus på kollektivt forsvar er i samsvar med norsk politikk og vert underbygd av auka merksemd på å sikre betre kompetanse om NATOs eige territorium og nærområde. Alliert

trening og øving vert difor viktigare i takt med reduksjonen i det operative engasjementet, saman med fornya vekt på forsvarsplanlegging. For å sikre at alliansen kan ta vare på den store graden av samverke som er utvikla gjennom desse åra, har medlemslanda auka fokuset på fleirnasjonalt samarbeid.

NATOs truverd som allianse, og evna til å løyse heile spekteret av oppgåver som skissert i det strategiske konseptet, krev at dei naudsynte militære kapasitetane er til stades. Den såkalla «forsvarspakken» som vart vedtatt på toppmøtet i Chicago i 2012 er sentral for å sikre den framtidige militære evna, og inneheld tre hovudområde: *Smart Defence*, *Connected Forces Initiative* og *NATO Forces 2020*. Sentralt står tiltak for meir effektivt fleirnasjonalt samarbeid om å skaffe fram kritiske kapasitetar, samt auka fokus på trening og øving for å sikre evna til operativt samverke, også med partnerland.

Noreg samarbeider m.a. tett med dei nordiske landa om utvikling av felles kapasitetar. Øving og trening vil vere viktig for partnersamarbeidet, den regionale kompetansen og det transatlantiske samarbeidet. Det vil også vere ein synleg demonstrasjon av samhald og vilje til å ta vare på alliert tryggleik. Dette skal gjere NATO betre i stand til å møte heile spekteret av utfordringar dei komande åra.

For å realisere ambisjonane det vart semje om på toppmøtet i Chicago i 2012, er det naudsynt med ei styrking av den europeiske forsvarsevna. Frå norsk side vert det lagt vekt på å føre fellesfinansieringa av allierte kapasitetar vidare, både eksisterande og nye. Slike fellesprosjekt medverkar til å knyte alliansen saman, og er viktige i eit byrdefordelingsperspektiv. Dessutan er dei heilt naudsynte for å kunne realisere dei mest kostnadskrevjande og kritiske kapasitetane, som europeiske statar elles ikkje vil kunne skaffe fram åleine. Noreg støttar opp om å vurdere korleis fellesfinansiering kan nyttast også til andre føremål i framtida, til dømes trening og øving.

NATOs hovudføremål med partnerskap er å engasjere land utanfor alliansen i dialog og samarbeid om tryggingspolitiske spørsmål. Den praktiske dimensjonen av dette samarbeidet handlar om evne til militært samverke (interoperabilitet) og kapasitetsbygging i forsvarssektoren. For fleire partnerland er samarbeidet eit verkty for reform og modernisering. I dette arbeidet har Noreg hatt særleg fokus på Sverige, Finland, Russland og landa på Vest-Balkan, samt på samarbeid med organisasjonar som FN, EU og Den afrikanske union (AU). Etter Russlands framferd i

Ukraina er samarbeidet under ny vurdering, og alliansen må avklare korleis dette skal handterast. Fleire partnarar og færre ressursar vil uansett krevje klarare prioriteringar. Dette underbyggjer behovet for fleksible format, samstundes som fleire land og aktørar utanfor Europa bør engasjerast i tryggingsspolitisk dialog.

NATO har fleire gonger, m.a. i det strategiske konseptet frå 2010, slått fast at spreining av masseødeleggingsvåpen og ballistisk missilteknologi er ein aukande trussel, og ei av dei største utfordringane alliansen står framfor i åra som kjem. Frå norsk side støttar regjeringa etableringa av eit alliert missilforsvar. Dette styrkjer evna til kollektivt forsvar av medlemslanda. Eit felles missilforsvarssystem er viktig for det framtidige transatlantiske forsvarssamarbeidet, og er i samsvar med prinsippet om at tryggleiken skal vere like god for alle medlemslanda. Systemet har no ein mellombels kapasitet, som inneber at alliansen har kommando og kontroll over eit avgrensa missilforsvarssystem i Europa. Arbeidet med å identifisere mogelege bidrag til NATOs missilforsvar held fram. Ei avgjerd om konkrete bidrag vert tatt seinare. Etableringa av eit alliert ballistisk missilforsvar har lenge møtt sterk motstand frå Russland. Men verken Russland, eller andre tredjeland, kan forvente å kunne gripe inn i alliansen sin rett til kollektivt sjølvforsvar.

På toppmøtet i Chicago i 2012 vart den nye strategien for forsvar og avskrekking offentleggjort. Her vert det bekrefta at så lenge det finst kjernevåpen, vil NATO vere ein kjernefysisk allianse. Noreg legg vekt på at NATO må halde på ei truverdig evne til avskrekking, samstundes som det vert arbeidd for å leggje grunnlag for ei verd utan kjernevåpen. I høve til Russland ønskjer alliansen ein prosess knytt til gjensidig reduksjon av korttrekkjande kjernevåpen. Hittil har det ikkje lykkast å få Russland med på dette.

2.2.3 FN

FN-pakta gir tryggingrådet i FN ansvar for å setje i verk kollektive tiltak for å fremje fred og global tryggleik. FN er den einaste globale instansen som kan legitimere bruk av makt, og den viktigaste arenaen for å søkje mellomstatlege løysingar på truslar mot internasjonal fred og tryggleik. For å gjennomføre mandata frå tryggingrådet kan FN anten gjennomføre operasjonane sjølve, eller organisasjonar som NATO, EU, AU eller medlemsland kan gjennomføre dei på vegne av FN. Døme på dette dei seinare åra er NATOs operasjonar i Afghanistan og Libya.

Dei siste ti åra har talet på fredsoperasjonar auka. Med deltaking frå om lag 120 medlemsland leier FN no 16 fredsbevarande operasjonar. Dei fleste av konfliktane i dag er interne, prega av ein vanskeleg tryggingssituasjon, mange krigførande partar og vald mot sivilbefolkninga. Vern av sivile er difor ei viktig oppgåve for FNs fredsoperative verksemd. Det krev robuste og velkvalifiserte styrkar, og tett samarbeid med nasjonale styresmakter og frivillige organisasjonar. Stadig fleire FN-leia operasjonar har vorte utrusta med robuste mandat dei seinare åra, der bruk av dødelig makt for å verne sivile er autorisert. Eksempel på dette er operasjonane i Mali (MINUSMA), Sør-Sudan (UNMISS) og Den sentralafrikanske republikken (MINUSCA).

Det er avgjerande at mandata frå FNs tryggingråd er tydelege, i kombinasjon med klar vilje og evne frå medlemslanda til å gjennomføre dei. Dei siste åra har tryggingrådet, med referanse til prinsippet om *Responsibility to Protect*, både vist seg handlekraftig ved å reagere på akutte situasjonar som i Elfenbeinskysten og Libya, men har samstundes vist seg ute av stand til å samle seg om ei felles haldning i høve til krisa i Syria. Unntaket er semja om å fjerne dei kjemiske våpna i Syria gjennom *Organization for the Prohibition of Chemical Weapons* (OPCW).

Det er viktig for internasjonal fred og tryggleik at FN lykkast som fredsbevarande organisasjon. Den breie multinasjonale deltakinga i operasjonane gir FN styrke, og det er uheldig at det i første rekkje er land frå sør som deltar med styrkar i FN-leia operasjonar. Behovet for spesialiserte einingar er stort, noko som kan gi FN dei beste føresetnadane for å løyse dei komplekse oppgåvene som moderne fredsoperasjonar krev. I dag har Noreg militære observatørar og stabsoffiserar i to FN-operasjonar i Afrika, og ein i Midtausten. Noreg har i tillegg den militære styrkesjefen for FN-operasjonen UNFICYP på Kypros i eitt år frå august 2014. Noreg vil halde fram arbeidet med å styrkje FNs fredsoperative evne, både gjennom ekspertise til arbeidsgrupper og prosjekt, bistand til FNs planleggingsapparat, og gjennom samarbeid med land i sør om opplæring og kapasitetsbygging.

2.2.4 EU

Noreg og EU har i stor grad felles tryggingsspolitiske interesser, og EUs arbeid med tryggingss- og forsvarspolitik (CSDP) er i stadig utvikling. EUs høgrepresentant for utanriks- og tryggingsspolitikk leier to sentrale komponentar i den interna-

sjonale verksemda: utanrikspolitikk og krisehandtering.

Med utgangspunkt i felles tryggingpolitiske interesser er det naturleg for Noreg å samarbeide tett med EU for å sikre at norske posisjonar og prioriteringar vert tatte omsyn til. Noreg har søkt tilknytning til CSDP dels gjennom avtalar som er inngåtte mellom EU og NATO, dels gjennom bilaterale avtalar mellom Noreg og EU, dels gjennom deltaking i militære og sivile operasjonar, EUs forsvarsbyrå (EDA) og i EUs innsatsstyrkar, der norske styrkar vil stå på beredskap i 2015. Noreg har også tatt til orde for å betre den politiske dialogen om CSDP mellom Noreg og EU.

EUs verksemd innanfor forsvars- og tryggingpolitisk materiellsamarbeid, innanfor forskning, nyskaping og utvikling av europeisk forsvarsindustri har konsekvensar for norsk forsvarspolitikk og forsvarsindustri. Direktivet for Forsvarsmateriell og tryggingframskaffingar har vorte ein del av den indre marknaden, og fell inn under EØS-avtalen. Difor er direktivet implementert også i Noreg. Samarbeidsavtalen med EDA gir oss høve til å delta aktivt i byrået sine prosjekt og program. Samarbeidet er tett og omfattande, og utviklar seg på fleire nivå, samt gjennom deltaking i EDAs styrande organ. Noreg har gjennom si deltaking vorte ein stadig viktigare partner for EDA.

2.2.5 Russland

I 2014 har vi igjen opplevd at Russland har nytta militær makt mot ein nabostat for å oppnå politiske mål. I 2008 skjedde noko liknande, då Russland i ein kortvarig væpna konflikt med Georgia tok kontroll over og seinare anerkjende utbrytarrepublikane Abkhasia og Sør-Ossetia. Dei folkerettsstridige handlingane på Krim-halvøya og i Aust-Ukraina har skapt ein ny tryggingpolitisk situasjon i Europa. Særleg for land i Aust-Europa har dette vore ei urovekkjande påminning om at fred og stabilitet i regionen ikkje kan takast for gitt.

Russlands illegale annektering av Krim står fram som ein godt planlagt og regissert aksjon. Å føre Krim attende til Russland gir ei klar melding til Kiev og Vesten om dei raude linene i russisk utanrikspolitikk. Det etterfølgjande presset både på den midlertidige og valde leiinga i Kiev med omsyn til Aust-Ukraina kan vanskeleg tolkast på annan måte enn at det russiske leiarskapet vil hindre eit mogeleg samla Ukraina utanfor russisk kontroll. Russisk politisk og militær støtte til separatistane i Aust-Ukraina er omfattande, noko som

gjer det mogeleg å halde fram den væpna motstanden. Med sin maktbruk har Russland både utfordra stabiliteten i Aust-Europa og skada forholdet til dei vestlege landa i lang tid framover. Det står att å sjå om den russiske strategien overfor Ukraina lykkast, og kva følgjer denne politikken får for landet og europeisk tryggleik på sikt.

Innanrikspolitikken til president Putin handlar om å bevare sentral politisk og økonomisk kontroll, samt å modernisere det russiske samfunnet teknologisk. Framfor alt er det viktig å hindre at stabiliteten i landet vert trua. Dei grunnleggjande makttilhøva i Russland er i aukande grad prega av maktkonsentrasjon rundt den utøvande makta. Ei rekkje lover som innskrenkar ytringsfridomen og strammar inn vilkåra for opposisjonskreftene har vorte vedtatt dei siste par åra. I sum svekkjer desse lovene vilkåra for menneskerettane og sivilsamfunnet, og gir tydelege signal til omverda om russiske retningsval og verdier.

Styresmaktene vil framleis leggje vekt på Russlands rolle som stormakt, først og fremst regionalt, men også med interesser utover eigne nærområde. Regionalt har Russland store planar knytte til utviklinga av ein eurasiske union, med Russland sjølv i førarsetet. Fortsatt står tilhøvet til NATO, og særleg til USA, sentralt. Overfor dei vestlege demokratia har den aggressive politikken mot Ukraina skapt ein avstand som truleg vil vare ved i mange år framover.

Samstundes er Russland uroleg for utviklinga i Sentral-Asia etter kvart som NATO reduserer innsatsen i Afghanistan. Det var innanfor NATO-Russlandsrådet (NRC) etablert fleire samarbeidsprosjekt som retta seg mot situasjonen i Afghanistan og områda omkring. På grunn av russisk maktbruk overfor Ukraina har NATO stoppa alt praktisk samarbeid under NRC på ubestemt tid. Dette vil ikkje hindre afghansk-russisk samarbeid på ei rekkje område, m.a. for å motverke narkotikasmugling, men eit slikt samarbeid vil ikkje involvere alliansen på noko vis. At NATOs planar om missilforsvar uroar Russland har ikkje endra seg. Russland har varsla ei rekkje mottiltak langs grensene mot alliansen på grunn av dette. No har heile denne usemja kome i skuggen av NATOs militære tiltak for å vise solidaritet med dei austlege medlemslanda. Etter mange år med vekst har russisk økonomi svekka seg det siste året. Russlands politikk overfor Ukraina og dei etterfølgjande økonomiske straffetiltaka har i tillegg lagt stort press på økonomien. Det er også klart at lovnadane om betydeleg betre vilkår for innbyggjarane på Krim vil koste den russiske staten mykje pengar. Om den nye situasjonen for russisk øko-

nomi vil endre planane om store investeringar i forsvaret framover står att å sjå.

Det nye russiske forsvaret har uansett demonstrert evne til kraftsamling av store styrkar på kort tid gjennom konflikten med Ukraina. Dette stadfester at den store organisatoriske reforma er gjennomført, og at endringane har gitt eit meir mobilt og slagkraftig forsvar med god evne til å operere på eige territorium og i nærområda.

Noreg har hatt eit godt forhold til Russland etter den kalde krigen. Det er ikkje til å unngå at det kaldare politiske klimaet mellom dei vestlege landa og Russland påverkar det bilaterale forholdet, men begge partane er opptatte av behovet for å føre eit konstruktivt samarbeid i nordområda vidare. Sjølv om Noreg har suspendert alle planlagde militære bilaterale aktivitetar med Russland ut 2014, vert samarbeidet på viktige område av stor verdi for begge partar skjerna. Dette gjeld sentrale område som søk- og redning, grensevakt og kystvakt. Erkjenninga av at Russland er ei regional stormakt med sterke strategiske interesser og kapasitetar i nord, gjer nabolandet til ein sær viktig faktor i norsk trygging- og forsvarspolitik.

2.2.6 Nordområda

Regjeringa sitt fokus på nordområda held fram i 2015. Situasjonen i nord vert vurdert som stabil. Samstundes er trygging- og forsvarspolitikken eit grunnelement i regjeringa sitt nordområdearbeid. Dei overordna målsetjingane knytte til stabilitet og samarbeid om aktuelle utfordringar mellom aktørane ligg fast. Det vert jamleg lansert nye initiativ knytte til utvinning av olje og gass i regionen, men den faktiske utbyggingstakta har hittil gått relativt sakte.

Med minkande havis i Arktis er det aukande kommersiell interesse for transitt gjennom Nordaustpassasjen, men trafikken varierer noko frå år til år, med skiftande isforhold. Den norske regjeringa ser positivt på at kommersiell, men samstundes berekraftig, aktivitet i nordområda aukar. Dette er i samsvar med norsk nordområdepolitikk.

Russland har dei seinare åra auka den militære aktiviteten i området. Regjeringa ser denne aktiviteten i hovudsak som eit uttrykk for russiske stormaktsambisjonar, og ikkje retta mot Noreg spesielt. Aktiviteten er også ein konsekvens av endringane i Arktis skildra ovanfor. Den russiske militære aktiviteten er likevel eit viktig moment som må takast med i den samla vurderinga av trygging- og forsvarspolitiske utfordringar i nær-

områda våre. Samstundes har særleg Kystvakta og grensevakta eit godt samarbeid med dei russiske motpartane sine.

Noreg vil også i framtida arbeide for konstruktiv kontakt med Russland på det militære området. Den politiske og militære handlemåten til Russland overfor Ukraina under krisa som enno held fram, gjer det samstundes tydeleg for medlemslanda i NATO kor avgjerande alliansesamholdet er. Det er m.a. naudsynt å ta høgde for at eit generelt kaldare klima mellom Russland og dei vestlege landa kan påverke utviklinga i nærområda våre negativt. NATOs interesse for og fokus mot nordområda aukar, m.a. gjennom jamleg militær verksemd knytt til øving og trening, og gjennom nærare samarbeid mellom den nasjonale og allierte kommandostrukturen. Kontakten mellom Forsvarets operative hovudkvarter i Bodø og den allierte kommandostrukturen skal utviklast vidare i 2015.

Uavhengig av den internasjonale situasjonen skal norsk og alliert militært nærvær i nord medverke til stabilitet gjennom tilpassa og jamleg militær verksemd, både til øvingsføremål og for å hevde suverenitet og nasjonale rettar. Militært nærvær i form av øving og trening saman med våre allierte er eit viktig element i dette. Alliert nærvær er legitimt og ei naturleg følgje av medlemskapet vårt. Det er uansett viktig at alliansen har kjennskap til den politiske og militære utviklinga i området, og har ei oppdatert situasjonsforståing både om den militære og om anna relevant aktivitet i regionen.

2.2.7 Nord-europeisk og nordisk forsvarssamarbeid

Regjeringa legg vekt på eit aktivt og omfattande internasjonalt samarbeid som medverkar til tryggleik og stabilitet. Utviklinga i vår eigen region går i retning av tettare forsvars- og tryggingspolitisk samarbeid. Det er i dag ei tett kopling mellom samarbeid i ramma av det nordiske, det nordisk-baltiske, Nordsjøsamrådet og *Northern Group*. Sistnemnde er eit uformelt samarbeid som i tillegg til dei nordiske og baltiske landa inkluderer Tyskland, Storbritannia, Nederland og Polen. Slik vert fleire av våre nære allierte tatt med i sentrale spørsmål som vedkjem dei nordiske landa og nærområda våre.

Samstundes har Storbritannia og Tyskland tatt initiativ til nærare samarbeid med utvalde allierte gjennom det tyske initiativet *Framework Nations Concept* og det britiske *Joint Expeditionary Force*. Konseptet søkjer å intensivere samarbeid mellom

grupper av land i NATO. Noreg ynskjer utstrakt samarbeid om begge desse konsept.

Det nordiske forsvarssamarbeidet innanfor ramma av NORDEFECO er eit godt døme på fleirnasjonalt samarbeid som søkjer å gi ein styrka operativ effekt gjennom kosteffektive løysningar innan operasjonar og utvikling av kapabilitetar. Den fleksible og pragmatiske innretninga av samarbeidet held fram. Dei nordiske forsvarsministre vart i desember 2013 samde om ein visjon for samarbeidet fram mot 2020 som gir rettleiing og prioritet til så vel militære som politiske aktivitetar dei næraste åra.

Noreg har som formannskap i NORDEFECO i 2014 jobba målretta med sju prioriterte område, som dekker breidda av aktivitetar i samarbeidet. Desse er ein tettare tryggingpolitisk dialog, styrking av dei nordiske landa si evne til å delta i internasjonale operasjonar, vidare framsteg innan trening og øving, auka effekt av samarbeidet om materiell- og kapabilitetar, vidareutvikling av nordisk støtte til kapasitetsbygging og tryggingssektorreform, og ein betra nordisk dialog om forsvarsindustri. Nordiske bidrag til transporten av kjemiske stridsmiddel frå Syria, FN-operasjonen i Mali, felles norsk-svensk-finsk trening av kampfly på Island i februar og tett dialog om den nye tryggingpolitiske utviklinga i Europa er berre nokre døme på det høge aktivitetsnivået i 2014. Første halvår 2015 vil den nordiske stridsgruppa under leiing av Sverige vere på beredskap for EU.

2.2.8 Nasjonal operativ ambisjon og alliert operativt nærvær

Forsvaret skal evne å løyse oppdrag i heile kriespekteret, frå daglege operasjonar heime og deltaking i operasjonar ute, til kollektivt forsvar. Forsvarets evne til å gjennomføre stridshandlingar med høg intensitet i ei fellesoperativ og alliert ramme er styrande for den operative ambisjonen. Dette inneber at dei trygging- og forsvarspolitiske vala vi tar i fredstid må sikre at vi er best mogeleg førebudde på krise og krig. Nasjonalt inneber dette at det i fredsdriфта må leggjast vekt på tiltak og system som sikrar nasjonal operativ evne, inkludert evne til mottak av og støtte til allierte forsterkingar. Bidrag med relevante kapasitetar til internasjonale operasjonar er viktige, men må vurderast opp mot dei nasjonale beredskapskrava som gjelder. Samarbeid og felles aktivitetar med nære allierte og partnarar er viktige for å sikre kapasitet til å handtere kriser og kollektivt forsvar både i og utanfor Noreg.

Dei tryggingpolitiske utviklingstrekka viser at kriser kan oppstå raskt, og at behovet for å ha militære kapasitetar tilgjengelege for krisehandtering med kort varslingsstid har auka. Dette gjer det naudsynt å vurdere den nasjonale beredskapen, både knytt til handteringa av kriser i våre nærområde og til å delta i kollektivt forsvar av alliansen. Ei styrking av beredskapen vil vere eit omfattande arbeid som vil krevje innsats på fleire plan, både på kort og lengre sikt. Eit arbeid med å revidere forsvarsplanverket i NATO er i gang, og har vorte intensivert som følgje av den endra tryggingpolitiske situasjonen i Europa. Planar for forsterkning av Noreg inngår i dette. Her heime har eit tilsvarande arbeid vorte gjennomført dei siste åra, og ei sentral oppgåve framover vil vere å knyte saman dei allierte og nasjonale planane.

Noreg har lang tradisjon for å tilby allierte operativ øving og trening på norsk område. Det er eit nasjonalt ansvar å halde ved like infrastruktur og installasjonar som legg til rette for dette. Det er viktig at våre næraste allierte kjenner tilhøva og utfordringane i nordområda. Dette fører til økt merksemd i alliansen og gjer at allierte kan vere betre førebudde på å yte støtte i ei krise. Sentralt står det amerikanske førehandslagra utstyret i Trøndelag. Det amerikanske marinekorpsset oppdaterte sommaren 2014 innhaldet i lagra i samsvar med nye operasjonskonsept innanfor avtalar som vart vedtatte av Stortinget i 2006. Det vert også arbeidd med å kartleggje eventuelle nye behov for infrastruktur ved lagra i samband med lagring av tyngre stridsvogner. Einingar, særleg frå amerikansk og britisk marineinfanteri, gjennomfører øving og trening i Noreg ofte. Elles vert norsk infrastruktur nytta til trening og øving av ei rekkje allierte land. Å leggje til rette for slikt nærvær vil bli prioritert i åra framover. For Noreg er det viktig at desse landa finn det kostnadssvarande å gjennomføre øving og trening her, ikkje minst i Nord-Noreg. Regjeringa sitt tilbod om å gjennomføre NATOs høgprofiløving i Noreg i 2018 er eit tydeleg uttrykk for denne politikken.

2.2.9 Internasjonale operasjonar og verksemd

Forsvaret har gjennom mange år hatt eit høgt nivå på deltakinga i internasjonale operasjonar. Med nedtrappinga i Afghanistan vert den samla innsatsen redusert, noko som vil gi dei mest belasta einingane høve til å utføre viktig verksemd heime som har vore utsett lenge. M.a. har trening og øving i einingsforband vore vanskeleg å gjennom-

føre på grunn av at nøkkelpersonell og kapasitetar har vore ute i operasjonar. Samstundes som den norske deltakinga i Afghanistan vert redusert, har Noreg styrkt deltakinga i FN-operasjonen MINUSMA i Mali og støtta til UNMISS-operasjonen i Sør-Sudan. Dessutan har engasjementet for å transportere ut kjemiske våpen frå Syria hatt høg profil i 2014. Budsjettet for meirkostnader til internasjonale operasjonar skal gradvis reduserast i samsvar med gjeldande langtidsplan for forsvarssektoren. Nedtrappinga har gått raskare enn lagt til grunn i langtidsplanen.

NATOs ISAF-operasjon i Afghanistan er i slutfasen, og vert avløyst av ein ny operasjon frå 1. januar 2015, med føresetnaden om at Afghanistan underteiknar den bilaterale tryggingssavtalen med USA og statusavtalen med NATO. Det betyr at den NATO-leia innsatsen i Afghanistan går over i ein ny fase med eit meir avgrensa oppdrag og personelloppsett. RSM vil vere ein støtteoperasjon, der oppgåvene er avgrensa til rådgivingsverksemd for dei sentrale tryggingsinstitusjonane og dei afghanske tryggingssstyrkane. Forsvaret er på god veg til å fullføre omlegginga av det norske engasjementet gjennom å samle innsatsen til Kabul-området. Hovudelementet i denne innsatsen er ei spesialstyrkeining for å byggje kapasitet ved det afghanske spesialpolitiet.

Trusselen frå piratar i Adenbukta og Det indiske hav har vorte kraftig redusert den seinaste tida, m.a. som eit resultat av den internasjonale innsatsen både til havs og på land. Noreg skal delta med ein fregatt og to Skjold-klasse korvettar i NATOs ståande maritime styrke i 2015. Fregatten vil følgje denne styrken dersom han vert sett inn i anti-pirat operasjonen *Ocean Shield*.

Gjennom utvidinga av NATO i 2004 med m.a. dei baltiske landa, vart ei førebels ordning med *Air Policing* (AP) oppretta, då dei nye medlemmene ikkje hadde eigne kampfly. AP for Baltikum vert gjennomført ved at allierte land er til stades med kampfly, basert på ei rotasjonsordning. Dette er eit sentralt verkemiddel for å hevde suverenitet i alliert luftrom, og vart trappa opp som eit solidaritetstiltak etter Russlands militære maktbruk mot Ukraina. Noreg deltok sist i denne ordninga i 2008, og skal gjere det igjen i 2015.

Reformtiltak innanfor tryggingsssektoren på Vest-Balkan har vore eit satsingsområde gjennom fleire år, og forsvarsretta tryggleikssektorreform (FSSR) er ein viktig del av forsvarssektoren si internasjonale verksemd. Målsetjinga for støtta er å styrkje demokratisk styresett og sivil kontroll med dei væpna styrkane, å betre evna til

militær deltaking i fleirnasjonale fredsoperasjonar, samt å handtere arven frå tidlegare konflikter. I nokre land er målet å leggje til rette for nærare euroatlantisk integrasjon, gjennom m.a. reform av militær utdanning, omskolering av personell, regionalt samarbeid, kapasitetsbygging og administrasjonsreform. Assistanse til naudsynete reformer er eit tryggingsspolitisk verkty som fremjar euroatlantisk stabilitet og integrasjon, og legg til rette for varig stabilitet i tidlegare konfliktområde.

Det er oppnådd gode resultat med FSSR-innsatsen over ein lengre periode. Innsatsen har primært vore retta mot NATO-partnarlanda på Vest-Balkan, samt Georgia og Ukraina, og mot regionalt samarbeid i Aust-Afrika. På Vest-Balkan vil det verte auka fokus på regionale prosjekt i 2015, men med noko lågare ressursbruk enn før. Forsvarssamarbeidet med Ukraina og Georgia vert regulert i årlege tiltaksplanar. I lys av konflikten mellom Ukraina og Russland er det ein ambisjon å styrkje støtta til Ukraina. Dei siste åra har innsatsen i Aust-Afrika også auka, der vi støttar kapasitetsbygging innanfor ramma av AU.

2.2.10 Gjensidig sivil-militært samarbeid innanfor totalforsvaret

Gjensidig sivil-militært samarbeid innanfor totalforsvarskonseptet er ein føresetnad for å kunne vareta norsk stats- og samfunnstryggleik med best mogeleg utnytting av ressursane. Forsvarets gjensidige samarbeid med sivile aktørar femner vidt. Det omfattar både kontinuerleg og meir ad hoc-prega samarbeid. Eksempel på det første er sivilt retta verksemd innan m.a. Kystvakta, Grensevakta, Etterretningstenesta og Garden. Eksempel på det andre er militær bistand etter førespurnad frå sivile styresmakter ved ulykker, kriser, naturkatastrofar og terroranslag. Støtte frå det sivile samfunnet til Forsvaret i tryggingsspolitisk krise og krig er framleis ein viktig del av totalforsvarskonseptet.

Alle ressursane i Forsvaret er i utgangspunktet tilgjengelege for å støtte politiet og andre sivile styresmakter når det er behov for det i kritesituasjonar. Støtta må vere innanfor rammene av bistandsinstruksen. Det er i tida etter terrorhandlingane 22. juli 2011 sett i verk ei rekkje tiltak i forsvarssektoren for å betre evna til å støtte sivil krisehandtering. M.a. er det etablert permanent helikopterberedskap på Rygge og Bardufoss som også kan støtte politiet. I tillegg er Marinejegerkommandoen sett på nasjonal kontraterrorberedskap. Tiltak er sette i verk for å styrke Heimever-

nets evne til objektsikring. Det er lagt auka vekt på målretta øvingssamarbeid mellom Forsvaret og politiet, og samarbeidet mellom PST og Etterretningstenesta er styrka gjennom eit felles kontraterrorsenter.

I 2015 vil regjeringa utvikle det gjensidige sivil-militære samarbeidet gjennom dialog, planlegging og øvingar. Eit breitt samarbeid, med tidleg involvering og god gjensidig kjennskap til behov og kapasitetar på begge sider, er ein føresetnad for god beredskap. Beredskapen som er etablert for helikopter vil få redusert responstid i 2015.

Forsvarets evne til å støtte sivile styresmakter skal utviklast vidare. Etterretningstenesta og PST skal halde fram samarbeidet i det felles kontraterrorsenteret. Forsvarssektoren skal også medverke til å etablere Forsvarets system for gradert samband i andre departement og underlagte etatar. På bakgrunn av tilrådingar frå ei prosjektgruppe er ei rekkje departement ansvarlege for å gjennomføre ei oppdatering av sivil-militære ordningar innanfor sin sektor. Regjeringa vil slutføre dette arbeidet i 2015, med nokre unntak.

Det sivil-militære samarbeidet må fungere godt begge vegar. Forsvaret er avhengig av ei rekkje varer og tenester frå sivile leverandørar til styrkeoppbygging og operasjonar i tryggingspolitisk krise og krig. Som del av NATOs og Forsvarets oppdatering av forsvarsplanar for Noreg vil det i 2015 verte prioritert å konkretisere Forsvarets behov for sivil støtte, samt å gjennomgå avtalar for dette.

2.2.11 Avslutting

Dei tryggingspolitiske utfordringane speglar ei global politisk utvikling med stort konfliktpotensial, og der kriser kan dukke opp på kort varsel. Dette gjelder ikkje berre i andre delar av verda, men i høgste grad også i NATOs nærområde. Stormakter både i Europa og Asia med autoritære trekk set vestlege demokratiske interesser og verdiar under press, og aukar betydninga av arbeidet for ein verdsorden basert på folkeretten og menneskerettane. For Noreg styrkjer det rolla til NATO som den fremste garantisten for norsk tryggleik.

For det vestlege tryggingssamarbeidet er den vedvarande økonomiske krisa i Europa ei stor utfordring. Med reduserte forsvarsinvesteringar følgjer eit meir sårbart og mindre handlekraftig Europa, samstundes som forsvarsinvesteringane aukar i land som i ulike situasjonar står fram som motpolar til dei vestlege demokratia. Ein tryggingssituasjon dominert av maktpolitikk vil vere særleg utfordrande for små land, og aukar behovet for fleirnasjonalt samarbeid. Her heime står vi også framfor utfordringar, særleg knytte til samfunnstryggleik og oppgåver i nordområda, som i all hovudsak må løysast nasjonalt.

Den viktigaste oppgåva til Forsvaret er å forsvare Noreg mot ekstern aggresjon eller press, og dagens tryggingspolitiske situasjon krev eit fleksibelt forsvar til bruk både heime og ute. Situasjonen i Europa og nærområda krev dessutan auka beredskap og evne til krisehandtering. Arbeidet med å styrke Forsvarets operative evne har difor høgste prioritet.

3 Rapport for verksemda 2013

3.1 Forsvarsdepartementet

2013 var det første året i langtidsplanen for forsvarssektoren «Et forsvar for vår tid» for perioden 2013–2016. Regjeringa følgde i 2013 opp gjeldande langtidsplan for forsvarssektoren for 2013–2016 i samsvar med Stortingets vedtak.

Hovudprioriteringane i 2013 var:

- styrkje den operative evna i Hæren, Sjøforsvaret og Heimevernet,
- styrkje investeringane i forsvarssektoren og føre vidare arbeidet med hovudleveransa av nye kampfly,
- styrkje og føre vidare forsvarssektoren si evne til å støtte det sivile samfunnet og bidra til samfunnstryggleik,
- styrkje evna til å bidra til IKT-tryggleiken på tvers av samfunnssektorane,
- følgje opp veteransatsinga med full kraft,
- starte realiseringa av målsetjingane i kompetansereforma og førebu innføring av allmenn verneplikt, og
- slutføre omlegginga av Noregs militære bidrag i Afghanistan.

Samarbeid om samfunnstryggleik

Det har også i 2013 vore lagt stor vekt på å utvikle evna i forsvarssektoren til å støtte sivile styresmakter i arbeidet med samfunnstryggleik. Dette har i stor grad vore ei vidareføring av prosessen med å følgje opp erfaringane frå handteringa av terrorhandlingane 22. juli 2011.

Det vart i 2013 etablert eit felles kontraterror-senter i lokala til Politiets tryggingsteneste (PST), med bemanning frå PST og Etterretningstenesta.

Parallelt med at Justis- og beredskapsdepartementet og Forsvarsdepartementet samarbeidde om å optimalisere gjeldande prosedyrar ved politiets førespurnader om handhevingsbistand, vart eit forslag til lov om Forsvarets bistand til politiet og om Forsvarets sjølvstendige ansvar for å hindre luftborne terroranslag sendt på høyring. Intensjonen med arbeidet er å sikre rettferdige avgjerder og førebuingar for mest mogeleg effek-

tiv innsats, og at det vert tatt høgde for forsvarleg politisk og strategisk kontroll.

Det vart gjennom året lagt vekt på målretta trenings- og øvingssamarbeid mellom Forsvaret og politiet, samt mellom Forsvaret og andre sivile styresmakter. Heimevernet og politidistrikta arbeidde med å følgje opp krav til informasjonsutveksling og felles planlegging og øving, slik dette er pålagt i «Instruks om sikring og beskyttelse av objekt», fastsett i august 2012.

Frå årsskiftet 2012/2013 vart den etablerte helikopterberedskaperen på Rygge utvida til også å kunne yte transportstøtte innanfor rammene av handhevingsbistand, jf. bistandsinstruksen. Forsvaret etablerte i april 2013 helikopterberedskap med to Bell-helikopter på Bardufoss, som også kan støtte politiet med transport innanfor rammene av allmenn bistand, jf. bistandsinstruksen.

Med verknad frå 1. august 2013 vart Marinejegerkommandoen (MJK) sett på nasjonal beredskap frå Bergen, slik at dei på førespurnad kan støtte politiet i løysinga av kontraterroroppgåver. Dette kom i tillegg til beredskaperen som Forsvarets spesialkommando (FSK) har frå Rena. Tiltaket vil totalt sett styrkje Forsvarets evne til å støtte politiet i terrorberedskaperen.

Eit utval sett ned for å gå gjennom organiseringa av Sivilforsvaret, Heimevernet og politireserven leverte i april NOU 2013:5 «Når det virkelige gjelder». Rapporten var på høyring i 2013, og vil verte følgd opp av Justis- og beredskapsdepartementet og Forsvarsdepartementet.

Forsvaret fastsette ein plan for styrking av det militære CBRN-vernet (*Chemical, Biological, Radiological and Nuclear Defence*), og dermed indirekte også styrking av evna til å støtte sivile styresmakter på dette området.

Samarbeidet i NATO

Arbeidet med den vidare utviklinga av alliansen vart prega av den økonomiske krise i mange medlemsland. Samstundes starta arbeidet med førebuingane til toppmøtet i Cardiff i 2014, og arbeidet med overgangen frå eit permanent fokus på krisehandtering utanfor alliert territorium over to tiår. I

2013 vart det auka fokus på å styrkje NATO's evne til kollektivt forsvar og til partnerskap. Arbeidet med å styrkje det transatlantiske samhaldet skaut også fart, med fokus på byrdefordelinga mellom USA og Europa.

Eit viktig arbeid var den vidare utviklinga av det såkalla *Connected Forces Initiative*. Dette skal leggje til rette for at viktig lærdom frå operasjonar vert tatt vare på og implementert, samstundes som ein styrkjer evna til å operere saman. *Smart Defence* og NATO's såkalla *Framework Nations Concept* var også viktige initiativ som vart utvikla vidare, som ein del av arbeidet med å leggje til rette for styrking av fleirnasjonalt samarbeid om nye kapasitetar. Generalsekretæren lanserte mellom anna eit initiativ innanfor felles etterretning og overvaking, medan Storbritannia lanserte eit initiativ om eit fleirnasjonalt operativt samarbeid. Alliansen starta også for alvor planlegginga av overgangen frå ISAF-operasjonen i Afghanistan til den nye operasjonen *Resolute Support Mission* ved årsskiftet 2014/2015.

Nordisk samarbeid

Det nordiske forsvarssamarbeidet var under finsk formannskap i 2013, og det høge aktivitetsnivået heldt fram. Dei nordiske forsvarsministrane signerte i desember ein felles visjon med horisont til 2020. Visjonen skal fungere som rettesnor for den vidare utviklinga av samarbeidet på militært og politisk nivå.

Det har i perioden vore samarbeid innan ei rekkje internasjonale operasjonar og fleirnasjonale aktivitetar. Noreg og Danmark har støtta FN og organisasjonen for forbod mot kjemiske våpen (OPCW) med uttransportering av kjemiske stridsmiddel frå Syria. Dette oppdraget heldt fram i 2014. Det nordisk-baltiske samarbeidet i Afghanistan om rådgiving av afghansk politi heldt fram, samstundes med framleis tett nordisk dialog om moglege militære bidrag når dei afghanske styresmaktene formelt tar over ansvaret for tryggleiken i landet. Ved inngangen til 2014 var alle dei nordiske landa representerte i Mali med militære bidrag til dei FN- og EU-leia styrkane.

Det nordiske samarbeidet om militære kapabilitetar har som føremål å styrkje nasjonal kapasitet, betre ressursutnyttinga og evna til samverke mellom dei nordiske landa sine forsvar. I perioden er det mellom anna inngått ein avtale om samordna utnytting av nasjonale taktiske transportfly og om felles koordinering og leige av sivil transportflykapasitet. Samarbeidet om luft- og maritim

overvaking er vidareutvikla, det er sett i gang samarbeid innan tiltak mot improviserte sprengelappar og utgreiing av eit samarbeid mellom dei nordiske ingeniørvåpna.

Dei nordiske landa støttar Den afrikanske unionen med å etablere ein eigen innsatsstyrke som skal kunne handtere kriser på det afrikanske kontinentet. Saman med dei nordiske og baltiske landa har samarbeidet om tryggleikssektorreform på Vest-Balkan, i Ukraina og i Georgia halde fram.

Samarbeid med Russland

Etter fleire år med god utvikling i samarbeidet, stod NATO i 2013 overfor fleire utfordringar i forholdet sitt til Russland. Dei vanskelegaste sakene var knytte til dei større strategiske spørsmåla som missilforsvar og kjernevåpen. Samstundes utvikla samarbeidet seg positivt på ei rekkje andre område, m.a. innanfor overvaking av luftrom (*Cooperative Airspace Initiative*), avtalar om transit av materiell frå Afghanistan, samt innanfor tiltak i kampen mot narkotika og terrorisme.

I 2013 auka Russland satsinga i Arktis både politisk og militært. Russarane satsa på auka operativ evne gjennom omfattande beredskapsøvingar i alle militærdistrikta, og politisk viste dei seg som ein krevjande aktør i handteringa av krisa i Syria. Russisk motstand mot det planlagde missilforsvaret i Europa stod høgt på agendaen i første halvdel av året, men kom gradvis i bakgrunnen seinare, då Russland engasjerte seg for fullt i Syria-spørsmålet og i handteringa av landets kjemiske våpen.

Russland heldt fram med gjennomføringa av den store militærreforma i 2013. Dei viktigaste elementa har vore etableringa av fire fellesoperative strategiske kommandoar, reform av utdanningssystemet, etablering av eit felles luft- og romforsvar, samt utlegging av administrative tenester på anbod. Resultata av reforma vart m.a. demonstrert under den store strategiske øvinga *Zapad* i september.

Det norsk-russiske forholdet hadde ei god utvikling, både politisk og militært. Den norske forsvarsministeren vitja Moskva og St. Petersburg, sjef Forsvarsstaben vitja Moskva, og sjef Militærdistrikt Vest i St. Petersburg vitja Noreg. Den maritime øvinga *Pomor 2013*, med deltaking frå både norske og russiske farty og fly, er det hittil mest tydelege dømet på ei utvikling i retning av meir praktisk samarbeid på militær side.

Som kjent har utviklinga i forholdet til Russland tatt ei ny vending i 2014. Dette er nærare omtalt i kapittel 2.

Arbeidet i Forsvarsdepartementets bygg

Etter angrepet mot regjeringsskvartalet 22. juli 2011 vart det avgjort at Statsministerens kontor skulle flytte inn i Forsvarsdepartementets lokale, og delar av Forsvarsdepartementet og Forsvarstaben måtte flytte til Myntgata 1. I den samanhengen har det også i 2013 vore naudsynt å føre vidare arbeidet med fleire til dels omfattande tiltak for å oppfylle nye krav til tryggleik.

Personellområdet

Reforma knytt til personell og kompetanse for sektoren var også i 2013 eit arbeid av høg prioritet. I juni behandla Stortinget Meld. St. 14 (2012–2013) «Kompetanse for en ny tid», der sektoren sine viktigaste utfordringar knytte til personell- og kompetanseområdet vert omtalte. Arbeidet vart støtta av eit samrøystes Storting og innføring av allmenn (kjønnsnøytral) verneplikt vart vedteke. Arbeidet med kompetansereforma er ei strategisk satsing som vil halde fram i fleire år. For betre å vareta heile sektoren sine framtidige kompetansebehov og sikre realisering av måla i kompetansemeldinga vart det i 2013 også starta eit arbeid med å utvikle ein HR-strategi for sektoren. Strategien setter felles mål og retning for både det korte og langsiktige arbeidet innan personell og kompetanse, og vart ferdigstilt i 2014.

To av dei største prosjekta i reforma er utgreiing av nye personal- og befalsordningar og lønssprosjektet. Begge prosjekta tok til hausten 2013, og tar sikte på å levere anbefalingar i 2015.

Eit anna stort prosjekt er innføring av allmenn verneplikt, som medfører behov for endringar i vernepliktslova og heimevernslova. Det vart lagt fram eit lovendringsforslag til Stortinget i juni 2014. Lovendringa er foreslått å tre i kraft 1. januar 2015, og får verknad for kvinner fødde i 1997 og seinare. Dette vil seie at dei første kvinnelige vernepliktige etter ny ordning vil møte til førstegongstenesta i 2016.

Vidareutvikling av Nasjonalt tryggingsorgan

Nasjonalt tryggingsorgan (NSM) vart oppretta som direktorat 1. januar 2003 med ein delt forvaltingsmodell mellom Forsvarsdepartementet (FD) og Justis- og beredskapsdepartementet (JD). Våren 2013 vart ein rapport lagt fram som evalu-

erte den valde forvaltingsmodellen, for å vurdere rolla som nasjonalt tryggingsorgan og ev. endringar i styringsmodellen. FD har følgd opp rapporten i lag med JD, og sett i verk tiltak baserte på rapportens anbefalingar. Mellom anna var det i 2013 starta arbeid med eit samfunnsoppdrag for NSM og ein instruks for sjef NSM. Andre forhold vert behandla i samband med revisjon av tryggleikslova.

Retningslinjer for informasjonstryggleik og cyberoperasjonar

Forsvarsdepartementet har utarbeidd retningslinjer for informasjonstryggleik og cyberoperasjonar i forsvarssektoren, «FDs cyberretningslinjer». Retningslinjene er gjeldande frå 1. mars 2014. Dei skal bidra til at forsvarssektoren trygger naudsynt handlefridom i det digitale rommet, og bidra til å unngå eller redusere konsekvensane av alvorlege IKT-angrep mot eigne system. Retningslinjene skal også leggje til rette for betre koordinering i sektoren.

3.2 Økonomiske rammer

Stortinget vedtok ei utgiftsramme for forsvarsbudsjettet for 2013 på 42 224,3 mill. kroner. Endringar gjennom året gjorde at budsjettet vart auka til 43 355,0 mill. kroner, dvs. ein auke på 1 130,7 mill. kroner. I denne auken låg m.a. ei tilleggsøyve på 254,0 mill. kroner til den særskilte kompensasjonsordninga for veteranar med psykiske belastningsskader som følgje av deltaking i internasjonale operasjonar. Vidare vart det løyva 99,1 mill. kroner til trygging og utbygging av Statsministerens kontors og Forsvarsdepartementets lokalar. Denne løyvinga inkluderte ny vaktsentral, nytt pressesenter, datarom og ei garasjeløysing. Meirutgifter omkring gisselsituasjonen i Algerie i januar 2013 vart tilleggsøyvd med 10,9 mill. kroner. I tillegg vart det løyvd 28,5 mill. kroner til Noregs tilskot til NATOs driftsbudsjett. Den militære helikopter-beredskapen i Nord-Noreg vart auka med 2,5 mill. kroner for å styrkje samfunnstryggleiken og politiberedskapen. I tillegg til dette kom lønns- og soldatkompensasjon på 211,1 mill. kroner og auka inntekter på 652,9 mill. kroner.

Endringar i løyvinga er viste i detalj i tabell 1.1. Endringar i løyvinga 2013.

Utover desse endringane hadde forsvarssektoren til disposisjon overførte midlar frå 2012 på til saman 3 551,1 mill. kroner.

Tabell 3.1 Endringar i løyvinga 2013

+/-	Innstilling	Proposisjon	(i 1 000 kr)
+	Innst. 448 S (2012–2013)	Prop. 77 S (2012–2013) «Endringer i statsbudsjettet for 2013 under Justis- og beredskapsdepartementet (Tiltak for å styrke samfunnssikkerheten og politi-beredskapen) til Meld. St. 21 (2012–2013)»	2 520
+	Innst. 470 S (2012–2013)	Prop. 149 S (2012–2013) «Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2012»	481 760
+	Innst. 488 S (2012–2013)	Prop. 167 S (2012–2013) «Endringar i “Regulativ for tillegg mv. til utskrivne vernepliktige mannskap”»	7 404
+	Innst. 505 S (2012–2013)	Prop. 165 S (2012–2013) «Lønnsregulering for arbeidstakere i det statlige tariffområdet 2013 mv.»	203 195
+	Innst. 41 S (2013–2014)	Prop. 10 S (2013–2014) «Endringar i statsbudsjettet 2013 under Forsvarsdepartementet)»	181 847
+	Innst. 44 S (2013–2014)	Prop. 207 S (2012–2013) «Endringer i statsbudsjettet 2013 under Forsvarsdepartementet (den særskilte kompensasjonsordning for veteraner med psykiske belastningsskader som følge av deltakelse i internasjonale operasjoner)»	254 000
=	Rammeauke		1 130 726

3.3 Måloppnåing i Forsvaret

3.3.1 Leveransar

Forsvarssjefen har i årsrapporten for 2013 gjort offentlig ein omfattande omtale av verksemda det året. Rapporten inneheld meir detaljerte vurderingar av Forsvarets leveransar og oppnådde resultat.

Forsvarets truverde vert bygd gjennom å løyse både dei nasjonale oppgåvene og dei oppgåvene som må løysast saman med allierte og partnarar. Difor er det nær samanheng mellom nasjonale og internasjonale oppgåver, og mellom dei kapasitetane som vert nytta for å løyse dei. For å få best mogeleg samfunnstenleg effekt frå forsvarsstrukturen vert det lagt vekt på å prioritere kapasitetar som kan nyttast både nasjonalt og internasjonalt.

Mange einingar i Forsvaret løyser nasjonale oppgåver til dagleg, medan andre står i beredskap for å handtere alt frå enkeltstående hendingar til kriser og krig. Dei delane av Forsvaret som står i beredskap har ulik reaksjonstid, alt frå minutt til månader. Nasjonale oppgåver krev ein struktur med rett kapasitet på rett stad til rett tid, og som har evne til å reagere i samsvar med situasjonen. Dette krev evne til å leie eit breitt spekter av operasjonar, og evne til å samarbeide godt med sivil sektor. Samstundes krev deltaking i kollektivt forsvar og internasjonale operasjonar styrkar med eldkraft, evne til å verne seg sjølv og til å kunne operere effektivt saman med allierte og partnarar. I 2013 vart den operative evna stort sett halden oppe frå 2012, men det er identifisert utfordringar i evna til å løyse dei mest krevjande oppgåvene som inneber at mange kapasitetar, eller heile strukturen, må nyttast samstundes.

Tabell 3.2 Utvikling av operativ evne 2012–2013

Forsvarets oppgaver i St.prp. nr. 48 (2007–2008)	Forsvarssjefens vurdering av operativ evne 2012	Forsvarsdepartementets vurdering av operativ evne 2013	Forsvarets oppgaver i Prop. 73 S (2011–2012)
		Mindre god	Utgjere en krigsførebyggjande terskel med basis i NATO-medlemskapen
Bidra til kollektivt forsvar av Noreg og NATO	Tilfredsstillande	Mindre god	Forsvare Noreg og allierte mot alvorlige truslar, anslag og angrep, innanfor ramma av NATOs kollektive forsvar
Hindre og handsame episodar og tryggingsspolitiske kriser	Tilfredsstillande	Mindre god i det øvre krisespekteret, mykje god i det lågare krisespekteret	Hindre og handsame episodar og tryggingsspolitiske kriser med nasjonale ressursar, inkludert leggje til rette for alliert engasjement om naudsynt
Sikre nasjonalt avgjerdsgrunnlag	Mykje tilfredsstillande	Mykje god	Sikre eit nasjonalt avgjerdsgrunnlag gjennom tidsmessig overvaking og etterretning
Hevde norsk suverenitet	Mykje tilfredsstillande	Mykje god	Hevde norsk suverenitet og suverene rettar
Utøve myndigheit	Mykje tilfredsstillande	Mykje god	Utøve myndigheit på avgrensa område
Bidra til fleirnasjonal krisehandtering og fredsstøttande operasjonar	Mykje tilfredsstillande	Mykje god	Delta i fleirnasjonal krisehandtering, inkludert fredsstøttande operasjonar
Støtte til diplomati og hindre spreieing av MØV	Mykje tilfredsstillande	Mykje god	Bidra til internasjonalt samarbeid på det forsvars- og tryggingsspolitiske området
Bidra til samfunnstryggleik og sentrale samfunnsoppgåver	Mykje tilfredsstillande	Mykje god	Bidra til å vareta samfunnstryggleiken og andre sentrale samfunnsoppgåver

Forsvarets oppgaver vart endra i Prop. 73 S (2011–2012) og forsvarssjefen endra metode for rapportering av operativ evne i 2013. Endringane i Forsvarets oppgaver består av innføring av ei ny oppgåve og justering av ordlyden for dei andre åtte oppgåvene.

Vurderinga av operativ evne i 2012 og 2013 kan difor ikkje samanliknast direkte. For 2012 gjorde forsvarssjefen ei sjølvstendig vurdering av Forsvarets evne til å løyse oppgåvene sine. For 2013 vurderte forsvarssjefen derimot den operative evna knytt direkte til dei operative krava som er sett til kvar enkelt avdeling, inkl. krava til reaksjonstid. Dette gir ei meir presis og objektiv vurdering. Basert på forsvarssjefen sin vurdering har Forsvarsdepartementet gjort ei vurdering av kva dette inneber for evna til å løyse Forsvarets oppgaver, som går fram av tabellen.

Operasjonar og dagleg verksemd nasjonalt

Forsvaret har gjennom heile perioden levert styrkar med høg kvalitet og god operativ evne. Operasjonar og dagleg verksemd nasjonalt omfattar fredsoperativ verksemd knytt til Forsvarets oppgaver i fredstid, inkludert evne til nasjonal epi-

sode- og krisehandtering. Både dei daglege oppgåvene her heime og oppgåvene knytte til internasjonal krisehandtering i utlandet har vorte løyste på ein mykje god måte.

Forsvaret skal sikre eit godt grunnlag for nasjonale politiske og militære avgjerder. Difor vert norsk territorium og norske jurisdiksjonsområde overvaka kontinuerleg med eit breitt spekter av kapasitetar, og med prioritet til nordområda. Forsvaret samarbeider også med andre statlege etatar, noko som medverkar til betre situasjonsoversikt og ein meir kosteffektiv bruk av ressursane. Evna til overvaking av norske land-, sjø- og luftområde vart vurdert som mykje god, og vil verte ytterlegare betra dei kommande åra ved innføringa av nye plattformer for observasjon. Samstundes er det klart at dette er eit område der vidare oppdatering og modernisering er naudsynt for å møte morgondagens behov.

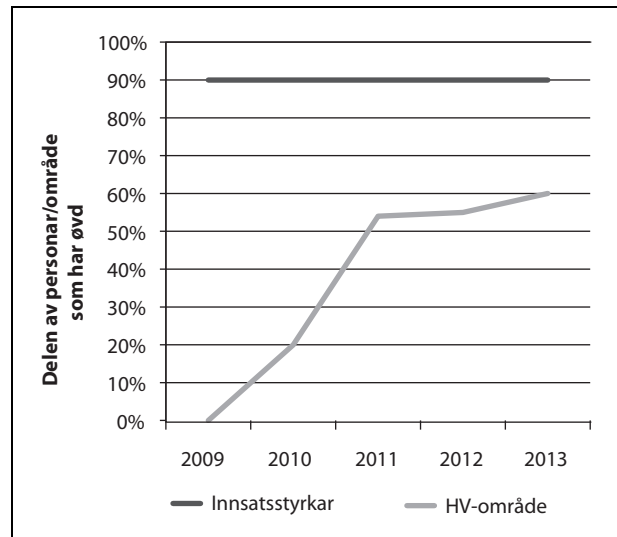
Den kontinuerlege hevdinga av suverenitet vart tatt hand om på ein mykje god måte. Hæren løysar dette i utgangspunktet gjennom grensevakta, som ved behov kan forsterkast av andre einingar frå Hærens og Heimevernets innsatsstyrkar. Hans Majestet Kongens Garde og Garnisonen i Sør-Varanger har også løyst oppdraga sine mykje godt. Kystvakta og Kysteskadren har likeins løyst oppgåvene i sjøterritoriet på ein mykje god måte. Luftforsvaret har hatt kampfly på høg beredskap, samt døgnkontinuerleg drift av kontroll- og varslingsfunksjonar for å halde kontroll i det norske luftterritoriet.

Evna til førebygging og handtering av nasjonale episodar og kriser vart vurdert som mykje god i det lågare krisespekteret, men mindre god i det øvre krisespekteret. Forsvaret har ytt gode bidrag til samfunnstryggleiken og sentrale samfunnsoppgåver gjennom Heimevernet, Kystvakta, redningshelikoptera, eksplosivryddetenesta og anna støtte. Slik støtte vart gjennomført med kapasitetar og kompetanse som er etablerte for å løyse dei andre oppgåvene til Forsvaret.

Evna til å løysa dei mest krevjande oppgåvene knytte til krigsførebyggjande terskel og kollektivt forsvar vart vurdert som mindre god. Årsaken ligg i redusert evne til å styrkeoppbyggje heile strukturen samstundes. I tillegg er det utfordringar knytte til breidde og djupleik i den totale strukturen.

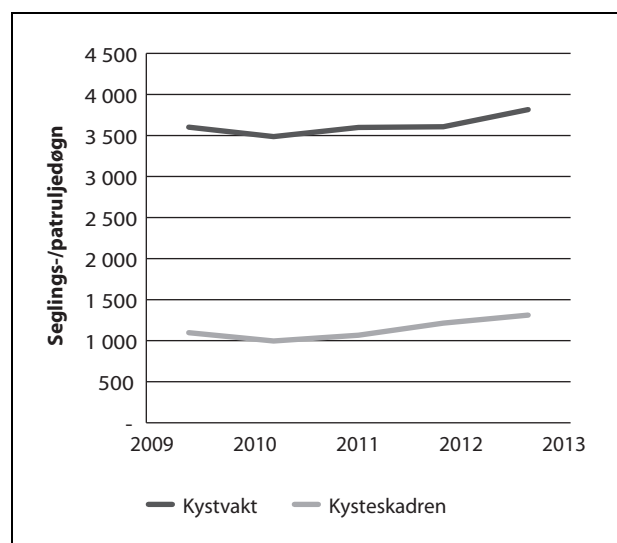
Brigadesystemet i Hæren vart utvikla vidare, og har demonstrert evne til å flytte seg til aktuelle innsatsområde i landet.

Heimevernets evne til å løyse oppgåvene vart vurdert som god. Prioriteringa av auka trening har vorte ført vidare frå tidlegare år, og om lag 60 prosent av områdestrukturen gjennomførte trening i 2013.

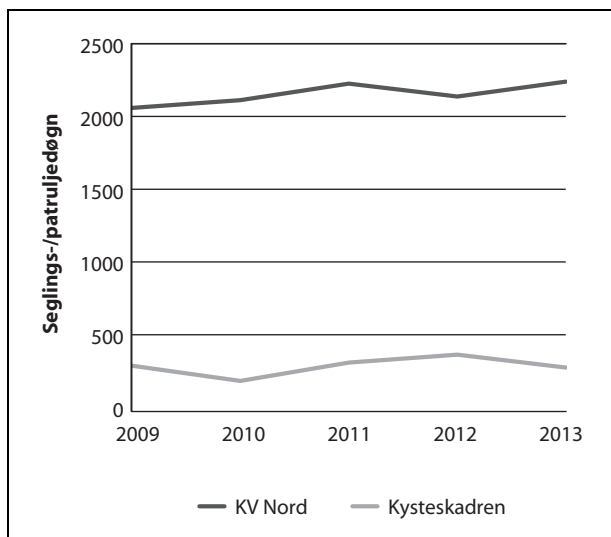

Figur 3.1 Utvikling i Heimevernets trening

Sjøforsvarets evne til å løyse oppgåvene vil gradvis betre seg når nye våpensystem, fartøy og maritime helikopter vert operative. Synleg militært nærvær i nordområda har vore prioritert, og aktiviteten vart samla sett vurdert som god.

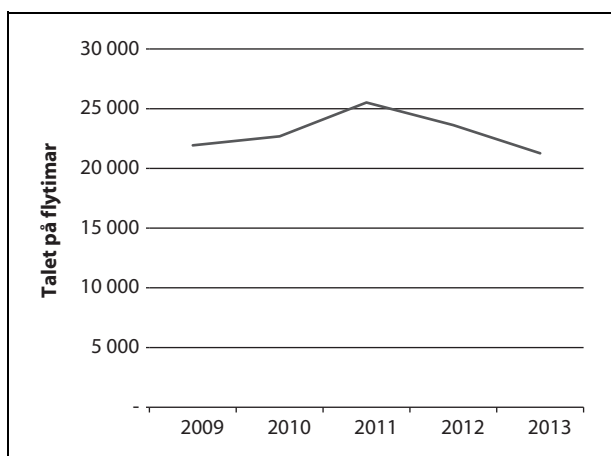

Figur 3.2 Utvikling i Sjøforsvarets segling

Figur 3.3 Utvikling i Sjøforsvarets aktivitet i Nord-Noreg

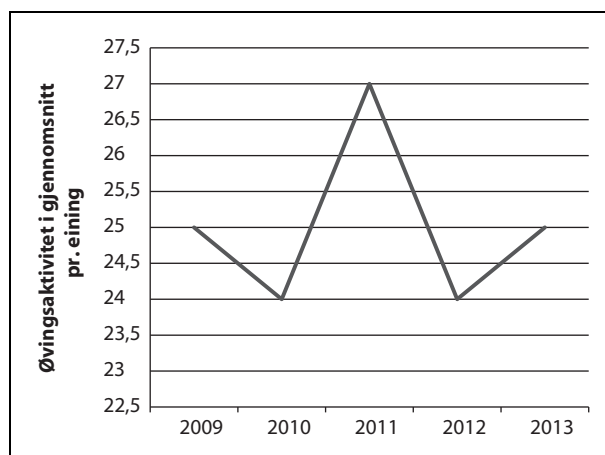
Luftforsvaret løyer sin del av Forsvarets oppgaver ved å ha F-16 kampfly og luftverneiningar på beredskap, gjennomføre kontinuerleg luftromskontroll og operasjonar med transportfly og maritime patruljefly. Luftforsvaret har ei redusert evne til å støtte kystvaktfartya med Lynx helikopter, sidan desse nærmar seg slutten på teknisk levealder. Innføring av dei nye maritime helikoptra vil endre dette. Gjennom året viste det seg at uforutsette tekniske problem og personellavgang tidvis medførte utfordringar med å oppretthalde den operative kapasiteten. Den markante auken i flytimar i 2011 skuldast operasjonen i Libya.

Figur 3.4 Utvikling i Luftforsvarets aktivitet

Øving og alliert trening

Det har i 2013 vore stor øvingsaktivitet både for Forsvarets operative hovudkvarter og for land-, luft- og sjøstyrkane. Talet på utanlandske besøk for trening og øving på norsk territorium var høgt og stabilt. Øvingsverksemda tok utgangspunkt i den operative statusen for styrkane våre og oppdraga dei skal løyse. Styrkar som stod på beredskap for oppdukkande episodar og kriser, samt styrkebidrag til operasjonar i utlandet, fekk høgste prioritet. Samstundes var det naudsynt med trening og øving av kommandostrukturen, med fokus på evne til å planlegge og leie operasjonar. Den nasjonale evna til krisehandtering og hevding av suverenitet vart øvde på, og det var ei styrking av øvingssamarbeidet med sivile instansar og styrkesmakter, særleg med politiet. Trenings- og øvingsaktiviteten vart i stort gjennomført i samsvare med planen for verksemda gjennom året.

Figur 3.5 Utvikling i Hærens øving

Øvingsaktiviteten i Hæren har i gjennomsnitt vore jamn i perioden 2009–2013. Unntaket i 2011 skuldast at Brigade Nord vart gitt ei særskilt løyving for å gjere det mogleg å øve og trene Brigadesystemet. Den jamt høge trenings- og øvingsaktiviteten har styrka den operative evna i Hæren.

For å øve kommandostrukturen med hovudkvarter, vart det gjennomført ei serie med øvingar med godt resultat, m.a. øvinga Gram for å øve beredskap og planverk. I tillegg vart den feltmessige øvings- og treningsaktiviteten i forsvarsgreinene koordinert og konsentrert til fire periodar, også med deltaking frå utvalde utanlandske styrkar. Samhandling i nettverk og evne til å flytte til ulike geografiske område vart vektlagde. Til dømes vart brigadeøvinga Rein i juni og november samordna med store sjøforsvars-, luftforsvars- og spesialstyrkeøvingar. Denne tilnærminga

styrka fellesoperativt utbytte og samverke mellom kapasitetane i den enkelte forsvarsgrein, og mellom norske og utanlandske styrkar.

I samverkeøvingane Gemini og Tyr støtta Forsvaret politiet i kontraterroroperasjonar. Øvingane gav godt utbytte for deltakarar frå taktisk til strategisk nivå.

Noreg var vertskap for rednings- og samarbeidsøvinga for Barentsregionen (*Barents Rescue*) i 2013. Scenarioet var eit skred i Lyngen i Troms. Redningsmannskap frå Sverige, Finland, Russland og Noreg deltok. Forsvaret deltok med redningsressursar.

Deltaking frå utanlandske styrkar i øving og trening i Noreg gir godt utbytte for norske hovudkvarter og einingar med omsyn til å planlegge og leie operasjonar, og til å øve saman. Samstundes er dette viktige bidrag til NATOs samla militære kapasitet, og det gir utanlandske einingar kompetanse på dei spesielle tilhøva i nordområda. Det var ei auke i besøk frå utanlandske land- og luftstyrkar samanlikna med 2012, og det er framleis stor interesse for å øve i Noreg.

Øvingssamarbeidet innanfor ramma av NATO vart prioritert, særleg bi- og multilateralt samarbeid med USA, Storbritannia, Tyskland, Danmark og Nederland. Samstundes var nordisk deltaking ein del av grunnlaget. USA har dessutan signalisert auka interesse for trening og øving i Noreg. Øvingssamarbeid med Russland vart gjennomført med utgangspunkt i tiltaksplanen mellom Russland og Noreg. Dette omfatta m.a. øvinga Pomor, der norske og russiske marine- og luftstyrkar demonstrerte at dei kan samverke om maritim tryggleik og vern av felles interesser i det vestlege polare område.

Cyberforsvar (forsvar i det digitale rommet)

Satsinga på eit nettverksbasert forsvar inneber auka bruk av det digitale rommet for Forsvarets verksemd og operasjonar. Cyberforsvaret er vidareutvikla i 2013, m.a. gjennom å gjere den stasjonære kommunikasjonsstrukturen meir robust. Styrkinga av NorCERT-funksjonen i Nasjonalt tryggingorgan har halden fram også i 2013. Etterretningstenesta har vidareført arbeidet sitt relatert til forsvar i det digitale rommet.

Det har i 2013 vore arbeidd med å vidareutvikle førebygging av angrep mot forsvarssektoren sitt IKT-system, samt vidareutvikle beredskapen for å handtere slike angrep. Dette inneber mellom anna tiltak innanfor materiellutvikling, kompetanseheving og beredskapsplanlegging. Forsvar mot digitale angrep har vorte øvd, og som del av dette

også sivilt-militært samarbeid. Det er i samband med utarbeidinga av Forsvarsdepartementets retningslinjer for informasjonstryggleik og cyberoperasjonar gjennomført ein brei prosess i sektoren for å klargjere ansvarsforhold på dette fagområdet.

Noreg har i 2013 deltatt i arbeidet med å betre NATOs forsvar mot digitale truslar, mellom anna gjennom oppfølging av *NATO Policy on Cyber Defence*. Som del av arbeidet har Noreg, saman med andre allierte, kartlagt nasjonale IKT-infrastrukturar som er kritiske for NATOs evne til å utføre oppgåvene sine. Noreg var særleg aktiv i det førebuande arbeidet til kartlegginga. Forsvarsdepartementet har i 2013 også hatt eit særleg fokus på arbeidet som førte fram til ein revidert *NATO Policy on Cyber Defence* i 2014.

Revisjon av forsvars- og beredskapsplanverk

Det er avgjerande for Forsvarets evne til å vareta oppgåvene ved krise og krig at relevante forsvars- og beredskapsplanar er etablerte og oppdaterte. Difor har det dei seinare åra vore fokusert på å gå gjennom og oppdatere hovudelementa i det operative planverket knytte til forsvar av norsk territorium, og av beredskapsplanane for dei enkelte einingane i Forsvaret. Dette er eit omfattande arbeid og nærare omtalt i Prop. 73 S (2011–2012). Arbeidet har hatt prioritet i 2013.

Forsvarets støtte til samfunnstryggleik

Også i 2013 deltok Forsvaret aktivt med å støtte samfunnstryggleiken. Forsvaret har ytt viktig støtte til politiet og andre delar av samfunnet gjennom t.d. Kystvakta, Heimevernet, søkje- og redningstenesta og eksplosivryddetenesta. Slik støtte har vore gjennomført med kapasitetar og kompetanse som er etablert for å løyse primæroppgåvene. Forsvaret har også deltatt i fleire sivil-militære samordningsfora, slik som Sentralt totalforsvarsforum og fylkesberedskapsråda.

Vern mot kjemiske, biologiske, radiologiske og atomvåpen (CBRN)

Forsvaret heldt fram arbeidet med å utvikle kapasitetar for å verne personell og materiell mot verknader av CBRN-stridsmiddel. Det vart særleg arbeidd med å styrkje desse kapasitetane i samsvar med målsetjingane i langtidspanen og handlingsplanen for CBRN-vern i Forsvaret. Det er framleis manglar på ei rekkje område innanfor CBRN. Desse utfordringane er i hovudsak innan-

for utdanning, organisering og til ein viss grad også knytt til manglar på moderne materiell. Forsvarssjefen fastsette i 2013 ein plan for å styrkje Forsvarets CBRN-vern. Dette vernet skal styrkjast primært for å dekkje etaten sine egne militære behov, men vil også styrkje evna til å støtte sivile styresmakter. Arbeidet med modernisering og materiellinnkjøp vart ført vidare gjennom året. Ekspertise på CBRN-vern frå Sjøforsvaret og Forsvarets forskingsinstitutt var ein del av det norske bidraget i operasjon RECSYR frå hausten 2013. Dette oppdraget heldt fram i 2014.

Norske styrkar i utlandet

I 2013 var den norske militære innsatsen internasjonalt konsentrert om Afghanistan. Styrkane var primært til stades i Mazar-e Sharif og Kabul. Det vart i januar etablert eit politirådgivingslag, *Police Advisory Team*, i Mazar-e Sharif. Det norske bidraget var ein del av ei større baltisk-nordisk eining under svensk leiing, som vart fullt operativ sommaren 2013. Fram til slutten av juli deltok Noreg med eit C-130 transportfly i ISAFs lufttransport-system, stasjonert i Mazar-e Sharif. Noreg vidareførte også personell ved Kabul internasjonale flyplass, og hadde mellom anna sjefen for luftoperasjonane. Personell frå spesialstyrkane øvde og utdanna den afghanske spesialpolitieininga *Crisis Response Unit* heile året. Hausten 2013 stilte Noreg også personell til den nyoppretta afghanske krigsskulen utanfor Kabul. Dei andre delane av innsatsen i Afghanistan vart i hovudsak førde vidare frå 2012.

Forsvaret deltok også med stabspersonell og observatørar i ei rekkje misjonar andre stader i verda. I *United Nations Truce Supervision Organization* (UNTSO) i Midtausten bemanna Noreg stillinga som stabssjef frå sommaren 2013, samt deltok med anna militært personell. Noreg deltok også med stabsoffiserar i den multinasjonale observatørstyrken (MFO) i Sinai. Vidare bemanna Noreg stillinga som koordinator for tryggleikssektorreform i FNs operasjon i Kongo (MONUSCO) fram til sommaren, samt stillinga som stabssjef i FNs misjon i Sør-Sudan (UNMISS). Anna norsk personell deltok også der. I tillegg stilte Noreg med militært personell i FNs misjonar i Kosovo (UNMIK) og Afghanistan (UNAMA). Sidan hausten 2013 har Noreg hatt militært personell i FNs operasjon i Mali (MINUSMA). Sidan desember har Noreg deltatt med ein fregatt, eit sivilt lastefarty og eit militært støttelag i operasjon RECSYR for å frakte kjemiske stridsmiddel ut av Syria til støtte for Tryg-

gingsrådets resolusjon 2118. I tillegg deltok Noreg med personell i *Kosovo Force* (KFOR), *NATO Headquarters in Bosnia* (NATO HQ Bosnia) og *EU Operations Headquarters* (EU OHQ) i Northwood, England.

NATOs ståande reaksjonsstyrkar

Frå sommaren 2013 stilte Noreg med fregatten KNM Fridtjof Nansen som kommandofarty for NATOs ståande maritime styrke (SNMG 1). Dette var første gangen Noreg har hatt leiinga i denne styrken, som i juni overtok ansvaret for anti-pirateroperasjonen *Ocean Shield* fram til desember. Samstundes var dette ein del av det norske bidraget til *NATO Response Force* (NRF). Sjøforsvaret deltok også i perioden januar til desember med KNM Hinnøy og KNM Rauma i NATOs ståande mineryddestyrke. Styrken opererte i det nordatlantiske området. Noreg hadde i tillegg eit sivilt farty på beredskapskontrakt for strategisk sjøtransport (Ro-Ro skip) heile året.

Strategisk sjø- og lufttransport

Noreg deltok i 2013 i den vidare utviklinga av dei fleirnasjonale kapasitetane innanfor strategisk sjø- og lufttransport. Desse kapasitetane vart utnytta gjennom ei rekkje samarbeidsordningar som ved behov sikrar deltakarlanda tilgang på skip og fly for transport av tung last over stor avstand.

Kjønnspektiv i operasjonar

Forsvaret har halde fram arbeidet med å integrere FNs tryggingråd sin resolusjon 1325 om kvinner, fred og tryggleik i verksemda. Dette vert gjort i Forsvarets befals- og offisersutdanning, i oppdragsspesifikk utdanning for styrkebidrag og i planlegging og gjennomføring av operasjonar.

Medan det særskilde genderprogrammet vart avslutta ved Forsvarets høyskole i 2013, har ansvaret for denne kompetansen vorte fordelt på ulike stader i Forsvaret. Det er viktig at kjønnspektivet er inkludert i operasjonsspesifikk utdanning og trening. Noreg har ein offiser ved det nordiske gendersenteret i Sverige, der ein fokuserer på utdanning og trening av personell på dette området.

Forsvaret gjennomførte i 2012 og 2013 ei evaluering av den norske gender-innsatsen i Faryab i Nord-Afghanistan. Evalueringa peika på at tiltaka var for lite integrerte i hovudaktiviteten og at genderkompetansen var for svak. Evalueringa kom

opp med ei rekkje tilrådingar som er under implementering.

Det har også vore fokus på gender i rådgivingslaget for det afghanske politiet i Mazar-e Sharif, samt ved den afghanske spesialpolitieininga i Kabul der kvinneleg politi gjer teneste. På vegne av NATO utførde det nordiske gendersenteret ei vurdering av dei praktiske konsekvensane av implementeringa av Tryggingrådetts resolusjon 1325. Rapporten framheva at NATO har gjort framsteg med å integrere kjønnsperspektivet i operasjonar, samstundes som den peikar på at det framleis er behov for å auke kompetansen i organisasjonen.

Forsvarsretta tryggleikssektorreform

Forsvarsretta tryggleikssektorreform (FSSR) var i 2013 ein viktig del av den internasjonale verksemda til Forsvarsdepartementet og Forsvaret. FSSR omfattar eit vidt spekter av verkemiddel med målsetjing om å styrkje demokratisk styresett og sivil kontroll med dei væpna styrkane i samarbeidsland, å betre evna til deltaking i internasjonale fredsoperasjonar og å fremje fred og forsoning i tidlegare konfliktområde. Innsatsen var i hovudsak retta mot NATO-partnarland på Vest-Balkan, samt Ukraina, Georgia og Aust-Afrika.

For landa på Vest-Balkan er det ei målsetjing å understøtte euro-atlantisk integrasjon. Dette skjer gjennom ulike tiltak som militær utdanning, kapasitetsbygging og regionale prosjekt, m.a. oppbygging av ein regional militær medisinsk innsatsstyrke. I Ukraina støtta norsk personell forsvarssektoren med erfaringar knytte til reform, kompetansebygging og omskolering for sivil sysseltjing. I Georgia har Noreg gitt støtte til styrking av personellforvaltninga i forsvarsdepartementet.

I Aust-Afrika har Forsvaret vore engasjert i eit kapasitetsbyggingsprosjekt saman med dei andre nordiske landa, knytt til oppbygging av reaksjonsstyrken *East Africa Stand-by Force* (EASF). Det nordiske prosjektet har som målsetjing å styrkje EASFs evne til krisehandtering og fredsoperasjonar. Noreg har hovudansvaret for å byggje kapasitet i den maritime komponenten, noko som skal medverke til å setje kyststatane i stand til å kontrollere eigne havområde.

3.3.2 Økonomi

Inneverande langtidsplan, 2013–2016, har som strategisk mål at forsvarssektoren vert utvikla med eit langsiktig perspektiv som sikrar at økonomiske ressursar, oppgåver og ambisjonsnivå er i

samsvar med kvarandre. Dei kapasitetane som det vert investert i, skal kunne driftast over tid på eit fastlagt kostnadsnivå. Høg kvalitet på planar og grunnlagsdokument skal sikre evne til kostnads-effektiv og rasjonell drift. Ressursane skal i størst mogleg grad kanaliserast slik at dei understøttar operative leveransar. Særleg er det lagt vekt på moderniseringa av Luftforsvaret og å legge til rette for å kunne ta i bruk dei nye kampflya frå 2017 av. Ressursane i sektoren skal nyttast effektivt, og verksemda skal effektiviserast slik at det vert realisert gevinstar både når det gjelder produktivitet, kvalitet og effektivitet. Total avsetning til meirutgifter knytte til operasjonar i utlandet skal reduserast i langtidsperioden, som ein konsekvens av reduksjonen i Afghanistan-bidraget. Reduksjonen er ein sentral føresetnad for å lukkast med å sikre ein berekraftig balanse.

Økonomistyringa i Forsvaret har i stor grad vore god. Planlagde tiltak har frigjort ressursar til høgare prioriterte område. Langsiktige tiltak i sektoren skal bidra til å skape balanse i tråd med langtidsplanen.

3.3.3 Interne prosessar

Forsvarleg forvaltning og styring av verksemda

Arbeidet med å forbetre forvaltninga og den interne kontrollen i Forsvaret vart ført vidare i 2013. I departementet og etatane har arbeidet vore høgt prioritert og forankra hos leiinga på alle nivå. Arbeidet heldt i 2013 fram i Forsvarets høgnyvågruppe for forsvarleg forvaltning, som gjennom leiarfokus skal utarbeide og følge opp tiltak for å sikre at etaten ikkje får vesentlege merknader i Riksrevisjonens revisjonar. Forsvarssjefen utvikla i 2013 ein eigen milestolpeplan for forsvarleg forvaltning. Planen er eit viktig reiskap i oppfølginga av mellom anna riksrevisjonsmerknader, og forsvarssjefen gjer jamleg greie for arbeidet i statusmøter med departementsråden. Arbeidet har fortsett å gi forbetringar på fleire oppfølgingsområde.

Målet Forsvarleg forvaltning stiller krav til ei forsvarleg utføring av alle typar forvaltning. For å sikre ei målretta drift målast Forsvaret m.a. på grad av materiellkontroll, grad av anskaffingar som følgjer fastsett prosess og på fakturaflyt. Målingane har totalt sett vist ei fortsett betring i 2013. Forsvaret har også sett i verk tiltak for ytterligere å betre kompetansen hos personellet som gjennomfører anskaffingar.

Framleis står det att utfordringar, men leiarfokus, kompetanseheving og bevisstgjerjing på alle nivå har gitt tydelege resultat. Forsvarsdeparte-

mentet har ei tett oppfølging av etaten på desse områda.

Organisasjon og styrkestruktur

Verksemda ved Forsvarets operative hovudkvarter på Reitan vart i 2013 erklært fullt operativ.

Spesialstyrkane har gjennom heile året utdanna og stilt operative kapasitetar på beredskap og til operasjonar, både nasjonalt og internasjonalt, mellom anna til den pågåande operasjonen i Afghanistan. Det har ikkje vore store endringar av lokalisering, struktur og organisering av spesialstyrkane i 2013. Marinejegerkommandoen vart ein del av den nasjonale beredskapen frå 1. august 2013. Hausten 2013 starta arbeidet med å opprette Forsvarets spesialstyrkar som ei eiga driftseining i Forsvaret, etter vedtak i Stortinget 17. juni 2013. Hærens jegerkommando/Forsvarets spesialstyrkar og Marinejegerkommandoen vart klargjorde for overføring innan 1. januar 2014.

Brigade Nord har hatt ei positiv utvikling gjennom auka bemanning, høg merksemd knytt til beredskapsarbeid og dei fellesoperative øvingane. I 2013 vart 2. bataljon ferdig utvikla som lett infanteribataljon. Brigade Nord har begynt omstillinga av Panserbataljonen til å verte ei eining med kortare reaksjonsevne, og som kan reagere hurtig i nord. Hæren har starta ei betydeleg modernisering av materiellet, og førebur mellom anna innføring av pansra spesialkøyrety og nye panservernvåpen, og på sikt også nytt feltartilleri og kampluftvern. Prosjektet Nytt feltartilleri av typen Archer vart avslutta i 2013. Eit eventuelt nytt artillerisystem for Hæren i framtida er under vurdering. Hærens befalsskole vart i august 2013 overført frå Brigade Nord til Krigsskolen, og befalskuleutdanninga er lagt til Rena leir. Utdanninga av kadettar vert vidareført på Linderud i Oslo. Utover dette er det ikkje gjort store endringar i base- og støttestrukturen i 2013. I 2013 vart arbeidet med å modernisere og vidareutvikle infrastrukturen av grensestasjonane starta opp. Ei prøveordning med 18 månaders teneste for enkelte av soldatane langs grensa vart innført. Garden har auka si reaksjonsevne, mellom anna ved å skifte ut delar av køyretyparken, for betre å kunne støtte politiet med vakt og sikring.

Sjøforsvarets og Kystvaktens organisasjon vart i hovudsak ført vidare i 2013. Sjøforsvaret tok i mot to Reineklasse-farty i 2013, medrekna eit til Kystvakta. Vidare vart KNM Skjold levert i 2013 etter ei oppdatering. KNM Tyr vart i 2013 tatt ut av Sjøforsvarets struktur. Dette var direkte knytt

til førebuingar og innføring av nytt logistikkfarty i Sjøforsvaret.

Luftforsvarets organisasjon vart i hovudsak ført vidare i 2013. Førebuingane til å handsame oppfølginga av framtidig basestruktur for forsvarsgreina heldt fram i 2013, jf. Stortingets handsaming av Innst. S 388 (2011–2012) til Prop. 73 S (2011–2012).

Forsvaret har i 2013 tatt imot det tredje NH90-helikopteret til Kystvakta. Prøving og opplæring på dei nye systema vert gjennomførde på Bardufoss flystasjon. Utfasinga av Lynx-helikopteret vart førebudd.

Det siste transportflyet C-130J vart sett i drift i 2013. I juni 2013 vart «Tactical Airlift Detachment» med C-130J i Afghanistan avslutta etter eit vellykka oppdrag på ni månader. Oppdateringa av dei maritime patruljefly P-3 heldt fram i 2013.

339-skvadronen på Bardufoss vart pålagd beredskap for alminneleg bistand til politiet frå 15. april 2013, og denne kapasiteten vart halden oppe gjennom året.

Moderniseringa av Luftkommando- og kontrollstrukturen heldt fram i 2013 gjennom innføringa av kommando- og kontrollsystemet *Air Command and Control System* (ACCS) på Sørreisa.

Heimevernet vart i perioden ført vidare med nærvær i alle landsdelar, og har vorte vidareutvikla til styrkar som let seg mobilisere, har kort reaksjonstid, og er godt trenar og utrusta. Heimevernet er ført vidare med elleve distriktsstabar. Heimevernet starta i 2013 arbeidet med å endre styrkestrukturen. Sjøheimevernskommandoen vart lagt ned og Sjøheimevernets utdannings- og kompetansesenter vart etablert 1. august 2013. I den samanheng vart innsatsstyrkane og sjøheimevernsområda overførde til heimevernsdistrikta. Dei to fartya i Reineklassen vart overførde til Kystvakta og Kysteskadren.

Forsvarets logistikkorganisasjon har fortsett arbeidet med å effektivisere og modernisere logistikkverksemda og tilpasse leveransane til behova i den operative strukturen. Dei har også støtta Forsvaret sine einingar i internasjonale operasjonar.

Forsvarets logistikkorganisasjon har vidare i perioden starta ei oppbygging av ein nasjonal logistikkommando for å støtte etableringa av ein nasjonal eining for leiing av operativ logistikk under sjefen for Forsvarets operative hovudkvarter, i tråd med Stortinget si handsaming av Innst. 388 S (2011–2012), til Prop. 73 S (2011–2012).

Vidare har Forsvarets logistikkorganisasjon starta eit arbeid med å tilpasse og styrkje si evne til å støtte Heimevernets øvingar og operasjonar.

Forsvarets sanitet prioriterte å auke den medisinske kapasiteten. Utviklinga av feltsjukehus og evakueringskapasitetar heldt fram. Nasjonal militærmedisinsk poliklinikk følgde opp personell frå operasjonar i utlandet etter retur til Noreg. Arbeidet med samlokaliseringa av Forsvarets ulike helsetenester i Indre Troms heldt fram i 2013. Cyberforsvaret medverka i 2013 til å sikre Forsvarets evne til overordna styring og leiing innanfor informasjons- og kommunikasjonsteknologi. Cyberforsvaret støtta Forsvarets operasjonar heime og ute ved å etablere, drifte og utvikle eit tryggare sambandssystem. Cyberforsvaret er også ein pådrivar for utviklinga mot eit nettverksbasert forsvar. Gjennom ulike prosjekt og utvikling av verksemda, har Cyberforsvaret styrkt evna til å oppdaga angrep mot Forsvaret i det digitale rommet.

Materiell- og infrastruktur

Materiellinvesteringar

Materiellinvesteringane i Forsvaret skal medverke til å tilpasse den framtidige strukturen til oppgåver og utfordringar, og betre den eksisterande strukturen der dette er naudsynt. Omfanget og framdrifta vert tilpassa dei gjeldande økonomiske rammene og strukturplanane.

Forsvarets logistikkorganisasjon (FLO) har dei seinaste åra styrka investeringsverksemda med fleire årsverk for å tryggja omsetting av tildelte midlar. FLO omsette alle dei tildelte midlane i 2013.

Status og framdrift i dei einskilde materiellprosjekta i kategori 1 er omtala under prosjekta i del II, kapittel 1760, post 45.

Dei største materiellinvesteringane til Hæren i 2013 var pansra køyretøy av ymse slag med tilhørende delsystem, fjernstyrte våpenstasjonar, simulatormateriell og kommando-, kontroll- og informasjonssystem.

Dei største materiellinvesteringane til Sjøforsvaret var nye fregattar og korvettar. I 2013 vart den siste korvetten, KNM Skjold, overtatt av Sjøforsvaret etter ei oppdatering. I tillegg overtok Forsvaret det tredje maritime NH90-helikopteret.

Dei største materiellinvesteringane til Luftforsvaret var oppgradering og modernisering av F-16 kampfly, oppgraderingar og nyanskaffingar for å betre luftvernet (NASAMS II), i tillegg til at dei ulike oppgraderingsprosjekta for P-3 maritime overvakingsfly vart førde vidare.

Innanfor soldatsystema var dei største materiellinvesteringane i 2013 innføring av nye våpen og

nye ryggsekkar. Leveransane av splintvestar vart førde vidare i 2013.

Innanfor området informasjonsinfrastruktur (tidlegare kalla nettverksbasert forsvar) var dei største investeringane knytte til fiberinfrastruktur, modernisering av taktisk radioar og Forsvarets sikre plattformar.

Dei største investeringane innanfor logistikkområdet var knytte til bygginga av nytt logistikk- og støttefarty og til oppgradering av CBRN søke- og påvisingspanservognane. Vidare vart det nytta investeringsmidlar til å skaffe ingeniørmateriell til rydding av snø og vedlikehald av vegaksar og flyplassar og til bergingsmateriell. Det vart i tillegg nytta investeringsmidlar til geografisk kartlegging av område der Noreg har tryggingsspolitiske interesser og der slik informasjon, med rett kvalitet, ikkje er tilgjengeleg på anna vis.

I 2013 teikna Noreg kontrakt for dei to F-35 kampflya som er planlagt leverte i 2015. Desse skal nyttast til trening av norske flygarar i USA. I 2013 slutta Stortinget seg til ein leveringsplan for flya i hovudanskaffinga gjennom handsaminga av Innst. 489 S (2012–2013), til Prop. 136 (2012–2013). Fram til no har Stortinget gitt fullmakter til å bestille til saman 16 F-35.

Nybygg og nyanlegg

Store deler av løyvinga i 2013 er nytta til byggjeprojekt som tidlegare er vedtatte av Stortinget. Dette gjelder mellom anna bygginga av forlegning for mannskap og kjøkken- og messebygg på Bardufoss, som vart lagt fram for Stortinget i Prop. 1 S (2012–2013). Ved handsaminga av same proposisjonen vart prosjekt for utbetring av rullebanen på Andøya og ny kai i Namdalseid vedtatt sette i gang, og det har vore god framdrift i byggjearbeida ved desse prosjekta i 2013. Vidare har Forsvarsbygg i 2013 førebudd byggjearbeida på fleire store investeringsprosjekt som vart vedtatte av Stortinget våren 2013, mellom anna helikopterbase på Bardufoss og eit helikopterdetasjement på Haakonvern. Forsvarsbygg har i 2013 hatt stor byggjeaktivitet i samband med prosjektet for nye stasjonar for grensevakta i Finnmark, og med prosjekt for bustadar og forlegningar på Jørstadmoen, i Indre Troms og i Finnmark. I tillegg var sikringstiltaka på Akershus festning under arbeid. Forsvarsbygg har i 2013 ført vidare førebuinga av prosjektet for tilrettelegging av omstillinga til Luftforsvaret, inkl. planlegging og prosjektering for etablering av ny kampflybase.

Fellesfinansierte byggje- og anleggsarbeid

Av fellesfinansierte byggje- og anleggsarbeid vart fleire mindre prosjekt på Ørland og i Stavanger avslutta. Eit større radarprosjekt, SINDRE II, vart også avslutta. Luftkommando- og kontrollprosjektet på Sørreisa vart installert og skal verte ferdigtesta i 2015.

Avhending av overskotsmateriell

Forsvaret avhenda materiell ved sal i 2013 for om lag 129 mill. kroner. I tillegg vart også noko materiell avhenda ved vederlagsfrie overføringar, der dette var tenleg. Herunder vart det overført 154 køyrety til Latvia. Overføringa av dette materialet vil medverke til å gi det latviske forsvaret ein ny dimensjon og kapasitet i strukturen, samt bidra til å styrkje forsvarssamarbeidet og dei gode relasjonane mellom Noreg og Latvia.

Forsking og utvikling (FoU)

FoU-aktivitetane som vert finansierte over forsvarsbudsjettet er innretta mot tilpassing av teknologi for militære formål, utvikling av konsept for militære operasjonar, og skal støtte oppunder og leggje til rette for investeringar og forskning innanfor personell og kompetanse. FoU-innsatsen har i stor grad vore knytt til pågåande og framtidige materiellanskaffingar. FoU-aktivitetar utgjer også grunnlaget for forskingsbasert undervisning ved Forsvarets skular. Forsvarets forskingsinstitutt utfører ein vesentleg del av FoU-aktivitetane.

I 2013 var forskingsinnsatsen mellom anna retta inn mot å støtte arbeidet med anskaffing av nye kampfly, tryggingsspolitikk og støtte til å implementere og vidareutvikle den vedtatte forsvarsstrukturen.

Næringssamarbeid og samarbeid med offentlege verksemder, nasjonalt og internasjonalt

Forsvaret utvikla i 2013 næringssamarbeid og samarbeid med offentlege verksemder vidare, nasjonalt og internasjonalt. Slikt samarbeid er naudsynt for å skaffe fram og føre vidare ulike kapabilitetar for å løyse pålagde oppgåver. Næringslivet deltok i alt frå kompliserte og integrerte prosessar, til levering av enklare materiell, varer og tenester. Tiltak i Meld. St. 38 (2006–2007) «Forsvaret og industrien – strategiske partnere» vart førte vidare. Som eit ledd i utarbeidinga av kriteria for kva for kompetanse som bør behaldast og utviklast vidare internt, og kva for

kompetanse som kan skaffast eksternt, har Forsvaret i 2013 gitt ut «Policy for vurdering av kjernevirksomhet i Forsvaret».

3.3.4 Menneske, læring og utvikling

Forsvarssektoren fekk i 2013 oppdrag om å føre arbeidet med haldningar, etikk og leiing (HEL) vidare. Fokus vart sett på lokale handlingsplanar, og på felles tiltak i sektoren slik som forsvarssektoren sitt verdigrunnlag, e-læringskurs, årleg HEL-dialogkonferanse, kontaktforum for HEL, lokale samlingar, tiltak mot mobbing og trakassering og tiltak for å fremje mangfald, i tillegg til kontinuerleg vekt på forsvarleg forvaltning. Etisk råd for forsvarssektoren arbeidde mellom anna med konkrete operative problemstillingar, og besøkte både Sjøforsvaret og Hæren. Dialogkonferansen 2013 for HEL for forsvarssektoren hadde som tema «openheit og vidsyn». Ei evaluering av HEL-arbeidet vart starta i 2013.

I 2012 sette Forsvaret ned ei partssamansett arbeidsgruppe som skulle leggje fram ein rapport med forslag til tiltak for å hindra mobbing og uønskt seksuell merksemd. I 2013 vart rapporten lagt fram for Forsvarets hovudarbeidsmiljøutval. Arbeidsgruppa tilrår mellom anna at det lokale arbeidsmiljøet, med dei utfordringane som finst der, skal vera grunnlaget for å sette i verk tiltak. For å få kunnskap om kva for utfordringar dei ulike driftseiningane og einingane har på dette området, produserer Forsvarsstaben rapportar om lokale tilhøve med grunnlag i gjennomførte spørjeundersøkingar. Driftseiningane er pålagde å rapportere om tiltak som er sette i verk til Forsvarsstaben årleg. Å skaffa riktig informasjon for å følgja utviklinga over tid, og å måle effekt av tiltak, er framheva som viktig i rapporten frå arbeidsgruppa. Mobbing og uønskt seksuell merksemd er nå også tema i undervisninga ved Forsvarets skular. Forsvarets medarbeiderundersøking viser at det har vore ein nedgang frå 2011 i omfanget av mobbing og uønskt seksuell merksemd blant dei tilsette i Forsvaret. Denne nedgangen kan tyde på at dei tiltaka som er sette i verk har hatt effekt. Ein ser ikkje ein tilsvarande nedgang i omfanget av mobbing og uønskt seksuell merksemd blant dei som er inne til førstegongs-teneste.

Arbeidet med ei omfattande undersøking av levekåra blant veteranar heldt fram i 2013. Undersøkinga vil gi verdifull innsikt i veterananes livssituasjon, og vil såleis gi eit viktig grunnlag for tiltak og vidare forskning for betre varetaking av veteranar og deira nærmaste.

Meld. St. 34 (2008–2009), «Fra vernepliktig til veteran», vart lansert 8. mai 2009 og behandla i Stortinget i juni same år. Meldinga trakk opp 23 satsingsområde fordelt på forsvarssektoren, samarbeid på tvers av sektorar og i internasjonalt samarbeid.

Satsingsområda er operasjonaliserte gjennom handlingsplanen «I teneste for Norge», som vart lagt fram 2. mai 2011. Planen med tiltak for verdsetting og varetaking av personell før, under og etter internasjonal teneste vart avslutta 31. desember 2013. Alle tiltaka vart rapporterte anten å vere sette i verk, eller vere i ferd med å verte implementerte. Ei ekstern evaluering av handlingsplanen viser at veteranar opplever betre varetaking og verdsetting som følgje av handlingsplanen. I samband med handlingsplanen vart ein årleg nasjonal veterankonferanse halden i Bergen hausten 2013.

I arbeidet med handlingsplanen vart det forpliktande samarbeidet mellom Arbeids- og sosialdepartementet, Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Justis- og beredskapsdepartementet, Utanriksdepartementet og Forsvarsdepartementet ført vidare. Samarbeidet vart vurdert som avgjerande for verdsetting og varetaking av personell som har teneste i internasjonale operasjonar. Samarbeidet inkluderer også veteran- og arbeidstakarorganisasjonane.

Framleis er det utfordringar i oppfølginga av veteranar som krev vidare innsats på lokalt plan og innanfor helse, arbeids- og velferdsetaten.

For å trygge vidare utvikling av veteranpolitikken, og samarbeid mellom samfunnssektorane, vart det sett i gang arbeid med ein plan for oppfølging av «I teneste for Norge».

For 2013 hadde Stortinget vedteke å løyve 133 mill. kroner på kap. 1725, post 21 til den særskilde kompensasjonsordninga for psykiske belastningsskadar, til Innst. 7 S (2012–2013) til Prop. 1 S (2012–2013). Medrekna overføringa av ubrukte midlar i 2012 var det disponibelt 140 mill. kroner til denne ordninga i 2013.

I august 2013 varsla Statens pensjonskasse (SPK) departementet om eit meirbehov for inneverande budsjettår. Med heimel i bevillingsreglementet § 11 vart det fremma ein kongeleg resolusjon med forslag om samtykke til overskriding av løyva med inntil 100 mill. kroner under kapittel 1725, post 21. Storleiken på beløpet var dei forventade meirutgiftene som ville laupe før Stortinget fekk behandla ein proposisjon om tilleggsøyve.

I Prop. 207 S (2012–2013) vart det fremma forslag til vedtak om endringar i statsbudsjettet 2013

under Forsvarsdepartementet (den særskilde kompensasjonsordninga for veteranar med psykiske belastningsskadar som følgje av deltaking i internasjonale operasjonar) med til saman 254 mill. kroner. Stortinget vedtok tilleggsøyva i vedtak 152, jf. Innst. 44 S (2013–2014) til Prop. 207 S (2012–2013).

Det er fleire forhold som har ført til at ordninga har vorte meir omfattande enn ein først antok. Vesentleg fleire krav har vortne fremma etter ordninga. I dei sakene som er gitte medhald, har dei varige arbeidsretta uføre vist seg å vere fleire enn forventade. Auka sakshandsamingskapasitet i SPK førte også til at fleire veteranar fekk kompensasjon raskare, og dermed behov for eit auka løyve i 2013. Totalt vart om lag 362 mill. kroner utbetalt i kompensasjonar etter ordninga i 2013.

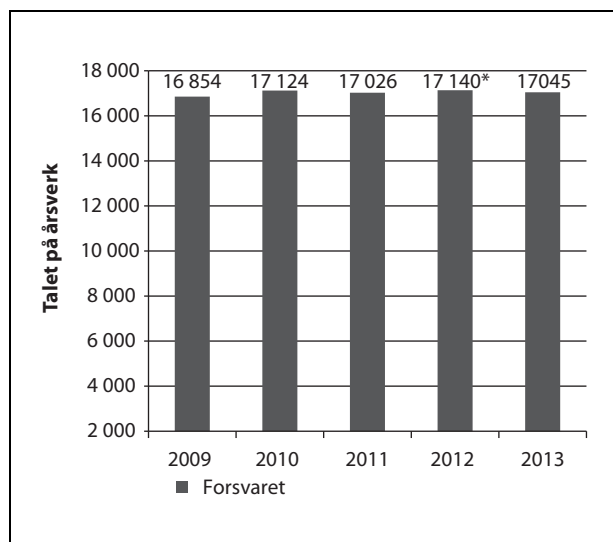
For å nå Forsvarets HMS-mål utarbeidast det årlege HMS-handlingsplanar. Ein legg vekt på eit inkluderande arbeidsliv med eit lågt sjukefråværet og helsefremjande tiltak. Forsvaret har vore ein IA-bedrift i mange år. Det vert arbeidd med å etablere og sette i gang rutinar som laupande sikrar balanse mellom oppgåver og ressursar. Dette gjerast for å redusere overtidsbelastning, ulukker og skadar. Kompetanseoppbygginga er viktig for å sikre gode haldningar og varetaking av arbeidsgivaransvaret. Eit felles HMS-styrings- og rapporteringssystem (HMS i FIF) er utvikla og implementert, for mellom anna yrkesrelatert skade og sjukdom.

Forsvaret har eit godt rus- og sjølvmoedsførebyggjande arbeid. Det gjennomførast i tillegg regelmessige medarbeidarundersøkingar med konkrete oppfølgingstiltak. Informasjon om HMS og dialog med dei tilsette gjennomførast på alle nivå i heile organisasjonen. Det vart arbeidd aktivt med å vidareutvikle ein verneorganisasjon (FHAMU) som fungerer godt, med aktive verneombod og lokale arbeidsmiljøutval. HMS-arbeidet i Forsvaret vart tett følgt opp via Forsvarsstabens revisjonar av HMS ved utvalde einingar. Det er høgt trykk på HMS-arbeidet i alle ledd i organisasjonen, mellom anna bygging av HMS-kompetanse i militær utdanning.

Strategisk plan for Forsvarets velferdsteneste 2013–2017 vart utgitt 1. mai 2013 og skal implementerast. Velferdsplanen gir målsettingar for det fritidsfaglege, kulturfaglege og sosialfaglege arbeidet i Forsvaret, og omfattar både førstegongstenestegjørande og tilsette med familiar. Velferdstenesta skal gi økt operativ evne ved å bygge tilitt, tryggleik, tilhøyrslø og trivsel.

Forsvaret hadde, ved utgangen av 2013, eit snitt for året på 17 045 årsverk, som er noko over

det som var planlagt. Det langsiktige arbeidet med dreining av personellstrukturen heldt fram i 2013, og først vidare i 2014.

Figur 3.6 Utvikling i årsverk i Forsvaret, gjennomsnitt for året

* Tal for 2012 inkl. 301 stillingar til Luftforsvarets hovudverkstad på Kjeller.

Gjennomgåande hadde Forsvaret i 2013 ein tilfredsstillande kompetansestruktur, sjølv om det for enkelte område vart rapportert om manglar. Dette gjaldt særleg for einssilde miljø i Sjøforsvaret og i Luftforsvaret. Forsvaret har kontinuerleg fokus på tiltak som bidrar til rekruttering mot utsette område.

Arbeidet med utviklinga av eit system for kompetansestyring vart ført vidare i 2013. Søkninga til utdanning har generelt vore svært god i 2013, og talet på verva har vore om lag det same som i 2012.

Delen av kvinner som vert tatte opp på grunnleggjande befalsutdanning er aukande, frå 15 pst. i 2010 til 20 pst. i 2013. Blant dei tilsette i Forsvaret var kvinnedelen om lag 17 pst. På militær side var kvinnedelen 9,7 pst. Dermed heldt den positive utviklinga fram, med ein auke frå 8,3 pst. i 2010. I 2013 vart vedtaket om å innføre allmenn verneplikt tatt i Stortinget. Kvinner og menn vil tenestegjere på same vilkår, og regjeringa foreslår at plikta vil gjelde for kvinner fødte i 1997 eller seinare. Dei første kvinnene med verneplikt vil møte i 2016. Det vart i 2013 sett i gang eit arbeid for å gjere vernepliktslova og heimevernsløva kjønnsnøytral. Vidare fekk Forsvaret i oppdrag å starte førebuinga for å ta imot desse kvinnene. Samstundes har Forsvaret allereie lang erfaring med kvinnelege vernepliktige, og vil

byggje vidare på denne erfaringa. Gjennom forskning og utvikling vart kunnskapsgrunnlaget innan kjønn i Forsvaret ytterlegare styrka i 2013.

Den auka kunnskapen styrker Forsvaret i evna til å sette inn dei rette tiltaka for å handtere to kjønn, og gir verdifull innsikt i kulturen og relasjonane i Forsvaret. Slik kunnskap er med på å førebyggje mobbing og trakassering, samt byggje på dei gode føredøma.

Gjennom kompetansereforma er det sett fokus på mangfald. Mangfald tyder ulike typar personell, med ulik bakgrunn, utdanning, erfaring, kompetanse mv. Det handlar om eit breitt mangfald i frå befolkninga, i kompetansen og i tankesett. I takt med auka krav til spesialisering er det kritisk å rekruttere og halde på eit mangfald blant dei tilsette i sektoren. Altså kviler mangfaldsarbeidet i forsvarssektoren på to søyler: likestilling og betre oppgåveløysing. Det er eit mål å hindre diskriminering, og å nytte personellet sin kompetanse best mogleg. Dette vart del av den HR-strategien som var under utvikling i 2013.

Forsvarsdepartementet har førd vidare oppfølginga av Meld. St. 36 (2006–2007) «Økt rekruttering av kvinner til forsvarret» og Meld. St. 34 (2008–2009) «Fra vernepliktig til veteran» knytt til forskning og utvikling. Forskingsprosjekta som følger opp dei to stortingsmeldingane, er samla i eit felles forskingsprogram for HR-området.

Forskingsprosjekta innan veteranarbeidet og militærsosiologi, med ei rekkje underprosjekt, først vidare på same nivå som for førre år. Forskinga skal bidra med kunnskap som grunnlag for avgjerder og iverksetting av politikk og tiltak.

Verneplikta

Forsvarets behov er styrande for talet på vernepliktige mannskap som vert innkalla til og avtener førstegongsteneste. I 2013 hadde Forsvaret behov for 8 448 soldatar. Totalt 21 923 personar møtte på sesjon i 2013. Av desse var 6 804 kvinner. Talet på kvinner som har møtt til sesjon har auka mykje dei siste åra. Det møtte totalt 9 552 til teneste i 2013. Første dag av utdanninga hadde Forsvaret 8 231 mannskap til militær opplæring, og av dei var 1 013 kvinner. Dette er ein auke frå 2012 då talet var 983. I 2013 vart 3 647 vernepliktige overførte til disponering og teneste i Heimevernet, 130 til politireserven og 673 til Sivilforsvaret. Av mannskapa som møtte til førstegongsteneste i 2012, var det 7 468 som fullførte tenesta i 2013. Av desse var 791 kvinner (10,6 pst.). Fråfallsprosenten under førstegongstenesta var i 2013 13,4 pst. (19,5 pst. for kvinner). Tilsvarende tal for 2012 var 12,9 pst.

(13,7 pst. for kvinner). 1321 soldatar vart dimitterte første veka. Ca. 75 pst. av desse vart dimitterte av helsemessige årsaker (midlertidig eller varig ikkje tenestedyktig) og ca. 25 pst. vart dimitterte av andre årsaker, mellom anna sosiale forhold og tryggleiksmessige problemstillingar. Nokre kvinner vart dimitterte fordi dei ikkje ønskjer å undertekne viljeserklæring.

Forsvaret er den største lærebedrifta i Noreg med 599 lærlingar, fordelte på 31 ulike fag. Talet på lærlingar har auka med 8 pst. sidan 2012. Kvinnedelen av lærlingane var 19,4 pst. I 2013 besto 96 pst. av lærlingane fagprøva ved første forsøk. 1. juni 2012 vart siviltenesta lagt ned. Dette medførte ein auke i talet på søknader om fritak. I 2013 søkte 420 vernepliktige om fritak, og 357 søknader vart innvilga. I 2012 søkte 408 om fritak.

3.3.5 Kulturverksemda i forsvarssektoren

Meld. St. 33 (2008–2009) «Kultur å forsvare» handlar om kulturverksemda i Forsvaret fram mot 2020. I meldinga vart det lagt fram forslag om auka satsinga på kulturverksemda i Forsvaret. Satsinga heldt fram i 2013 på nivå med året før. Forsvarsstaben la i 2013 fram ei intern evaluering av Forsvarets eining for kultur og tradisjon (FAKT). Rapporten trekker fram som eit hovudfunn at utviklinga i FAKT har vore særst positiv sidan 2010, ved at ein har fått på plass ein formell styringsstruktur som omfattar heile eininga. Eit anna hovudfunn viser at det har vore ei positiv utvikling innanfor kvar enkelt fageining sitt samarbeid med det sivile samfunnet. Rapporten peikar på at den museums- og musikkfaglege verksemda står sterkt, og at samarbeidet med forsvarsgreinene er godt.

3.3.6 Forsvarsrelaterte organisasjonar

Forsvarsdepartementet tildeler driftsstøtte og prosjektstøtte til forsvarsrelaterte frivillige organisasjonar og verksemdar. Dette vert gjort for å stimulere sivilsamfunnet til aktivitet som fremjar kunnskap og merksemd om norsk trygging- og forsvarspolitik, eller som støttar opp om Forsvarets oppgåver. 2013 var andre året med ei meir aktivtetsbasert tildeling av økonomisk støtte til desse organisasjonane. Omlegginga inneber at organisasjonane i større grad får økonomisk støtte på bakgrunn av synlege mål, aktivitetar og resultat. I 2013 er det arbeidd vidare med å utvikle tilskotsforvaltninga og oppfølginga av bruken av dei tildelte midlane. Det har særleg vore fokus på å utvikle ei effektiv forvaltning av tilskot til veteran-

organisasjonane, som har kunna søke tilskot både over Forsvarsdepartementets tilskotsordning for frivillige organisasjonar, og Forsvarets tilskotsordning for veteraniltak. Organisasjonane har for første gang rapportert særskild på bruken av dei tildelte prosjektmidlane for 2013. Organisasjonane gav viktige bidrag til oppfølginga av handlingsplanen «I teneste for Norge». Ei rekkje arrangement vart haldne rundt om i landet og medverka til auka kunnskap om trygging- og forsvarspolitikken. Frå og med budsjettåret 2013 vert det offentliggjort årsrapportar for tilskotsordningane i Forsvarsdepartementet. Ei oversikt over tildelingar for 2013 finst også på Forsvarsdepartementets heimeside.

3.4 Forsvarsbygg, Nasjonalt tryggingorgan og Forsvarets forskingsinstitutt

3.4.1 Forsvarsbygg

Forsvarsbyggs verksemd spenner over alle aspekt knytte til utvikling, drift og avhending av forsvarssektoren sine eigedomar, bygg og anlegg, m.a. varetaking av dei nasjonale festningsverka.

Forsvarsbygg har i 2013 ført vidare tiltaka frå 2012 som skulle betre evna til forsvarleg forvaltning. Departementet er i tett dialog med Forsvarsbygg, og følgjer opp at Forsvarsbygg held fram å prioritere god intern kontroll og styring av verksemda.

Forsvarsbygg vart i 2013 tilført 93 mill. kroner ekstra til vedlikehald av bygningsmassen. Analysar av tilstandsgraden for forsvarssektoren sine bygg og anlegg viser at den negative utviklinga i tilstandsgrad dei siste åra synast å ha stoppa opp i 2013. Dette er ein klar indikasjon på at prioritering av målretta vedlikehaldsinnsats over tid, gir ønskt effekt. For å kunna halda ved lag den positive utviklinga knytt til verdibevaring og vedlikehald av bygningsmassen er det naudsynt med stor merksemd mot dette området også i tida som kjem.

Investeringsverksemda i Forsvarsbygg er omtala under punkt 3.3.3 Interne prosessar – Materiell- og infrastruktur.

I 2013 opplevde det nasjonale kompetansesenteret for beskyttelse og sikring av statleg eigedom, bygg og anlegg i Forsvarsbygg ei betydelig auke i oppdrag mot kundar utafor forsvarssektoren. Kompetansesenteret er ei viktig brikke i satsinga på beskyttelse og sikring av statlege bygg, eigedom og anlegg, ikkje minst gjennom tydeleg-

gjering av fagområdet, styrking av kompetansenettverk og betre utnytting av ressursane som vert brukte på tvers av sektorane i staten.

Vedlikehald av festningane

Det er tilført betydelige midlar til ekstraordinært og planlagt vedlikehald av festningane i perioden 2008–2013. I tillegg til ordinært vedlikehald har Forsvarsbygg totalt brukt 73,5 mill. kroner til vedlikehald av festningane i 2013. Dette gjer at ein har registrert ei klar betring i tilstandsgraden i 2013. Festningane står no i hovudsak fram som godt vedlikehaldne anlegg, som er tilgjengelege for befolkninga, og viser at forsvarssektoren tar sin del av ansvaret for å unngå tap av kulturminner.

Avhending av eigedom

I 2013 hadde Forsvarsbygg eit nettoresultat frå avhending og sal av eigedom på 197 mill. kroner. Det er 43 mill. kroner meir enn året før og 34 mill. kroner høgare enn budsjettert. I 2013 avhenda Forsvarsbygg om lag 143.000 m² eigedom, bygg og anlegg (EBA). Dette er på om lag same nivå som året før. Eit døme er Bømoen militærleir ved Voss, med mange verna bygningar, store grøntområde og eigen flyplass. På same vis som i 2012 var 2013 prega av sal av mange bustader. Som eit ledd i avhendinga vart det i 2013 også gjort miljøoppyrdding, mellom anna i Ulven leir, på Steinkjersannan skyte- og øvingsfelt og Lørbern (Storskaret). Forsvarsbygg har framleis att om lag 175.000 m² utrangert EBA for avhending.

3.4.2 Nasjonalt tryggingorgan

Både langtidsplanen for forsvarssektoren, Prop. 73 S (2011–2012) «Et forsvar for vår tid», og Meld. St. 29 (2011–2012) «Samfunnssikkerhet», har løfta fram rolla til Nasjonalt tryggingorgan (NSM) som det sentrale direktoratet for vern av informasjon og infrastruktur av verdi for samfunnskritiske og andre viktige samfunnsfunksjonar. Langtidsplanen for forsvarssektoren innebar auka ambisjonsnivå for NSM i 2013, særskilt innan handtering av hendingar, objektrygging, tilsyn, kompetanse og løysingar for informasjonstryggleik.

NSM fekk i 2013 ein vesentleg auke i løyvinga. Samstundes har NSM vore omorganisert, med ei målsetjing om å synleggjere leveransane, leggje til rette for betre samhandling og utvikle NSM vidare som direktorat. Dette har gitt positive effektar for verksemdene si evne til å førebygge

og handtere tryggingstruande hendingar. Tryggingstilstanden i 2013 var noko betre samanlikna med føregåande år. NSM ga i 2013 ut ei samordna sårbarhet- og trusselvurdering i lag med Etterretningstenesta og Politiets tryggingsteneste.

Noregs nasjonale senter for handtering av alvorlege dataangrep mot samfunnskritisk infrastruktur og informasjon (NorCERT) vart vesentleg styrka gjennom løyveauka i 2013. På grunn av utfordringar med å rekruttere personell har det likevel tatt lengre tid enn venta å gjennomføre styrkinga. NorCERT har i aukande grad samarbeid tettare med responsmiljøa som er etablerte i fleire sektorar. Det totale talet på saker har vore vesentleg høgare i 2013 enn i 2012, og også talet på alvorlege dataangrep har auka sterkt. Ved utgangen av 2013 hadde NSM handtert 50 alvorlege saker. Fleire av sakene har vore krevjande og kravd mykje ressursar frå NSM.

NSM har ei sentral rolle som rådgivar og rettleiar for verksemder med skjermingsverdige objekt som skal tryggast. Etterspurnad etter slike rettleiingstenester er stor. NSM har i 2013 auka arbeidet med rådgiving og rettleiing om trygging av skjermingsverdige objekt. Arbeidet med å identifisere skjermingsverdige objekt har truleg gitt betre tryggleik ved fleire verksemder.

Tilsyn er ei viktig oppgåve for NSM. NSM har betra tilsynskapiteten, og gjennomførte fleire tilsyn i 2013 enn i 2012. I tilsynsprogrammet for 2013 vart det mellom anna lagt vekt på objektryggleik. Ved å gjennomføre fleire tilsyn har NSM også fått eit betre grunnlag for å vurdere tryggingstilstanden, og for å gi råd om tiltak for å betre denne. NSM har også gjennomført fleire forskings- og utviklingsprosjekt. Prosjekta skal mellom anna medverke til å trygge samfunnsverdiar ved å utvikle tryggingstiltak.

NSM gjennomfører svært mykje sakshandsaming i løpet av eit år, mellom anna knytt til arbeidet med tryggingssklareringar. Det har vore ein fortsatt auke i førespurnader og stor pågang etter foredragshaldarar frå NSM i 2013. NSM arrangerte også i 2013 ein tryggingskonferanse med mange deltakarar.

NSM har hatt ein særleg oppgåve knytt til oppfølging av tryggingarbeidet i det europeiske satellitnavigasjonsprogrammet Galileo, i lag med mellom anna Norsk romsenter. NSM har også vore ein sentral aktør i etableringa av ei løysing for kryptert mobiltelefoni til bruk i forvaltninga. Løysinga er tatt i bruk i departementa og sentrale underlagte verksemder.

3.4.3 Forsvarets forskingsinstitutt

Forsvarets forskingsinstitutt (FFI) omsetting i 2013 var på 866,8 mill. kroner, om lag 50,7 mill. kroner høgare enn året før. Basistildelinga, som i 2013 utgjorde 20,1 pst. av FFIs inntekter, finansierer grunnlagsstudium og forskingsstrategiske program. I 2013 utgjorde oppdragsforskninga om lag 75 pst. av FFIs samla aktivitetsnivå. Oppdraga vart gitt innan eit breitt spekter av fag- og kompetanseområde, mellom anna knytt til framskaffing av nytt materiell og forvaltingsoppdrag til FD. Forvaltingsoppdraga omfatta mellom anna støtte til langtidsplanlegginga i FD, og deltaking i internasjonale vitenskaplege og teknologiske fora, mellom anna representasjon for Noreg i forskingsprogram og forskningssamarbeid knytt til *NATOs Science and Technology Organisation*. Samarbeidet

med *European Defence Agency* (EDA) vart i 2013 ført vidare. FFI ga og i betydeleg grad råd om val av teknologiløysingar og operasjonskonsept.

Oppdrag frå sivile oppdragsgivarar i inn- og utland utgjorde i 2013 rundt 9,7 pst. av aktivitetane ved FFI. Det er god kontakt og til dels tett samarbeid mellom FFI og relevant norsk industri.

Drifta av FFI har vorte meir effektiv dei siste åra. Dei indirekte kostnadene sin del av omsetjinga har sidan 2009 gått ned frå 34,7 pst. til 30,3 pst.

Kvaliteten på FFI sine aktivitetar målast mellom anna ved talet på publikasjonar i tidsskrifter med fagfellevurdering per forskarårsverk, som ligg på rundt 0,18 i 2013 mot 0,14 i 2012. Brukartilfredsheita har lege jamt høgt hos brukarane over fleire år.

Del II
Budsjettforslag

4 Nærmere omtale av bevilgningsforslagene mv.

Programområde 04 Militært forsvar

Programkategori 04.10 Militært forsvar mv.

Kapitlene i budsjettet

De følgende to tabeller viser nominelle endringer på de forskjellige kapitlene. Det betyr at det i forslaget for 2015 er lagt inn pris- og lønnskompensasjon og virkningen i 2015 av soldatoppkjøret i 2014. Kompensasjon for virkningen av lønnsoppkjøret i 2015 vil først bli innarbeidet i budsjettet ila. 2015.

Utgiftssiden er inkl. budsjetterte inntekter iht. etablert praksis. Dersom inntektene blir lavere enn budsjettert, vil forsvarsrammen bli tilsvarende redusert. Dersom inntektene blir større enn budsjettert, gjelder Forsvarsdepartementets generelle merinntektsfullmakt.

Utgifter under programkategori 04.10 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015	Pst. endr. 14/15
1700	Forsvarsdepartementet	415 818	402 761	404 091	0,3
1710	Forsvarsbygg og nybygg og nyanlegg	5 152 247	4 787 571	4 963 754	3,7
1716	Forsvarets forskningsinstitutt	174 475	180 600	186 117	3,1
1719	Fellesutgifter og tilskudd til foretak under Forsvarsdepartementet	569 194	750 391	800 319	6,7
1720	Felles ledelse og kommandoapparat	2 982 662	3 872 711	3 821 908	-1,3
1721	Felles ledelse av Forsvarets spesialstyrker		32 363	34 050	5,2
1723	Nasjonal sikkerhetsmyndighet	192 394	198 466	204 437	3,0
1725	Fellesinstitusjoner og -utgifter under Forsvarsstaben	2 493 452	2 019 281	2 123 223	5,1
1731	Hæren	5 765 105	5 240 804	5 226 167	-0,3
1732	Sjøforsvaret	3 735 940	3 427 384	3 452 649	0,7
1733	Luftforsvaret	4 686 930	4 403 498	4 573 004	3,8
1734	Heimevernet	1 144 912	1 190 838	1 214 133	2,0
1735	Etterretningstjenesten	1 134 706	1 145 733	1 222 912	6,7
1740	Forsvarets logistikkorganisasjon	2 390 726	2 087 765	1 937 193	-7,2

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015	Pst. endr. 14/15
1760	Nyanskaffelser av materiell og nybygg og nyanlegg	8 064 263	9 078 555	7 154 856	-21,2
1761	Nye kampfly med baseløsning	1 619 190	1 202 341	3 887 694	223,3
1790	Kystvakten	1 027 750	1 028 239	1 034 780	0,6
1791	Redningshelikoptertjenesten	663 034	857 541	737 888	-14,0
1792	Norske styrker i utlandet	1 085 090	851 525	570 367	-33,0
1795	Kulturelle og allmennyttige formål	273 497	270 719	268 285	-0,9
	Sum kategori 04.10	43 571 385	43 029 086	43 817 827	1,8

Inntekter under programkategori 04.10 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015	Pst. endr. 14/15
4700	Forsvarsdepartementet	4 982	2 246	2 320	3,3
4710	Forsvarsbygg og nybygg og nyanlegg	4 260 639	4 049 754	4 272 703	5,5
4719	Fellesinntekter til foretak under Forsvarsdepartementet	2 476	750	775	3,3
4720	Felles ledelse og kommandoapparat	108 406	67 925	69 682	2,6
4723	Nasjonal sikkerhetsmyndighet	17 315	4 868	7 028	44,4
4725	Fellesinstitusjoner og -inntekter under Forsvarsstaben	81 529	55 134	56 560	2,6
4731	Hæren	146 214	62 998	64 628	2,6
4732	Sjøforsvaret	84 426	51 904	53 247	2,6
4733	Luftforsvaret	331 585	175 133	179 664	2,6
4734	Heimevernet	14 952	5 747	5 896	2,6
4740	Forsvarets logistikkorganisasjon	426 908	130 384	107 479	-17,6
4760	Nyanskaffelser av materiell og nybygg og nyanlegg	202 581	27 535	81 869	197,3
4790	Kystvakten	14 151	1 031	1 058	2,6
4791	Redningshelikoptertjenesten	584 407	794 292	686 454	-13,6
4792	Norske styrker i utlandet	51 334	10 368	10 368	0,0
4795	Kulturelle og allmennyttige formål	16 700	9 256	9 495	2,6
4799	Militære bøter	779	500	500	0,0
	Sum kategori 04.10	6 349 384	5 449 825	5 609 726	2,9

Kap. 1700 Forsvarsdepartementet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
01	Driftsutgifter	390 464	371 587	371 412
73	Forskning og utvikling, <i>kan overføres</i>	25 354	31 174	32 679
	Sum kap. 1700	415 818	402 761	404 091

Post 01 Driftsutgifter

Posten foreslås redusert nominelt med 0,2 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2014. Reelt er det en budsjettmessig reduksjon på 8,1 mill. kroner i hovedsak knyttet til produktivitetsforbedring av Forsvarsdepartementets funksjoner og arbeids-

oppgaver for å kunne frigjøre ressurser til operativ virksomhet i Heimevernet. Videre er reduksjonen knyttet til arbeidet med kompetansereformen i Forsvarsdepartementet.

Nedenfor følger endringer ift. saldert budsjett for 2014:

Tabell 4.1 Budsjettekniske endringer

(i mill. kr)

Nominell endring 2014–2015	-0,2
Lønns- og priskompensasjon	-12,5
Tekniske endringer	-4,7
Innføring av nettoordning merverdiavgift	9,3
Reell endring	-8,1

Utover den reelle budsjettmessige reduksjonen av posten med 8,1 mill. kroner kommer effekten av departementets effektivisering på 1,7 mill. kroner, slik at handlingsrommet på posten blir redusert med 6,4 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2014.

Tildelingen på post 01 dekker Forsvarsdepartementets ordinære driftsutgifter som lønn og godtgjørelser, reiser i inn- og utland, representasjon, kompetanseoppbygging, utgifter til husleie samt vedlikehold og drift av bygningsmassen.

I tillegg dekker posten alle utgifter til Forsvarsdepartementets andel av Norges delegasjon til NATO, Forsvarsdepartementets spesialutsending til den norske ambassaden i Washington og en stilling som assisterende forsvarsråd i EU-delegasjonen. Videre gjennomfører Forsvarsdepartementet en historisk gjennomgang av dekorasjonssaker knyttet til andre verdenskrig, og utgifter til etisk råd og dekorasjonsrådet er også innarbeidet i forslaget. Det er videre avsatt midler til forvaltningsoppdrag som Forsvarets forskningsinstitutt utfører for Forsvarsdeparte-

mentet. I 2015 er det satt av om lag 20,9 mill. kroner til slike oppdrag, og midlene skal dekke bl.a. representasjon i internasjonale fora og forvaltningsmessige utredninger.

Post 73 Forskning og utvikling

Posten er foreslått videreført på om lag samme reelle nivå som i 2014 for å bidra til relevant forskning om sikkerhets- og forsvarspolitiske spørsmål i Norge og innenfor HR-området. Samarbeid med anerkjente utenlandske institusjoner vil bl.a. legge til rette for dette. Det er en målsetting å bidra til et allment godt kunnskapsnivå og en informert offentlig debatt om tema av interesse for forsvarssektoren. Det legges opp til å tildele forskningsstøtte både til oppdrags- og bidragsforskning. Støtten baseres på faglige kriterier som oppdateres årlig for å gjenspeile dagsaktuelle tema. I 2015 vil støtten omfatte kortvarige prosjekter over ett år, samt langsiktig kompetansebygging, bl.a. gjennom støtte til flerårige forsk-

ningsprogrammer, og gjennom doktorgrads- og postdoktorgradsstipend

Forskningsbasert kunnskap skal ligge til grunn for beslutninger på HR-området. Forskningen på kompetanse, læring og kultur er derfor også sentral. Forskning som omhandler ivaretagelse av personellet, herunder forskning på helse, skal prioriteres.

Nye forskningsprosjekter relatert til personell som gjør internasjonal tjeneste for Norge samt studier knyttet til innføring av allmenn verneplikt vil igangsettes.

Forskningen prioriteres på bakgrunn av ambisjonene i Prop. 73 S (2011–2012) og forsvarssektorens FoU-strategi, St.meld. nr. 36 (2006–2007) «Økt rekruttering av kvinner til Forsvaret», St.meld. nr. 34 (2008–2009) «Fra vernepliktig til veteran» og Meld. St. 14 (2012–2013) «Kompetanse for en ny tid» samt andre relevante kilder.

For å oppnå en høy kvalitet i FoU-arbeidet er det viktig at sektoren har egne forskningsmiljøer innenfor relevante forskningsområder. Forsvarsdepartementet vil også legge til rette for videreutvikling av samarbeidet med sivile forsknings- og kompetansemiljøer.

Kap. 4700 Forsvarsdepartementet

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap	Saldert	Forslag
		2013	budsjett 2014	2015
01	Driftsinntekter	1 031	2 246	2 320
16	Refusjon av foreldrepenger	1 363		
18	Refusjon av sykepenger	2 588		
	Sum kap. 4700	4 982	2 246	2 320

Post 01 Driftsinntekter

Posten foreslås videreført reelt på samme nivå som saldert budsjett for 2014. Inntektene gjelder

brukerbetaling fra øvrige departement for bruk av Forsvarsdepartementets løsning for gradert samband mellom departementene, samt utleie av konferanse- og selskapslokaler på Akershus festning.

Kap. 1710 Forsvarsbygg og nybygg og nyanlegg

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap	Saldert	Forslag
		2013	budsjett 2014	2015
01	Driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	3 301 326	3 034 794	3 317 685
46	Komponentutskifting, <i>kan overføres</i>	166 768	164 366	104 274
47	Nybygg og nyanlegg, <i>kan overføres</i>	1 684 153	1 588 411	1 541 795
	Sum kap. 1710	5 152 247	4 787 571	4 963 754

Forsvarsbygg er et bruttobudsjettert forvaltningsorgan underlagt Forsvarsdepartementet. Forsvarsbygg er totalleverandør av eiendomstjenester til forsvarssektoren og forvalter forsvarssektorens eiendommer, bygg og anlegg (EBA). Virksomheten dekker sine utgifter gjennom husleie fra brukerne, betaling for utførte oppdrag og bevilgninger.

Forsvarsbygg skal i 2015 produsere gode og kostnadseffektive leveranser innenfor tildelte ressurser samtidig som effektiviseringsarbeidet i virksomheten skal videreføres og tildelte ressurser forvaltes forsvarlig.

Post 01 Driftsutgifter

Posten omfatter utgifter knyttet til forvaltning, drift, vedlikehold og utvikling av forsvarssektorens EBA, inkl. de nasjonale festningsverkene. I tillegg omfatter posten utgifter til miljøtiltak og

oppdrag som gjennomføres for andre virksomheter. Posten foreslås økt hovedsakelig grunnet økte pensjonsforpliktelser i Statens pensjonskasse.

Nedenfor følger endringer ift. saldert budsjett for 2014:

Tabell 4.2 Budsjettekniske endringer

	(i mill. kr)
Nominell endring 2014–2015	282,9
Lønns-, pris- og soldatkompensasjon	-88,9
Tekniske endringer	-125,9
Innføring av nettoordning merverdiavgift	0,0
Reell endring	68,1

Utover den reelle budsjettmessige økningen av posten med 68,1 mill. kroner kommer effekten av sektorens effektivisering på 12,1 mill. kroner, slik at handlingsrommet på posten blir økt med 80,2 mill. kroner ift. saldert budsjett 2014.

Energiledelse

I samarbeid med Enova SF gjennomfører Forsvarsbygg fase 2 (2012–2017) av energiledelsesprogrammet med mål om å redusere energiforbruket i perioden med 93 GWh, eller 15 pst. Aktiviteten foreslås videreført på samme nivå som for 2014.

Enøk-investeringsprosjekter for konvertering av varmesentraler basert på olje og elektrisitet til fornybar energi finansieres over kapittel 1710, post 47. Det skal utarbeides en plan med sikte på utfasing av fossil olje som grunnlast til oppvarming innen utgangen av 2018.

Miljøoppdrag

Utgifter til miljøtiltak er reelt økt med 5,5 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2014. Endringen skyldes økte utgifter til miljøopprydding i forurenset sjøbunn.

Miljøsanering og tilbakeføring av skyte- og øvingsfelt

Et større antall utrangerte skyte- og øvingsfelt må klareres for mulige blindgjengere før de kan miljøsaneres og tilbakeføres til sivilt bruk. Miljøsaneringen gjennomføres i dialog med miljøvernmyndighetene.

Ti felt skal ryddes for eksplosiver, og tilsammen 24 felt skal miljøsaneres i perioden frem til 2020, før de kan klargjøres for tilbakeføring til sivile formål. For tilpasning til gjennomføringskapasiteten foreslås aktiviteten reelt redusert med 1,8 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2014.

Tilbakeføring av Hjerkinnskytefelt til sivile formål

Nedleggelsen av skytefeltet ble vedtatt ved behandlingen av St.meld. nr. 11 (1998–99) «Regionalt skyte- og øvingsfelt for Forsvarets avdelinger på Østlandet – Regionfelt Østlandet», jf. Innst. S. nr. 129 (1998–99). Tiltaket er et ledd i en omfattende plan for utvidelse av vernet areal på Dovrefjell. Tiltaket ble påbegynt i 2006, har en anslått varighet frem til 2020 og er planlagt gjennomført i to faser. Fase 2 (2013–2020) omfatter videreføring av eksplosivrydding, herunder avklaring av akseptabelt risikonivå, fjerning av gjenværende installasjoner, istandsetting av terrenginngrep, revegetering og avvikling av leieavtaler. Arbeidet med tilbakeføring av Hjerkinnskytefelt til sivile formål videreføres i perioden 2013–2020 innenfor en kostnadsramme på 332,0 mill. kroner (2013-kroner). Aktiviteten foreslås videreført på samme nivå som for 2014.

Miljøsanering av forurenset sjøbunn

Arbeidet med tiltaksplaner for miljøsanering av forurenset sjøbunn i Horten indre havn, i samarbeid med Horten kommune og lokale parter, videreføres. Det planlegges for miljøsanering ved

UVB-bunkeren i Bergen i 2016. Etter gjennomført miljøsanering ved Haakonssvern, Marvika og Ramsund gjennomføres overvåking i ti år. Totalt foreslås tiltak til miljøsanering av forurenset sjøbunn økt med 7,4 mill. kroner ift. 2014.

Pensjonsforpliktelser

Forsvarsbygg er en av svært få bruttobudsjetterte virksomheter i staten plassert i premiekategori «Fiktive fond» (FIK) for beregning av pensjon i Statens pensjonskasse. Ordningen innebærer at Forsvarsbygg er eksponert for renterisiko, og at pensjonsutgiftene dermed bl.a. svinger med utviklingen i finansmarkedene. For 2015 innebærer dette et merbehov til pensjonsutgifter beregnet til 67,6 mill. kroner. For 2015 foreslås det å dekke merbehovene til pensjonsutgifter gjennom ikke å gjennomføre enkelte planlagte eiendom-, bygg- og anleggsprosjekter på kapittel 1710, post 47.

Post 46 Komponentutskifting

Akkumulert har det siden 2008 blitt utført ekstraordinært vedlikehold på festningene for i overkant av 500 mill. kroner. De nasjonale festningsverkene fremstår nå i hovedsak som godt vedlikeholdte anlegg, og som planlagt foreslås derfor bevilgningen til ekstraordinært vedlikehold på festningene ikke videreført i 2015. Dette medfører at posten reduseres med 60,1 mill. kroner. Den planmessige komponentutskiftingen planlegges videreført på samme nivå som i 2014.

Post 47 Nybygg og nyanlegg

For å omprioritere ressurser til å styrke driften innenfor prioriterte områder i tråd med langtidsplanen, jf. del I, 1.2.1, foreslås posten redusert med 27,8 mill. kroner. Videre foreslås posten redusert som følge av merbehovet til pensjonsutgifter, omtalt under kapittel 1710, post 01. Totalt foreslås posten redusert reelt med 87,9 mill. kroner. Reduksjonene vil medføre at enkelte planlagte investeringsprosjekter vil måtte termineres eller utsettes.

Bevilgningen vil i stor grad bli benyttet til å videreføre investeringsprosjekter som Stortinget tidligere har besluttet igangsatt. Flere av de pågående prosjektene er knyttet til omstillingsproses-

sen i Forsvaret, og er en følge av Stortingets vedtak ved behandling av Innst. S. 318 (2007–2008) til St.prp. nr. 48 (2007–2008). Videre er prosjekter for å understøtte vedtak ved Stortingets behandling av Innst. S. 388 (2011–2012) til Prop. 73 S (2011–2012) under forberedelse, og er planlagt startet i 2015.

Det gjennomføres store investeringer i eiendom, bygg og anlegg i de tre nordligste fylker. Det prioriteres også å gjennomføre prosjekter som er en følge av anskaffelse av nytt materiell, og prosjekter som er nødvendige for å opprettholde standarden og fornye eksisterende eiendom, bygg og anlegg.

Det fremmes ikke nye prosjekter med kostnadsramme over 100 mill. kroner i denne proposisjonen. Det fremmes forslag om endring av ett pågående prosjekt med kostnadsramme over 100 mill. kroner.

Status og fremdrift i pågående prosjekter over 500 mill. kroner

Gråfjell – Regionfelt Østlandet

Prosjektet Regionfelt Østlandet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. S. nr. 232 (2001–2002), jf. St.prp. nr. 55 (2001–2002). I feltet øves skarpskyting, manøvrering og samvirke. Etableringen av Regionfelt Østlandet er i slutfasen, og i 2015 vil det bli gjennomført nødvendige prosesser for å ferdigstille grunnervervet.

Endring av prosjekter med kostnadsramme over 100 mill. kroner

Akershus – sikringstiltak

Prosjektet for sikringstiltak på Akershus festning ble godkjent av Stortinget ved behandling av Innst. 375 S (2011–2012), jf. Prop. 111 S (2011–2012), innenfor en kostnadsramme på 330 mill. kroner.

Hoveddelen av de planlagte sikringstiltakene er gjennomført, men det gjenstår noen arbeider som er forventet gjennomført innen utgangen av 2014. Endelig sluttkostnad for prosjektet vil bli avklart ved terminering. Det er behov for å benytte midler fra usikkerhetsavsetningen i prosjektet på andre tiltak på Akershus som har vært nødvendig å igangsette på grunn av lokaliseringen av Statsministerens kontor på Akershus festning.

Tabell 4.3 Prosjekter over 100 mill. kroner

Sted	Prosjektnavn	Ramme 2015	Utbetaling 2015	(i mill. kr)
				Til utbetaling senere
Akershus	Bygning 39	137	2	0
Akershus	Sikringstiltak	330	3	0
Andøya	Utbedring av hovedrullebane og flyplassdekker	274	45	3
Bardufoss	Fornyelse og økt kapasitet infrastruktur Rusta leir	180	18	24
Bardufoss	Helikopterbase	542	165	205
Bardufoss	Mannskapsforlegninger	169	10	0
Bardufoss	Kjøkken- og messebygg	208	56	7
Bodø	Utbedring av hovedrullebanen	170	17	0
Gråfjell	Regionfelt Østlandet	2 122	5	0
Haakonssvern	Administrasjonsbygg og flerbruks-haller til Marinejegerkommandoen	314	75	154
Haakonssvern	Etablering av helikopterdetasjement	290	150	20
Haakonssvern	Nytt administrasjonsbygg for Forsvarets logistikkorganisasjon	117	43	25
Mauken-Blåtind	Sammenslåing av skytefelt	459	1	0
Namdalseid	Etablering av ny kai	136	5	0
Oslo	Oppgradering nødstrøm	127	81	42
Rena	Bygg for dropp- og fallskjerm-materiell	115	73	8
Sør-Varanger	Nye stasjoner til grensevakten	357	99	11

Kap. 4710 Forsvarsbygg og nybygg og nyanlegg

Post	Betegnelse	Regnskap 2013	(i 1 000 kr)	
			Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
01	Driftsinntekter	4 036 055	3 882 404	4 101 002
16	Refusjon av foreldrepenger	4 366		
18	Refusjon av sykepenger	23 096		
47	Salg av eiendom	197 122	167 350	171 701
	Sum kap. 4710	4 260 639	4 049 754	4 272 703

Post 01 Driftsinntekter

Forsvarsbygg foreslås budsjettert med driftsinntekter på 4 101,0 mill. kroner for 2015. Økningen samsvarer med tilsvarende tekniske endringer foreslått på kapittel 1710, post 01, samt en økning av kapitalelementet i husleien som følge av nye arealer inn og ut av porteføljen.

Post 47 Salg av eiendom

Posten omfatter netto inntekter fra salg av fast eiendom. For 2015 foreslås et inntektskrav på 171,7 mill. kroner. Dette er en reell videreføring ift. saldert budsjett for 2014.

Kap. 1716 Forsvarets forskningsinstitutt

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
51	Tilskudd til Forsvarets forskningsinstitutt	174 475	180 600	186 117
	Sum kap. 1716	174 475	180 600	186 117

Forsvarets forskningsinstitutt (FFI) er et forvaltningsorgan med særskilte fullmakter. Styret er instituttets øverste organ, og er ansvarlig for instituttets virksomhet overfor departementet. Instituttet har som formål å drive forskning og utvikling for forsvarssektoren. Om lag 9,7 pst. av FFIs aktivitet i 2013 var oppdrag fra kunder utenom forsvarssektoren.

FFIs rolle som rådgiver for forsvarssektorens politiske og militære ledelse er fortsatt sentral, og i 2015 skal FFI vektlegge støtte til den pågående langtidsplanleggingen for Forsvaret.

Post 51 Tilskudd til Forsvarets forskningsinstitutt

Regjeringen foreslår en basisfinansiering av FFI for 2015 på 186,1 mill. kroner som korrigeret for priskompensasjon er det samme reelle nivå som i saldert budsjett for 2014. Utover den reelle budsjettmessige videreføringen av posten kommer effekten av effektiviseringen på 0,9 mill. kroner, slik at handlingsrommet på posten blir økt med 0,9 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2014.

FFIs åtte virksomhetsområder er:

- forsvarsstruktur-, konsept- og operasjonsanalyser,

- samfunnsikkerhet,
- nettverk, kommando, kontroll og kommunikasjon,
- etterretning, overvåking og oppklaring,
- kampsystemer,
- sensorsystemer og signaturtilpasning,
- våpensystemer, -virkninger og beskyttelse, og
- menneskelige faktorer, utstyr og beskyttelse.

Instituttet skal støtte opp under Forsvarsdepartementets målsetting om styrket internasjonalt materiellsamarbeid og økt kjøp av standardiserte produkter til erstatning for egenutvikling av teknologi.

I overkant av 20 pst. av FFIs virksomhet finansieres av basisbevillingen. Denne er en viktig forutsetning for instituttets langsiktige kompetanseoppbygging og dets evne til å kunne ha en selvstendig rådgivende rolle overfor Forsvarsdepartementet.

I samsvar med etablerte prosedyrer for innrapportering av nettobudsjetterte virksomheters kontantbeholdning er det utarbeidet tre standardtabeller med nøkkeltall og kommentarer til FFIs regnskapstall for 2011, 2012 og 2013, jf. vedlegg 2 til denne proposisjonen.

Kap. 1719 Fellesutgifter og tilskudd til foretak under Forsvarsdepartementet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
01	Driftsutgifter	226 391	254 421	263 853
21	Spesielle driftsutgifter, <i>overslagsbevilgning</i>		135 875	206 600
43	Til disposisjon for Forsvarsdepartementet, <i>kan overføres</i>	8 386	14 830	14 829
71	Overføringer til andre, <i>kan overføres</i>	67 218	71 865	55 037
78	Norges tilskudd til NATOs og internasjonale driftsbudsjetter, <i>kan overføres</i>	267 199	273 400	260 000
	Sum kap. 1719	569 194	750 391	800 319

Kapitlet dekker fellesutgifter i tilknytning til Forsvarsdepartementet, dekning av uforutsette utgifter som trenger rask avklaring, tilskudd til frivillige organisasjoner og Norges tilskudd til NATOs ulike driftsbudsjett.

nen av posten er 6,5 mill. kroner og er i hovedsak knyttet til reduksjon i oppdrag og prosjekter, samt omdisponering til logistikkberedskap i Forsvarets logistikkorganisasjon.

Nedenfor følger endringer ift. saldert budsjett for 2014:

Post 01 Driftsutgifter

Posten foreslås økt nominelt med 9,4 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2014. Den reelle reduksjo-

Tabell 4.4 Budsjettekniske endringer

(i mill. kr)

Nominell endring 2014–2015	9,4
Lønns-, pris- og soldatkompensasjon	-16,7
Tekniske endringer	0,0
Innføring av nettoordning merverdiavgift	0,8
Reell endring	-6,5

Utover den reelle budsjettmessige reduksjonen av posten med 6,5 mill. kroner kommer effekten av sektorens effektivisering på 1,2 mill. kroner, slik at handlingsrommet på posten blir redusert med 5,3 mill. kroner ift. saldert budsjett 2014.

Posten omfatter bl.a. nedenstående områder.

Internrevisjonsfunksjonen i forsvarssektoren

Forsvarsdepartementet har en egen internrevisjonsenhet. Internrevisjonen skal bidra til at

målene for forsvarssektoren blir realisert ved evaluering av og rådgivning i virksomhetsstyring, risikostyring og internkontroll. En overordnet oppgave er å vurdere om disse elementene er hensiktsmessige, tilstrekkelige og fungerer som forutsatt.

Forsvarsdepartementet har i sin Instruks for økonomi- og virksomhetsstyring i forsvarssektoren av 28. februar 2014 videreført kravet om at alle etatene skal ha en internrevisjonsfunksjon. Den praktiske løsningen har blitt at Forsvars-

departementets internrevisjon, i tillegg til å revidere hele sektoren, også leverer internrevisjonstjenester til etatssjefene i Forsvarsbygg, Forsvarets forskningsinstitutt og Nasjonal sikkerhetsmyndighet, etter egne instruksjoner fra disse tre etatssjefene. Forsvaret har en egen internrevisjon, Forsvarssjefens internrevisjon, og utgiftene til denne internrevisjonsenheten inngår i bevilgningen til Forsvaret.

Forsvarsattacheer og militærrådgivere

Forsvarsattacheene og militærrådgiverne er Forsvarsdepartementets representanter ved norske utenriksstasjoner. Attachéordningen vurderes kontinuerlig, og personellens lokalisering endres etter behov. Fordelingen av forsvarsattacheer med sideakkrediteringer og militærrådgivere fremkommer av tabellene under:

Tabell 4.5 Forsvarsattacheer ved norske utenriksstasjoner i 2015

Land	Sideakkreditering	Attaché	Ass. attaché
Afghanistan (Kabul)		1	
Finland (Helsingfors)		1	
Frankrike (Paris)	Spania	1	
Etiopia (Addis Abeba)	Den afrikanske union	1	
India (New Dehli)		1	
Israel (Tel Aviv)	Egypt, Jordan	1	
Italia (Roma)	Albania, Slovenia, Kroatia	1	
Kina (Beijing)		1	
Latvia (Riga) ¹	Estland, Litauen	1	
Nederland (Haag)	Belgia, Danmark, Luxemburg	1	
Polen (Warszawa)	Tsjekkia, Slovakia, Ungarn	1	
Russland (Moskva)	Hviterussland	1	1
Serbia (Beograd)	Montenegro, Makedonia	1	
Storbritannia (London)	Irland	1	
Tyrkia (Ankara)	Aserbajdsjan, Georgia	1	
Tyskland (Berlin)	Sveits, Østerrike	1	
Ukraina (Kiev)		1	
USA (Washington)	Canada	1	3
FN (New York)		1	1
OSSE (Wien)		1	

¹ Er fullt akkreditert til alle de tre baltiske landene.

Tabell 4.6 Militærrådgivere i 2015

Delegasjon/Sted	Militærrådgivere
EASFCOM ¹ , Nairobi, Kenya	1

¹ *East Africa Standby Force Coordination Mechanism*

Militærmisjonen i Brussel

Militærmisjonen i Brussel er Norges militære representasjon ved NATO-hovedkvarteret og ivaretar norske militære interesser i både NATO og EU, i tett samarbeid med de respektive norske sivile delegasjonene begge steder. Militærmisjonen i Brussel spiller en sentral rolle i forbindelse med Forsvarsdepartementets og Forsvarets beslutningsprosesser knyttet til håndteringen av

militærfaglige spørsmål. Den har også en administrativ støttefunksjon for alle norske militære stillinger i Belgia der utgiftene dekkes over kapittel 1719, post 01, samt for enkelte andre norske stillinger i NATOs kommandostruktur. Organisasjon og bemanning i Militærmisjonen i Brussel videreføres på om lag samme nivå som i 2014.

Opplærings- og treningstiltak i utlandet

Forsvarsdepartementet støtter opplærings- og treningstiltak i konfliktområder og tidligere konfliktområder innenfor flernasjonale rammer. Majoriteten av midlene kanaliseres gjennom NATO-støttefond og går til konkrete tiltak på områder som gjenspeiles i Forsvarsdepartementets prioriteringer. Regioner og land som er mest aktuelle for støtte i 2015 er Balkan, Afghanistan og Ukraina. Som følge av konflikten mellom Ukraina og Russland forventes det særlig et økt behov for støttetiltak rettet mot det ukrainske forsvaret.

Styrke FNs fredsoperative virksomhet

FNs fredsoperasjoner er et av organisasjonens mest sentrale og etterspurte virkemidler for å opprettholde internasjonal fred og sikkerhet. FNs integrerte operasjoner samordner militær, humanitær og utviklingsrettet innsats for best mulig resultatoppgjør. De nordiske landene har en uttalt ambisjon om et tettere samarbeid om bistand og felles FN-innsats som videreføres.

Forsvarsdepartementet vil også i 2015 bidra i arbeidet med å styrke FNs evne til å planlegge og gjennomføre fredsoperasjoner. Dette gjøres bl.a. gjennom spesialkomiteen for fredsbevarende operasjoner, gjennom støtte til FNs arbeid med å bedre opplæringen av det uniformerte personellet og gjennom deltakelse i utarbeidelsen av enhetlige standarder for oppgaveløsning. Det vil bli arbeidet aktivt for å nominere godt kvalifisert personell til ledende stillinger i FN, både til hovedkvarteret og til operasjonene.

Forsvarsrettet sikkerhetssektorreform

Forsvarsrettet sikkerhetssektorreform (FSSR) omfatter et bredt spekter av virkemidler for å bistå i reform av militære styrker, herunder bistå mottakerlandene i å ivareta egen sikkerhet og myndighetsutøvelse, samt bidra til å bringe militære styrker under sivil og demokratisk kontroll. FSSR er et viktig virkemiddel for å sikre demokratisk utvikling i unge demokratier, og for å bidra til å sikre varig fred i tidligere konfliktområder. Norsk

FSSR-støtte er et supplement til de militære styrkebidrag som Norge stiller i ulike operasjoner i utlandet. Støtten er koordinert med Utenriksdepartementet.

Norge har tatt initiativ til å styrke nordisk-baltisk evne til kapasitetsbygging i forsvarssektoren. Hensikten er å kunne stille en komponent som kan settes inn i flernasjonale operasjoner og programmer, og som kan engasjere mottakerlandet i å styrke evnen til å ivareta egen sikkerhet. Det er stor etterspørsel etter slik innsats i NATO og andre internasjonale organisasjoner.

Norske bidrag til FSSR er bl.a. rettet mot NATOs partnerland, især landene på Vest-Balkan, Ukraina og Georgia. Bidragene bidrar til å styrke disse landenes egen sikkerhet, samt å utvikle et sterkere NATO ved å forberede potensielle nasjoner for medlemskap eller partnerskap. Sammen med de nordiske landene og afrikanske partnere støtter Forsvarsdepartementet også Den afrikanske union i arbeidet med å kunne forestå krisehåndtering på det afrikanske kontinent. Formålet er å bistå land i Øst-Afrika med å etablere regional evne til krisehåndtering og fredsoperasjoner. Norge har en militærrådgiver stasjonert i Nairobi, som samarbeider tett med offiserer fra landene i området om konseptutvikling og kompetansebygging.

Forsvarsbygg

Forsvarsbygg utfører oppgaver for Forsvarsdepartementet som ikke er finansiert gjennom husleie, ekstraordinært vedlikehold eller investeringer i eiendom, bygg og anlegg. Innenfor bevilgningen på kapittel 1719, post 01, utfører Forsvarsbygg i henhold til årlige avtaler med Forsvarsdepartementet nærmere bestemte oppgaver innenfor beredskapsplanlegging, sivilt-militært samarbeid innenfor totalforsvaret og beredskap for deltakelse i internasjonale operasjoner.

Miljø

Forsvarsdepartementet vil i 2015 videreføre driften og videreutviklingen av forsvarssektorens miljødatabase for å bedre kunnskapen om miljøforhold og som grunnlag for å iverksette nødvendige forbedringstiltak. Forsvarsdepartementet vil delta i et forsknings- og utviklingsprosjekt for tiltak mot metallforurensning i skyte- og øvingsfelt. Forsvarsdepartementet vil også delta i det interdepartementale samarbeidsprogrammet for kartlegging og overvåking av biologisk mangfold. Forsvarsdepartementet tildeler årlig en miljøvernpris for å fremme og premiere gode miljøverntiltak.

Senter for integritet i forsvarssektoren

Forsvarsdepartementet opprettet i 2012 et Senter for integritet i forsvarssektoren. Senteret ble operativt i januar 2013. Formålet er styrket kompetanse og kapasitet innenfor fagområdene integritetsbygging og anti-korrupsjonstiltak med utgangspunkt i en helhetlig tilnærming, der ledelse, etikk og holdninger, organisasjonskultur, arbeidsprosesser, regelverk, organisasjonsstruktur, risikovurdering og kontrollmekanismer ses i sammenheng.

Internasjonalt og i nært samarbeid med fagavdelingene i FD og Norges faste delegasjon til NATO, bidrar Senter for integritet i forsvarssektoren til å styrke NATOs *Building Integrity (BI)*-program der Norge spiller en sentral rolle. Norge påtok seg tidlig en lederrolle i programmets fokus på integritetsbygging og anti-korrupsjonstiltak i Sørøst-Europa. Dette er en videreføring av Norges langvarige støtte til demokratibyggning, reformtiltak og godt styresett i en rekke land i denne delen av Europa.

Etter anmodning fra NATO har Senter for integritet i forsvarssektoren påtatt seg rollen som kompetansesenter for alliansens BI-program for utdanning og trening. Som *Department Head* for gjennomføringen av NATOs BI utdannings- og treningsplan (godkjent i NATOs råd høsten 2012), har senteret fått en fremtredende rolle i alliansens arbeid på dette felt. BI-programmet retter seg både mot NATOs medlemsland og mot alliansens ulike partnerland.

Opprettelse av professorat

I 2015 skal det markeres at det er 70 år siden frigjøringen av Norge i 1945. Det vil i den forbindelse bli opprettet et professorat som får ansvar for å holde oppe og videreutvikle vår kunnskap om denne særegne og sentrale delen av nasjonens historie.

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Utbetalinger under den særskilte kompensasjonsordningen for veteraner med psykiske belastningsskader har i tidligere år vært budsjettert på kapittel 1725 Fellesinstitusjoner og -utgifter under Forsvarsstaben, post 21 Spesielle driftsutgifter. Ifm. en gjennomgang av kompensasjonsordningen har oppfølgingsansvaret blitt lagt under Forsvarsdepartementet. Fra og med 2014 bevilges utgiftene til kompensasjonsordningen på kapittel 1719 Fellesutgifter og tilskudd til foretak under

Forsvarsdepartementet, (ny) post 21 Spesielle driftsutgifter, jf. Prop. 1 S Tillegg 1 (2013–2014).

Det er knyttet stor usikkerhet til utgiftene etter den særskilte kompensasjonsordningen. Ordningen ble i 2013 omgjort til en overslagsbevilgning. Forsvarsdepartementet har gjennomført en evaluering på bakgrunn av Prop. 207 S (2012–2013).

Posten har en nominell endring fra kapittel 1725, post 21 i 2014 på 70,7 mill. kroner. Reell endring er på 64,1 mill. kroner og består av bevilgning til dekning av merutgifter til kompensasjonsordningen for skadde veteraner.

Post 43 Til disposisjon for Forsvarsdepartementet

Posten vil bli benyttet til dekning av uforutsette utgifter som trenger rask avklaring. Posten foreslås uendret fra 2014.

Post 71 Overføringer til andre

Tilskudd til frivillige organisasjoner

Forsvarsdepartementet gir tilskudd til frivillige organisasjoner i form av drifts- og prosjektstøtte. En forutsetning for tilskudd er at organisasjonen utvikler seg i tråd med den generelle samfunnsutviklingen og forsvarssektorens endrede struktur og oppgaver. Virksomheter, som ikke mottar driftsstøtte, men som fremmer gode forsvarsrelaterte prosjekter, vil også kunne motta tilskudd i form av prosjektstøtte. Ved tildeling vektlegges bl.a. prosjekter knyttet til dagsaktuelle eller prioriterte områder, prosjekter som fremmer rekruttering, og prosjekter med stor informasjonseffekt.

Retningslinjer og kriterier for tildeling av økonomisk støtte er tilgjengelig på Forsvarsdepartementets hjemmeside. Årsrapporter med oversikt over hvem som har mottatt tilskudd er også lagt ut på hjemmesiden.

Både Forsvarsdepartementet og Forsvaret har tildelt midler til organisasjoner som arbeider for synliggjøring, ivaretagelse, anerkjennelse og tilrettelegging for veteraner. Fra 2015 vil forvaltning av tilskudd til dette formålet i sin helhet delegeres til Forsvaret. Hensikten er at ordningen skal bli mer helhetlig forvaltet, og enklere, i tråd med målsettinger for frivilligheten i regjeringsplattformen. Norges veteranforbund for internasjonale operasjoner (NVIO) og Veteranforbundet SIOPS, som til nå har mottatt tilskudd fra Forsvarsdepartementet, vil derfor fra 2015 motta tilskudd kun fra Forsvaret.

Posten foreslås redusert nominelt med 16,8 mill. kroner. Den reelle nedgangen er på 7,0 mill. kroner.

Nasjonalt opplysningskontor i tilfelle krig og annen væpnet konflikt

I tråd med Genèvekonvensjonene III og IV av 12. august 1949 om hhv. behandling av krigsfanger og beskyttelse av sivile i krigstid, samt Tilleggsprotokoll I av 1977 til Genèvekonvensjonene, har statspartene en plikt til å opprette og drifte et nasjonalt opplysningskontor. Dette skal opprettes straks etter fiendtlighetens åpning eller okkupasjon, og skal motta og videresende opplysninger om krigsfanger og beskyttede personer som befinner seg i statens makt. Norges Røde Kors har siden 2007 påtatt seg dette ansvaret på vegne av Norge gjennom en avtale med Forsvarsdepartementet. Det årlige tilskuddet inkluderer utgifter for å delta i møter, trening og øvelser på dette området.

Støtte til saker vedrørende 2. verdenskrig og kulturhistoriske saker

Forsvarsdepartementet tildeler midler etter søknad til saker og mindre prosjekter tilknyttet andre verdenskrig. Formålet er å gi anerkjennelse til krigsveteraner og andre som ble berørt av krigen samt å spre kunnskap om 2. verdenskrig. Det gis også under denne posten støtte til kulturhistoriske formål med tilknytning til forsvarssektorens virksomhet. Nærmere omtale av denne ordningen

er tilgjengelig på Forsvarsdepartementets hjemmesider om departementets tilskuddsordninger.

Post 78 Norges tilskudd til NATOs og internasjonale driftsbudsjetter

Posten foreslås redusert nominelt og reelt med 13,4 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2014.

Posten dekker Norges bidrag til driftsbudsjettene i NATO inkl. drift av kommandostrukturen, overvåkings- og kommunikasjonssystemer, herunder også driftsutgiftene knyttet til samarbeidet innenfor *NATO Airborne Early Warning and Control* og *NATO Alliance Ground Surveillance*, *NATO Communications and Information Organization* og *NATO Support Organization* med tilhørende programmer, øving av NATO-styrker, pensjonsutbetalinger og den fellesfinansierte delen av NATO-ledede operasjoner.

Videre dekker posten utgifter forbundet med Norges tilknytning til materiellsamarbeidet innenfor rammen av det forsvarspolitiske samarbeidet i EU samt til det flernasjonale samarbeidet innenfor strategisk lufttransport mellom ti NATO-land, Finland og Sverige – *Strategic Airlift Capability*.

Årsaken til reduksjon på posten er i hovedsak reduksjon av den fellesfinansierte delen av NATO-ledede operasjoner. Ved budsjetteringstidspunktet er det knyttet usikkerhet til denne posten etter som budsjettene i NATO ikke er ferdigbehandlet, og det vil derfor kunne bli behov for å justere posten i løpet av 2015 basert på de endelige budsjettene i NATO.

Kap. 4719 Fellesinntekter til foretak under Forsvarsdepartementet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap		Forslag 2015
		2013	Saldert budsjett 2014	
01	Driftsinntekter	2 052	750	775
16	Refusjon av foreldrepenger	373		
18	Refusjon av sykepenger	51		
	Sum kap. 4719	2 476	750	775

Post 01 Driftsinntekter

Inntektene i 2015 gjelder brukerbetaling for internrevisjonsfunksjonen fra Forsvarets forskningsinstitutt.

Kap. 1720 Felles ledelse og kommandoapparat

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
01	Driftsutgifter	2 982 662	3 872 711	3 821 908
	Sum kap. 1720	2 982 662	3 872 711	3 821 908

Kapitlet omfatter fem ulike driftsenheter i Forsvaret.

Post 01 Driftsutgifter

Posten foreslås redusert nominelt med 50,8 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2014. Nedenfor følger endringer sammenlignet med saldert budsjett for 2014:

Tabell 4.7 Budsjettekniske endringer

	(i mill. kr)
Nominell endring 2014–2015	-50,8
Lønns-, pris- og soldatkompensasjon	-113,5
Tekniske endringer	0,6
Innføring av nettoordning merverdiavgift	187,7
Reell endring	24,0

Utover den reelle budsjettmessige økningen av posten med 24,0 mill. kroner kommer effekten av sektorens effektivisering på 26,3 mill. kroner, slik at handlingsrommet på posten blir økt med 50,3 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2014.

Forsvarets operative hovedkvarter**Kommando og ledelse**

Forsvarets operative kommandostruktur ledes av sjefen for Forsvarets operative hovedkvarter (FOH) og utgjør forsvarssjefens utøvende operative ledd. FOH vil i 2015 videreutvikle evnen til å lede nasjonale fellesoperasjoner og utøve den tildelte operative kommandomyndighet. En hovedoppgave for FOH vil være å forsere arbeidet med det nasjonale operative planverket for forsvaret av Norge. Forutsatt at Afghanistan undertegner den bilaterale sikkerhetsavtalen med USA og statusavtalen med NATO, planlegger Norge å delta med begrensede, men prioriterte styrkebidrag i rammen av den nye operasjonen *Resolute Support Mission*. Her vil FOH ha en sentral rolle i ledelsen av det ev. nye bidraget.

Arbeidet med å knytte FOH nærmere opp til NATOs kommandostruktur vil også bli videreført. Bidrag til NATOs revisjon av operasjonelle forsterkningsplaner vil være et svært viktig element av dette. For Norge er det et mål at alliansen skal ha en mer tydelig rolle i nord, samt at vi aktivt bidrar til oppdatert kompetanse og situasjonsforståelse hos våre allierte.

Fellesoperativ øving og trening

Sjef FOH er tillagt ansvar knyttet til planlegging og gjennomføring av fellesoperative øvelser, og tilrettelegging for utenlandsk trening og øving i Norge. Det vil bli gjennomført flere fellesøvelser, der regjeringen legger stor vekt på at utenlandske avdelinger deltar. Disse øvelsene vil bl.a. fokusere på å opprettholde og forbedre nasjonal kompetanse i ledelse og planlegging av fellesoperative og multinasjonale operasjoner, på evne til krisehåndtering og samarbeid med nasjonale og internasjonale myndigheter.

Alliert treningssenter tilrettelegger for utenlandske enheter som trener og øver i Norge. Senteret er underlagt FOH og er lokalisert til

Porsangmoen, med dedikert infrastruktur også på Åsegarden og Evenes. Virksomheten videreføres på samme nivå som i 2014. FOH arbeider aktivt for å informere allierte og partnere om egnede og tilrettelagte treningsmuligheter i Norge. Alliert treningssenter er akkreditert av NATO som *Centre of Excellence for Cold Weather Operations*.

Cyberforsvaret

Cyberforsvaret skal bidra til å sikre Forsvarets evne til helhetlig styring og ledelse innenfor informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT). Cyberforsvaret understøtter Forsvarets operasjoner hjemme og ute med å etablere, drifte, videreutvikle og beskytte samband. Forsvarets ingeniørhøgskole er en del av Cyberforsvaret. Regjeringen går inn for å heve statusen for ingeniørstudentene slik at de oppnår grunnleggende offisersutdanning gjennom sitt utdanningsløp ved skolen, og i den sammenhengen utvides utdanningen med et halvt år i 2015.

Cyberforsvaret har en viktig funksjon innenfor videreutviklingen av nettverksbasert forsvar. Dette skal bidra til effektiv informasjonsutveksling, felles situasjonsforståelse og økt tempo og presisjon i kommandokjeden. Forsvaret styrker sin evne til å operere i samvirkende nettverk, både nasjonalt og internasjonalt, med allierte styrker og partnere. For å muliggjøre denne utviklingen foreslås Cyberforsvaret styrket med 58 mill. kroner i 2015. Samtidig vil det sterke fokuset på kostnadseffektivitet i IKT-løsningene videreføres. Når nye og tidsriktige systemer innføres, vil mindre fremtidsrettede og dupliserende tjenester utfases.

Forsvarets sanitet

Forsvarets sanitet (FSAN) yter helse- og veterinærtjenester til Forsvarets personell og avdelinger. FSAN skal sikre at berørt personell har betryggende sanitetsstøtte før, under og etter militære operasjoner nasjonalt og i utlandet.

I 2015 videreføres oppbygningen av robusthet og tilgjengelighet i FSANs kapasiteter både på kompetanse- og materiellsiden. Satsing på FoU-aktiviteter rettet mot personell før, under og etter militære operasjoner videreføres.

Forsvarets høgskole

Forsvarets høgskole (FHS) skal levere utdannings- og kursvirksomhet til forsvarssektoren og sivil sektor med hovedfokus på utvikling og for-

midling av militærfaglig kjernekompetanse, sikkerhetspolitikk samt samfunnssikkerhet og beredskap. Fokus på samfunnssikkerhet og beredskap i kursporteføljen forsterkes i 2015.

Forsknings- og utviklingsvirksomheten ved FHS skal understøtte og styrke kvaliteten på utdanningen, samt bidra til å gi forsvarssektoren og samfunnet for øvrig relevant kunnskap om forsvars- og sikkerhetsfaglige spørsmål. FHS har et fagansvar innenfor gender og vil etablere og videreutvikle utdanningsprogram for alle nivådannende utdanninger i Forsvaret. Institutt for forsvarsstudier slutfører i 2015 et flerårig bokprosjekt om forsvarsomstillingen i Norge 1990–2014, og et tobindsverk om Forsvarsdepartementets historie 1814–2014.

For 2015 videreføres oppdrag knyttet til vernepliktige og vervede mannskaper i form av karriereveiledning, individuelt tilpasset kompetanseheving, jobb- og karrierkurs samt studiepoeng-givende emner i førstegangstjenesten.

Forsvarets spesialstyrker

Regjeringen etablerte 1. januar 2014 Forsvarets spesialstyrker som en egen driftsenhet i Forsvaret på kapittel 1720, jf. Stortingets behandling av Innst. 490 S (2012–2013) til Prop. 136 S (2012–2013). Samtidig ble felles ledelse av driftsenheten opprettet på kapittel 1721. Forsvarets spesialkommando/Hærens jegerkommando (FSK/HJK) har endret navn til Forsvarets spesialkommando (FSK).

Forsvarets spesialkommando viderefører sin aktivitet i Rena leir, samt på Vealøs i Horten. Marinejegerkommandoen videreføres på Haakonsværn orlogsstasjon, samt med en enhet for styrkeproduksjon, trening og øving av maritime spesialstyrker ved Ramsund. Ramnes skyte- og øvingsområde skal videreføres som treningsområde for spesialstyrkene og deres allierte samarbeidspartnere, samt for andre avdelinger med relevante treningsbehov.

Personellet består hovedsakelig av befal og vervede mannskaper som rekrutteres fra hele Forsvaret. En mindre andel vernepliktige mannskaper vil tjenestegjøre ved spesialstyrkeenhetene, primært for å utgjøre et rekrutteringsgrunnlag for den vervede andelen. Regjeringen foreslår å styrke budsjettet i 2015 bl.a. for å rekruttere kvinner til operative stillinger i Forsvarets spesialkommando og etablere en kvinnelig jegertropp. Erfaringer har vist at kvinnelige soldater og rådgivere er en viktig ressurs i spesialstyrkeoperasjoner for dialog med kvinner og for å oppnå innflytelse hos samarbeidspartnere på en kulturelt

respektfull måte. Spesielt selekterte og trente kvinner vil derfor styrke den operative evnen gjennom å øke handlingsrommet og valgalternativene i spesialoperasjoner.

Kap. 4720 Felles ledelse og kommandoapparat

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
01	Driftsinntekter	75 672	67 925	69 682
15	Refusjon arbeidsmarkedstiltak	31		
16	Refusjon av foreldrepenger	12 246		
17	Refusjon lærlinger	2 137		
18	Refusjon av sykepenger	18 320		
	Sum kap. 4720	108 406	67 925	69 682

Post 01 Driftsinntekter

Posten foreslås videreført reelt på samme nivå som i saldert budsjett for 2014.

Kap. 1721 Felles ledelse av Forsvarets spesialstyrker

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
01	Driftsutgifter		32 363	34 050
	Sum kap. 1721		32 363	34 050

Post 01 Driftsutgifter

Posten dekker driftsutgifter for ledelsen av driftsenheten Forsvarets spesialstyrker, som ble opprettet 1. januar 2014. Posten foreslås økt nominelt med 1,7 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2014. Driftsutgifter for de taktiske avdelingene i Forsva-

rets spesialstyrker posteres under kapittel 1720. Dette for å ivareta helt nødvendig skjerming av gradert informasjon om Forsvarets spesialstyrker, i overensstemmelse med gjeldende lov- og regelverk.

Nedenfor følger endringer ift. saldert budsjett for 2014:

Tabell 4.8 Budsjettekniske endringer

(i mill. kr)	
Nominell endring 2014–2015	1,7
Lønns-, pris- og soldatkompensasjon	-1,0
Tekniske endringer	-0,8
Innføring av nettoordning merverdiavgift	0,1
Reell endring	0,0

Den budsjettmessige bevilgningen til posten videreføres på samme reelle nivå som for saldert budsjett 2014.

Overordnede oppgaver

Ledelsen for Forsvarets spesialstyrker legger til rette for en enhetlig utvikling av spesialstyrkene og styrker evnen til helhetlig prioritering og ressursbruk innenfor driftsenheten. Driftsenheten vil samordne virksomheten og ha ansvaret for styrkeproduksjon og støttevirksomhet i de to avdelingene. Sjefen for enheten vil ha fagmyndighet innenfor området spesialoperasjoner, og forsvarsgrenene vil være representert i staben. Kapitlet er budsjettert med 33 årsverk i virksomhetsledelsen. Forsvarets spesialkommando og Marinejegerkommandoen skal ivareta beredskap for nasjonale militære oppgaver og internasjonale oppdrag, samt på anmodning kunne yte bistand til justissektoren ifm. kontraterroroperasjoner. Nasjonal beredskap for kontraterror skal videreføres som i dag, med minimum to nærmere definerte enheter fra to forskjellige geografiske steder.

Organisasjon og styrkestruktur

Ledelsen for driftsenheten vil fortsatt være lokalisert i eksisterende infrastruktur på Akershus festning. Sjef Forsvarets spesialstyrker skal ha ansvar for at investering i og drift av eiendom, bygg og anlegg vurderes helhetlig innenfor spesialstyrkedomenet. Dette arbeidet vil koordineres med

generalinspektøren for Hæren og generalinspektøren for Sjøforsvaret. Spesialstyrkenes infrastruktur vil videreutvikles i 2015.

Personell, utdanning og kompetanse

Forsvarets spesialstyrker vil videreføre øving og trening med allierte og partnere, både i Norge og utlandet. Dette vil forbedre den nasjonale evnen til å respondere på krisesituasjoner i nordområdene samtidig som alliert trening bidrar til å forberede allierte styrker på operasjoner i dette området. Operativt samvirke og samtrening med allierte vil prioriteres.

Personellet i spesialstyrkene vil fortsatt rekrutteres fra hele Forsvaret og skal opprettholde sin forsvarsgrenvise tilknytning. Ansvaret for nivådannende utdanning og karriereutvikling skal fortsatt ligge til de respektive generalinspektørene for forsvarsgrenene.

Sjefen for spesialstyrkene vil koordinere og samhandle nært med generalinspektørene.

Øvelser og trening vil favne de oppgaver spesialstyrkene skal løse, inkl. støtte til justissektoren, bl.a. gjennom årlige kontraterrorøvelser. For sistnevnte er det vesentlig at øvelser ivaretar tverrsektorielt samvirke innenfor overordnet ledelse, kommando og kontroll og operativ utøvelse, i den hensikt å bidra til styrket beredskap for ivaretagelse av sivil og militær samfunnsikkerhet.

Samtrening mellom spesialstyrkene, fellesoperative ressurser i Forsvaret samt politiet forventes videreført på om lag samme nivå som i 2014.

Kap. 1723 Nasjonal sikkerhetsmyndighet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap		Forslag 2015
		2013	budsjett 2014	
01	Driftsutgifter	192 394	198 466	204 437
	Sum kap. 1723	192 394	198 466	204 437

Post 01 Driftsutgifter

Posten foreslås økt nominelt med 6,0 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2014. Utover den reelle budsjettmessige økningen av posten med 8,5 mill. kroner kommer effekten av sektorens effektivisering på 0,7 mill. kroner, slik at handlingsrommet på posten blir økt med 9,2 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2014.

Regjeringen foreslår en fortsatt styrking av det forebyggende sikkerhetsarbeidet i 2015 i tråd med langtidsplanen for forsvarssektoren, jf. Stortingets behandling av Innst. 388 S (2011–2012) til Prop. 73 S (2011–2012). Budsjettet for 2015 til Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM) er foreslått styrket slik at NSM skal være bedre i stand til å varsle og koordinere håndtering av alvorlige dataangrep, gjennomføre flere årlige tilsyn, styrke

arbeidet med objektsikkerhet og videreutvikle og fortsatt styrke kompetansemiljøene i forebyggende sikkerhet.

Arbeidet med å styrke NSMs rolle som det ledende nasjonale fagmiljøet for IKT-sikkerhet i Norge videreføres i 2015.

Forsvarsdepartementet har i samarbeid med Justis- og beredskapsdepartementet utarbeidet handlingsplaner og satt i gang tiltak basert på anbefalinger fra prosjektet «Evaluering og videreutvikling av NSM». Disse vil bidra til å danne grunnlag for den videre utviklingen av NSM

I samarbeid med Forsvarets sikkerhetsavdeling etablerte NSM et kurssenter for forbyggende sikkerhet i 2014. Kurssenteret vil bli videreutviklet i 2015.

Overordnede oppgaver

Regjeringen legger vekt på å styrke arbeidet med forebyggende sikkerhet og IKT-sikkerhet på tvers av samfunnssektorene. NSM er nasjonal fagmyndighet for forebyggende sikkerhet og skal bidra til å sikre nasjonale og samfunnsmessige verdier mot sikkerhetstruende virksomhet.

NSM understøtter Justis- og beredskapsdepartementet og Forsvarsdepartementet i deres ansvar på IKT-sikkerhetsområdet. I denne rollen skal NSM vedlikeholde og løpende formidle et helhetlig IKT-risikobilde, samt identifisere og foreslå nasjonale tiltak og krav på området.

Gjennom funksjonen *Norwegian Computer Emergency Response Team* (NorCERT) har NSM ansvar for å varsle og koordinere håndteringen av alvorlige dataangrep mot offentlige og private virksomheter som har kritiske samfunnsfunksjoner. Dette innebærer samhandling med sektorvise responsmiljøer, enkeltvirksomheter, andre lands tilsvarende funksjoner og internasjonale organisasjoner.

Kap. 4723 Nasjonal sikkerhetsmyndighet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
01	Driftsinntekter	13 158	4 868	7 028
16	Refusjon av foreldrepenger	1 341		
18	Refusjon av sykepenger	2 816		
	Sum kap. 4723	17 315	4 868	7 028

Post 01 Driftsinntekter

NSMs inntekter består i hovedsak av næringslivets tilskudd til drift av NorCERT, konferanseavgifter og refusjon av utgifter som dekkes av andre etater.

Kap. 1725 Fellesinstitusjoner og -utgifter under Forsvarsstaben

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
01	Driftsutgifter	2 121 314	2 013 488	2 095 299
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	362 068		
50	Overføring Statens Pensjonskasse, <i>kan overføres</i>	1 218		
70	Renter låneordning, <i>kan overføres</i>	8 852	5 793	8 974
71	Overføringer til andre, <i>kan overføres</i>			18 950
	Sum kap. 1725	2 493 452	2 019 281	2 123 223

Kapitlet omfatter Forsvarsstaben, Forsvarets sikkerhetsavdeling, Forsvarets militærgeografiske tjeneste, Forsvarets etterretningshøyskole, Forsvarets mediesenter, Forsvarets forum, Feltprest-korpset, Forsvarets regnskapsadministrasjon, Forsvarets lønnsadministrasjon, Forsvarets personell- og vernepliktsenter, NATO-stillinger i Norge og i utlandet, Forsvarets veteransenter på Bæreia og Oslo garnisonsforvaltning.

Post 01 Driftsutgifter

Posten foreslås økt nominelt med 81,8 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2014. Den reelle budsjettmessige økningen av posten medfører at handlingsrommet på posten blir økt med 41,7 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2014. Økningen skyldes i hovedsak økte utgifter til bonusordning for avdelingsbefal.

Nedenfor følger endringer ift. saldert budsjett for 2014:

Tabell 4.9 Budsjettekniske endringer

(i mill. kr)

Nominell endring 2014–2015	81,8
Lønns-, pris- og soldatkompensasjon	-61,8
Tekniske endringer	-15,3
Innføring av nettoordning merverdiavgift	37,0
Reell endring	41,7

Forsvarsstaben

På vegne av forsvarssjefen har Forsvarsstaben gjennomførings- og oppfølgingsansvaret for de oppdrag etaten pålegges av Forsvarsdepartementet. Forsvarsstaben bidrar også til å ivareta evnen til helhetlig gjennomføring, styring og oppfølging av Forsvarets operative virksomhet.

I 2015 vil Forsvarsstaben vektlegge tiltak for å realisere målsettingene gjeldende langtidsplan har satt for Forsvaret i tråd med Forsvarsdepartementets iverksettelsesbrev for planperioden. Forsvaret fokuseres ytterligere på å videreutvikle den operative evnen, bl.a. gjennom det lang-

siktige, strategiske arbeidet med kompetansereformen. Øvrige sentrale områder vil være videre effektivisering, forbedring av styrings- og kontrollmekanismer, forsvarlig forvaltning samt videreutvikling av Forsvarets felles integrerte forvaltningssystem.

Arbeidet med å ivareta Forsvarets ansvar for oppfølging av personell fra internasjonale operasjoner fortsetter. Tiltakene i regjeringens handlingsplan «I tjeneste for Norge», jf. Innst. 298 S (2008–2009) til St.meld. nr. 34 (2008–2009) videreføres, og det er iverksatt en oppfølgingsplan til denne for perioden fra 2014–2017.

Avdelinger under Forsvarsstaben

Forsvarets personell- og vernepliktssenter (FPVS) skal videreutvikles til et kraftfullt kompetansesenter innenfor HR-området i Forsvaret. FPVS videreutvikles inntil videre med delt lokalisering som i dag på Hamar og i Oslo. FPVS vil forberede innføring og implementering av HR-relaterte endringer som følger av Kompetansereformen, og vil i 2015 starte implementering av allmenn verneplikt for kvinner født i 1997.

For øvrige fellesinstitusjoner under kapitlet vil aktiviteten i hovedsak videreføres på 2014-nivå.

NATO-stillinger

NATOs kommandostruktur, styrkestruktur og støtteorganisasjon har gjennomgått betydelige endringer, samtidig som alliansens operative ambisjonsnivå er høyt og fortsatt under utvikling som følge av de siste hendelser internasjonalt.

En rekke endringer vil fortsatt finne sted også på utsiden av NATOs kommandostruktur, herunder i *NATO Communication and Information Agency, Science and Technology Organization* og ifm. innføringen av den nye kapabiliteten *Alliance Ground Surveillance*.

Vurderinger i forhold til reaksjonsevne pågår innenfor både kommandostrukturen og styrkestrukturen. Norge bidrar i den nye kom-

mandostrukturen, styrkestrukturen og støtteorganisasjonene med godt kvalifisert personell, på et nivå som er tilpasset de forventninger som stilles til Norge.

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Posten er flyttet til kapittel 1719, post 21, jf. Prop. 1 S Tillegg 1(2013–2014).

Post 70 Renter låneordning

Posten gjelder utgifter til rentestønad for å dekke differansen mellom utlånsrenten i Befalets låneordning og markedsrenten samt utbetalinger av garantiansvar. Posten foreslås tilført 3,0 mill. kroner i 2015 grunnet endret finansielt behov.

Post 71 Overføringer til andre

Tilskudd til Norges veteranforbund for internasjonale operasjoner og Veteranforbundet SIOPS – Skadde i internasjonale operasjoner, vil i sin helhet bli overført til Forsvaret fra 2015. Det foreslås derfor at utgiftene fra og med 2015 bevilges på kapittel 1725 Fellesinstitusjoner og -utgifter under Forsvarsstaben, (ny) post 71 Overføringer til andre. Det henvises for øvrig til omtale under kapittel 1719, post 71.

Kap. 4725 Fellesinstitusjoner og -inntekter under Forsvarsstaben

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap	Saldert	Forslag
		2013	budsjett 2014	2015
01	Driftsinntekter	63 380	55 134	56 560
15	Refusjon arbeidsmarkedstiltak	4		
16	Refusjon av foreldrepenger	3 944		
17	Refusjon lærlinger	3 588		
18	Refusjon av sykepenger	10 554		
70	Renter låneordning	1		
90	Lån til boligformål	58		
	Sum kap. 4725	81 529	55 134	56 560

Post 01 Driftsinntekter

Korrigert for priskompensasjon foreslås posten videreført på samme nivå som i saldert budsjett for 2014.

Post 70 Renter låneordning

Det forventes ingen inntekter på posten i 2015.

Post 90 Lån til bolig

Det forventes ingen inntekter på posten i 2015.

Kap. 1731 Hæren

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
01	Driftsutgifter	5 765 105	5 240 804	5 226 167
	Sum kap. 1731	5 765 105	5 240 804	5 226 167

Posten foreslås redusert nominelt med 14,6 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett for 2014. Reduksjonen skyldes i all hovedsak tekniske endringer i forsvarsbudsjettet. Reelt styrkes budsjettposten i 2015.

Hæren skal videreføre det gode trenings- og øvingsnivået fra 2014 og styrker øvingsnivået i deler av Brigade Nord i 2015. Regjeringen legger, i tråd med langtidsplanen, opp til fortsatt utvikling av brigadestrukturen i Nord-Norge. Med den foreslåtte styrkingen av Hærens budsjett fortset-

ter videreutviklingen av Panserbataljonen med tilhørende støtteavdelinger. Det legges opp til en økning av antall vervede og avdelingsbefal samt modernisering av hovedmateriellet. Hæren vil få styrket beredskap og økt operativ evne gjennom en forventet bedring av kvaliteten og tilgjengelighet på lagret materiell og forsyninger, samt økt treningsnivå.

Nedenfor følger endringer sammenlignet med saldert budsjett for 2014:

Tabell 4.10 Budsjettekniske endringer

	(i mill. kr)
Nominell endring 2014–2015	-14,6
Lønns-, pris- og soldatkompensasjon	-167,6
Tekniske endringer	28,0
Innføring av nettoordning merverdiavgift	220,3
Reell endring	66,1

Utover den reelle budsjettmessige økningen av posten med 66,1 mill. kroner kommer effekten av sektorens effektivisering på 16,6 mill. kroner, slik at handlingsrommet på posten blir økt med 82,7 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett for 2014.

Overordnede oppgaver

Hæren skal styrkeprodusere og stille landmilitære kapasiteter på beredskap for innsats hjemme og ute i hele spekteret fra fred til væpnet konflikt. Hæren fortsetter utviklingen av innretning, organisering og

trening for å øke operativ evne, tilgjengelighet og kvalitet på utdanningen. Brigaden er rammeverket for å utdanne og stille godt trente og tilgjengelige styrkebidrag. Hæren skal videreutvikle brigadens evne til gjennomføring av taktiske samvirkeoperasjoner i en fellesoperativ ramme. Gjennom fortsatt tilførsel av nytt materiell vil Hærens avdelinger bl.a. oppnå økt egenbeskyttelse og større ildkraft.

I 2015 skal Hæren stille styrker på beredskap for NATOs hurtige reaksjonsstyrke *NATO Response Force* og den nordiske stridsgruppen *Nordic Battle Group*.

Organisasjon og styrkestruktur

Innenfor rammen av Brigade Nord videreføres Hærens to tyngdepunkter, i Indre Troms og Østerdalen garnison. Brigade Nord er Hærens hovedelement i det mobile landforsvaret med to mekaniserte manøverbataljoner og en lett infanteribataljon, med tilhørende logistikk og taktisk støtte. Strukturen baseres på godt samtrente styrker bestående av fast ansatte, vervede spesialister, avdelingsbefal og vernepliktige som gjennomfører førstegangstjeneste. Panserbataljonen med tilhørende støtteavdelinger fortsetter videreutviklingen mot en innsatsklar og raskt tilgjengelig bataljonsstridsgruppe frem mot 2020.

Grensevakten videreutvikles med evne til å gjennomføre en moderne og effektiv grenseovervåking og for å bidra til håndheving av de krav som stilles til Schengenområdet yttergrense og Norges forpliktelser iht. Grenseavtalen fra 1949. Den andre av to nye grensestasjoner ferdigstilles i 2015 og grenseovervåkingen tilpasses nytt operasjonskonsept.

Hans Majestet Kongens Garde (HMKG) videreføres for å ivareta kontinuerlig vakthold og sikring av kongehuset. HMKG skal ved behov og på anmodning kunne støtte politiet, basert på tilgjengelige ressurser. Dette innebærer bl.a. å kunne bistå politiet innenfor rammer satt av Bistandsinstruksen.

Hæren har iverksatt samordningen av funksjoner og effektivisert ledelses- og styringsfunksjoner mellom Hærstaben og brigadestaben.

Forsvarets kompetansesenter for logistikk og operativ støtte, som er et felles kompetanse- og operasjonsstøttesenter for hele Forsvaret, videreføres på Sessvollmoen, og utvikles i lys av den helhetlige gjennomgangen av Hærens logistikk- og

støtteorganisasjon. Som en del av den helhetlige gjennomgangen av Hærens logistikk- og støttevirksomhet er logistikkbase felles tilpasset Forsvarets behov, og øvrige logistikkbasen er utviklet og omorganisert for ytterligere å optimalisere den operative logistikken.

Krigsskolen videreføres i Oslo, med Hærens befalsskole som underlagt avdeling i Østerdalen garnison.

Personell, utdanning og kompetanse

Hæren vil fortsette økningen av antall avdelingsbefal og grenaderer, med fokus på panserbataljonen med tilhørende støtteavdelinger i Nord-Norge. Prøveordningen med videregående befalsutdanning for avdelingsbefal startet i 2014 og videreutvikles i 2015.

Dreining av personellstrukturen fortsetter i 2015 for å gi Hæren økt kontinuitet og kompetanse med sikte på økt operativ evne. 2015 vil også preges av klargjøring for implementering av ny personell- og befalsordning.

Antall vernepliktige som gjennomfører førstegangstjeneste skal fortsatt være tilpasset Hærens behov. Prøveordningen med 18 måneders førstegangstjeneste for enkelte kategorier personell videreføres og evalueres i løpet av 2015.

Arbeidet knyttet til holdninger, etikk og ledelse videreføres på alle nivåer i Hæren. De gode holdninger og den profesjonalitet som gjennomgående preger operativ virksomhet skal også fullt ut prege forvaltningen.

Hæren vil fortsette arbeidet med helhetlig ivaretagelse av personellet som også inkluderer ivaretagelse før, under og etter internasjonale operasjoner.

Kap. 4731 Hæren

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
01	Driftsinntekter	91 041	62 998	64 628
15	Refusjon arbeidsmarkedstiltak	218		
16	Refusjon av foreldrepenger	23 624		
17	Refusjon lærlinger	2 925		
18	Refusjon av sykepenger	28 406		
	Sum kap. 4731	146 214	62 998	64 628

Post 01 Driftsinntekter

Posten foreslås videreført reelt på samme nivå som i saldert budsjett for 2014.

Kap. 1732 Sjøforsvaret

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
01	Driftsutgifter	3 735 940	3 427 384	3 452 649
	Sum kap. 1732	3 735 940	3 427 384	3 452 649

Kapitlet dekker Sjøforsvaret utenom Kystvakten som er budsjettet over kapittel 1790.

Post 01 Driftsutgifter

Posten foreslås økt nominelt med 25,3 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett for 2014. Reelt er det en budsjettmessig økning knyttet til innfasingen av nye fregatter og korvetter, vedlike-

hold og kompensasjon for økt CO₂-avgift for drivstoff.

Innfasingen av Sjøforsvarets moderniserte struktur gir et svært moderne og styrket sjøforsvar med betydelig operativ slagkraft og økt evne til tilstedeværelse i nord.

Nedenfor følger endringer sammenlignet med saldert budsjett for 2014:

Tabell 4.11 Budsjettekniske endringer

(i mill. kr)

Nominell endring 2014–2015	25,3
Lønns-, pris- og soldatkompensasjon	-119,0
Tekniske endringer	5,4
Innføring av nettoordning merverdiavgift	132,4
Reell endring	44,1

Utover den reelle budsjettmessige økningen av posten med 44,1 mill. kroner kommer effekten av sektorens effektivisering på 10,7 mill. kroner, slik at handlingsrommet på posten blir økt med 54,8 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett for 2014.

Overordnede oppgaver

Sjøforsvaret skal styrkeprodusere og stille maritime kapasiteter til beredskap og innsats nasjonalt og i utlandet i hele spekteret fra fred til væpnet konflikt. Sjøforsvarets kapasiteter skal bidra til suverenitetshevdelse, utøve myndighet og støtte opp om ivaretagelsen av norske interesser. Tilstedeværelse av Sjøforsvarets styrker bidrar til å skape stabilitet, troverdighet og forutsigbarhet, og er viktig for den daglige maritime sikkerhet i norske havområder. Det planlegges med en aktivitet i Nord-Norge på om lag 30 pst. av den nasjonale seilingsaktiviteten i Sjøforsvaret.

Gjennom trening og deltakelse i øvelser, nasjonalt og i utlandet, bygges kompetanse for effektivt å utnytte Sjøforsvarets kapasiteter i løsning av gitte oppgaver, selvstendig eller i samarbeid med andre. Det planlegges med en fregatt og to Skjold-klasse korvetter til NATOs stående maritime styrke for seks måneder. Det planlegges videre med et mineryddefartøy til NATOs stående minerydderstyrke for to perioder à fire måneder. For hele 2015 planlegges det med deltakelse i NATOs *Response Forces Pool* med et Ro-Ro-fartøy, et mineryddefartøy samt et eksplosivryddelag. En minedykkerenhet er innmeldt til denne styrkebrønnen for seks måneder av året. Videre er det innmeldt et mindre antall offiserer innenfor NATO *Coordination and Guidance for Shipping*. Den samlede øvings- og seilingsaktiviteten i Sjøforsvaret planlegges i stort videreført på 2014-nivå.

Organisasjon og styrkestruktur

Sjøforsvaret har de siste årene gjennomgått en betydelig fornyelse og modernisering. De ulike avdelingene i Sjøforsvaret utfyller hverandre godt. Sjøforsvarets struktur og organisasjon videreføres.

Fregattene kan allerede løse de fleste forutsatte oppdrag, og kapasiteten vil øke ytterligere etter hvert som maritime helikoptre og nye sjømålsmissiler innføres. Korvettene er i 2015 operative med nye sjømålsmissiler og militær

satellittkommunikasjon. Oppdatering av undervannsbåter fortsetter i 2015.

Minedykkerkommandoen og Kystjegerkommandoen videreføres. Et nytt logistikkfartøy planlegges levert innen utgangen av 2016, jf. Stortingets behandling av Innst. S. nr. 370 (2008–2009) til St.prp. nr. 70 (2008–2009). Når det nye fartøyet er på plass, vil fleksibiliteten og utholdenheten i Sjøforsvarets styrkestruktur øke ytterligere.

Personell, utdanning og kompetanse

Sjøforsvaret vektlegger å gjøre besetningene i Marinen mer robuste for å kunne opprettholde kontinuerlig tilstedeværelse i nasjonale- og internasjonale operasjoner. Samtidig vektlegger Sjøforsvaret å opprettholde kompetanseproduksjonen ved Sjøforsvarets skoler for å kunne bemanne fartøyene iht. vedtatt struktur.

Arbeidet med å beholde og re-rekruttere personell innenfor de sjømilitære kritiske kompetanseområdene fortsetter. Mange tiltak er planlagt og iverksatt, men det vil ta tid å se effekten. Det er likevel noen tiltak som er iverksatt, som vil gi størst umiddelbar virkning. Dette er økte kvoter og inntak på Sjøforsvarets skoler, med den hensikt å møte fremtidens behov for befal. Videre er det gjennomført ekstra yrkestilsetting av teknisk befal for å avhjelpe et akutt behov i undervannsvåpenet. Sjøforsvaret søker å gi personellet og deres familier størst mulig forutsigbarhet i tjenesten, og tiltaket har bidratt til dette. På sikt vil det bidra til bedre kompetansedekning.

Sjøforsvaret arbeider kontinuerlig for å modernisere og optimalisere sin utdanningsvirksomhet for å bidra til å sikre en fremtidsrettet kompetansestruktur for egen forsvarsgren og resten av sektoren. Dette innebærer en samordning av Sjøforsvarets utdanningsinstitusjoner mellom de ulike nivåene. Den grunnleggende befalsutdanningen ved Sjøforsvarets befalsskole flyttes til KNM Harald Haarfagre, ved Stavanger. Da blir rekruttutdanning, utskrevet befalsutdanning og grunnleggende befalsutdanning integrert i en enhet. Dette vil gi en mer effektiv bruk av ressursene og bedre kvalitet i utdanningen.

Arbeidet knyttet til likestilling samt holdninger, etikk og ledelse videreføres på alle nivåer i Sjøforsvaret. Ambisjonen er at de gode holdninger og den profesjonalitet som gjennomgående preger operativ virksomhet også fullt ut skal prege forvaltningsområdet.

Sjøforsvaret har etablert et eget veterankontor med fokus på veterantiltak i Sjøforsvaret, samt videreutvikling av interne systemer for iva-

retakelse av personellet, herunder å forbedre utnyttelsen av Sjøforsvarets egne erfaringer med ivaretagelse av personell.

Kap. 4732 Sjøforsvaret

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
01	Driftsinntekter	58 394	51 904	53 247
15	Refusjon arbeidsmarkedstiltak	12		
16	Refusjon av foreldrepenger	12 522		
17	Refusjon lærlinger	3 966		
18	Refusjon av sykepenger	9 532		
	Sum kap. 4732	84 426	51 904	53 247

Post 01 Driftsinntekter

Posten foreslås videreført reelt sett på samme nivå som i saldert budsjett for 2014.

Kap. 1733 Luftforsvaret

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
01	Driftsutgifter	4 686 930	4 403 498	4 573 004
	Sum kap. 1733	4 686 930	4 403 498	4 573 004

Post 01 Driftsutgifter

Posten foreslås økt nominelt med 169,5 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett for 2014. Budsjettet foreslås vesentlig styrket for å sikre tilstrekkelig aktivitet og grunnlag for å kunne videreutvikle operativ evne i en kritisk omstillingsfase, spesielt rettet mot innfasing av nye kampfly og driftssetting av nye maritime helikoptre. Norge vil i 2015 motta to F-35 kampfly som stasjoneres i USA for treningsformål. Lynx-helikoptrene tas ut av tjeneste i 2014. Forsvaret har så langt mottatt fem NH90-helikoptre. Et sjette helikopter er planlagt levert primo 2015. Disse vil ha en varierende grad av operativ status, og skal i samarbeid med

Kystvakten utføre kystvaktoperasjoner fra land og på fartøy. Regjeringen skjerper helikopterberedskapen for Bell 412 både på Rygge og Bardufoss. Det er foreslått bevilget 32,6 mill. kroner til tiltaket. Det er nylig oppdaget sprekkdannelse i flykroppen på kampflyet F-16. Det er behov for ytterligere kartlegging før man har sikker informasjon. Problemet har også oppstått hos flere av våre allierte som bruker samme flytype. Dette medfører midlertidige, fredsmessige begrensninger på materiellet og vil kunne medføre redusert antall flytimer i 2015. Forsvaret vurderer, i samarbeid med allierte, flere løsninger.

Nedenfor følger endringer ift. saldert budsjett for 2014:

Tabell 4.12 Budsjettekniske endringer

	(i mill. kr)
Nominell endring 2014–2015	169,5
Lønns-, pris- og soldatkompensasjon	-179,5
Tekniske endringer	-17,9
Innføring av nettoordning merverdiavgift	244,6
Reell endring	216,7

Utover den reelle budsjettmessige økningen av posten med 216,7 mill. kroner kommer effekten av sektorens effektivisering på 9,0 mill. kroner, slik at handlingsrommet på posten blir økt med 225,7 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2014.

Overordnede oppgaver

Virksomheten i Luftforsvaret vil også i 2015, og årene fremover, være preget av nødvendige og omfattende endrings- og moderniseringsprosesser som følger opp de vedtak som ble fattet av Stortinget under behandlingen av ny langtidsplan, jf. Innst. 388 S (2011–2012) til Prop. 73 S (2011–2012) «Et forsvar for vår tid». Den videre omstillingen mot et kraftig styrket og mer slagkraftig luftforsvar vil være både kompleks og krevende, med betydelige endringer i både struktur og organisasjon, kompetanse og kapasiteter. Dette vil også i perioder ha konsekvenser for Luftforsvarets leveranser, bl.a. i takt med flytting av virksomhet, oppbygging av ny kompetanse og innfasing av en rekke nye og forbedrede kapasiteter, spesielt nye F-35 kampfly. I omstillingsperioden vil det så langt det er mulig bli prioritert å minimere effektene på Luftforsvarets leveranser, der de operative hensynene vil vektlegges i den konkrete tidsfasingen av ulike tiltak, i tråd med Stortingets føringer.

Luftforsvarets hovedoppgave er å styrkeprodusere luftmilitære kapasiteter til Forsvarets styrkestruktur samt stille styrker på beredskap for luftovervåking, myndighetsutøvelse og suverenitetshevdelse, nasjonalt og i utlandet, i hele spekteret fra fred til væpnet konflikt. Deler av den luftoperative strukturen er tilgjengelig på kort varsel for operasjoner hjemme og ute.

Norge har i perioden fra mai til og med august 2015 tatt på seg å bidra med fire F-16 kampfly til NATOs *Air Policing* oppdrag over Baltikum. C-130J vil bidra med transport av gods og personell i inn- og utland.

Luftforsvaret viderefører oppdrag innenfor ressurs- og miljøoppsyn over havområdene samt søke- og redningsoperasjoner. Støtte til maritim kontraterrorberedskap videreføres.

Trening og øving i Luftforsvaret i 2015 vil opprettholde evnen til å løse oppdrag i nordområdene, herunder evnen til maritim luftovervåking og håndtering av ev. krenkelsers av norsk territorium på en troverdig måte, samtidig som understøttelse av operasjoner i utlandet har høy prioritet. Regjeringen viderefører kampflysystemene og maritime overvåkingsfly på tilsvarende nivå som i saldert budsjett for 2014.

Organisasjon og styrkestruktur

Bredden av dagens kapasiteter i Luftforsvaret vil i 2015 være om lag på samme nivå som i 2014.

F-16-strukturen skal videreføres som kampflysystem gjennom oppgraderinger frem til de nye F-35-kampflyene innføres. Antallet F-16 i strukturen vil gradvis reduseres mot endelig utfasing.

Innfasingen av de nye maritime NH90-helikoptrene, som skal understøtte Kystvakten og Fridtjof Nansen-klasse fregattene, fortsetter i 2015. Opp trening og bruk av de første helikoptrene vil prioriteres til bruk ved de helikopterbærende fartøyene i Kystvakten. Operativ testing og evaluering av NH90-helikoptrene blir gjennomført ved Bardufoss flystasjon. NH90 vil fra 2015 gradvis bli innført for bruk i Kystvakten.

Allerede påbegynte oppgraderinger av de maritime patruljeflyene P-3 fortsetter i 2015.

Luftkommando- og kontrollstrukturen skal moderniseres og videreutvikles. Dette må ses i sammenheng med NATOs plan for integrasjon av det moderne og enhetlige kommando- og kontrollsystemet *Air Command and Control System* (ACCS). Luftforsvarets stasjon Sørreisa er forutsatt dimensjonert for å ivareta kontroll- og varslingstjenestene døgkontinuerlig. I tråd med Stortingets vedtak ved behandlingen av Innst.

388 S (2011–2012), jf. Prop. 73 S (2011–2012), skal det etableres et nasjonalt luftoperasjonssenter i tilknytning til Forsvarets operative hovedkvarter på Reitan ved Bodø. Nasjonalt luftoperasjonssenter ble etablert som eget organisasjonselement underlagt generalinspektøren for Luftforsvaret i 2014. Operasjonssenteret vil videreutvikles i takt med innføringen av nye kampfly. Styrkeproduksjonen i nasjonalt luftoperasjonssenter i Bodø skal ivareta forutsetningen om nødvendig seighet og redundans for kontroll og varsling, som ligger til grunn for Stortingets vedtak. Denne skal begrense seg til en minimumsløsning.

137 Luftving på Rygge er nedlagt, og felles ledelse av alle militære helikoptre, inkludert redningshelikoptre, er underlagt 139 Luftving på Bardufoss. Dette ble gjennomført 1. august 2014, og Stortinget vil på egnet måte bli orientert om utviklingen av støtte- og basefunksjonene ved samtlige helikopterdetasjement underlagt Bardufoss flystasjon, jf. Innst. 489 S (2012–2013) til Prop. 136 S (2012–2013). Den operative helikoptervirksomheten vil opprettholdes på samme nivå ved alle detasjementene.

Luftforsvarets rekruttutdanning videreføres på Madla, ved Stavanger, i samarbeid med Sjøforsvaret.

Som en oppfølging av Stortingets behandling av Innst. 388 S (2011–2012) til Prop. 73 S (2011–2012) «Et forsvar for vår tid», skal Luftforsvaret i 2015 fortsette arbeidet med å forberede de struktur- og organisasjonsendringene som er vedtatt gjennomført i langtidsperioden. Deriblant anskaffelse av nye kampfly med tilhørende baseløsning på Ørland og etableringen av en fremskutt operasjonsbase på Evenes.

Moderniseringen av Luftforsvaret med etablering av en ny basestruktur, innfasing av nye kampfly og utfasing av F-16 vil være krevende for Luftforsvarets øverste ledelse.

Flyttingen av generalinspektøren for Luftforsvaret med tilhørende stab og inspektorater fra Rygge til Reitan, planlegges gjennomført i 2020, når hoveddelene av omstillingen i Luftforsvaret er ferdig.

Det legges opp til at 332 skvadron med F-16 vil bli flyttet fra Bodø til Ørland i løpet av 2015.

Flyttingen av NASAMS luftvern fra Bodø, og baseforsvarskapasitet fra Bodø og Rygge, til Ørlandet fortsetter i 2015.

Kampflyberedskap, *Quick Reaction Alert* (QRA), med F-16 vil skje fra Bodø så lenge F-16 skal ha denne rollen. Når F-35 overtar QRA-rollen, skal dette skje fra Evenes. Forsvaret og Forsvarsbygg tilpasser sine planer knyttet til endringene i tidsplanene.

Regjeringen legger vekt på at omstillingen i Luftforsvaret gjøres effektivt, med forutsigbarhet for personellet, innenfor rammen av Stortingets beslutninger.

Personell, utdanning og kompetanse

Hovedutfordringene knyttet til personell, utdanning og kompetanse i Luftforsvaret vil være å tilrettelegge for en vellykket omstilling av forsvarsgrenen. Kompetanserisikoen og nødvendige tiltak vurderes kontinuerlig av Luftforsvaret. I den sammenheng vektlegges det at eksisterende og ny kompetanse skal styres mot vedtatte endringer beskrevet i langtidsplanen.

For å oppnå balanse på personellområdet vektlegger Luftforsvaret tiltak for å styrke rekruttering og evne til å beholde den nødvendige kompetansen. Det vil bli lagt særskilt vekt på tiltak for å beholde konkurranseutsatt kompetanse. I tillegg skal Luftforsvaret fortsette å utvikle sitt samarbeid med sivile utdanningsetater for å bedre rekrutteringen til teknisk grunnutdanning.

Innfasing av karriere- og tjenestegjøringsplaner i Luftforsvaret er et viktig element for å gi økt forutsigbarhet og trygghet for personellet og deres familier. Luftforsvarets skoler ivaretar det grunnleggende utdanningsbehovet til sentrale deler av Luftforsvaret, inkl. Redningshelikoptertjenesten.

Luftforsvaret vil kontinuerlig modernisere og optimalisere sin utdanningsvirksomhet for å bidra til å bygge en fremtidsrettet kompetansestruktur. Iht. Meld. St. 14 (2012–2013) «Kompetanse for en ny tid» vil Luftforsvaret på noen områder, i større grad enn tidligere, trekke på sivil kompetanse, eksempelvis innenfor styrings- og forvaltningsområdet.

Arbeidet knyttet til holdninger, etikk og ledelse videreføres på alle nivåer i Luftforsvaret. Ambisjonen er at forvaltningsområdet fullt ut skal preges av de gode holdninger og den profesjonalitet som gjennomgående preger operativ virksomhet.

Kap. 4733 Luftforsvaret

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
01	Driftsinntekter	296 182	175 133	179 664
15	Refusjon arbeidsmarkedstiltak	265		
16	Refusjon av foreldrepenger	10 656		
17	Refusjon lærlinger	5 177		
18	Refusjon av sykepenger	19 305		
	Sum kap. 4733	331 585	175 133	179 664

Post 01 Driftsinntekter

Posten foreslås videreført reelt sett på samme nivå som i saldert budsjett for 2014.

Kap. 1734 Heimevernet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
01	Driftsutgifter	1 144 912	1 190 838	1 214 133
	Sum kap. 1734	1 144 912	1 190 838	1 214 133

Post 01 Driftsutgifter

Posten foreslås økt nominelt med 23,3 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett 2014. Reelt styrkes budsjettet med 27,5 mill. kroner i 2015, i tråd med langtidsplanen.

Aktivitetsnivået i Heimevernet videreføres i 2015 sammenlignet med 2014 for innsatsstyrkene og områdestrukturen. Regjeringen legger, i tråd

med langtidsplanen, opp til ytterligere styrking av kompetansegivende kurs og befalstrening i 2015. Det høye trenings- og øvingsnivået på 90 pst. i innsatsstyrkene opprettholdes, og utvalgte tropper i innsatsstyrkene øker antall treningsdager inntil 30 dager i året. Heimevernet vil ved dette få økt operativ evne i 2015.

Nedenfor følger endringer som gir faktisk endring sammenlignet med saldert budsjett 2014.

Tabell 4.13 Budsjettekniske endringer

(i mill. kr)

Nominell endring 2014–2015	23,3
Lønns-, pris- og soldatkompensasjon	-37,2
Tekniske endringer	-2,5
Innføring av nettoordning merverdiavgift	43,9
Reell endring	27,5

Utover den reelle budsjettmessige økningen av posten med 27,5 mill. kroner kommer sektorens effektivisering på 3,7 mill. kroner, slik at handlingsrommet på posten blir økt med 31,2 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett for 2014.

Overordnede oppgaver

Heimevernet har et landsdekkende ansvar med hovedoppgaver innenfor vakthold og sikring av viktige militære og sivile objekter som bidrag til nasjonal krisehåndtering. Distriktsstabene inngår i den nasjonale kommandostrukturen og skal i denne rollen ivareta et territorielt ansvar på vegne av Forsvarets operative hovedkvarter, herunder sivilt-militært samarbeid på lokalt og regionalt nivå. Videre skal Heimevernet ivareta andre typer spesielle oppdrag, som forsterket grensevakt, styrkebeskyttelse, sikring av nasjonale styrker og mottak av allierte forsterkninger.

Heimevernet utgjør en betydelig ressurs for det sivile samfunnet med bl.a. sin lokalkunnskap og desentraliserte struktur, og kan etter anmodning og basert på tydelige ansvarsforhold og roller, yte bistand til sivile myndigheter iht. bistandsinstruksen. I tillegg til sine militære oppgaver skal Heimevernet kunne bistå politiet og ha en hurtig og utholdende evne til å støtte det sivile samfunnet lokalt basert på det moderniserte totalforsvarskonseptet.

Organisasjon og styrkestruktur

Heimevernet videreføres med en ramme på totalt 45 000 personell i innsatsstyrkene og i områdestrukturen. Heimevernet skal fortsatt være mobiliseringsbasert og organisert i elleve distrikter med tilhørende staber. Innsatsstyrkene tilpasses et nivå på om lag 3 000 personell. Styrkene vil ha høy reaksjonsevne. Områdestrukturen bygges opp mot 42 000 personell innen utgangen av 2016. Dette er i tråd med en tydeligere vektlegging av lokal og regional samfunnskontakt.

Generalinspektøren for Heimevernet videreføres på Terningmoen. Heimevernets skole- og kompetansesenter videreføres på Dombås og skolens befalsutdanning på seks måneder videreføres på Porsangmoen.

Utdannings- og kompetansesentret for sjøheimevernet videreføres i Bergen. Den maritime kompetansen og sjøheimevernets styrkestruktur videreføres ved utvalgte heimevernsdistrikter. Luftheimevernet inngår i områdestrukturen og videreføres som en integrert del av baseforsvaret på enkelte av Luftforsvarets operative baser, men kan i tillegg også nyttes til å løse det samme oppgavespekter som styrkene i landheimevernet.

Personell, utdanning og kompetanse

Produksjon av befal og menige i forsvarsgrenene skal også tilfredsstille Heimevernets behov for personell i den operative strukturen. Kompetanseutvikling for styrkestrukturen i HV videreføres ved egne utdanningsinstitusjoner og gjennomføres som kurs, trening og øvelser.

Minimum 62 pst. av HV-områdene vil gjennomføre årlig trening i 2015 og samtlige områder vil gjennomføre befallstrening. Trening av innsatsstyrkene ble styrket i 2014 med økt trening av utvalgte tropper i innsatsstyrkene. Dette tiltaket fortsetter i 2015.

Ordnungen med at soldater som står i HVs styrkestruktur kan delta i forsvarsgrenenes styrkebidrag på frivillig basis til internasjonale operasjoner videreføres.

Arbeidet knyttet til holdninger, etikk og ledelse videreføres på alle nivåer i HV. HVs ambisjon er ytterligere å forbedre de gode holdninger og profesjonalitet som preger både operativ virksomhet og forvaltning.

HV viderefører tiltakene iht. handlingsplanen for personell før, under og etter internasjonale operasjoner.

Kap. 4734 Heimevernet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
01	Driftsinntekter	8 367	5 747	5 896
15	Refusjon arbeidsmarkedstiltak	486		
16	Refusjon av foreldrepenger	1 574		
17	Refusjon lærlinger	608		
18	Refusjon av sykepenger	3 917		
	Sum kap. 4734	14 952	5 747	5 896

Post 01 Driftsinntekter

Posten foreslås videreført reelt på samme nivå som i saldert budsjett for 2014.

Kap. 1735 Etterretningstjenesten

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
21	Spesielle driftsutgifter	1 134 706	1 145 733	1 222 912
	Sum kap. 1735	1 134 706	1 145 733	1 222 912

I regjeringens budsjettforslag er det i samsvar med langtidsplanen lagt opp til å prioritere Etterretningstjenesten (E-tjenesten). Det er behov for å styrke E-tjenestens tekniske, operative og personellmessige kompetanse bl.a. for å møte utfordringene som følger av den teknologiske utviklingen. E-tjenesten vil i 2015 fortsatt prioritere å følge opp utviklingen i Russland og nordområdene. I tillegg vil E-tjenesten prioritere å følge utviklingen av internasjonale islamistiske nettverk og høyreekstremer miljø i et Europa preget av stadig mer sosial og økonomisk uro. Utviklingen i bl.a. Ukraina og Midtøsten vil kreve økt oppmerksomhet. Etterretningsstøtte til norske styrker i internasjonale operasjoner vil også i 2015 være en viktig oppgave for E-tjenesten.

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Posten foreslås økt nominelt med 77,2 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2014. Utover den reelle budsjettmessige økningen av posten med 37,7

mill. kroner kommer effekten av sektorens effektivisering på 8,5 mill. kroner, slik at handlingsrommet på posten blir økt med 46,2 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2014.

E-tjenesten er regulert ved lov av 20. mars 1998 nr. 11 om etterretningstjenesten. Oppgavene omfatter innsamling av relevant og oppdatert etterretningsinformasjon og gjennomføring av analyser til støtte for utformingen av norsk utenriks-, sikkerhets- og forsvarspolitik, samt å opprettholde et godt situasjonsbilde som grunnlag for norske myndigheters beslutninger. For å kunne løse disse oppgavene, i tillegg til å støtte forsvarsplanleggingen og norske styrker som deltar i operasjoner i utlandet, har E-tjenesten blitt styrket de senere årene. Norges sivile og militære utlandsetterretningstjeneste er underlagt forsvars sjefen, og støtter både militære og sivile myndigheter med informasjon og vurderinger, innenfor rammene av etterretningstjenesteloven.

E-tjenesten skal holde Forsvarsdepartementet og andre departementer orientert om relevante

endringer i den militære og politiske situasjonen i norsk interesseområde. Bidrag til kampen mot internasjonal terrorisme, trusler i det digitale rom og spredning av masseødeleggelsesvåpen utgjør videre en sentral del av E-tjenestens aktiviteter.

For å ivareta oppdragene som er tillagt tjenesten vektlegges høy faglig kompetanse tilpasset det nye trusselbildet, samt videreutvikling av tjenestens tekniske nivå og evne til å prosessere store mengder informasjon. Det sammensatte og til dels uklare trusselbildet, sammen med den raske teknologiske utviklingen, vil også i fremtiden utfordre kravene til en moderne og effektiv tjeneste med god tilgang til relevant informasjon fra utenlandske samarbeidspartnere. Dette gjør det nødvendig å iverksette og videreføre tiltak for å modernisere tjenesten.

Radarsystemet Globus i Vardø er et samarbeidsprosjekt mellom USA og Norge. Det er

besluttet at det skal gjennomføres et prosjekt for å forlenge radarsystemets levetid. Arbeidene vil gjennomføres frem til og med 2020.

Det er etablert et felles kontraterrørsenter med bemanning fra Politiets sikkerhetstjeneste (PST) og E-tjenesten. Senteret har en leder fra PST og en nestleder fra E-tjenesten, og bemannes gradvis opp. Kontraterrørsentret er etablert i lys av behovet for økt operativt samarbeid og bedret informasjonsutveksling mellom E-tjenesten og PST innenfor grenseoverskridende terrorisme, samt oppfølgingen av 22. juli-kommisjonens rapport, jf. Meld. St. 21 (2012–2013).

Samarbeidet mellom PST, Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM) og E-tjenesten vil videreutvikles i 2015. Det utarbeides en årlig risiko- og trusselvurdering for samfunnssikkerheten, som vil bli videreført.

Kap. 1740 Forsvarets logistikkorganisasjon

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap	Saldert	Forslag
		2013	budsjett 2014	2015
01	Driftsutgifter	2 390 726	2 087 765	1 937 193
	Sum kap. 1740	2 390 726	2 087 765	1 937 193

Kapitlet omfatter den bevilgningsfinansierte delen av Forsvarets logistikkorganisasjon (FLO) og dekker utgifter til FLO stab, drift av eiendom, bygg og anlegg, oppdrag knyttet til forvaltning av Forsvarets materiell (fagmyndighet), Forsvarets uniformsutvalg, samt strategisk transportvirksomhet inkl. rettighetsreiser for samtlige soldater og befal i sektoren.

Post 01 Driftsutgifter

Posten foreslås redusert nominelt med 150,6 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2014. Posten styr-

kes med 7,2 mill. kroner bl.a. for oppbyggingen av Forsvarets evne til å planlegge og lede operativ logistikk. Dette skjer gjennom å sikre tilstrekkelig kapasitet ved Nasjonal logistikkommando som er under oppbygging. Slik det er lagt til grunn i gjeldende langtidsplan, skal FLO fortsette arbeidet med å effektivisere interne prosesser og skal i 2015 frigjøre 100,0 mill. kroner for bruk til prioriterte oppgaver.

Nedenfor følger endringer ift. saldert budsjett for 2014:

Tabell 4.14 Budsjettekniske endringer

	(i mill. kr)
Nominell endring 2014–2015	-150,6
Lønns-, pris- og soldatkompensasjon	-59,5
Tekniske endringer	0,9
Innføring av nettoordning for mva	116,4
Reell endring	-92,8

Utover den reelle budsjettmessige reduksjonen av posten med 92,8 mill. kroner kommer effekten av sektorens effektivisering på 100,0 mill. kroner, slik at handlingsrommet på posten øker med 7,2 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2014.

Overordnede oppgaver

Hovedoppgavene til FLO er å ivareta eierskapsforvaltning av materiell, utføre vedlikehold, levere forsyningstjenester for Forsvaret samt fremskaffe materiellkapasiteter gjennom investeringsprosjekter over kapittel 1760. Sjef FLO ivaretar på vegne av forsvarssjefen rollen som fagmyndighet for logistikk og har ansvaret for forvaltningen av Forsvarets materiell.

FLO leverer logistikk-tjenester til øvrige deler av Forsvaret på bakgrunn av inngåtte leveranseavtaler. Av en budsjettert omsetning i 2015 på 5,33 mrd. kroner er 3,26 mrd. kroner budsjettert over leveranseavtalene. Dette er i hovedsak tungt vedlikehold og forsyningstjenester i direkte tilknytning til den daglige styrkeproduksjonen i Forsvaret, og dekkes gjennom horisontal samhandel mellom FLO og ansvarlige for andre kapitler. FLO skal også forvalte og ivareta logistikkberedskap iht. forsvarssjefens operative krav og har ansvar for avhending av materiell.

FLO er premissleverandør i logistikkprosessen og har en viktig rolle i det videre fornyings- og effektiviseringsarbeidet.

Organisasjon og styrkestruktur

FLO er organisert i sju divisjoner: Landkapasiteter, Maritime kapasiteter, Luftkapasiteter, IKT-kapasiteter, Felleskapasiteter, Vedlikehold og Forsyning. Sjef FLO støttes av FLO stab og en egen investeringsstab.

FLO skal i 2015 fortsette arbeidet med effektivisering av egen organisasjon for ytterligere å forbedre kvalitet og leveringsevne. Egen produktivi-

tet skal økes for fortsatt å være en konkurranse-dyktig logistikkleverandør for Forsvaret. Forsvarets behov for logistikk og forvaltningstjenester skal ivaretas bl.a. i samarbeid med andre offentlige aktører, næringslivet og andre land når dette et totaløkonomisk lønnsomt og effekten bidrar til operativ evne.

Arbeidet med å innføre Forsvarets felles integrerte forvaltningssystem fortsetter. Det skal fortsatt arbeides for å redusere gjennomføringstiden i materiellanskaffelsesprosjektene.

Organisasjonen skal tilpasses i samsvar med de struktur- og organisasjonsendringene som gjøres i andre deler av Forsvaret. FLO skal støtte Forsvarets styrkeproduksjon, styrkeoppbygging og operasjoner.

Oppsettingsansvaret for Vertslandsstøttebataljonen og ivaretagelsen av strategisk sjø- og lufttransport videreføres.

I tråd med Stortingets vedtak ved behandlingen av Innst. 388 S (2011–2012), jf. Prop. 73 S (2011–2012), har det blitt etablert et taktisk ledelselement for logistikk, sanitet og vertslandsstøtte. En Nasjonal logistikkkommando er etablert i FLO, og vil være en kadreorganisasjon for Forsvarets operative hovedkvarter. Ved høynet beredskap vil kadren kunne forsterkes.

Personell, utdanning og kompetanse

FLO vil i 2015 arbeide målrettet for å rekruttere nødvendig kompetanse for å kunne innfase og drifte nytt materiell, da det planlegges anskaffelser i størrelsesordenen 100 mrd. kroner de neste åtte årene. Det vil være et økende behov for blant annet ingeniørkompetanse innenfor luftmateriell.

Økt bruk av prestasjonsbasert logistikk og prestasjonsbaserte avtaler, krever en styrking innenfor de merkantile og juridiske fagområdene. Disse kompetanseområdene blir også viktige når FLO i kommende perioder skal knytte seg tettere

til sivil industri og i større grad samarbeide med sivile bedrifter.

Det vil i 2015 være et fortsatt fokus på å ivareta personellet før, under og etter internasjonale operasjoner. Videre vil arbeidet knyttet til holdninger,

etikk og ledelse videreføres på alle nivå i FLO, rettet mot å sikre en profesjonell og forsvarlig ivaretagelse av organisasjonens aktiviteter og leveranser.

Kap. 4740 Forsvarets logistikkorganisasjon

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
01	Driftsinntekter	384 294	130 384	107 479
15	Refusjon arbeidsmarkedstiltak	173		
16	Refusjon av foreldrepenger	8 392		
17	Refusjon lærlinger	1 756		
18	Refusjon av sykepenger	32 293		
	Sum kap. 4740	426 908	130 384	107 479

Post 01 Driftsinntekter

Som en følge av en redusert inntektsprognose på 26,3 mill. kroner og en priskompensasjon på 3,4

mill. kroner foreslås posten nominelt redusert med 22,9 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2014.

Kap. 1760 Nyanskaffelser av materiell og nybygg og nyanlegg

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
01	Driftsutgifter, <i>kan nyttes under kap. 1760, post 45</i>	1 056 279	1 017 568	983 759
44	Fellesfinansierte investeringer, nasjonalfinansiert andel, <i>kan overføres</i>	39 859	38 302	66 533
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres, kan nyttes under kap. 1761, post 45</i>	6 802 257	7 908 100	5 935 893
48	Fellesfinansierte investeringer, fellesfinansiert andel, <i>kan overføres</i>	91 585	26 500	80 764
75	Fellesfinansierte investeringer, Norges tilskudd til NATOs investeringsprogram for sikkerhet, <i>kan overføres, kan nyttes under kap 1760, post 44</i>	74 283	88 085	87 907
	Sum kap. 1760	8 064 263	9 078 555	7 154 856

Regjeringen vektlegger også i 2015 gjennomføringen av betydelige investeringer for å videreføre moderniseringen av Forsvaret i tråd med langtidsplanen. De samlede materiellinvesteringer i forsvarssektoren over kapitlene 1760 og 1761 styr-

kes. I budsjettet for 2015 legges det opp til en materiellinvesteringsandel på 20,5 pst. Tildelingen på kapittel 1760, post 45, er redusert i hovedsak som følge av planlagt overføring til kapittel 1761, post 45. I tillegg er det gjort en teknisk

korreksjon for innføring av nettoordning for budsjettering av merverdiavgift i 2015.

Innføring av nettoordning for budsjettering av merverdiavgift skal være budsjettmessig nøytral. I bevilgningstabellen med forslag for 2015 er det gjort et uttrekk for merverdiavgift basert på regnskapet for 2013. Budsjettall for 2014 og regnskap 2013 inneholder avsetning for merverdiavgift. Det vil ta noe tid å gjøre de nødvendige tekniske justeringer i hele prosjektporteføljen. Derfor inkluderer tallene i formåls- og kategori 1-tabellene fortsatt merverdiavgift.

Tabell 4.15 Budsjettekniske endringer

	(i mill. kr)
Nominell endring 2014–2015	-33,8
Lønns-, pris- og soldatkompensasjon	-28,1
Tekniske endringer	4,2
Innføring av nettoordning merverdiavgift	73,4
Reell endring	15,7

Utover den reelle budsjettmessige økningen av posten med 15,7 mill. kroner kommer effekten av effektiviseringen på 0,1 mill. kroner, slik at handlingsrommet på posten blir økt med 15,8 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2014.

Post 44 Fellesfinansierte investeringer, nasjonalfinansiert andel

Posten dekker de nasjonale utgiftene knyttet til gjennomføring av NATOs investeringsprogram for sikkerhet i Norge og prefinansiering av NATO-prosjekter når dette er nødvendig. Posten er reelt økt med 28,2 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2014. Økningen skyldes i hovedsak utbetalinger i tilknytning til gjennomføring av prosjektet *Air Command and Control System* (ACCS) på Sørreisa.

Post 45 Større utstysanskaffelser og vedlikehold

Posten omfatter utgifter til investeringer i materiell til Forsvaret, unntatt nye kampfly med baseløsning og flernasjonale investeringsprogrammer i NATO. Posten omfatter også utgifter til forsknings- og utviklingsaktiviteter og *Concept, Development and Experimentation*-aktiviteter. I til-

Post 01 Driftsutgifter

Posten dekker gjennomføringskostnader til materiellanskaffelsesprosjekter i Forsvaret og gjen-speiler den prosjektporteføljen som til enhver tid er godkjent og under gjennomføring. Posten foreslås redusert nominelt med 33,8 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2014. Reelt er posten økt 15,7 mill. kroner.

Nedenfor følger endringer ift. saldert budsjett for 2014:

legg omfatter posten utgifter til bidrag til markedsføring av norskprodusert materiell som Forsvaret anvender eller planlegger å anskaffe, herunder markedsføring overfor utenlandske myndigheter og bidrag fra Forsvarets personell med brukerinnsikt og som referanse kunder. For å kunne opprettholde og videreutvikle den vedtatte forsvarsstrukturen er det viktig at Forsvaret har et kontinuerlig fokus på gevinstrealisering i virksomheten. Investeringsmidler kan også nyttes til tiltak for å redusere driftskostnader, øke produktiviteten eller forbedre kvaliteten på leveranser innenfor vedtatt struktur og ambisjonsnivå.

Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM) har en egen FoU- og investeringsportefølje inkludert i posten. NSMs FoU-aktiviteter skal rettes mot utvikling av sikkerhetstiltak for å bedre sikkerhetstilstanden i samfunnet. FoU-aktivitetene vil i hovedsak være rettet mot økt kompetanse om forebyggende sikkerhet, utvikling av forebyggende IKT-sikkerhetstiltak, hendelseshåndtering og objektsikkerhet.

Posten foreslås reelt redusert med 1 441,5 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett for 2014 som i hovedsak er nyttet under kapittel 1761 Nye kampfly med baseløsning.

Nedenfor følger endringer ift. saldert budsjett for 2014:

Tabell 4.16 Budsjettekniske endringer

	(i mill. kr)
Nominell endring 2014–2015	-1 972,2
Priskompensasjon	-205,0
Tekniske endringer	6,1
Innføring av nettoordning merverdiavgift	729,6
Reell endring	-1 441,5

Utover den reelle budsjettmessige reduksjonen av posten med 1441,5 mill. kroner kommer effekten av effektiviseringen på 0,9 mill. kroner, slik at handlingsrommet på posten blir redusert med 1440,6 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2014.

Post 48 Fellesfinansierte investeringer, fellesfinansiert andel

Posten dekker utgifter til NATOs investeringsprogram for sikkerhet i Norge. For autoriserte prosjekter forskutteres utgifter på grunnlag av prognoser for forbruk. Utgiftene refunderes fra NATO og inntektsføres på kapittel 4760, post 48.

Posten foreslås reelt økt med 54,3 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2014. Økningen skyldes i hovedsak prosjektet *Air Command and Control System* (ACCS) med installasjoner på Sørreisa.

Leveransen av ACCS til ARS Sørreisa startet i 2013 og vil være den største utgiften på posten frem til ferdigstillelse i 2016.

Post 75 Fellesfinansierte investeringer, Norges tilskudd til NATOs investeringsprogram for sikkerhet

Posten dekker Norges tilskudd til de fellesfinansierte investeringene i NATO. Posten foreslås reelt redusert med 3,1 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2014. Norges utgifter til NATOs investeringsprogram for sikkerhet forventes å ligge omtrent på samme nivå i 2015 som i 2014. Utbetalingene er avhengig av den totale fremdriften i prosjektene i alle NATOs medlemsland og kan i liten grad påvirkes av Norge.

Materiellinvesteringer generelt

Investeringene i 2015 rettes inn mot den strukturen som ble vedtatt ved behandlingen av langtidsplanen for 2013–2016, jf. Innst. 388 S (2011–2012) til Prop. 73 S (2011–2012) «Et forsvar for vår tid».

Den foreslåtte tildeling for 2015 er i all hovedsak bundet til godkjente prosjekt med pågående leveranser. For en overordnet beskrivelse av aktiviteter vises det til proposisjonens del I, 1 Hovedmål og prioriteringer.

For en ytterligere gjennomgang av de største investeringene (kategori 1) henvises det til omtale i påfølgende tekst. Angitte kostnadsrammer for prosjektene inneholder også merverdiavgift.

Totalporteføljen (kapittel 1760, post 45)

Prosjektene er organisert i ulike programområder. Innenfor det enkelte programområdet vil omsetningen variere fra år til år i takt med at prosjekter avsluttes og nye igangsettes. Det vil også bli brukt midler på tilrettelegging for fremtidige investeringer. Dette omfatter bl.a. aktiviteter som internasjonalt materiellsamarbeid, forprosjektering og forskning og utvikling. En oversikt er gitt i tabell 4.17 Formålstabell.

Som et ledd i å innpasse de store utbetalingene for nye kampfly ble det holdt tilbake 3 177 mill. 2012-kroner som et engangstiltak til kampflyinvesteringer i samsvar med Innst. 157 S (2012–2013), jf. Prop. 28 S (2012–2013). Stortinget sluttet seg til å redusere avsetning til nye kampfly med baseløsning med 120 mill. kroner forbundet med kompensasjonsordningen gjennom behandling av Innst. 41 S (2013–2014) til Prop. 10 S (2013–2014) «Endringer i statsbudsjettet 2013 under Forsvarsdepartementet». Regjeringen foreslår at siste del av denne avsetningen anvendes i 2015, se omtale under kapittel 1761, post 45.

For å sikre en optimal utnyttelse av ressursene planlegger Forsvarsdepartementet alltid med en investeringsportefølje som er noe større enn tildelingen. Størrelsen på denne overhøyden vurderes ut fra usikkerheten i gjennomføringen av porteføljen. Denne usikkerheten påvirkes av en rekke faktorer som valuta, utviklingsutfordringer, leveranseforsinkelser, tildeling og teknologisk fordyrelse.

Som følge av kampflyinvesteringen er det i langtidsplanen understreket at det vil kreves en betydelig prioritering og tilpasning innenfor Forsvarets øvrige prosjektportefølje. Det er derfor gjort en gjennomgang av investeringsporteføljen, og redusert overhøyden til et nivå som er tilpasset det oppdaterte overordnede usikkerhetsbildet og en gradvis redusert tildeling til kapittel 1760, post 45, frem til 2017.

Gjennomgangen skal sikre at Forsvarets høyest prioriterte behov blir ivaretatt og at de høyest prioriterte prosjektene i all hovedsak videreføres i perioden. Samtidig vil noen prosjekter bli avsluttet eller få justert fremdrift og omfang. Dette medfører justeringer for bl.a. følgende godkjente kategori 1-prosjekter: P4019 Bekledning og beskyttelse og P6615 Nytt ytre kystvaktfartøy.

Endringene er beskrevet i prosjektomtalen. Endringsforslagene innebærer også at regjeringen foreslår en endring av innretningen for ett planlagt og to godkjente kategori-1 prosjekter.

I løpet av budsjettåret kan det bli nødvendig å endre leverings- og betalingsplaner som følge av usikkerhet som alltid vil være til stede i den årlige gjennomføringen. Anslåtte utbetalinger i 2015 er basert på estimer og vil kunne bli justert gjennom budsjettåret. Kostnadsrammen for det enkelte prosjekt oppjusteres årlig iht. den faktiske priskompensasjonen på kapittel 1760, post 45. Det legges til grunn at endringer i rammen for prosjektene som følge av priskompensasjon og valutaendringer ikke krever særskilt godkjenning av Stortinget, og de omtales derfor ikke ytterligere i denne proposisjonen.

Tabell 4.17 Formålstabell

Område:	Økonomisk omfang	Anslått utbetaling 2015	(i mill. kr ¹)
			Anslått behov for bestillingsfullmakter
Landsystemer	22 977 640 979	2 304 594	7 049 590
Sjøsystemer	47 946 203 281	1 551 155	2 838 030
Luftsystemer	23 228 560 055	563 937	1 457 651
Nettverksbasert forsvar	10 274 529 118	360 725	323 255
Logistikksystemer	8 389 268 940	677 554	1 810 980
Spesialoperasjoner og soldatsystemer	15 769 366 216	322 523	1 109 383
LOS-programmet i Forsvaret	1 821 962 424	149 000	137 135
Totalt	130 407 531 013	5 929 488	14 726 024

¹ Inkl. merverdiavgift.

Tabell 4.18 Kategori 1-prosjekter

Ev. endring	Formål/prosjektbetegnelse	Kostnadsramme (post 45)	(i mill. kr ¹)	
			Forventet gjenstående 1. januar 2015	Anslått utbetaling 2015 (post 45)
	0007 Forskningsfartøy	1 511	283	126
	2513 Logistikk- og støttefartøy	1 778	1 104	300
	2765 Taktisk datalink	1 174	407	0
	2814 Logistikkprosjektet i LOS-programmet i Forsvaret	862	235	149
	4019 Bekledning og beskyttelse	734	733	3
	5026 Pansrede spesialkjøretøyer – brukt materiell	1 186	13	0
	5060 Brukte Leopard 2 stridsvogner	1 687	349	0
	5436 Kampvogner til Hæren	10 024	7 952	707
	5439 Landbasert, indirekte ildstøtte	2 088	1 379	85
	6027 Nye sjømålsmissiler (NSM) – anskaffelse	4 018	415	193
	6086 AEGIS COTS <i>Baseline update</i>	709	706	154
	6088 Nye fregatter	18 313	1 396	0
	6192 Oppgradering av luftvernmissil til Fridtjof Nansen-klasse fregatter	1 897	1 743	63
	6300 Skjold-klasse MTB	5 933	216	181
	6345 Videre oppdatering av Ula-klasse undervannsbåter	1 465	744	184
	6401 Erstatning av <i>Stingray Mod 0</i>	1 937	657	13
	6615 Nytt ytre kystvaktfartøy	2 669	2 669	0
	7102 Nye kortholdsmissiler og hjelmontert sikte	1 687	701	0
	7189 Strukturoppdatering P-3 Orion maritime overvåkingsfly	1 086	128	24
	7512 F-16 elektronisk krigførings- materiell	1 155	10	1
	7611 NASAMS II	1 252	52	0
	7660 Enhetshelikopter til Forsvaret	6 878	3 687	347
	7806 Nye transportfly – anskaffelse	5 150	1 530	8

¹ Inkl. merverdiavgift.

Kategori 1-prosjekter – nye prosjekter for godkjenning

Det legges ikke frem nye kategori 1-prosjekter i denne proposisjonen for godkjenning i Stortinget.

Kategori 1-prosjekter – godkjenning av endring av omfang og kostnadsrammer

Det legges ikke frem forslag om endring av omfang og kostnadsramme for godkjenning i denne proposisjonen.

Kategori 1-prosjekter – status og fremdrift

0007 Forskningsfartøy

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 7 S (2010–2011) til Prop. 1 S (2010–2011), sist endret ved behandlingen av Innst. 60 S (2011–2012) til Prop. 3 S (2011–2012), og omfatter bygging av et nytt fartøy til overvåking av militær aktivitet, innhenting av informasjon og til militær forskning i nordområdene.

Det nye fartøyet skal erstatte dagens forskningsfartøy F/S Marjata, som ble satt i operasjon i 1995 og opererer i Barentshavet mesteparten av året.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme er på 1 511 mill. kroner.

2513 Logistikk- og støttefartøy

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. S. nr. 370 (2008–2009) til St.prp. nr. 70 (2008–2009) «Om investeringar i Forsvaret». Prosjektet omfatter anskaffelse av et nytt logistikk- og støttefartøy til understøttelse av Forsvarets maritime kapasiteter slik at disse kan oppnå betydelig økt operativ tilgjengelighet og evne til tilstedeværelse over tid. Fartøyet skal også kunne understøtte andre avdelinger i Forsvaret samt samfunnet for øvrig i beredskapssammenheng. Fartøyet vil inngå som en viktig plattform i et moderne og alliansetilpasset forsvar.

Det ble inngått kontrakt med Daewoo Shipbuilding & Marine Engineering (DSME) om levering av logistikk- og støttefartøyet i juni 2013.

Det er i tillegg inngått en industriell samarbeidsavtale mellom Forsvarsdepartementet og DSME. Med denne avtalen forplikter DSME seg til å etablere kontrakter med industrien i Norge for 100 pst. av kontraktens verdi.

Det nye logistikkfartøyet er planlagt levert i slutten av 2016 og vil være operativt i slutten av 2017. Etter levering skal fartøyet gjennom omfat-

tende tester i garantiperioden. Design av fartøyet pågår etter planen frem til våren 2015, da selve byggingen starter. Basert på erfaringer fra fregattprosjektet ble det sommeren 2014 etablert et lite prosjektkontor ved verftet i Sør-Korea. Dette kontoret bemannes med personell fra Sjøforsvaret og innleid ekspertise fra utlandet. Kontoret skal følge opp byggingen av fartøyet ved verftet. Sjøforsvaret har besluttet at fartøyet skal hete KNM Maud. Med innfasing av nytt logistikk- og støttefartøy vil dagens to logistikkfartøyer fases ut.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme er 1 778 mill. kroner.

2765 Taktisk Data-Link 16

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. S. nr. 220 (2003–2004) til St.prp. nr. 54 (2003–2004). Prosjektet omfatter anskaffelse av Taktisk Data-Link 16 (Link 16) til overføringer av felles situasjonsbilde mellom Forsvarets taktiske enheter.

Anskaffelsen er sentral i utviklingen av et nettverksbasert forsvar, og omhandler bl.a. Link 16-terminaler til F-16 kampfly og NASAMS luftvern-system. Videre anskaffes det et antall mobile og deployerbare kommunikasjonsmoduler med Link 16-kapasitet som kan benyttes av Hærens avdelinger i Norge og Forsvarets avdelinger i operasjoner i utlandet. Det etableres i tillegg et fast Link 16 bakkenettverk i tilknytning til Ørland hovedflystasjon for trening på nettverksbaserte operasjoner, også i samarbeid med allierte.

Hovedleveransen ble avsluttet i 2010. Siste fase i prosjektet er å etablere integrasjon mot Link 16 i NATO-prosjektet *Air Command and Control System* (ACCS) for optimal utnyttelse av den samlede Link 16-infrastrukturen. Prosjektet er planlagt terminert i 2015.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme er 1 174 mill. kroner.

2814 Logistikkprosjektet i LOS-programmet i Forsvaret

LOS-programmet i Forsvaret inneholder flere prosjekt for å etablere et felles integrert forvaltnings-system i Forsvaret (FIF). Logistikkprosjektet, som er det tredje og siste store prosjektet i programmet, ble godkjent ved Stortingets behandling av Innst. S. nr. 317 (2007–2008), jf. St.prp. nr. 55 (2007–2008). Logistikkprosjektet skal gi Forsvaret en fullstendig logistikk-løsning for prosesser innenfor materiellinvestering, konfigurasjonsstyring, vedlikehold og avansert forsyning. Med denne logistikk-løsningen vil forvaltningssystemet

temet bli kalt FIF 3.0. Som tidligere informert er Logistikkprosjektet delt opp i tre delprosjekter for å redusere risiko i gjennomføringen og sikre kontroll med gjennomføringen. For øvrig vises det til Stortingets behandling av Innst. 490 S (2012–2013), jf. Prop. 136 S (2012–2013).

I tillegg til Logistikkprosjektet er det startet et omstillingsprosjekt for å etablere ett felles forvaltningssystem innenfor personellområdet, P2813 HRM i FIF, basert på SAP. Dette prosjektet skulle etter planen vært innført fra høsten 2013, men på grunn av feil avdekket under testing er innføringen utsatt til oktober/november 2014. Det er etablert en avhengighet mellom innføringen av de to prosjektene slik at forsinkelsen i P2813 også innebærer en utsatt innføring av Logistikkprosjektet.

En viktig leveranse i Logistikkprosjektet er ny modell for virksomhetsstyring og innføring av ny kontoplan slik at Forsvaret tilfredsstiller kravene til statlig økonomistyring. Innføring av ny økonomiløsning bør gjennomføres ved inngangen til et nytt år. Dette har medført at ny virksomhets- og logistikk-løsning først blir innført fra 1. januar 2016. Utsettelsen innebærer økte kostnader for Forsvaret. Det er forhandlet frem en kontraktsmodifikasjon med leverandøren som innebærer at det fortsatt er mulig å gjennomføre delprosjektet innenfor vedtatt kostnadsramme. De to resterende delprosjektene vil ev. bli påbegynt hhv. primo 2016 og primo 2017, og ferdigstilles primo 2019. Videreføring av disse prosjektene vil bli besluttet senere og regjeringen vil først ta stilling til det endelige omfanget når de viktigste elementene fra første delprosjekt er på plass.

Forsvaret har anslått at innføringen av første del av logistikkprosjektet skal gi en betydelig innsparing fra 2018/2019.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme er 862 mill. kroner. Som følge av den siste utsettelsen øker gjennomføringskostnadene fra totalt 593 mill. kroner til 645 mill. kroner.

4019 Bekledning og beskyttelse

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 7 S (2013–2014) til Prop. 1 S (2013–2014). Formålet med prosjektet er å erstatte og videreutvikle beklednings- og beskyttelsesmaterieell til militært personell på alle nivå. Det grunnleggende operative behovet er at Forsvaret har materieell som gir personellet tilstrekkelig stridsutholdenhet, stridseffektivitet, overlevelse, mobilitet og beskyttelse mot ytre påvirkninger og trusler fra miljøet under alle operative forhold. Videre skal materieellet gi økt

beskyttelse ved forbedret kamuflasje, og det skal gi personellet økt beskyttelse av syn og hørsel.

Det nye materieellet er tiltenkt personell i alle forsvarsgrenene og Heimevernets innsatsstyrker.

Prosjektet er nå foreslått forlenget med to år til perioden 2014–2022 for å redusere utbetalingene pr. enkelt år. Konsekvensen er at fornyelse av bekledning, utrustning, mobilitet og utholdenhet utsettes noe og at arven av materieell må videreføres noe lengre.

Prosjektets prisjusterte kostnadsrammer 734 mill. kroner.

5026 Brukte pansrede spesialkjøretøy

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Budsjett-innst. S. nr. 7 (1995–1996) til St.prp. nr. 1 (1995–1996), sist endret ved behandlingen av Budsjett-innst. S. nr. 7 (2006–2007) til St.prp. nr. 1 (2006–2007). Prosjektet skulle tilføre Hærens mekaniserte avdelinger brukte pansrede spesialkjøretøy av typen M-113 innen 2007. Leveransene ble forsinket pga. tekniske utfordringer og lang leveringstid på hovedkomponenter. Vognleveransene ble avsluttet i 2013, og prosjektet vil nå bli terminert. Prosjektet har nådd målet om å produsere 288 M113-vogner til Hæren. Prosjektets slutt-kostnad er om lag 1 173 mill. kroner.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme er 1 186 mill. kroner.

5060 Brukte stridsvogner av typen Leopard 2

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Budsjett-innst. S. nr. 7 (2000–2001) til St.prp. nr. 1 (2000–2001), sist endret ved behandlingen av Budsjett-innst. S. nr. 7 (2001–2002) til St.prp. nr. 1 (2001–2002). Prosjektet omfatter anskaffelse av 52 brukte stridsvogner av typen Leopard 2 til Hæren fra Nederland. Vognene har bedre beskyttelse og ildkraft enn de gamle Leopard 1-stridsvognene som Hæren tidligere har disponert, og erstatter et tilsvarende antall stridsvogner av denne typen. Avtalen ble inngått med Nederland i 2001. Vognene er levert og har vært under innfasing fra 2003. Av de 52 vognene er 46 vogner under tilpassning, mens de siste seks vognene benyttes som delevogner. Det har vært forsinkelser i leveransene av delsystemer og reservedeler, og verkstedkapasitet er blitt prioritert til klargjøring og vedlikehold av materieell til bruk i pågående operasjoner. Hoveddelen av leveransene er fullført og de siste vognene planlegges levert primo 2015. Prosjektet planlegges terminert i 2016.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme er 1 687 mill. kroner.

5436 Kampvogner til Hæren

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 387 S (2011–2012) til Prop. 93 S (2011–2012). Prosjektet omfatter oppgradering og ombygging av eksisterende 103 stormpanservogner av typen CV-90 i kombinasjon med en nyan-skaffelse av vogner. Prosjektets omfang inkluderer anskaffelsene som var planlagt gjennomført i prosjektet «Pansret stridsoppklaringsystem». Vognene vil tilføre Hæren økte kapasiteter og kampkraft, og prosjektet er viktig for den fortsatte modernisering og videreutvikling av Hæren.

Prosjektet skal i alt levere 144 CV-90 i ulike versjoner, dvs. stormpanservogner, stridsledelse-svogner, stormingeniørvogner, oppklaringsvogner, multirollevogner (bombekaster og transport) og vogner for utdanningsformål. Det skal videre anskaffes bl.a. fjernstyrte våpenstasjoner, kommunikasjonsystemer og ubemannede stridstekniske luft- og bakkefarkoster.

Leveransene i prosjektet er planlagt avsluttet i 2018.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme er 10 024 mill. kroner.

5439 Landbasert, indirekte ildstøtte

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. S. nr. 370 (2008–2009) til St.prp. nr. 70 (2008–2009). Prosjektet omfattet anskaffelse av inntil 24 selvdrevne artilleriskyts med systemer for ammunisjonshåndtering, logistikk og en viss mengde presisjonsstyrt ammunisjon og røyk-ammunisjon til Hæren. De nye skytsene skulle erstatte eldre artilleriskyts av typen M-109G. Anskaffelsen var planlagt gjennomført i samarbeid med Sverige som hovedaktør og svenske BAE Bofors som leverandør. Leveransene var planlagt avsluttet i 2013.

På grunn av betydelige forsinkelser grunnet forhold hos leverandøren, samt kvalitetsavvik og tekniske utfordringer med skyts og ammunisjonshåndteringssystem har regjeringen tidligere besluttet å avslutte kontrakten med leverandøren. Forsvaret har ikke tillit til at leverandøren vil kunne greie å levere et artillerisystem i tråd med kontrakten innen den tid som er tilgjengelig.

Sverige har valgt å gå videre med anskaffelsen. Det pågår fortsatt en prosess mot leverandøren og svenske myndigheter når det gjelder avslutning av den norske delen av kontrakten.

I Prop. 84 S (2013–2014) orienterte Forsvarsdepartementet bl.a. om at arbeidet med å finne alternativer til Archer er påbegynt, og at en erstatning for M-109G-systemet må være på plass innen 2020. Vurderingen av alternativer er både tidkrevende og omfattende. Det planlegges med at en avklaring om valg av system gjøres i løpet av 2016.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme er 2 088 mill. kroner.

6027 Nye sjømålsmissiler (NSM) – anskaffelse

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. S. nr. 287 (2006–2007) til St.prp. nr. 78 (2006–2007). Prosjektet omfatter anskaffelse av nye sjømålsmissiler (NSM) med tilhørende utstyr som vil utgjøre Forsvarets hovedvåpen for overfla-tekrigføring på fregattene og korvettene. Hovedkontrakt og interim vedlikeholdskontrakt er inngått med Kongsberg Defence & Aerospace AS. Missilene er under produksjon, og det utføres tester av missilets kapasiteter og egenskaper. Det er etablert et testfelt i Norge ved Andøya rakett-skytefelt for å utføre nødvendige operative og tekniske tester av missilet. Leveringen av missilene har gått iht. plan og de siste missilene vil bli levert i 2015. Integrasjon av NSM på fartøyene går som planlagt.

Sjøforsvaret har gjennomført en meget vellykket skarpskyting med NSM ifm. en større marine-øvelse utenfor Hawaii i juli 2014 for å teste missilenes ytelser ift. de krav som er stilt (teknisk evaluering). Det er videre planlagt en ny demonstrasjons-skyting for den amerikanske marinen i løpet av høsten 2014. Neste testskyting i Norge vil skje i 2015, og da vil også missilet fly over land. Forsvaret har dialog med berørte kommuner.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme er 4 018 mill. kroner.

6086 «AEGIS COTS Baseline Update»

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 7 S (2013–2014) til Prop. 1 S (2013–2014). Formålet med prosjektet er å opprettholde ytelsen til Fridtjof Nansen-klassens våpen-systemer ved at delsystemer eller komponenter, hvor ukurans vil kunne påvirke teknisk tilgjengelighet, skiftes ut. På denne måten sikres det at våpensystemet opprettholder sin operative og teknologiske relevans. Det skal oppdatere programvare og prosessorkraft, samt gjenanskaffe komponenter som hyllewareanskaffelse (COTS) fremfor nyutvikling.

Denne oppdateringen av AEGIS-systemet er planlagt levert i perioden 2015–2020.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme er på 709 mill. kroner. I tillegg kommer gjennomføringskostnader, på post 01, på 46 mill. kroner.

6088 Nye fregatter

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. S. nr. 207 (1998–1999) til St.prp. nr. 65 (1998–1999) «Om Forsvarets investeringer». Hovedkontrakt for utvikling, design og levering av fem fartøyer med tilhørende våpensystem og kommando- og kontrollsystem ble inngått med spanske Empresa Nacional Bazan (senere Izar, nå Navantia) i 2000. Alle fartøyer er levert.

Fregattprosjektet jobber nå med ferdigstilling av fartøyene for å kunne ta i bruk nye sjømålsmissiler (NSM), NH90 og satellittkommunikasjon. Det er også gjort ytterligere tilpasninger på KNM Fridtjof Nansen før dette fartøyet deltok som kommandofartøy for den stående NATO-styrkens operasjon i Aden-bukta (*Ocean Shield*).

Iht. gjeldende driftskonsept vil ett fartøy være inne til hovedoverhaling og klargjøring hvert år. Det er inngått en rammeavtale med Bergen Group om å støtte Forsvaret i det skipstekniske vedlikeholdet.

Det gjenstår enkelte aktiviteter for å rette opp tidligere mindre feil og mangler. Dette arbeidet er forhandlet inn i en ny treårig serviceavtale med Navantia hvor leverandøren også skal bistå Forsvaret med nødvendig kompetanse og industriell kapasitet i forbindelse med overgangen til drift.

Hovedkontrakten med Navantia ble avsluttet 26. juni 2013 etter at partene kom til enighet om sluttoppgjøret. Dette var en meget viktig milepæl i prosjektets historie og satte sluttstrek for det mest omfattende og komplekse materiellprosjektet som Forsvaret noensinne har gjennomført.

Fregattprosjektets kostnadsramme er 18 313 mill. kroner. Prosjektets ramme for gjennomføringskostnader på post 01 er på 895 mill. kroner med et forventet forbruk på ca. 875 mill. kroner per utgangen av 2014.

Det vil ved utgangen av 2014 gjenstå noen restaktiviteter som mest hensiktsmessig tas i forbindelse med andre oppgraderinger og planlagt vedlikehold av fregattene. Foreløpig er disse restaktivitetene anslått til 550 mill. kroner slik at fregattanskaffelsen ligger an til å bli gjennomført om lag 850 mill. kroner under kostnadsrammen.

I lys av at hovedleveransen fra leverandøren nå anses avsluttet planlegges det å terminere fregatt-

prosjektet i 2015. Det innebærer at kostnader forbundet med restaktiviteter må belastes andre prosjekter. Regjeringen vil komme tilbake med ytterligere informasjon om gjennomføringen av fregattprosjektet og de endelige regnskapstall i forbindelse med termineringen av prosjektet i 2015.

6192 Oppgradering av luftvernmissil til Fridtjof Nansen-klasse fregatter

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 234 S (2013–2014) til Prop. 84 S (2013–2014). Formålet med prosjektet er å oppgradere *Evolved Sea-Sparrow Missile* (ESSM) for å forlenge levetiden til systemet slik at behovet for beskyttelse mot kjente lufttrusler for Fridtjof Nansen-klasse fregatter ivaretas. Kravene til ESSM ble utviklet på 1990-tallet. Fremtidige nye og endrede trusler gjør at det er behov for oppdateringer og videreutvikling av luftvernmissilsystemets ytelse og kapasitet. Oppdateringen og videreutviklingen av ESSM gjennomføres i et NATO samarbeidsprosjekt, *NATO SEASPARROW Project*, som Norge deltar i. Prosjektet består i hovedsak av tre tiltak; delta i utviklingen av, for deretter å anskaffe nye missiler av typen ESSM Block 2, tilpasse fregattenes våpensystem til de nye missilene og forlenge levetiden på eksisterende missiler av typen ESSM Block 1.

Anskaffelsen og innfasingen av missilene er planlagt til perioden 2021–2025.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme er på 1 897 mill. kroner.

6300 Skjold-klasse missiltorpedobåter

Prosjektet ble vedtatt av Stortinget ved behandlingen av Innst. S. nr. 11 (2003–2004) til St.prp. nr. 82 (2002–2003) «Bygging av Skjold-klasse missiltorpedobåter». Prosjektet omfatter anskaffelse av fem nye Skjold-klasse fartøyer og tilpassing av forseriefartøyet KNM Skjold samt anskaffelse av våpensystemer, løsninger for logistikk og opplæring. Serieleveransen av de fem fartøyene ble om lag to og et halvt år forsinket pga. utfordringer hos leverandøren. Fartøyene var opprinnelig planlagt levert i 2008 og 2009. Forsvaret får kompensasjon for forsinket levering ved bl.a. å motta ytelser som er av stor nytteverdi for Forsvaret og som bedrer fartøyenes operative kapasitet. Det er levert to fartøyer i 2010, ett fartøy i 2011 og ett i mars 2012. Det siste serieproduserte fartøyet ble levert i november 2012, og oppgraderingen av prototypefartøyet, KNM Skjold, var ferdig i mars 2013.

Integrering av nye sjømålsmissiler på fartøyene er utført, og installasjon av satellittkommunikasjon er under gjennomføring og forventes slutført i løpet av 2014. Det gjenstår å rette opp enkelte mindre feil og mangler og garantisaker som er planlagt utført innen 2016.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme er 5 933 mill. kroner.

6345 Videre oppdatering av Ula-klasse undervannsbåter

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Budsjett-innst. S. nr. 7 (2008–2009) til St.prp. nr. 1 (2008–2009) og omfatter oppdatering og oppgradering av sensor- og våpensystemer på Ula-klasse undervannsbåter. Prosjektet skal forbedre sikkerheten under dykking, navigasjonssikkerheten og sikkerheten om bord generelt, slik at gjeldende krav er i samsvar med nasjonale og internasjonale regelverk og sentrale NATO-krav oppfylles. Prosjektet ble startet opp i 2010, og er planlagt ferdigstilt i 2018. I forbindelse gjennomgangen av materiellinvesteringsporteføljen er prosjektets ferdigstillelse utsatt i ett år.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme er 1 465 mill. kroner.

6401 Erstatning av Stingray Mod 0

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. S. nr. 62 (2007–2008) til St.prp. nr. 22 (2007–2008) og omfatter anskaffelse av nye lettvektstorpedoer. Torpedoene skal kunne benyttes av fregattene, NH90 og P-3C Orion maritime patruljefly. Kontrakt ble inngått med BAE Systems tidlig i 2009, og det er også inngått en samarbeidsavtale mellom Forsvarets logistikkorganisasjon og BAE Systems om vedlikehold og lagring av torpedoene. Samtlige torpedoer er levert og de siste torpedoene er levert i en nyere konfigurasjon. De først leverte torpedoene vil bli oppdatert til samme nivå som de sist leverte. I tillegg kommer integrasjon mot NH90. Prosjektet er planlagt avsluttet i 2017.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme er 1 937 mill. kroner.

6615 Nytt ytre kystvaktfartøy

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 7 S (2013–2014) til Prop. 1 S (2013–2014). Formålet med prosjektet er å anskaffe ett helikopterbærende kystvaktfartøy med godkjent isforsterket skrog (isklassing). Fartøyets operasjons-

område skal i hovedsak være i de nordlige havområdene. Skroget på fartøyet må derfor ha en viss lengde og utforming for å oppnå god stabilitet, og fartøyet må ha evne til å operere under isforhold.

Dagens Nordkapp-klasse vil nå sin tekniske levealder rundt 2020 etter ca. 40 år operativ tjeneste.

Ett fartøy vil bli anskaffet i prosjekt 6615 og var opprinnelig planlagt levert i 2016. I forbindelse med gjennomgangen av materiellinvesteringsporteføljen er prosjektet utsatt i to år, til 2018. De resterende fartøyene er planlagt erstattet som en del av et fremtidig prosjekt 3049 Erstatning Nordkapp-lassen (se omtale under fremtidige prosjekter). I påvente av innfasing av nye fartøyer legges det opp til en minimumsløsning for ytterligere levetidsforlengelse av alle tre fartøyene i Nordkapp-lassen.

Prosjektet prisjusterte kostnadsramme er 2 669 mill. kroner.

7102 Nye kortholdsmissiler og hjelmmontert sikte

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Budsjett-innst. S. nr. 7 (2001–2002) til St.prp. nr. 1 (2001–2002). Prosjektet skal anskaffe nye kortholdsmissiler og hjelmbasert siktesystem til F-16 kampfly. Våren 2003 ble det europeiske missilet IRIS-T valgt. Missilene skal benyttes med et avansert hjelmbasert siktesystem som inngår i prosjektet. Integrasjon og testing av IRIS-T er gjennomført, og våpenet inngår nå som en del av bestykningen på våre F-16 kampfly. Prosjektet planlegges terminert i 2015.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme er 1 687 mill. kroner.

7189 Strukturoppdatering P-3 Orion maritime overvåkingsfly

Prosjektet ble vedtatt av Stortinget ved behandlingen av Innst. S. nr. 226 (2005–2006) til St.prp. nr. 72 (2005–2006) og endret ved behandlingen av Innst. S. nr. 121 (2006–2007) til St.prp. nr. 37 (2006–2007). Prosjektet omfatter utskifting av vinger og horisontale haleflater på de seks maritime overvåkingsflyene av typen P-3C/N. Kontrakt ble inngått i 2007, og utskifting av vinger og haleflater på det første flyet startet opp i 2009. Etter planen skal siste fly være ferdig oppdatert i 2016.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme er 1 086 mill. kroner.

7512 F-16 elektronisk krigføringsmateriell

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Budsjett-innst. S. nr. 7 (1997–1998) til St.prp. nr. 1 (1997–98) og omfatter elektronisk krigføringsmateriell til alle F-16 kampfly med nødvendige støtte- og kontrollsystemer. Leveranser av jamme-pod og opphengsmekanismer ble sluttført i 2005, styringssystemet ble levert i 2010 og missilvarslingssystem er under levering. Prosjektet planlegges terminert så snart leveransene er sluttført i 2015.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme er 1 155 mill. kroner.

7611 NASAMS II

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Budsjett-innst. S. nr. 7 (1999–2000) til St.prp. nr. 1 (1999–2000) og omfatter en systemteknisk oppgradering av NASAMS (*Norwegian Advanced Surface to Air Missile System*). Prosjektet gjennomgikk senere en fornyet vurdering av omfang og kostnader for å bli bedre tilpasset struktur og materiell som blir brukt av våre allierte. Det reviderte prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. S. nr. 232 (2001–2002) til St.prp. nr. 55 (2001–2002). Nødvendige kontrakter er inngått. Både levering og kostnader er iht. plan, og materiellet er overført til bruker. Prosjektet planlegges terminert så snart leveransen er sluttført.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme er 1 252 mill. kroner.

7660 Enhetshelikopter til Forsvaret

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Budsjett-innst. S. nr. 7 (2000–2001) til St.prp. nr. 1 (2000–2001). Prosjektet omfatter levering av 14 NH90 helikoptre til Kystvakten og fregattene. Kontrakt ble inngått mellom Forsvarets logistikkorganisasjon og franske NATO Helicopter Industries (NHI) gjennom et felles nordisk anskaffelsesprogram – *Nordic Standard Helicopter Programme* (NSHP). Helikoptrene skulle opprinnelig vært levert i perioden 2005–2008, men er vesentlig forsinket fra leverandørens side. Forsvaret har så langt mottatt fem helikoptre – ett i 2011, ett i 2012, ett i mai 2013 og to i 2014. Også et sjettede helikopter er planlagt levert i 2014, men det er en risiko for at denne leveransen kan bli utsatt til primo 2015.

Forsvaret skal ta imot seks helikoptre i en såkalt *Initial Operational Capability*-konfigurasjon. Disse helikoptrene oppfyller ikke alle kon-

traktuelle krav, men tilfredsstillende krav knyttet til trening, oppstart av initiell operativ og teknisk evaluering og en initiell operativ kapasitet til kystvakt. Det er viktig å få NH90 operativ så rask som mulig. I Prop. 48 S (2013–2014) ble det informert om at Luftforsvaret har en redusert evne til å støtte Kystvakten med Lynx helikopter. Planen er å bruke NH90 til avgrensede kystvaktoperasjoner fra land tidlig i 2015, og fra medio 2015 operere helikoptrene fra kystvaktfartøy og parallelt starte utprøving på fregattene. For å kraftsamle om innfasingen av NH90 brukes ikke Lynx etter 2014. De resterende åtte helikoptrene blir levert i en konfigurasjon kalt *Full Operational Capability* (FOC). Deretter vil de seks første helikoptrene bli rekonfigurert til FOC-konfigurasjon slik at alle 14 etter planen skal være levert iht. kontrakt i perioden 2017–2020. Prosessen med å ferdigstille design og kvalifisere FOC-konfigurasjon er ikke fullført og det gjenstår fortsatt noen krevende områder for at leveransen av FOC skal kunne starte i 2017.

Det er inngått en avtale om logistikkstøtte som dekker de første fem årene etter levering av første norske helikopter. Det pågår et arbeid for å vurdere videre understøttelse av helikoptrene i levetiden.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme er 6 878 mill. kroner.

7806 Nye transportfly – anskaffelse

Prosjektet ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. S. nr. 287 (2006–2007) til St.prp. nr. 78 (2006–2007). Prosjektet omfatter anskaffelse av fire nye transportfly av typen C-130J. Forsvaret inngikk avtale med amerikanske myndigheter om en såkalt *Foreign Military Sales*-anskaffelse. Første fly ble levert i november 2008, andre fly i juni 2009 og de to siste sommeren 2010.

Som følge av den tragiske ulykken i Sverige i mars 2012, hvor et Hercules-fly styrtet og fem offiserer omkom, vedtok Stortinget ved behandlingen av revidert nasjonalbudsjett for 2012, jf. Innst. 375 S (2011–2012) til Prop. 111 S (2011–2012), en tilleggsfinansiering på 720 mill. kroner for å erstatte det havarerte flyet. Forsvaret fikk tilgang til et nytt fly som opprinnelig skulle leveres til det amerikanske luftforsvaret. Det nye flyet ankom Norge allerede høsten 2012.

Prosjektet var opprinnelig planlagt avsluttet i 2013, men vil bli videreført for å kunne ivareta nødvendige ombygginger av erstatningsflyet til norsk konfigurasjon.

Prosjektets prisjusterte kostnadsramme, inkl. tilleggsbevilgningen på 720 mill. kroner, er 5 150 mill. kroner.

Forskning og utvikling

Utgiftene til de fleste av Forsvarsdepartementets forsknings- og utviklingsaktiviteter knyttet til nye kapasiteter dekkes over materiellinvesteringskapitlet. En vesentlig del av forsknings- og utviklingsaktivitetene er direkte knyttet til gjennomføringen av materiellprosjekter. Aktivitetenes innretning og omfang følger derfor av de investeringsbeslutninger som treffes. Den øvrige forskning og utvikling styres i hovedsak direkte av Forsvarsdepartementet i faglig dialog med kompetansemiljøer i de underliggende etater.

For 2015 er det foretatt en reduksjon på 45 mill. kroner på kapittel 1760, post 45, for å omprioritere ressurser til å styrke driften innenfor prioriterte områder i tråd med langtidsplanen, jf. omtale av dette i del I, 1.2.1. Denne reduksjonen vil bl.a. medføre redusert bevilgning til FoU og innovasjon, herunder til forsvarssektorens strategiske forskningsinnsats og felles utviklingssamarbeid med industrien.

Fremtidige prosjekter

2078 Sensorer for militær luftromsovervåking

Forsvaret må kontinuerlig kunne overvåke norsk luftrom og tilstøtende områder. Luftromsovervåking er en viktig forutsetning for kontroll med, og hevdelse av, suverenitet i norsk luftrom. Luftkontroll oppnås gjennom luftromsovervåking og avskjæring med kampfly. Store deler av dagens sensorstruktur for militær luftromsovervåking nærmer seg utløpet av sin levetid og må oppgraderes for å møte fremtidens operative utfordringer. Regjeringen informerte Stortinget i Prop. 1 S (2013–2014) om et fremtidig prosjekt, Sensorer for militær luftromsovervåking. Hensikten med prosjektet er å fremskaffe militære sensor-systemer til overvåking av nasjonalt og tilstøtende luftrom. Arbeidet med en konseptuell studie er ferdigstilt og har gjennomgått eksternt kvalitets-sikring. Konseptvalget er nå til vurdering i Forsvarsdepartementet. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget med en anbefaling på et senere tidspunkt.

2559 Landbasert transportstøtte

Forsvarets Scania lastevogner ble i hovedsak anskaffet i perioden 1988–1996, og vognene nær-

mer seg slutten på sin tekniske levetid. I tillegg medfører dagens krav et økt behov for beskyttelse og lasteevne. Gjennom dette prosjektet planlegges det å anskaffe nye lastevogner som erstatning for hoveddelen av Forsvarets Scania lastevogner. Forsvarsdepartementet har tidligere godkjent et antall prosjekter som omfatter et begrenset antall lastevognvarianter. Disse lastevognvariantene vil bli anskaffet gjennom avrop på rammeavtalen som er inngått med Rheinmetal M.A.N. Military Vehicles for å sikre systemlikhet i Forsvarets lastevognflåte, samt enhetlige og mest mulig effektive logistikk-løsninger. Den samme rammeavtalen planlegges også lagt til grunn ved anskaffelsene i prosjekt 2559 Landbasert transportstøtte. Rammeavtalen er fremforhandlet og inngått i samarbeid med svenske myndigheter, og den vil kunne legge til rette for en reduksjon av driftskostnadene i løpet av materiellets levetid gjennom samarbeid knyttet til bl.a. logistikk-løsninger og utdanning. Videre vil anskaffelsen av samme type materiell i Norge og Sverige legge til rette for et samarbeid ifm. gjennomføring av operasjoner. Utredningsarbeidet knyttet til prosjekt Landbasert transportstøtte pågår. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget med en anbefaling på et senere tidspunkt.

5050 Hovedkampsystem Leopard 2

Hærens hovedkampsystem består av kampvogner av typen CV-90 og stridsvogner av typen Leopard 2. Førstnevnte ble vedtatt oppgradert og modernisert ved Stortingets behandling av Innst. 387 S (2011–2012), jf. Prop. 93 S (2011–2012).

De eksisterende stridsvognene, som ble anskaffet brukt fra Nederland fra 2003, er produsert på 1980-tallet og vil om få år nå sin tekniske levealder. En oppgradering er derfor påkrevet for å holde vognene i drift og sikre at de har tilstrekkelig kampkraft frem mot 2030. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget med en anbefaling på et senere tidspunkt.

3049 Erstatning Nordkappklassen

De tre helikopterbærende kystvakt-fartøyene i Nordkapp-klassen ble tatt i bruk på begynnelsen av 1980-tallet. Fartøyene er i ferd med å nå sin tekniske levealder. Utredningsarbeidet for å vurdere hvordan fartøyene kan erstattes, pågår. Inntil videre vil samtlige fartøyer i Nordkapp-klassen oppdateres slik at de kan seile til 2020. Det vises også til omtalen under prosjekt 6615 Nytt ytre kystvakt-fartøy. På grunn av utsatt levering av det

første fartøyet vil regjeringen vurdere å se disse to prosjektene i sammenheng. Regjeringen vil komme tilbake til saken med en anbefaling på et senere tidspunkt.

6346 Undervannsbåtkapasitet etter 2020

Forsvarets seks Ula-klasse undervannsbåter ble innfasert i perioden 1989–1992 og når gradvis slutten av sin levetid utover på 2020-tallet. Det er gjennomført omfattende konseptuelle studier vedrørende undervannsbåtkapasitet etter 2020. Formålet er å finne det beste alternativet for en videreføring av undervannsbåter i Forsvarets struktur. Alternativene som vurderes er levetidsforlengelse av eksisterende Ula-klasse undervannsbåter og anskaffelse av nye undervannsbåter. Studiene er ferdigstilt og har gjennomgått ekstern kvalitets-sikring. Saken er nå til vurdering i Forsvarsdepartementet, og regjeringen vil informere Stortinget på egnet måte når valget mellom levetidsforlengelse eller nyanskaffelse er tatt. Prosjektet vil deretter gjennomføre en definisjonsfase, før det ev. er aktuelt å legge frem en beslutning om godkjenning for Stortinget. Definisjonsfasen planlegges ferdigstilt innen 2017.

7628 Kampluftvern

Hærens luftvernssystem NALLADS (*Norwegian Army Low Level Air Defence System*) ble utfaset i 2004. Prosjekt Kampluftvern er opprettet for å etablere en evne til å forsvare Hærens manøveravdelinger mot luftangrep. Kapasiteten ble besluttet etablert ved Stortingets behandling av Innst. 388 S (2011–2012) til Prop. 73 S (2011–2012). Prosjektet vurderer ulike systemløsninger bestående av SHORAD-enheter (*Short Range Air Defence*) og eksisterende komponenter fra NASAMS II (*Norwegian Advanced Surface to Air Missile System*). Utredningsarbeidet har tatt noe lengre tid enn tidligere antatt, men nærmer seg nå ferdigstilling. Regjeringen planlegger å fremme prosjektet for godkjenning i 2015 etter at beslutningsunderlaget har vært gjenstand for ekstern kvalitetssikring.

8711 Satellittkommunikasjon

Regjeringen fikk gjennom Stortingets behandling av Innst. 188 S (2009–2010) til Prop. 56 S (2009–2010) tilslutning til fremskaffelse av en kommunikasjonssatellitt i et bilateralt materiellsamarbeid med Spania. Regjering informerte i Prop. 1 S (2012–2013) om at partene var enige om å termi-

nere prosjektet, og at Forsvarets behov for satellittkommunikasjon inntil videre skulle dekkes gjennom leie. Regjeringen informerte videre i Prop. 1 S (2013–2014) om at prosjekt 8711 Satellittkommunikasjon var etablert for å vurdere langsiktige løsninger for å dekke Forsvarets behov for satellittkapasitet. Etter en vurdering av alternative løsninger for satellittkommunikasjon, har Regjeringen ikke funnet rom for å prioritere en investering i egen satellittkapasitet i perioden frem mot 2020. Usikkerheten knyttet til kommersiell tilgang til satellittkapasitet er redusert, og Forsvarets behov vil fremover fortsatt dekkes gjennom leie av kapasitet. Prosjekt 8711 vil derfor kanselleres. Regjeringen vil følge utviklingen i internasjonale samarbeidsprogram, herunder nye muligheter for å dekke kommunikasjonsbehov i nordområdene.

Saker til informasjon

Flernasjonale programmer i NATO

De to viktigste flernasjonale programmene som Norge deltar i for tiden er Luftbåren bakkeovervåkning (*NATO Alliance Ground Surveillance – AGS*) og Luftbåren tidlig-varslings og kontroll (*NATO Airborne Early Warning and Control – NAEW&C*).

NATO AGS ble vedtatt på toppmøtet i Chicago i 2012 og vil gi alliansen en fremtidsrettet egen evne til å overvåke store landområder fra stor høyde og med lang rekkevidde. Det anskaffes fem ubemannede fly av typen *Global Hawk* og bakkebaserte støttesystemer som skal eies og driftes av NATO i fellesskap fra en hovedbase på Sicilia, med mulighet for deployeringer ved behov. Norge er et av 15 land som deltar i dette programmet mot at øvrige land bidrar til å drifte systemet. AGS skal etter planen overtas og drives av NATO fra 2017, hvorefter de 15 landenes særansvar med anskaffelsen opphører.

I over 30 år har den stående NATO-eide styrke av avanserte overvåkingsfly og tilhørende bakkebaserte støttesystemer vært et nøkkelement i alliansens integrerte felles luftforsvar og sikret tilgang på nødvendig varslings- og kontrollkapasitet til enhver tid. Styrken har vært benyttet i alle NATO-operasjoner og brukes i dag ikke minst langs grensene mot Ukraina. NAEW&C programmet består i dag av 16 medlemsland, herunder Norge. Deler av E-3A flyenes radarutstyr og cockpit gjennomgår store moderniseringer fram mot 2018 for å imøtekomme endrede operative behov med sikte på å opprettholde styrken frem mot 2025. Det arbeides med å få på plass en levetidsforlengelse på ti år, samt å iverksette en utredning

av hvordan alliansen best kan planlegge innføring av en erstatningskapasitet fra 2035.

Industrielt samarbeid

For å styrke den nasjonale verdiskapningen fører regjeringen en aktiv og sammensatt næringspolitikk. Totalt investerer Forsvaret årlig for om lag åtte mrd. kroner i materiell og gjennomfører i tillegg omfattende kjøp av varer og tjenester fra det norske næringsliv. Det er derfor viktige næringspolitiske aspekter knyttet til Forsvarets virksomhet.

I Innst. S. nr. 117 (2007–2008) til St.meld. nr. 38 (2006–2007) «Forsvaret og industrien – strategiske partnere» sluttet Stortinget seg til en rekke tiltak som er blitt fulgt opp. Dette har bidratt til å styrke samarbeidet mellom industrien og Forsvaret i de senere år. En annen sentral målsetting med industrien og de etablerte samarbeidsfora er å gjøre forsvarsindustrien i Norge mer konkurransedyktig.

Regjeringen legger til grunn at samarbeidet med industrien skal ta utgangspunkt i Forsvarets behov for materiell og tjenester og baseres på kostnadseffektive løsninger. Samarbeidet skal bl.a. ivareta nødvendig forsynings- og informasjonssikkerhet samt bidra til at norsk industri gis adgang til å levere materiell og tjenester i utenlandske markeder. Krav om gjenkjøp overfor utenlandske leverandører er i denne sammenheng et viktig virkemiddel der det er relevant.

Stortinget ble i Prop. 1 S (2011–2012) og Prop. 1 S (2012–2013) orientert om EUs nye direktiv for handel på forsvars- og sikkerhetsområdet. Direktivet ble innlemmet i EØS-avtalen 14. juni 2013, og er implementert til norsk rett som egen forskrift om forsvars- og sikkerhetsanskaffelser (FOSA)

underlagt lov om offentlige anskaffelser. Forskriften trådte i kraft 1. januar 2014.

FOSA vil medføre justeringer i praktiseringen av dagens krav om industrielt samarbeid ved anskaffelser fra utenlandske leverandører. For anskaffelser som faller inn under FOSA, vil krav om gjenkjøp overfor leverandører i EØS-området reduseres. Det forventes derfor noe nedgang i omfanget av industrisamarbeid. Siden direktivet ble innlemmet i norsk lovgivning først fra 1. januar 2014 er det ennå for tidlig å angi noe omfang på en slik nedgang. EU har samtidig som målsetting at forsvarsdirektivet skal åpne det europeiske forsvarsmarkedet, noe som kan bidra til å skape et bedre marked også for norsk forsvarsindustri i EØS-området. Det er imidlertid usikkert i hvilken grad og hvor raskt det europeiske forsvarsmarkedet reelt vil åpne seg for konkurranse på like vilkår. Så langt viser undersøkelser at anskaffelser som utlyses under det nye direktivet i liten grad tildeles leverandører utenfor det aktuelle landet. Dette gjelder særlig de store EU-landene. For anskaffelser som fremdeles unntas med hjemmel i EU-traktatens artikkel 346 finnes det ingen komplett oversikt, og det er derfor ikke mulig å vurdere om omfanget av slike anskaffelser har gått ned slik EU hadde som mål.

Industrisamarbeidet innrettes i utgangspunktet mot Forsvarets syv teknologiske samarbeidsområder, for i størst mulig grad å bidra til at samarbeidet kommer Forsvaret til gode både på kort og lang sikt. Foruten industrisamarbeidet knyttet til anskaffelsen av F-35, jf. omtale under kapittel 1761, ble det i 2012 godskrevet samarbeidsprosjekter for 1.5 mrd. kroner mellom utenlandsk industri og 51 norske bedrifter fra 16 fylker. De fleste av bedriftene er små og mellomstore.

Kap. 4760 Nyanskaffelser av materiell og nybygg og nyanlegg

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
01	Driftsinntekter	2 106	1 035	1 069
16	Refusjon av foreldrepenger	3 724		
18	Refusjon av sykepenger	3 698		
45	Store nyanskaffelser	101 875		
48	Fellesfinansierte investeringer, inntekter	91 178	26 500	80 800
	Sum kap. 4760	202 581	27 535	81 869

Post 01 Driftsinntekter

Posten foreslås videreført reelt på samme nivå som i saldert budsjett for 2014.

Post 48 Fellesfinansierte investeringer, inntekter

Posten foreslås reelt økt med 54,3 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2014. Posten gjelder refusjo-

ner fra NATO ifm. NATOs investeringsprogram for sikkerhet. Inntektene blir justert hvert år ift. fremdrift og forbruk i autoriserte prosjekter. Inntektene på post 48 er i hovedsak knyttet til refusjon av utgifter på kapittel 1760, post 48. Refusjon fra NATO på prosjekter som er prefinansiert over kapittel 1760, post 44, vil også bli inntektsført på kapittel 4760, post 48. Økningen skyldes i hovedsak prosjektet *Air Command and Control System* (ACCS) med installasjoner på Sørreisa.

Kap. 1761 Nye kampfly med baseløsning

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
01	Driftsutgifter	67 693	83 257	115 862
45	Større utstørsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	1 419 525	966 182	3 054 857
47	Nybygg og nyanlegg, <i>kan overføres</i>	131 972	152 902	716 975
	Sum kap. 1761	1 619 190	1 202 341	3 887 694

Regjeringen viderefører i 2015 arbeidet med anskaffelsen av inntil 52 F-35 kampfly med baseløsning, som Stortinget sluttet seg til ved behandlingen av langtidsplanen for 2013–2016, jf. Innst. 388 S (2011–2012) til Prop. 73 S (2011–2012) «Et Forsvar for vår tid». Stortinget har så langt gitt fullmakt til anskaffelse av 16 F-35 med tilhørende tilleggsutstyr og tjenester. I tråd med den leveranseplanen som regjeringen informerte om i Prop. 136 S (2012–2013) fremmer regjeringen i denne proposisjonen anmodning om fullmakt til å kunne bestille ytterligere seks F-35 fly med nødvendig tilleggsutstyr og tjenester, med planlagt leveranse i 2019.

Det vil i 2015 være utbetalinger knyttet til allerede bestilte fly med nødvendig tilleggsutstyr og tjenester. Det vil også være bygg- og anleggsarbeid knyttet til etableringen av hovedbasen for kampfly på Ørland. Dette vil utgjøre en avgjørende og integrert del av forutsetningene for å kunne realisere etableringen av et nytt og betydelig styrket kampflyvåpen iht. den tidsplanen som er lagt.

Det samlede kostnadsbildet

Tidligere kostnadsanslag for anskaffelsen, fremlagt for Stortinget senest i Prop. 1 S (2012–2013) er fortsatt gyldige. En usikkerhetsanalyse som ble gjennomført våren 2014 stadfestet at de forventede kostnadene for flyanskaffelsen fortsatt ligger i det forventede området.

Ved behandlingen av Innst. 278 S (2013–2014), jf. Prop. 98 S (2013–2014), sluttet Stortinget seg til gjennomføring av *Joint Strike Missile* (JSM) utvikling trinn 3. Gjennomføringen innebærer isolert sett at de forventede kostnader for kampflyprogrammet øker med 2,2 mrd. kroner, som det ikke er tatt høyde for i det samlede kampflyprogrammet. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget om dette på en egnet måte.

Tabellen under beskriver forventede kostnader for kampfly med baseløsning, fordelt på postene 01, 45 og 47. I tillegg synliggjøres forventet fordeling mellom ordinær tildeling på kapittel 1761 og den midlertidige styrkingen av kapitlet.

Tabell 4.19 Kostnadsbildet for kampfly med baseløsning

	(i mill. kr)			
	2012–2014	2015	Gjenstående	Totalt
Gjennomføringskostnader (post 01)	206	116	1 347	1 669
Samlet kostnadsbildet for kampfly med utrustning (post 45)	4 368	4 771	58 790	67 929
Kostnadsbildet for baseløsning (post 47)	437	717	4 049	5 203

Tabell 4.20 Finansiering av kampfly med baseløsning

	(i mill. kr)			
	2012–2014	2015	Gjenstående	Totalt
Ordinær bevilgning på kap. 1761, post 45	3 337	2 350		
Midlertidig styrking av kap. 1761, post 45 (Kampfly)		583	24 732	25 315
Midlertidig styrking av kap. 1761, post 45 (JSM)	205	308		
Planlagt disponering av avsetning til kampfly 1761, post 45	1 527	1 530	0	3 057
Ordinær bevilgning på kap. 1761, post 47	315	235		
Midlertidig styrking av kap. 1761, post 47 (EBA)		482	4 238	4 720

Post 01 Driftsutgifter

Posten dekker gjennomføringskostnader for programmet som skal anskaffe nye kampfly med baseløsning og som er knyttet til den daglige driften av programmet, nasjonale våpenutvikling (APEX-ammunisjon og JSM) og deltakelse i det flernasjonale programmet. Posten foreslås reelt økt med 29,6 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett for 2014 grunnet høyere aktivitet.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold

Posten omfatter utgifter til investeringer i nye kampfly med nødvendig tilleggsutstyr og tjenester. Stortinget sluttet seg ved behandlingen av Innst. 388 S (2011–2012) til Prop. 73 S (2011–2012) til at det skal anskaffes inntil 52 F-35 kampfly. Posten foreslås reelt økt med 2 161,2 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett for 2014 grunnet fremdrift i prosjektets anskaffelsesvirksomhet.

Det påløper programrelaterte utgifter utover de direkte utgifter til anskaffelsen av F-35 med nødvendig tilleggsutstyr og tjenester. Dette er utgifter til deltakelse i produksjonsavtalen for F-35 som i 2015 vil beløpe seg til om lag 135 mill. kroner.

Kampflyporteføljen (post 45)

I løpet av budsjettåret kan det bli nødvendig å endre leverings- og betalingsplaner som følge av den usikkerhet som alltid vil være til stede i den årlige gjennomføringen av investeringer. Oversikten over kontrakter og utbetalinger i 2015 er derfor basert på estimat, og vil kunne bli justert gjennom budsjettåret. Kostnadsbildet for kampflyanskaffelsen eller kostnadsrammen for det enkelte prosjekt oppjusteres årlig ift. den faktiske priskompensasjonen på kapittel 1761, post 45. Regjeringen legger til grunn at endringer i økonomisk omfang for prosjektene som følge av priskompensasjon og valutaendringer ikke krever særskilt godkjenning av Stortinget, og de omtales derfor ikke ytterligere.

Tabell 4.21 Formålstabell

Område	(i mill. kr)		
	Økonomisk omfang	Antatt utbetaling 2015	Anslått behov for bestillingsfullmakter
Nye kampfly med baseløsning	67 929	4 771	33 965

Kampflyanskaffelsen – gjennomføring av hovedleveransen

I tråd med den leveranseplanen som Stortinget sluttet seg til ved behandlingen av Innst. 489 S (2012–2013) til Prop. 136 S (2012–2013), ber regjeringen i denne proposisjonen om fullmakt til å bestille seks F-35 kampfly med nødvendig tilleggsutstyr og tjenester med forventet levering i 2019. Disse flyene vil komme i tillegg til de 16 F-35 kampfly som Stortinget allerede har gitt fullmakt til å bestille.

Forventet behov for økte bestillingsfullmakter knyttet til denne anskaffelsen er 6,9 mrd. kroner. Denne økningen kommer i tillegg til økningene knyttet til gjennomføringen av JSM trinn 3 gitt i Innst. 278 S (2013–2014), jf. Prop. 98 S (2013–2014), på 3,8 mrd. kroner for utviklingen og 1,1 mrd. kroner for integrasjonsarbeidene. Av denne kostnaden er om lag 4 mrd. kroner forventet kostnad for de seks flyene. De resterende kostnader fordeler seg mellom anskaffelse av andre reservedelspakke beregnet på deployering, ytterligere anskaffelser av ALIS-utrustning (IT-utrustning for understøttelse av F-35 flyene) samt investeringene nødvendig for å etablere Norges andel av *Norway Italy Re-Programming Laboratory* (NIRL). Usikkerhetsavsetningen totalt for programmet øker fra 4,3 mrd. kroner (som inkluderer usikkerhetsavsetningen for JSM utvikling trinn 3) til 4,9 mrd. kroner som følge av den foreslåtte fullmakten til å bestille ytterligere seks F-35 med tilleggsutstyr og tjenester. Fullmaktsbehovet gjelder for hele kampflyanskaffelsen. Fordi det nå settes flere fly og mer utstyr i bestilling, uten at noe foreløpig er levert, vil behovet for usikkerhetsavsetninger øke. Bestilling i 2015 av seks fly med nødvendig tilleggsutstyr og tjenester, og med levering i 2019, ligger innenfor de estimatene som ligger til grunn for den forventede kostnaden som det ble orientert om i Prop. 1 S (2012–2013).

For leveranser av fly er det iht. bestillingsprosedyrene nedfelt i avtalen mellom partnernasjonene, behov for innmelding og bekreftelse av bestilling fire år før leveranse. Dette medfører at

for fly som skal leveres i 2020, må bestilling foretas i 2016. Regjeringen legger derfor opp til å komme tilbake til Stortinget med anmodning om fullmakt til bestilling av ytterligere seks F-35 kampfly for leveranse i 2020, i budsjettproposisjonen for 2016.

Leveranseplanen legger til grunn at Norge vil motta seks fly hvert år fra 2017 til 2024.

Den endelige kampflyanskaffelsen skal ligge i et intervall på 42–48 kampfly, i tillegg kommer de fire flyene til treningsformål. Endelig beslutning om de siste seks kampflyene vil tas etter at de første 42 kampflyene i hovedleveransen er bestilt.

Kampflyanskaffelsen – status og fremdrift

Stortinget har så langt gitt fullmakt til anskaffelse av 16 F-35 med nødvendig tilleggsutstyr og tjenester. Dette ble gjort gjennom behandlingen av Innst. 441 S (2010–2011) til Prop. 110 S (2010–2011), Innst. 489 S (2012–2013) til Prop. 136 S (2012–2013) og Innst. 7 S (2013–2014) til Prop. 1 S (2013–2014). De fire første flyene, som er til treningsformål i USA, forventes levert med to fly i 2015 og to fly i 2016. Av de seks første flyene i hovedanskaffelsen vil tre fly komme til Norge i 2017, mens tre fly vil benyttes som treningsfly i USA så lenge konverteringsutdannelsen av norsk personell foregår.

16 fly er satt i bestilling og kontrakter for de ti første flyene er inngått. Iht. den flernasjonale produksjons- og oppfølgingsavtalen skal de første kontraktene for deler med lang leveringstid inngås tre år før forventet leveringsdato, mens hovedkontrakten for de enkelte fly inngås to år før forventet leveringsdato for flyene.

Alle de norske flyene vil anskaffes gjennom kontrakter med fast enhetspris. Dette innebærer at produsenten Lockheed Martin, basert på det totale antall årlige innmeldte bestillinger, gir *Joint Program Office* (JPO) en enhetspris pr. fly. Enhetspris forventes å bli redusert etter hvert som produksjonstallet øker til optimalt produksjonsvolum. Den forventede kostnadsutviklingen og anskaffelsesplanen Norge har lagt til grunn, reflekterer

dette og innebærer at enhetsprisen pr. fly Norge anskaffer vil være synkende etter de første bestillingene, før den sannsynligvis stabiliserer seg. Det er i den oppdaterte usikkerhetsanalysen identifisert usikkerhet knyttet til de årlige produksjonsvolumene av fly som kan få konsekvens for enhetsprisene

Utvikling og integrasjon av bremseskjerm for bruk på F-35 er en del av kontrakten for anskaffelsen av de to første norske flyene. Dette medfører at bremseskjerm skal være tilgjengelig for bruk på alle fly som anskaffes av Norge.

Anskaffelsens prisjusterte omfang er totalt 67,9 mrd. kroner.

Kategori 1-prosjekter – nye prosjekter for godkjenning eller endring av omfang

Forsvarsdepartementet legger ikke frem nye kategori-1 prosjekter under kapittel 1761 for godkjenning eller endring av omfang i denne proposisjonen.

Kategori 1-prosjekter – status og fremdrift

Joint Strike Missile

Joint Strike Missile (JSM) utvikling trinn 2 ble avsluttet høsten 2013. Ved behandlingen av Innst. 278 S (2013–2014), jf. Prop. 98 S (2013–2014), sluttet Stortinget seg til gjennomføring av JSM utvikling trinn 3.

Tabell 4.22 Kategori 1-prosjekter

Ev. endring	Formål/ prosjektbetegnelse	Kostnadsramme (post 45)	(i mill. kr)	
			Forventet gjenstående 1. januar 2015	Anslått utbetaling 2015 (post 45)
	7707 <i>Joint Strike Missile</i> (JSM) – Utvikling trinn 2	1 129	189	0
	7707 <i>Joint Strike Missile</i> (JSM) – Utvikling trinn 3	4299	3513	786

Post 47 Nybygg og nyanlegg

Posten ble opprettet ved Stortingets behandling av Innst. 7 S (2012–2013), jf. Prop. 1 S (2012–2013), for å synliggjøre utgifter til eiendom, bygg og anlegg for etablering av hovedbase for de nye kampflyene på Ørland og fremskutt QRA-base på Evenes. Bevilgningen i 2015 vil bli benyttet til å videreføre nødvendige planprosesser, forberede og videreføre arbeid med grunnerverv, innløsning og støytiltak samt videreføre arbeidet med de enkelte byggeprosjektene.

Prosjektet for etablering av et nytt skvadronsbygg for F-35 på Ørland ble vedtatt ved Stortingets behandling av Innst. 234 S (2013–2014) til Prop. 84 S (2013–2014). Dette byggeprosjektet har et grensesnitt mot flere andre investeringsprosjekter på den nye kampflybasen. Regjeringen vil i løpet av 2015 komme tilbake til Stortinget med forslag om godkjenning av byggeprosjekter for den nye kampflybasen på Ørland. I den forbindelse planlegger Forsvarsdepartementet med en ekstra investeringsproposisjon i 2015 for å sikre at tilstrekkelig infrastruktur står klar på Ørlandet for å motta de første F-35 kampflyene høsten 2017.

Forskning og utvikling

Utgiftene forbundet med Forsvarsdepartementets forsknings- og utviklingsaktiviteter knyttet til nye kampfly med baseløsning dekkes over kapittel 1761, post 45. En vesentlig del av forsknings- og utviklingsaktivitetene er direkte knytte til gjennomføringen av materiellprosjekter og våpenutvikling. Aktivitetenes innretning og omfang følger derfor av de investeringsbeslutninger som treffes.

Saker til informasjon

Industrisamarbeid i kampflyprogrammet

Regjeringen legger stor vekt på opprettholdelsen og videreutviklingen av samarbeidet mellom norsk og amerikansk industri knyttet til anskaffelsen av nye F-35 kampfly. Målsettingen for samarbeidet er over tid å sikre nasjonal verdiskapning av samme størrelsesorden som flyenes anskaffelseskostnad. Denne kostnaden utgjør om lag halvparten av rammen for hele F-35 programmet.

I samarbeid med norsk industri har Forsvarsdepartementet gjennom mange år arbeidet for å etablere et langsiktig industrisamarbeid med

USA. Det er krevende for norsk industri å få adgang til det amerikanske forsvarsmarkedet. Dette gjelder også F-35-programmet, bl.a. fordi industrien i de øvrige partnernasjonene kun får konkurrere om utvalgte komponenter og del-systemer som i betydelig grad bestemmes av de amerikanske fly- og motorleverandørene Lockheed Martin og Pratt & Whitney.

Industrisamarbeidet blant partnernasjonene har helt siden begynnelsen basert seg på prinsippet om *best value*, der industrien må konkurrere om oppdrag. Konseptet er valgt for å sikre lavest mulig levetidskostnad for F-35. Norges deltakelse i utviklingsfasen har gitt norsk industri anledning til å konkurrere om deleproduksjon til fly og motor, og har så langt gitt kontrakter til en verdi av om lag 2,2 mrd. kroner (368 mill. USD). Det foreligger et betydelig potensial for inngåelse av nye kontrakter med de amerikanske leverandørene etter hvert som produksjonen øker.

Forsvarsdepartementet har, som allerede orientert om i Prop. 73 S (2011–2012), etablert et eget program for å bidra ytterligere til å styrke norsk industris konkurransekraft inn mot utvikling og produksjon av delkomponenter spesifikt til F-35. Programmet har en varighet på fire år (2012–2015) og en samlet økonomisk ramme på 50 mill. kroner. Pr. 1. august 2014 var det gitt tilsagn om ca. 33 mill. kroner fordelt på 9 bedrifter.

Stortinget har ved behandlingen av Prop. 98 S (2013–2014) gitt sin tilslutning til gjennomføring av JSM utvikling trinn 3. Dette vil medføre at deltakelsen fra norsk industri i programmet utvides betydelig. Anslagsvis vil om lag 60 norske bedrifter bli involvert som underleverandører til Kongsberg Defence Systems.

Også 25 mm kanonammunisjon (APEX) fra Nammo er sikret integrering i utviklingsfasen av F-35.

Det er således lagt et godt grunnlag for at kampflyanskaffelsen over tid skal kunne møte den samlede målsettingen om nasjonal verdiskapning. Totalt anslås det å foreligge et potensial for norsk industri på 60–70 mrd. kroner over hele levetiden til F-35. Lockheed Martin og Pratt & Whitney har presentert industrielle muligheter for produksjon til F-35 for om lag 36 mrd. kroner over flyets levetid. Dette forutsetter at norsk forsvarsindustri fortsetter å være konkurransedyktig. I tillegg anslår Kongsberg Defence Systems et salgspotensial for JSM på 20–25 mrd. kroner, mens Nammo vurderer et salgspotensial for APEX på 10 mrd. kroner. Langsiktigheten i en så stor anskaffelse, den meget skarpe og omfattende konkurransen med andre lands forsvarsindustri,

forsterket av det betydelige fokuset på kostnader, gjør at det fortsatt knytter seg usikkerhet til dette anslaget.

Også når det gjelder understøttelse av F-35, foreligger det betydelige industrielle muligheter. Sammen med de europeiske partnerne arbeider Forsvarsdepartementet med å få på plass samarbeidsløsninger for understøttelse i Europa. Det er en målsetting at norsk industri skal være med å konkurrere om fremtidige vedlikeholdsoppdrag til partnerskapet. Oppstart av hovedanskaffelsen allerede i 2017 bidrar til å styrke norske bedrifter i en tidlig fase ovenfor Lockheed Martin og Pratt & Whitney, og på den måten styrke mulighetene for å få innpass i understøttelsen. AIM Norway SF arbeider aktivt med å posisjonere seg for å kunne konkurrere om kontrakt for vedlikehold av motoren til F-35 (F-135), og har klare ambisjoner om etablering av F-135 motordepot i Norge. Lykkes dette arbeidet, vil det bidra betydelig til å posisjonere AIM Norway SF i den fremtidige understøttelsen av F-35, og samtidig sikre en videreutvikling av kompetansen som er blitt bygd opp i foretaket.

Forsvarsdepartementet følger kontinuerlig opp status for flyets modenhet og kostnadsutvikling i tillegg til å prioritere leverandørenes oppfølging og realisering av sine industriplaner. I tillegg legger Forsvarsdepartementet stor vekt på at både JSM og APEX blir integrert i F-35.

Status i det flernasjonale F-35 programmet

Det flernasjonale F-35-programmet har samlet sett god fremdrift både for utvikling og i antall leverte fly. Det er levert over 100 fly hittil. US Air Force, US Navy og US Marine Corps så vel som Australia, Nederland og Storbritannia har mottatt sine første fly. US Marine Corps vil som første deltaker i F-35 programmet etablere initiell operativ evne med F-35 i 2015.

Av budsjettmessige årsaker har flere partnernasjoner justert tidsplanen for sine planlagte anskaffelser, og noen anskaffer et noe lavere antall fly enn opprinnelig planlagt. Samtidig er det flere nye land som har bekreftet at de vil anskaffe F-35, og flere som planlegger å anskaffe F-35. Samlet planlegges det fortsatt med en total produksjon av mer enn 3 000 fly i tre versjoner.

Status etablering av Programmeringslaboratorium

Som orientert om i Prop. 1 S (2012–2013) må det etableres et felles programmeringslaboratorium i USA for å utvikle data som skal holde flyets avio-

nikk oppdatert. Norge og Italia har gått sammen om å etablere et felles programmeringslaboratorium, *Norwegian Italian Re-Programming Laboratory*. Denne vil etableres ved Eglin AFB i USA og forventes å være klar ila. 2019.

Felles bestilling av flyanskaffelser over flere år

Det internasjonale partnerskapet undersøker for tiden mulighetene for å forhandle kontrakter som

vil innebære at partnerland bestiller flyleveranser for flere år av gangen. Formålet er å redusere enhetsprisen pr. fly gjennom volumbestilling og større forutsigbarhet for produsentene. Denne fremgangsmåten avviker fra dagens praksis der det forhandles om hvert enkelt års leveranser. Regjeringen følger arbeidet og vil komme tilbake til Stortinget med mer informasjon hvis flerårige anskaffelser blir en reell opsjon for programmet.

Kap. 1790 Kystvakten

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
01	Driftsutgifter	1 027 750	1 028 239	1 034 780
	Sum kap. 1790	1 027 750	1 028 239	1 034 780

Post 01 Driftsutgifter

Posten foreslås økt nominelt med 6,5 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett for 2014. Reelt er det en budsjettmessig økning på 4,9 mill. kroner i hovedsak knyttet til økt CO₂-avgift.

Kystvakten har god kapasitet og fartøystrukturen kan løse hele spennet av oppgaver. Ivaretagelsen av Kystvaktens oppgaver må ses i sammenheng med Forsvarets øvrige kapasiteter som etterretning og overvåking, herunder maritim luftovervåking. Fartøystrukturen består av ni far-

tøy i Ytre kystvakt og seks fartøy i Indre kystvakt. Kystvakten vil i 2015 disponere 15 fartøy. Aktivitetsnivået vil bli redusert hva gjelder Ytre kystvakt på grunn av omfattende vedlikehold, men det er foretatt en omprioritering av midler fra innleid luftovervåking til en økning i seiling for den Indre kystvakten i 2015. Samlet sett videreføres Kystvaktens operative aktivitet i hovedsak på samme nivå som i 2014.

Nedenfor følger endringer sammenlignet med saldert budsjett for 2014:

Tabell 4.23 Budsjettekniske endringer

	(i mill. kr)
Nominell endring 2014–2015	6,5
Lønns-, pris- og soldatkompensasjon	-43,6
Tekniske endringer	0,0
Innføring av nettoordning merverdiavgift	42,0
Reell endring	4,9

Overordnede oppgaver

Kystvaktens hovedfunksjon er suverenitetshevdelse og myndighetsutøvelse. Kystvaktens aktivitet prioriteres til de nordlige havområdene.

For fiskeriene har Kystvaktens bidrag til ressursforvaltningen betydning for kontroll gjennom effektiv overvåking, relevant tilstedeværelse og

jevnlige og målrettede inspeksjoner i områder med fangst og fiske. «Nasjonal strategisk risikovurdering», utarbeidet av fiskeridirektøren, gir rammer for og prioritering av innsats og ressurskontroll knyttet til fiskeriene. Kystvakten prioriterer tiltak mot overfiske i Barentshavet, dumping av fisk, uregistrerte landinger og problemer knyttet til bi-fangst. I tillegg gir Kystvakten viktige

bidrag til redningsberedskap, sjøsikkerhet, oljevernberedskap og andre sivile oppgaver. Kystvakten vil fortsatt bidra til den nasjonale beredskapen gjennom deltakelse i kystberedskap og aksjonsledelse.

Organisasjon og styrkestruktur

Kystvaktens struktur, med felles taktisk ledelse av fartøyene fra Sortland, videreføres i 2015. Innfasingen av nye maritime helikoptre innebærer at de helikopterbærende fartøyene vil få et betydelig dekningsområde. For å forbedre Kystvaktens evne til overvåking vil Forsvaret starte flyging fra land tidlig i 2015, og fra fartøy medio 2015. Potensialet vil imidlertid først kunne utnyttes fullt ut når alle helikoptrene er innfaset og operative. Fem av fartøyene som opererer i kystnære farvann er utstyrt med mindre, hurtiggående patruljefartøy for å øke fleksibilitet og rekkevidde, samt redusere reaksjonstiden ved hendelser.

Det vises videre til kapittel 1760, hvor planlagte investeringsprosjekter for en videre modernisering av Kystvakten omtales. En ev. fornyelse av fartøystrukturen vil gi en flåte av multi-rolle fartøy med betydelig bedre egenskaper og kapasiteter enn fartøyene som erstattes. Dette gjelder i særlig grad overvåkingskapasitet, kommunikasjonsmuligheter og mobilitet. Disse evnene vil forsterkes ytterligere ved innfasing av maritime helikoptre. De helikopterbærende fartøyene vil fort-

satt bli prioritert mht. opptrening og bruk av helikoptrene.

Moderniseringen medfører at Forsvarets og Kystvaktens primære oppgaver innenfor suverenitetshevdelse og myndighetsutøvelse i havområdene under norsk jurisdiksjon også i fremtiden kan ivaretas på en god måte.

Personell, utdanning og kompetanse

Sjøforsvarets utdanningssystem ivaretar også Kystvaktens personellbehov. Det foregår styrt utveksling av personell mellom Kystvakten og andre deler av Sjøforsvaret. Kystvakten må innenfor utdanning, trening og øving ses i sammenheng med kapittel 1732 Sjøforsvaret. Kystvakten opplever ikke i like stor grad som øvrige deler av Sjøforsvaret utfordringer forbundet med personellavgang. Utdanning, trening og øving vil også i 2015 rettes mot å videreutvikle kompetansen med tanke på å håndheve norsk jurisdiksjon og løse Kystvaktens øvrige oppgaver.

Det gjennomføres jevnlig øvelser for å opprettholde en tilfredsstillende kompetanse til løsning av oppdrag i fredstid, og for beredskap ved kriser og krig nasjonalt og i utlandet. Derfor deltar, og bidrar, Kystvakten i fellesoperative øvelser og annen trening med enheter i og utenfor Forsvaret.

Arbeidet knyttet til holdninger, etikk og ledelse videreføres på alle nivåer i Kystvakten. Ambisjonen er at gode holdninger og profesjonalitet skal prege all virksomhet.

Kap. 4790 Kystvakten

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
01	Driftsinntekter	3 129	1 031	1 058
16	Refusjon av foreldrepenger	2 804		
17	Refusjon lærlinger	5 346		
18	Refusjon av sykepenger	2 872		
	Sum kap. 4790	14 151	1 031	1 058

Post 01 Driftsinntekter

Posten foreslås videreført reelt sett på samme nivå som i saldert budsjett for 2014.

Kap. 1791 Redningshelikoptertjenesten

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap		Forslag 2015
		2013	Saldert budsjett 2014	
01	Driftsutgifter	663 034	857 541	737 888
	Sum kap. 1791	663 034	857 541	737 888

Post 01 Driftsutgifter

Posten foreslås redusert nominelt med 119,7 mill. kroner ift. saldert budsjett for 2014. Dette er en teknisk endring og vil ikke ha noen innvirkning på aktiviteten til redningshelikoptertjenesten. Reduksjonen skyldes lavere aktivitet i prosjektet Sea King 2020. Dette er et omfattende vedlikeholds- og modifiseringsprogram for dagens Sea King-redningshelikoptre som ble iverksatt i 2013 og som skal pågå frem til 2020. Programmets hensikt er å skaffe reservedeler for å sikre en forutsigbar og god beredskap og tilgjengelighet i perioden frem til nye redningshelikoptre er innfaset. Innkjøp av reservedeler har vist seg å være mer utfordrende enn forventet. Utgiftene til Redningshelikoptertjenesten fordeles etter en fastlagt fordelingsnøkkel mellom Justis- og beredskapsdepartementet og Forsvarsdepartementet, og er formalisert i en driftsavtale. Dette innebærer for 2014 at Justis- og beredskapsdepartementet dekker i underkant av 90 pst. av de budsjetterte utgiftene til operativ og teknisk drift, mens Forsvaret dekker resterende drift. I tillegg kommer utgiftene knyttet til utdanning av personellet, som i sin helhet dekkes av Forsvaret.

Oppdrag og organisering

Luftforsvaret utdanner, trener og bemanner nødvendige besetninger for å sikre en tilfredsstillende redningshelikoptertjeneste. Tolv Sea King-helikoptre er organisert i 330-skvadronen administra-

tivt underlagt 139 Luftving på Bardufoss, og støtter redningstjenesten på permanent basis. Hovedoppgaven for 330-skvadronen i fredstid er å utføre søke- og redningsoppdrag så hurtig og sikkert som mulig.

I tillegg til tilstedevakt for ivaretagelse av redningstjeneste skal helikoptrene også i 2015 inngå i statens luftambulansetjeneste. De inngår også i den nasjonale beredskapen ved å ha kontinuerlig beredskap gjennom hele året for å støtte innsetting av militære og sivile kapasiteter ifm. krisehåndtering i norske områder på land og til havs. Maritim kontraterrorberedskap videreføres med eksisterende systemer.

Faglig og budsjettmessig ansvar for tjenesten tilligger Justis- og beredskapsdepartementet som setter krav til beredskap og tilgjengelighet. Justis- og beredskapsdepartementet fastlegger, sammen med Helse- og omsorgsdepartementet, rammene for bruk av 330-skvadronen til luftambulansetjenester.

Søke- og redningsoppdrag innenfor norsk myndighetsområde utføres etter oppdrag fra hovedredningssentralene. Det samme gjelder for luftambulansoppdrag. Militære oppdrag utføres etter oppdrag fra Forsvarets operative hovedkvarter og koordineres ved behov med hovedredningssentralene eller Justis- og beredskapsdepartementet.

Forsvaret støtter også Justis- og beredskapsdepartementets fremskaffelsesprosjekt for nye redningshelikoptre med 17 prosjektmedarbeidere.

Kap. 4791 Redningshelikoptertjenesten

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
01	Driftsinntekter	582 826	794 292	686 454
16	Refusjon av foreldrepenger	562		
17	Refusjon lærlinger	41		
18	Refusjon av sykepenger	978		
	Sum kap. 4791	584 407	794 292	686 454

Post 01 Driftsinntekter

Forsvarets inntekter på kapitlet vil balanseres mot de utgifter som belastes Justis og beredskapsdepartementet.

Kap. 1792 Norske styrker i utlandet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
01	Driftsutgifter	1 085 090	851 525	570 367
	Sum kap. 1792	1 085 090	851 525	570 367

Post 01 Driftsutgifter

Posten foreslås redusert nominelt med 281,2 mill. kroner. Reelt er posten redusert med 263,6 mill. kroner, i hovedsak grunnet endret behov ifm. tilbaketrekning av norske styrker fra Afghanistan.

De frigjorte midlene nyttes i sin helhet til å styrke driften innenfor prioriterte områder i forsvarssektoren i tråd med forutsetningene i langtidsplanen.

Nedenfor følger endringer ift. saldert budsjett for 2014:

Tabell 4.24 Budsjettekniske endringer

(i mill. kr)

Nominell endring 2014–2015	-281,2
Lønns-, pris- og soldatkompensasjon	-13,5
Tekniske endringer	1,7
Innføring av nettoordning merverdiavgift	29,4
Reell endring	-263,6

Overordnede målsettinger

Deltakelse med militære bidrag i operasjoner i utlandet er et sentralt element i norsk sikkerhets- og forsvarspolitik, og tjener flere målsettinger. For det første demonstrerer det vilje til å ta medansvar for stabilitet og sikkerhet i konfliktrammede områder. Videre tjener det norsk sikkerhet ved å hindre at konflikter sprer seg og utvikler seg til trusler i våre nærområder. Det bidrar dessuten til å støtte opp om FN, til å opprettholde et godt samarbeid med sentrale NATO-allierte og nærstående partnerland, og til å styrke andre viktige internasjonale institusjoner.

Afghanistan

I tråd med nedtrappingsprosessen for NATOs *International Security Assistance Force* (ISAF)-operasjon har de norske styrkene over de siste årene blitt konsentrert til ett geografisk område. Den norske tilstedeværelsen i Nord-Afghanistan ble avsluttet sommeren/høsten 2014 og innsatsen er nå kraftsamlet i Kabul-området. Det vil fortsatt være behov for rådgivning, opplæring og assistanse til de afghanske sikkerhetsstyrkene og sikkerhetsministeriene. Spesialstyrkebidraget, som utgjør hovedelementet i den norske innsatsen, er et meget godt utgangspunkt for en ev. videreføring av norsk deltakelse i den nye NATO-operasjonen *Resolute Support Mission* (RSM). En forutsetning for etablering av RSM er at Afghanistan undertegner den bilaterale sikkerhetsavtalen med USA og statusavtalen med NATO. Hovedoppgaven fremover vil være rådgivning og opplæring av den afghanske spesialpolitienheten i Kabul, den såkalte *Crisis Response Unit 222*, og *General Command Police Special Unit*. Norge stiller også med andre mindre personellbidrag, som stabsoffiserer til kommandostrukturen i RSM og mentorer ved den afghanske Hærens offiserakademi utenfor Kabul. Deltakelse i operasjoner i utlandet bidrar til å utvikle Forsvarets operative evne, herunder evnen til samvirke med allierte og andre samarbeidspartnere. Styrkeproduksjon til flernasjonalt krisehåndtering og bidrag til NATO er utfordrende. Særlig logistikk, sambandsstøtte og sanitet er nødvendige, men sårbare kapasiteter. Det vil også i 2015 være fokus på å tilpasse vilkårene for personell i operasjoner i utlandet, slik at tjenesten er attraktiv og innebærer minst mulig belastning for personellet og deres familier. Fokuset på arbeidet innenfor holdninger, etikk og ledelse i internasjonale operasjoner videreføres.

Bidrag til FN-operasjoner

Det tas sikte på å videreføre deltakelsen i FN-operasjonen *United Nations Multidimensional Integrated Stabilisation Mission in Mali* i 2015. Det norske bidraget støtter opp under operasjonens evne til å beskytte sivile, FN-personell og ivareta stabiliserings- og fredsbevarende oppgaver. Regjeringens budsjettforslag legger videre opp til at Norge viderefører deltakelsen i FN-operasjonen *United Nations Mission in South Sudan* på tilsvarende nivå som i 2014. Denne operasjonen har en viktig rolle i å bidra til beskyttelse av sivile. Regjeringen legger også opp til at Norge deltar på tilsvarende nivå som i 2013 i *United Nations Truce Supervision Organization* i Midtøsten og viderefører bidraget med stabsoffiserer til den internasjonale observatørstyrken *Multinational Force and Observers* i Sinai. Norge fortsetter i tillegg å bekle stillingen som styrkesjef i *United Nations Peacekeeping Force in Cyprus*, samt et mindre antall stabspersonell i samme operasjon. Forsvarsdepartementet vurderer fortløpende behovet for å stille med ytterligere militære bidrag i FNs fredsoperasjoner.

Balkan

Norges bidrag til NATO på Balkan planlegges videreført på 2014-nivået, men med mulighet for tilpasninger på basis av endrede behov og prioriteringer. I tillegg til stabspersonell i Kosovo, bidrar Norge med personell til NATOs hovedkvarter i Sarajevo (Bosnia-Hercegovina). Det er også aktuelt å bidra med personell i andre NATO-strukturer på Balkan, særlig innenfor forsvars- og sikkerhetssektorreform.

Deltakelse i flernasjonale stående beredskapsstyrker

Forberedelser, trening og øvelser forut for deltakelse i flernasjonale beredskapsstyrker, som NATOs reaksjonsstyrke (*NATO Response Force*) og den nordiske stridsgruppen (*Nordic Battle Group*), dekkes innenfor styrkeprodusentenes driftskapitler. En eventuell innsetting av styrkene forutsetter nasjonal politisk behandling. Det vil i den forbindelse også tas stilling til finansiering.

NATOs reaksjonsstyrke (NRF)

Norge har meldt inn kapasiteter til NATOs *Immediate Reaction Force* (IRF). Det planlegges med en fregatt og to Skjold-klasse korvetter til NATOs

stående maritime styrke for seks måneder. Det planlegges videre med ett minerydde fartøy til NATOs stående minerydderstyrke for to perioder à fire måneder. Disse stående styrkene inngår i IRF. Det planlegges også med at Telemark bataljon skal stå på NRF beredskap til det 1. tysk-nederlandske korps hele året, samt med enkelte støtteelementer og stabsoffiserer til brigadehovedkvarteret. Dessuten skal et mindre antall offiserer stå på beredskap til fellesoperativt logistikkhovedkvarter og til det polske spesialstyrkehovedkvarteret hele året.

Norge har meldt inn kapasiteter til NATOs *Response Forces Pool* (RFP). For hele 2015 planlegges det med et Ro-Ro-fartøy, et minerydde fartøy samt et eksplosivryddelag til denne styrkebrønnen. En minedykkerenhet planlegges for seks måneder av året. Videre planlegges det med et mindre antall offiserer innenfor NATO *Coordination and Guidance for Shipping* for hele året. I tillegg planlegges det med seks F-16 kampfly til RFP for seks måneder av året.

Luftkontroll i Baltikum

NATOs *air policing*-oppdrag i Baltikum er forlenget frem til 2018. Fra mai til og med august i 2015 vil Norge bidra med fire F-16 kampfly til dette oppdraget.

Den nordiske stridsgruppen

Norge vil delta i den nordiske stridsgruppen (*Nordic Battle Group*) på beredskap for EU i første halvår 2015. Bidraget vil bestå av inntil 70 personer.

Ivaretagelse av personell før, under og etter operasjoner i utlandet

Det er i 2015 avsatt 1,5 mill. kroner til uavhengig tilsyn av Forsvarets helsetjenester i utlandet. Mellomlanding for alle kontingenter ved hjemkomst etter endt tjeneste videreføres.

Kjønnsperspektiv i internasjonale operasjoner

Kvinner rammes hardt i dagens konflikter, og blir ofte utsatt for målrettede angrep. Siden FN's sikkerhetsråd vedtok resolusjon 1325 (2000) om kvinner, fred og sikkerhet, har man fra norsk side arbeidet for å fremme kvinners deltakelse i freds- og sikkerhetsspørsmål. Forsvaret skal også legge vekt på forebygging og håndtering av seksualisert vold i væpnet konflikt i tråd med sikkerhetsrådsresolusjon 1820 (2008).

Vektlegging av genderperspektivet i alle typer oppdrag og operasjoner betyr at dette skal innarbeides i utdanning, trening, øving, og operasjonsplanlegging. Det er derfor viktig å styrke kompetansen på dette området i Forsvaret.

Kap. 4792 Norske styrker i utlandet

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
01	Driftsinntekter	51 033	10 368	10 368
18	Refusjon av sykepenges	301		
	Sum kap. 4792	51 334	10 368	10 368

Post 01 Driftsinntekter

Posten foreslås videreført på samme nivå som i saldert budsjett for 2014.

Kap. 1795 Kulturelle og allmennyttige formål

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
01	Driftsutgifter	271 167	268 307	265 793
72	Overføringer til andre	2 330	2 412	2 492
	Sum kap. 1795	273 497	270 719	268 285

Post 01 Driftsutgifter

Kapitlet omfatter Forsvarets avdeling for kultur og tradisjon, herunder Forsvarets musikk, Forsvarets museer og Forsvarets kommandantskap. Posten foreslås redusert nominelt med 2,5 mill. kro-

ner i 2015. Reduksjonen gjelder bl.a. bortfall av tildelingene til Grunnlovsjubileet og Norsk militær tattoo siden disse aktivitetene ikke gjennomføres i 2015.

Nedenfor følger endringer ift. saldert budsjett for 2014:

Tabell 4.25 Budsjettekniske endringer

	(i mill. kr)
Nominell endring 2014–2015	-2,5
Lønns-, pris- og soldatkompensasjon	-8,3
Tekniske endringer	-4,5
Innføring av nettoordning merverdiavgift	7,0
Reell endring	-8,3

Den reelle budsjettmessige reduksjonen av posten er på 8,3 mill. kroner slik at handlingsrommet på posten blir redusert ift. saldert budsjett for 2014.

Forsvarets avdeling for kultur og tradisjon

Avdelingen skal forvalte Forsvarets tradisjon og historie, og koordinerer og styrer kulturvirksomheten i Forsvaret. Kultur- og tradisjonsvirksomheten skal bidra til økt anerkjennelse og kunnskap om det moderne Forsvarets samfunnsrolle og oppdrag, samt invitere til debatt og refleksjon over aktuelle hendelser.

Planlegging og gjennomføring av tiltak og aktiviteter ved Forsvarets merkedager videreføres i 2015. Videre vil Forsvarets avdeling for kultur og tradisjon ha en viktig rolle i Forsvarets bidrag til markeringene av 75-årsminnet for angrepet på Norge i 1940 og 70-årsmarkeringen for frigjøringen i 1945.

Forsvarets avdeling for kultur og tradisjon vil videreutvikle samarbeidet med forsvarsgrenene.

Forsvarets kommandantskap

De nasjonale festningsverkene er viktige minnesmerker og formidlere av forsvarshistorie. Forsvarsbygg har forvaltningsansvaret og det koordinerende ansvaret for de ulike kulturelle aktiviteter og næringsvirksomhet på festningene. Kommandantene er Forsvarets stedlige representant og skal holde festningene i militær hevd, og hovedoppgaven er å representere Forsvaret lokalt ved merkedager, seremonielle og protokollære oppgaver samt å bidra i det sivil-militære kultursamarbeidet.

Oscarsborg festning vil ha en særskilt rolle i markeringen av 75-årsminnet for angrepet på Norge i 1940.

Forsvarets musikk

Forsvarets musikk består av fem profesjonelle korps som er viktige kulturbyggere gjennom sine opptredener. De interne seremonielle oppgavene i Forsvaret skal fortsatt prioriteres. Dette innebærer seremonier i forbindelse med fullført før-

stegangstjeneste, markeringer for personell som skal tjenestegjøre, tjenestegjør eller har tjenestegjort i internasjonale operasjoner, Forsvarets minnedag og andre merkedager. I 2015 vil arbeidet med å modernisere og utvikle samarbeidet med forsvarsgrenene fortsette.

Det er iverksatt en utredning knyttet til hvordan Forsvarets musikk kan utvikles og moderniseres, slik at Forsvarets musikk fremstår som mer moderne og relevant.

Forsvarets musikk vil i 2015 være forberedt på støtte oppdrag i forbindelse med 75-årsmerkeringer av angrepet på Norge, samt 70-årsjubileet for frigjøringen 8. mai 1945. Forsvarets musikk planlegger i 2015 for Norsk militær tattoo 2016 samt Forsvarets musikk 200-årsjubileum i 2018.

Forsvarets museer

Forsvarets museumsvirksomhet har en viktig rolle som formidler av militærhistorien. Museene har dessuten en sentral rolle i å synliggjøre Forsvarets betydning i samfunnet. I 2015 vil arbeidet med å modernisere, utvikle og markedsføre formidlings- og publikumsaktiviteten ved Forsvarets museer fortsette. Det vil også bli etablert temporære utstillinger i perioden.

På Forsvarsmuseet vil det i 2015 åpnes en ny utstilling om det tyske angrepet i 1940 og en utstilling med Krigskorset som tema.

Post 72 Overføringer til andre

Stiftelsen Akershus festning for kunst og kultur

Stiftelsen Akershus festning for kunst og kultur ble etablert i 1989. Stiftelsens formål er å styrke kulturell virksomhet på Akershus festning. Samarbeidet med andre kulturinstitusjoner står sentralt. Videre har stiftelsen en målsetting om å styrke kunnskapen om Norges historie og å åpne festningsområdet ytterligere for kunst og kulturutfoldelse. Støtten til stiftelsen foreslås videreført i 2015 på samme nivå som i 2014.

Nordland Røde Kors Krigsminnemuseum

Som nasjonalt og internasjonalt opplærings- og dokumentasjonssenter utvikler og formidler Nordland Røde Kors Krigsminnemuseum kunnskap om krigen 1940–1945, med særlig vekt på Nord-Norge. Støtten opprettholdes i 2015 på samme nivå som i 2014.

Kap. 4795 Kulturelle og allmennyttige formål

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
01	Driftsinntekter	12 408	9 256	9 495
16	Refusjon av foreldrepenger	2 162		
17	Refusjon lærlinger	53		
18	Refusjon av sykepenger	2 077		
	Sum kap. 4795	16 700	9 256	9 495

Post 01 Driftsinntekter

Posten foreslås videreført reelt på samme nivå som i saldert budsjett for 2014.

Kap. 4799 Militære bøter

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
86	Militære bøter	779	500	500
	Sum kap. 4799	779	500	500

Post 86 Militære bøter

Inntektene gjelder militære bøter.

Del III
Omtale av særlige tema

5 Informasjonssaker

5.1 Utredning av den fremtidige vernepliktsordningen

Forsvaret har i dag behov for vernepliktige, og rekrutteringen til førstegangstjenesten er god. Det er også bred politisk enighet om å beholde verneplikten. Likevel har verneplikten til en viss grad vært gjenstand for diskusjon de senere årene. Dette skyldes i stor grad at et moderne og høyteknologisk forsvar med et nytt operasjonsmønster medfører andre behov for kompetanse og ferdigheter hos de vernepliktige enn tidligere. Regjeringen vil modernisere og utvikle vernepliktsordningen i tråd med Forsvarets fremtidige behov. Det vil bli nedsatt et eksternt og politisk ledet utvalg som skal utrede de fagmilitære, forsvarspolitiske og samfunnsmessige aspektene ved verneplikten, og anbefale en fremtidig innretning for den allmenne verneplikt.

5.2 Utredning av personellordninger, herunder befalsordningen

I tråd med Meld. St. 14 (2012–2013) «Kompetanse for en ny tid», ble det i 2013 satt i gang et arbeid for å utrede og fremme forslag til rammeverk for fremtidige personellordninger, herunder befalsordningen. Målsettingen er å få en mer helhetlig sammenheng mellom personellordningene for å legge til rette for en mer hensiktsmessig bevegelse av kompetanse, innad og på tvers av personellkategoriene. Regjeringen har som målsetting å modernisere befalsordningen og innføre et spesialistkorps etter NATO-standard. Et fremtidig spesialistkorps skal være tilpasset norske forhold og forsvarsgrenenes behov.

Forsvarssektorens kompetansebehov skal være styrende. Dette betyr at man i tilsettingsprosesser skal finne frem til best egnet kandidat med rett kompetanse, uavhengig av om stillingen tidligere har vært definert som militær eller sivil. Militære skal bekle stillinger der militær kompetanse er påkrevet, mens sivile kan rekrutteres og benyttes i stillinger der det ikke er behov for militær kompetanse.

Sektorens behov for spesialistkompetanse og fleksibilitet må ivaretas. Spesialisering krever også styrket kompetanse på flere områder. Utredning av nye personellordninger er en integrert del av kompetansereformen og har klare grensesnitt mot en rekke andre prosjekter i reformen. Utredningen ivaretar sektorperspektivet, bl.a. for å understøtte sentrale målsettinger med reformen. Samtidig skal særegenheter ved etaten Forsvaret, og spesielt for militært ansatte, ivaretas.

5.3 Oppfølgingsplan «I tjeneste for Norge» (2014–2017)

Oppfølgingsplan «I tjeneste for Norge» (2014–2017) ble lansert 26. august 2014. Planen er utviklet i samarbeid mellom Arbeids- og sosialdepartementet, Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Kommunal- og moderniseringsdepartementet, Justis- og beredskapsdepartementet og Utenriksdepartementet, i tillegg til Forsvarsdepartementet. Det tverrsektorielle samarbeidet har vært avgjørende for de gode resultatene av handlingsplanen for 2011–2013.

Målet med oppfølgingsplanen er ytterligere å øke anerkjennelsen og ivaretagelsen av norsk personell som er, eller har vært, i internasjonal tjeneste for Norge. Målgruppen er alle norske statsborgere fra utenriks-, justis- eller forsvarssektoren, som deltar i fredsbevarende, fredsoppbyggende eller statsbyggende innsats i andre land.

Planen bygger videre på St.meld. nr. 34 (2008–2009), og på handlingsplanen «I tjeneste for Norge» (2011–2013). Dokument 3:9 (2013–2014) «Riksrevisjonens undersøkelse av ivaretagelse av veteraner fra internasjonale operasjoner», nyere forskningsrapporter og evalueringer som er gjennomført i kjølvannet av handlingsplanen, danner grunnlag for tiltakene. Samfunns målet er å ivareta det sektorovergripende ansvaret for anerkjennelse og ivaretagelse av personellet som gjør internasjonal tjeneste, og deres familier. Samtidig understrekes behovet for økt kompetanse, spesi-

elt i sivil sektor, og behovet for økt samhandling mellom sektorene.

Forsvaret har iverksatt mange tiltak for å forbedre situasjonen for personell som har deltatt i internasjonale operasjoner. Sivil sektor vil, bl.a. gjennom tiltak i oppfølgingsplanen, ta et større ansvar for å sikre at personellet og deres familier får riktige tjenester. Økt kompetanse, samt tettere og mer effektiv samhandling mellom sektorene, spesielt på kommunenivået, er derfor det bærende elementet i denne oppfølgingsplanen.

5.4 Revisjon av sikkerhetsloven

Lov 20. mars 1998 nr. 10 om forebyggende sikkerhet (sikkerhetsloven) er under revisjon, jf. omtale i Prop. 1 S (2013–2014). Arbeidet ledes av Forsvarsdepartementet, med deltakelse fra Justis- og beredskapsdepartementet og Nasjonal sikkerhetsmyndighet. Målsettingen er å sende et lovforslag ut på bred, alminnelig høring i løpet av 2015.

5.5 Helhetlig revisjon av personellovene i forsvarssektoren

Forsvarsdepartementet har iverksatt arbeidet med en helhetlig revisjon av lov 29. juli 1953 nr. 28 om Heimevernet, lov av 17. juli 1953 nr. 29 om verneplikten og lov 2. juli 2004 nr. 59 om forsvarspersonell (personellovene). I revisjonsarbeidet vurderes personellovene slått sammen og gjort tidsmessig relevante med tanke på gjeldende organisering av Forsvaret. Det skal også vurderes om det er andre lover som er relevante å ta inn i en felles lov.

Formålet med en helhetlig revisjon av personellovene er å gjøre regelverket lettere tilgjengelig og språklig oppdatert, og samtidig sikre større forutsigbarhet og legitimitet. Lovrevisjonen er valgt ut som ett av fire lovprosjekter i utviklingsprosjektet «Klare lover for innbyggerne». Revisjonen vil kunne omfatte endringer på bakgrunn av utredningen av personellordningene, herunder befalsordningen, og modernisering av førstegangstjenesten i tråd med Forsvarets behov. Revisjonen skal i utgangspunktet ikke påvirke eller legge føringer for den framtidige innretningen av vernepliktens innhold, forholdet mellom Heimevernet og Hærens rolle, eller øvrige aspekter i forsvarsplanleggingen. Målsettingen er å legge frem et lovforslag for Stortinget i løpet av 2015.

5.6 Troms militære sykehus

Pasientvirksomheten ved Troms militære sykehus (TMS) er lagt ned fra 30. juni 2014, jf. Stortingets behandling av Innst. 388 S (2011–2012) til Prop. 73 S (2011–2012) og Innst. 7 S (2013–2014) til Prop. 1 S (2013–2014).

I samarbeid med prosjekteier Bardu kommune og Helse Nord, har Forsvaret deltatt i arbeidet for å etablere et Indre Troms medisinske samhandlingssenter (ITMS). Forsvaret har tilrettelagt for at så mye som mulig av basehelsetjenesten i Indre Troms skulle samlokaliseres i et ITMS. Partene har besluttet å avslutte prosjektet. Samarbeidet med det sivile helsevesenet skal videreutvikles for å øke kompetansen, sikre tilgang på helsepersonell og sikre at våre soldater tilbys en god medisinsk behandling. Felles løsninger og samarbeid av infrastruktur skal søkes der dette er hensiktsmessig og kostnadseffektivt.

5.7 Oppdatering av nasjonale og allierte operative planer

Den endrede sikkerhetspolitiske situasjonen i NATOs nærrområder gjør at både Norge og NATO har sett et behov for å revidere og oppdatere sine strategiske og operasjonelle planer for forsvar av Norge og alliansen. Disse planene danner grunnlaget for en rask og tilpasset respons på militære tiltak fra en motstander, og er viktig for en god operativ evne. Oppdaterte planverk bidrar videre til at trening og øving kan gjennomføres i en mest mulig realistisk ramme. Gjennom dette styrkes også den operative evnen.

Arbeidet med planverket forventes å være en prioritert aktivitet nasjonalt og i NATO gjennom hele 2015. Planleggingen vil bidra til å klargjøre hvilke behov og krav som gjelder i dagens og fremtidens sikkerhetspolitiske situasjon. NATOs planlegging vil videre bidra til å klargjøre hvilke forventninger alliansen har til norsk evne for mottak av allierte forsterkninger, både mht. norske styrker og til hvilke behov for støtte allierte forsterkninger vil kunne ha.

5.8 NATOs toppmøte i Wales

Toppmøtet i Cardiff markerte et viktig punkt i alliansens historie. To tiår med store militære operasjoner utenfor NATOs kjerneområde er på vei til å avsluttes, samtidig som den folkerettsstridige russiske annekasjonen av Krim, samt en bekymrings-

full utvikling i Midtøsten og Nord-Afrika, understreker at alliansen fortsatt må kunne ivareta alle NATOs kjerneoppgaver: kollektivt forsvar, krisehåndtering og sikkerhetssamarbeid med partnere.

Toppmøtet ga et samlet og tydelig budskap overfor Russland om alliansens fordømmelse av de russiske handlingene i Ukraina. Alliansen vil iverksette nye tiltak for å demonstrere at NATOs solidaritet er udelelig. NATOs stats- og regjeringsjefer konkluderte med at alliansens evne til kollektivt forsvar skal styrkes. En plan for å bedre alliansens reaksjonsevne, *Readiness Action Plan*, ble vedtatt under toppmøtet. Planen inneholder en rekke tiltak som vil styrke alliansens evne til kollektivt forsvar og til å møte nye trusler, eksempelvis økt regional kompetanse og situasjonsbevissthet i egne nærområder, samt styrket evne til fleksibel og hurtig bruk av alliansens militære styrker. Det skal videre etableres en ny reaksjonsstyrke innenfor *Nato Response Force* med svært kort reaksjonstid, og NATO skal også bedre sin evne til å motstå digitale angrep i den øvre delen av krisespekteret.

Det nære transatlantiske sikkerhets- og forsvarssamarbeidet ble bekreftet, og skal styrkes. Det er en målsetting etter toppmøtet at forsvarsbudsjettene i Europa økes for å unngå store mangler i forsvarsstrukturene hos europeiske land, og for å redusere den skjeve byrdefordelingen mellom Europa og USA. For å gi økt forsvarsevne i Europa vektlegges også flernasjonale samarbeidsinitiativ slik som *Framework Nations Concept* og *Joint Expeditionary Force*. Norge annonserer i Wales at vi vil bidra til begge initiativene.

Overgangen fra ISAF til den nye operasjonen *Resolute Support Mission* fra 2015 vil innebære en sterkt redusert internasjonal militær tilstedeværelse i Afghanistan. Alliansen bekreftet sin videre støtte til Afghanistan.

Under møtet hedret stats- og regjeringslederne alle de som har tjenestegjort i operasjoner ute, og de allierte landene er enige om å utveksle erfaringer om hvordan de best kan ivareta og følge opp sine veteraner.

Samarbeidet med partnerland skal styrkes for å ivareta evnen til å operere sammen også etter at ISAF avsluttes. Toppmøtet la for øvrig vekt på at alliansen skal styrke kontakt og samarbeid med viktige partnerland og andre internasjonale organisasjoner.

5.9 Helhetlig evaluering av Afghanistanengasjementet

Regjeringen har besluttet å nedsette et uavhengig utvalg som skal gjennomføre en helhetlig evaluering av den samlede norske innsatsen i Afghanistan i perioden 2001–2014. Utvalget vil være sammensatt av eksperter som samlet dekker et bredt spekter av erfarings- og kompetanseområder. Hensikten med evalueringen er å trekke lærdom av de erfaringer som er gjort gjennom hele perioden, og vil omfatte militær innsats så vel som humanitær- og utviklingsbistand.

Utvalget starter arbeidet så snart som mulig etter 1. januar 2015, og skal ha ferdigstilt arbeidet innen 1. juni 2016. Utenriksministeren og forsvarsministeren vil motta statusrapporter underveis etter nærmere avtale med utvalgslederen. Stortinget vil bli holdt orientert på dertil egnet måte. Den endelige rapporten offentliggjøres snarest etter ferdigstilling.

Kostnadene forbundet med evalueringen vil bli fordelt mellom Utenriksdepartementet og Forsvarsdepartementet.

5.10 Samarbeid mellom Forsvarets museer og Norsk Luftfartsmuseum

Regjeringen viser til St. prp. nr. 57 (1996–97) «Om investeringar i Forsvaret» og Innst. S. nr. 303 (1996–1997). I forbindelse med Forsvarets relokalisering på Gardermoen og behovet for å finne egnede lokaler for den gjenværende delen av Forsvarets flysamling, besluttet Stortinget at Forsvarsdepartementet ga Stiftelsen Militærhistorisk Forum Østlandet tilfredsstillende muligheter til å utforme, utvikle og drive en publikumstilpasset utstilling.

Stiftelsen er ikke lenger i stand til å oppfylle Stortingets forutsetning om driften av en publikumstilpasset utstilling. For å ivareta og oppfylle behovet for å formidle nasjonal sivil og militær luftfartshistorie, vil regjeringen vurdere et tettere samarbeid mellom Forsvarets museer og Norsk Luftfartsmuseum i Bodø.

6 Sektorovergripende klima- og miljøpolitikk

Forsvarssektoren følger den nasjonale miljøpolitikken og skal ivareta sektoransvaret på miljøområdet. Forsvaret har et selvstendig ansvar for å finne gode løsninger og effektive virkemidler for å redusere belastningen på miljøet. Forsvarets miljøutfordringer er spesielt knyttet til at bruk av materiell, trening og øving kan påføre omgivelsene støyplager og skader på natur og miljø. Forsvarssektorens system for miljøstyring skal bidra til at miljø- og samfunnsansvar er en integrert del av alle plan- og beslutningsprosesser. Sentralt i miljøstyrings-systemet er forpliktelse til kontinuerlig forbedring av miljøstatus. Miljøvernarbeidet i forsvarssektoren omfatter både forebygging av forurensning, reduksjon av klimagassutslipp og fortsatt betydelig innsats for opprydding etter tidligere tiders forurensning. Det utarbeides årlig en miljøredegjørelse og et miljø- og klimaregnskap for forsvarssektoren som er åpent for allmennheten.

6.1 Helse- og miljøfarlige kjemikalier

Det skal ikke medføre fare for alvorlig forurensning fra forurenset sjøbunn ved Forsvarets installasjoner. Det gjennomføres derfor omfattende tiltak for å rydde opp i sjøbunn som er forurenset som følge av tidligere tiders virksomhet. Opprydding av sjøbunn i Ramsund, for å stanse spredning av miljøgifter til vannmasser og redusere risiko for opptak i organismer, er gjennomført, og miljøtilstanden skal overvåkes kommende år. I samarbeid med sentrale og lokale myndigheter og samarbeidspartner forberedes tiltak for opprydding av forurenset sjøbunn ved UVB-bunkeren i Bergen og i Horten indre havn.

Forsvarets utrangerte skyte- og øvingsfelt ryddes for eksplosivrester og miljøsaneres for å redusere risiko for helse og miljø før feltene blir tilbakeført til sivile formål. Det gjennomføres forebyggende tiltak på eksisterende skyte- og øvingsfelt for å redusere fremtidig utlekking av tungmetaller og andre miljøfarlige stoffer som følge av Forsvarets ammunisjonsbruk.

Nasjonale mål for bruk av helse- og miljøfarlige kjemikalier skal følges opp. Bruk av helse- og

miljøfarlige kjemikalier er en stor utfordring for forsvarssektoren, og det skal kontinuerlig arbeides for å redusere utslipp og bruk av kjemikalier som utgjør en trussel mot helse og miljø. Det er et mål å stanse eller redusere vesentlige utslipp og spredning av miljøgifter innen 2020.

Det har vært en vesentlig forbedring i kvaliteten på kildesortering av alt avfall ved Forsvarets etableringer de senere årene. Forbedrede og nye miljøstasjoner skal legge til rette for en best mulig avfallshåndtering og økt grad av gjenvinning av avfallsressursene. Det skal legges vekt på at farlig avfall håndteres forsvarlig slik at det ikke medfører fare for helse eller miljø.

6.2 Naturmangfold

Forsvarssektoren er en av landets største eiendomsforvaltere, med til dels store og svært varierte arealer spredt over hele landet. Store landområder benyttes som skyte- og øvingsfelt, og det legges betydelig ressurser i å forebygge skade på naturen, både under utdanning og trening og ved større øvelser.

Forvaltning av forsvarssektorens eiendommer skal være kunnskapsbasert, og kompetanse om naturmangfoldloven skal legge til rette for naturfaglige vurderinger i planer og ved gjennomføring av aktiviteter og tiltak. Kunnskap om naturmangfoldet i Forsvarets skyte- og øvingsfelt, som ble kartlagt i perioden 2002–2004, skal holdes ved like. Det har skjedd endringer siden forrige kartlegging både mht. hva som kartlegges og hvordan natur vektlegges, og det er derfor satt i gang et arbeid for oppdatering av kunnskapsgrunnlaget.

Tilbakeføring av Forsvarets utrangerte skytefelt til sivile formål omfatter, i tillegg til rydding av eksplosivrester, bl.a. fjerning eller sikring av forurenset grunn, sikring mot miljøskadelige utslipp, fjerning av bygg, anlegg og veier, landskapsforming og etablering av ny vegetasjon. Det skal legges vekt på at det lokale dyrelivet i minst mulig grad forstyrres under tilbakeføringsperioden. Rydding og miljøsanering av skyte- og øvingsfelt

er omtalt under del II, kapittel 1710 Forsvarsbygg og nybygg og nyanlegg.

6.3 Kulturminner og kulturmiljøer

Kulturminner og kulturmiljøer i forsvarssektoren skal forvaltes og tas vare på som bruksressurser, og som grunnlag for kunnskap, opplevelse og verdiskapning. De nasjonale festningsverkene er viktige kulturminner og skal sikres for dagens og fremtidens generasjoner. Forsvarssektoren skal ha kunnskap om forekomster av kulturminner og kulturmiljøer i øvings- og operasjonsområdene. Det utføres kartlegging, arkeologiske utgravinger og merking av arkeologiske kulturminner i Forsvarets skyte- og øvingsfelt. Ved større øvelser utarbeider Forsvaret øvingskart med informasjon om kulturminner i øvelsesområdet slik at skader kan unngås, og det settes restriksjoner for militær aktivitet nær kulturminner. Tilstandsvurdering og vedlikehold av nasjonale festningsverk omtales under del II, kapittel 1710 Forsvarsbygg og nybygg og nyanlegg.

6.4 Klima og luftforurensning

Forsvarssektoren skal utfase bruk av fossil olje til oppvarming slik at utslipp av klimagasser reduseres vesentlig. I samarbeid med Enova SF gjennomfører Forsvarets energiledelsesprogram tiltak for å effektivisere energiforbruket i bygg og anlegg. Energiledelsesprogrammet har gjennom fase 2 (2012–2017) som mål å oppnå en samlet

besparelse på 150 GWh i 2016 sammenlignet med 2006. Det gjennomføres omfattende prosjekter for å konvertere varmesentraler fra olje- og elektrisitetsskjeler til bioenergi, varmepumper eller tilknytning til fjernvarme. Det er en målsetting å redusere utslipp av klimagasser fra oppvarming med 70 pst. i 2016 sammenlignet med 2006. Det skal videre gjennomføres tiltak med målsetting om å fase ut oljebasert oppvarming som grunnlast innen utgangen av 2018. For å redusere fremtidig energibehov, settes det krav til energieffektivitet ved nye bygg, bl.a. ved at det settes krav til høyeste energimerkeklasser og at nye bygg skal baseres på passivbygg- eller nullenergibyggnivå.

Det legges aktivt til rette for at administrative kjøretøyer i størst mulig grad skal være ladbare, basert på null- eller lavutslippsteknologi.

Forsvarssektoren skal utarbeide årlig klimaregnskap basert på internasjonale standarder.

6.5 Miljøansvar ved forsvarssektorens anskaffelser

Forsvarssektoren er en stor innkjøper av bygg og materiell, varer og tjenester, og kan påvirke og stimulere leverandører til å utvikle og prioritere løsninger som er miljøvennlige og holder et etisk forsvarelig nivå. Det skal stilles miljøkrav når forsvarssektoren inngår avtaler om anskaffelser over investering og ved inngåelse av rammeavtaler for driftsanskaffelser. Forsvarssektoren skal sikre at leverandører dokumenterer at leveranser ikke bryter med relevante ILO-konvensjoner og FNs barnekonvensjon.

7 Oppfølging av § 1a i likestillingsloven

7.1 Forsvarsdepartementet

Arbeid med likestilling i Forsvarsdepartementet er en naturlig del av, og integrert i, departementets daglige virksomhet. I 2013 var det 383 personer ansatt i Forsvarsdepartementet. Av disse er 33 pst. kvinner, mot 34 pst. i 2012.

Av arbeidsstyrken på 383 er det 92 militære stillinger. Andelen kvinner på sivil side utgjorde 40,6 pst. i 2013 mot 41 pst. i 2012. På militær side utgjorde andelen kvinner 10,9 pst. i 2013 mot 12 pst. i 2012.

Det har vært en økning når det gjelder kvinner i lederstillinger. Det var 40 pst. kvinner i lederstillinger i Forsvarsdepartementet i 2013 mot 37,1 pst. i 2012. I toppledergruppen på åtte, var det tre kvinner i 2013.

Forsvarsdepartementet ønsker å rekruttere og beholde kvinner på alle nivå og funksjoner i organisasjonen. Departementet er særskilt oppmerksom på områder der kvinneandelen er lav. Alle ledere med personalansvar er ansvarlige for at likestillingsaspektet er vurdert ved all rekruttering til Forsvarsdepartementet.

Forsvarsdepartementets interne statistikk for lønn og personell viser at differansen mellom kvinner og menn på gjennomsnittslønn for ledere i 2013 var på 2,4 lønnstrinn mot 1,9 lønnstrinn i 2012 i favør av menn. På saksbehandlernivå er forskjellen mellom kvinner og menn i 2013 4,9 lønnstrinn mot 4,1 lønnstrinn i 2012 i favør av menn. Departementet ser at det har vært en økning i lønnsforskjeller mellom kvinner og menn, og det arbeides bevisst for å utligne disse.

Sykefraværet i Forsvarsdepartementet har økt siden 2012. Det gjelder både totalt og fordelt på kvinner og menn. I 2013 var sykefraværet 4,3 pst., mot 3,1 pst. i 2012. I 2013 var sykefraværet for kvinner på 7,5 pst., mot 6,4 pst. i 2012. Sykefraværet for menn var 2,8 pst. i 2013, mot 2,3 pst. i 2012.

Bruk av overtid i Forsvarsdepartementet har gått litt ned og var i 2013 fordelt med 23,4 pst. for kvinner og 76,6 pst. for menn, mot 23,7 pst. for kvinner og 76,3 pst. for menn i 2012.

Statistikk for avvikling av foreldrepermisjon viser en fordeling i 2013 på 50 pst. for kvinner og

50 pst. for menn. Tilsvarende fordeling i 2012 var 64 pst. for kvinner og 36 pst. for menn.

Forsvarsdepartementet har en livsfasepolitikk som gjelder alle ansatte. Arbeidsgiver gir rom for at arbeidstakere har ulike behov i ulike faser av sitt yrkesaktive liv. Det blir gitt individuell tilrettelegging, i særlig grad for småbarnsforeldre, gravide, langtidssyke og eldre arbeidstakere.

Ved utlysning av ledige stillinger blir det opplyst at Forsvarsdepartementet er en IA-bedrift, som vil legge til rette for personer med nedsatt funksjonsevne. Forsvarsdepartementet var et av de departementene som i 2013 deltok i trainee-programmet i departementsfelleskapet, som ble satt i gang for å ansette unge personer med høyere utdanning og nedsatt funksjonsevne. Forsvarsdepartementet ansatte en kandidat fra dette programmet.

I tillegg hadde Forsvarsdepartementet i 2013 også en kandidat på praksisplass fra en NAV-bedrift.

Økt mangfold gir større erfaringsgrunnlag og ny og variert kompetanse. For å stå fram som troverdig i dagens samfunn, er det viktig at Forsvarsdepartementet er en inkluderende arbeidsplass hvor ingen blir diskriminert.

Ledige stillinger blir utlyst på nettstedet www.inkludi.no, som retter seg særskilt mot søkere med flerkulturell bakgrunn. Personer med flerkulturell bakgrunn blir oppfordret til å søke.

7.2 Forsvaret

Forsvaret har som mål å øke kvinneandelen blant tilsatt personell, herunder befal, vervede og sivile, og å få flere militære og sivile kvinner inn i ledende stillinger. Det er også en målsetting å øke andelen kvinner i førstegangstjenesten, både for å bedre representativiteten sammenlignet med samfunnet ellers og for å øke rekrutteringsgrunnlaget til militære stillinger.

Pr. 31. desember 2013 var det 17 166 årsverk i Forsvaret. Totalt sett utgjorde kvinneandelen 18 pst. i 2013 mot 16 pst. i 2012. På sivil side utgjorde kvinneandelen 32,8 pst. i 2013, tilsvarende 2012.

På militær side utgjorde kvinneandelen 9,7 pst. i 2013 mot 9,1 pst. i 2012. Militært ansatte utgjorde i overkant av to tredeler av årsverkene i Forsvaret.

Det har de senere årene vært en betydelig økning i antall kvinner på oberst-/kommandørnivå og høyere. I 2007 var det tre kvinnelige offiserer på dette nivået. I 2013 var det ni kvinner, hvorav to var blant Forsvarets toppledere, noe som er uendret fra 2012. Det er samtidig verdt å merke seg at tilsetning eller avgang av en kvinne vil gjøre stor forskjell på dette nivået fordi antallet lederstillinger er relativt lavt.

Forsvarets interne lønns- og personalstatistikker gir en oversikt over likheter og forskjeller mellom kvinner og menn når det gjelder stillingskategori og lønn. Forsvaret har gjennom flere år arbeidet for å utjevne kjønnsmessige lønnsforskjeller.

For ledernivået i Forsvaret var det en positiv differanse i kvinners favør mht. gjennomsnittslønn i 2013. På saksbehandlersiden er differansen i kvinners favør for 2013. For mellomledernivået er det fortsatt en differanse i menns favør. Utviklingen viser at Forsvarets arbeid med likelønn er på riktig vei.

Det totale sykefraværet i Forsvaret har vært på 3 pst. i 2013. Dette er en reduksjon på 0,1 pst. sammenlignet med 2012, og er fortsatt på et lavt nivå ift. samfunnet for øvrig. Konkret er det menn (mannlige offiserer) som kommer særskilt positivt ut i statistikken når det gjelder sykefravær. I 2013 var sykefraværet blant kvinner på 5,7 pst. mot 5,9 pst. i 2012.

Statistikk for avvikling av foreldrepermisjon i 2013 viser en fordeling på 20 pst. for kvinner og 80 pst. for menn. Tilsvarende fordeling i 2012 var 69,5 pst. for kvinner og 30,5 pst. for menn.

Kvinneandelen blant de militært tilsatte i Forsvaret har økt noe fra 2012, og slik sett fortsetter den positive trenden. Etaten må arbeide videre for å tiltrekke seg den kompetansen som kvinner representerer, og samtidig oppnå den generelle målsettingen om 20 pst. kvinner blant militært tilsatte innen 2020. Forskning gir økt kunnskap om temaet, og gir også gode råd til hvordan Forsvaret kan lykkes bedre i å rekruttere og beholde kompetente kvinner. Det har gjennom de siste tiårene vært iverksatt ulike tiltak, og Forsvaret har trukket lærdommer av disse. Nå arbeides det målrettet med å utvide kompetansemangfoldet, og ikke minst forventes det at allmenn verneplikt, som foreslås innført fra 2015, på sikt vil gi god effekt også når det gjelder antall kvinnelige tilsatte i uniform. Det er likevel viktig å minne om det til dels kjønnsdelte norske arbeidsmarkedet, der norske

kvinner og menn fortsatt velger mer tradisjonelt enn i mange andre land vi kan sammenligne oss med.

Flere forskningsrapporter peker på kultur og holdninger som en medvirkende årsak. Mange kvinner oppfatter at det pågår en sterk reproduksjon av den mannsdominerte kulturen, og at det er sterke krefter som understøtter den dominerende kulturelle praksisen ved ulike avdelinger. En annen årsak er begrensede antall tjenestesteder i landet og disse tjenestestedenes lokalisering. Dette skaper en utfordring for å få til et godt tjenestemønster og karriereutvikling, som samtidig legger til rette for to-karrierefamilien. Forskning har vist at særlig kvinner søker seg til tjeneste på større tettsteder. Det pågår ulike forskningsprosjekter som har som målsetting å kartlegge hvorfor kvinner slutter i Forsvaret, og hva som får kvinner til å bli. Hensikten med disse prosjektene er å finne tiltak som kan iverksettes for å øke kvinneandelen.

Utviklingstrekkene viser en svak positiv trend når det gjelder andelen kvinner ved Forsvarets skoler og i førstegangstjenesten. Andelen kvinner ved befalsskolene har økt fra 14,9 pst. i 2011 til 20 pst. i 2013. Arbeidet med å rekruttere kvinner gir resultater, selv om progresjonen ikke er i samsvar med ambisjonene.

Sesjonsplikt for kvinner er blant de viktigste tiltakene for å øke kvinneandelen i Forsvaret. Sesjon stimulerer til rekruttering både til førstegangstjeneste, lærlingordning og befalsutdanning. Pliktig sesjon for kvinner ble innført i 2010. Dette sikrer at kvinner i aktuelle årskull får informasjon om Forsvaret, og gir mulighet for at de best skikkede og mest motiverte kan rekrutteres. Det forventes at pliktig sesjon for kvinner vil bidra til å øke kvinneandelen også i førstegangstjenesten. Med innføring av allmenn verneplikt 1.januar 2015, vil kvinner født i 1997 eller senere bli vernepliktige på lik linje med menn. Denne endringen medfører at Forsvaret får ytterligere et verktøy til å øke kvinneandelen. Forsvaret skal rekruttere de best egnede til førstegangstjeneste, og blant disse er det mange kvinner. Vi vet at mange av dem som gjennomfører førstegangstjeneste ønsker videre tjeneste i Forsvaret. Gjennom førstegangstjenesten som rekrutteringsmekanisme, vil dette på lengre sikt kunne bidra til å øke kvinneandelen blant ansatte i Forsvaret.

I tillegg er det gjennomført ulike leder- og karriereutviklingsprogram. Hensikten er å motivere kvinner til å søke ledende stillinger, samt videreutvikle dem som ledere. Karriereutviklingsprogrammene skal på sin side gi deltakerne en plattform

som gjør at de kan kvalifisere seg til å søke stillinger på høyere nivå. Det gjennomføres også moderat kjønnskvolter ved seleksjon. Kvalifiserte kvinner oppfordres til å søke stillinger på oberst/kommandørnivå og høyere samt på sivile lederstillinger.

Forsvarets verdigrunnlag sier at Forsvaret skal gjenspeile samfunnets mangfold. I et moderne forsvar har mangfold en egenverdi. Det kontinuerlige arbeidet med holdninger, etikk og ledelse brukes også for å bygge bevissthet rundt dette temaet.

7.3 Forsvarsbygg

Forsvarsbyggs HR-politikk er førende for alle HR-tiltak i virksomheten. HR-politikken deles inn i leder- og medarbeiderprinsipper, kompetansepolitikk, lønnspolitikk, livsfasepolitikk og arbeidsmiljøpolitikk. Likestilling inngår som eget tema i kompetanse- og lønnspolitikken.

I 2013 lå kvinneandelen i Forsvarsbygg på 40 pst., mot 39 pst. i 2012. Kjønn fordeler seg ujevnt innenfor de ulike stillingskategoriene i Forsvarsbygg. Kvinner utgjør flertallet innenfor renhold og administrative stillinger, mens menn utgjør flertallet i drifts- og ingeniørstillinger.

Blant ledere på nivå én, to og tre hadde Forsvarsbygg en kvinneandel på 23 pst. (29 kvinner blant totalt 126 ledere) ved utgangen av 2013. I toppledelsen var kvinneandelen noe høyere på 33 pst. (fire kvinner blant totalt 12 ledere, eksklusiv administrerende direktør).

Deltidsansatte utgjorde ca. 9,5 pst. av arbeidsstyrken i 2013, og blant disse var 74 pst. kvinner og 26 pst. menn. En stor del av deltidsstillingene finnes innenfor renhold, stillinger som primært er besatt av kvinner, og som gir et forholdsvis stort utslag på det totale sykefraværet.

Når det gjelder lønns- og stillingsnivåer er det små innbyrdes forskjeller mellom kvinner og menn. Innenfor samme stillingskode er det ingen vesentlige ulikheter mellom kjønnene.

I 2013 var sykefraværet i Forsvarsbygg på 5,4 pst. (økning fra 5,2 pst. i 2012). Kvinners sykefravær utgjør 57,7 pst. av totalen, og andelen for menn er 42,3 pst. Det registreres et høyt sykefravær blant renholdsmedarbeidere, og gruppen utgjør en stor andel av samlet sykefravær for kvinner og totalt i Forsvarsbygg.

Overtidsbruken i Forsvarsbygg utgjorde ca. 2 pst. av total arbeidstid i 2013. Dette fordeler seg med ca. 0,3 pst. for kvinner og ca. 1,7 pst. for menn.

I 2013 har 3,2 pst. av Forsvarsbyggs ansatte avvirket foreldrepermisjon. Dette fordeler seg med 1,2 pst. for kvinner og 2 pst. for menn.

Forsvarsbygg har som målsetting at arbeidsmiljøet skal preges av tverrfaglighet, mangfold og likestilling. Dette uttrykkes skriftlig i alle stillingsutlysninger. I samtlige innstillinger skal kjønnsbalansen i rekrutterende enhet redegjøres for, for å sette fokus på kjønns mangfold.

Forsvarsbygg er en IA-bedrift, og i 2013 ble to personer tatt inn på hospitering fra NAV.

Forsvarsbygg gjennomførte tre seniorekurs i 2013. Kurset setter fokus på seniorer som viktige ressurspersoner og har en overordnet målsetting om å beholde seniorer lenger i aktivt arbeid.

7.4 Nasjonal sikkerhetsmyndighet

I 2013 var 29 pst. av de ansatte ved NSM kvinner, mot 27,2 pst. i 2012, og 26,5 pst. i 2011. Antallet kvinner ansatt øker følgerlig jevnt.

I 2013 var det 40 pst. kvinner på øverste ledernivå/direktører, mot 23 pst. i 2012. Det var i 2013 11 pst. kvinner på mellomleder/seksjonssjef-nivå, mot 6,3 pst. i 2012.

Økningen av kvinnelige ledere er meget positivt, og NSM arbeider for å øke den kvinnelige andelen av ledere på mellomledernivå. I NSMs kjernevirksomhet er fagmiljøene svært teknisk orientert, og innenfor disse miljøene har det tradisjonelt vært en lav kvinneandel. Over halvparten av direktoratets ansatte er tilsatt i tekniske stillinger. Det er ingen kvinner som er ansatt i noen av NSMs militære stillinger.

I 2013 var lønnsdifferansen mellom kvinner og menn på ledernivå i gjennomsnitt 2,5 ltr. i menns favør, mot 3 ltr. i menns favør i 2012. Når det gjelder saksbehandlernivå utgjorde differansen i gjennomsnitt 3,8 ltr i menns favør, mot 4,7 ltr. i menns favør i 2012.

I 2013 var sykefraværet 5,4 pst. for menn mot 5,2 pst. i 2012. For kvinner var sykefraværet i 2013 på 6,6 pst. mot 11,9 pst. i 2012. NSM vil fortsette arbeidet med å redusere sykefraværet.

I 2013 var 80 pst. av de som tok ut foreldrepermisjonen menn, og 20 pst. kvinner. I 2012 var fordelingen 40 pst. kvinner og 60 pst. menn.

NSM har fortsatt sitt arbeid med å få til en jevnere kjønnsfordeling ved ansettelse, bl.a. gjennom å oppfordre kvinner til å søke ledige stillinger, alltid kalle inn kvalifiserte kvinner til intervju og gjennom stands og tilstedeværelse på utdanningsinstitusjoners karrieredager. I tillegg brukes bilder med stor andel kvinnelige ansatte i profile-

ringen av NSM for å synliggjøre virksomheten som en attraktiv arbeidsplass for begge kjønn.

NSM fortsetter også å søke å rekruttere enda flere kompetente kvinner til teknologiske stillinger. I avdelinger som har ansvar for kommunikasjon, drift og logistikk samt virksomhetsstyring, er kjønnsfordelingen jevnere.

NSM er en IA-bedrift, og følger de retningslinjer dette medfører. NSM vil i større grad søke å medta dette i det løpende HMS-arbeidet. NSM søker å legge til rette for personer med nedsatt funksjonsevne, og iverksetter nødvendige tiltak basert på individuell vurdering. Pr. i dag har NSM én ansatt i varig tilrettelagt arbeid.

Det er krav om sikkerhetsklarering og nødvendig autorisasjon for samtlige stillinger i direktoratet. I enkelte tilfeller vil tilknytning til andre land kunne ha betydning for om en person kan sikkerhetsklareres og dermed få ansettelse i NSM. Imidlertid arbeider NSM med å søke å nyansere dette kravet.

7.5 Forsvarets forskningsinstitutt

FFI tilrettelegger for at instituttet har en sammensetning av ansatte som viser mangfold i alder, kjønn, etnisitet og funksjonsevne. Måltrettet rekrutteringsopplegg, gjennomarbeidet lønnspolitikk og bevisstgjøring av lederne, er tiltak FFI bruker for å oppnå dette. Det er et mål å øke kvinneandelen i de gruppene der denne andelen er lav.

Ved utløpet av 2013 hadde FFI 720 ansatte, hvorav 27,2 pst. kvinner. Andelen har gått noe ned fra 27,6 pst. i 2012. Kvinner innenfor gruppen vitenskapelige ansatte, forskere og ingeniører, har økt med åtte personer siste år og utgjør nå 21,2 pst. av gruppen, andelen var 20,6 pst. i 2012. I samme periode er antall kvinner i støttevirksomheten tilsvarende redusert, som innebærer at kvinneandelen totalt ved instituttet har gått noe ned.

FFI arbeider aktivt for å øke andelen kvinner i ledende stillinger. Kvinneandelen i ledelsen har hatt en økning og var 18,3 pst. i 2013 mot 14,5 pst. i 2012. Instituttets ledergruppe bestod i 2013 av ni personer, alle disse var menn. En beslutning om å justere instituttets avdelingsstruktur medførte i 2013 en rekrutteringsprosess til tre avdelingssjefstillinger. Dette resulterte i at ledergruppen fra 1. januar 2014 vil utgjøre ti personer, ni menn og én kvinne.

Den vitenskapelige virksomheten er teknologitung, og FFI rekrutterer fra fag som er dominert av menn. Rekrutteringspolitikken er aktiv

og målrettet, og FFI legger vekt på å rekruttere flere kvinner, spesielt til vitenskapelige stillinger. Dette har FFI lyktes med, og antallet kvinner i vitenskapelige stillinger har økt jevnt siden 2004. Dette gjenspeiler seg også i alderssammensetningen blant kvinnelige vitenskapelige ansatte, der 59 pst. av kvinnene er under 40 år, mens for menn er tilsvarende andel 36 pst. Dette skyldes i stor grad en bevisst innsats rettet mot unge, potensielle nye medarbeidere, som sommerstudenter, og profilering i kanaler rettet mot studenter. Blant sommerstudenter var andelen kvinnelige studenter 39 pst. av søkermassen, en økning på fire pst. Blant de som takket ja til sommerjobb var 26,7 pst. kvinner, en økning på 1,3 pst. fra 2012. FFI følger de samme retningslinjene som andre statsinstitusjoner for å sikre mangfold i alder, kjønn og bakgrunn. Det benyttes moderat kvotering for å øke kvinneandelen av sommerstudenter.

Det er ikke påvist lønnsdifferanse mellom kvinner og menn dersom utdanning, erfaring, alder og kjønn tas i betraktning. Kvinnelige forskere har i gjennomsnitt lavere årslønn enn mannlige forskere. Dette tilskrives lavere gjennomsnittsalder og erfaringsnivå. Gjennomsnittsalderen for mannlige forskere er 43 år, mens den for kvinner er 38 år. Det er ingen endring fra 2012.

Sykefraværet ved FFI var på 2,9 pst. i 2013, mot 3,6 pst. i 2012. Sykefraværet blant kvinner var på 5 pst. i 2013 mot 7,1 pst. i 2012. Menns sykefravær var på 2,1 pst. i 2013 mot 2,2 pst. i 2012.

Statistikk for avvikling av foreldrepermisjon ved FFI viser at 43 ansatte i 2013 tok ut foreldrepermisjon, fordelt på 16 kvinner og 27 menn. Fordelt på kalenderdager tok kvinnene ut i gjennomsnitt 180 dager i foreldrepermisjon, 44 flere dager enn i 2012, mens menn i gjennomsnitt tok ut 97 kalenderdager, 13 flere enn i 2012. For menn betyr dette at de i gjennomsnitt tar ut litt mer foreldrepermisjon avsatt til far enn minimumsnivået.

Andelen ansatte med utenlandsk statsborgerskap har de siste fire årene hatt en svak økning, men i 2013 er andelen den samme som i 2012, 2,8 pst. Den lave andelen må sees i sammenheng med at FFI har mange arbeidsoppgaver innenfor forskning som krever at den som utfører disse oppgavene har norsk statsborgerskap og er sikkerhetsklarert. Ansatte med innvandrerbakgrunn utgjorde 5,4 pst. i 2013, samme som året før.

Antall ansatte med nedsatt funksjonsevne er uendret. Rekruttering av personell med nedsatt

funksjonsevne behandles på ordinær måte i tilsetningsprosessen iht. gjeldende lover og regler for hvordan dette skal registreres og behandles. For egne ansatte som får nedsatt funksjonsevne sør-

ger FFI for tilrettelegging og omplassering ved behov, samt benytter bedriftshelsetjenesten som bistand i oppfølging av dem dette gjelder.

8 NATOs vurdering av Norge

NATO gjennomfører, som ledd i sin felles forsvarsplanprosess, regelmessige vurderinger av den enkelte nasjons forsvarsplaner og forsvarsinnsats. Ved siden av å gi beskrivende vurderinger av utviklingen innenfor ulike deler av forsvarssektoren, inneholder disse også anbefalinger til nasjonene om prioriteringer i det kontinuerlige arbeidet med å videreutvikle Forsvaret. Den siste vurderingen av Norge følger nedenfor og baserer seg hovedsakelig på informasjon fra 2013. Vurderingen, som ble ferdigstilt 27. mai 2014, er oversatt fra engelsk.

NATO-gjennomgang av forsvarspolitik, styrkeplaner og ressursanvendelse 2012/2014 (Norge)

Moderniseringen av det norske forsvaret videreføres. Fortsatt prioriteres styrker av høy kvalitet og med god mobilitet og evne til samvirke, og som kan bidra i operasjoner også utenfor landets grenser. Til tross for finanskrisen og den økonomiske nedgangen er Norge i en sunn finansiell situasjon sammenlignet med de fleste alliansepartnerne. Det norske forsvaret opplever en periode med relativ stabilitet, og denne stabiliteten antas å fortsette også i fremtiden. Forsvaret er, og vil være, i stand til å påta seg hele spekteret av oppdrag for alliansen, i tillegg til å ivareta nasjonale forsvarsoppgaver. Alle hovedkapasiteter i det norske forsvaret kan bidra i operasjoner, også utenfor landets grenser.

Det er ingen vesentlige endringer i Norges forsvars- og sikkerhetspolitikk. Som tidligere er den innrettet mot å trygge og fremme nasjonale og kollektive sikkerhetsinteresser gjennom tett samarbeid med andre land, primært gjennom NATO, men innenfor et overordnet FN-rammeverk. Norge bidrar også aktivt i det nordiske forsvarssamarbeidet (NORDEFKO)¹, som har som formål å styrke landenes nasjonale forsvar, oppnå synergi samt legge til rette for fellesløsninger for å utvikle nødvendige kapabiliteter. Norge, uten selv å være EU-medlem, samarbeider tett med EU og har en

samarbeidsavtale med *European Defence Agency* (EDA). Nordområdene vektlegges av Norge som et strategisk viktig område, også i et bredere allianseperspektiv. Norge er en sterk støttespiller i NATOs *building integrity*-initiativ.

Gjennomføringen av gjeldende langtidsplan for Forsvaret (2013 og videre), som ble vedtatt av Stortinget i 2012, er i gang. Anskaffelsen av inntil 52 nye F-35 kampfly (herunder fire treningsfly), som skal erstatte dagens 57 F-16, er et hovedelement. Anskaffelsen vil bli delvis finansiert gjennom en midlertidig øking av forsvarsbudsjettet på om lag NOK 22–28 milliarder i anskaffelsesperioden. Andre hovedmål er å forbedre landstyrkene, noe som vil gi høyere kvalitet og reaksjonsevne, samt en reform av kompetanse- og HR-området. Moderniseringen av Forsvaret prioriteres fortsatt. Forsvarsstrukturen har blitt vesentlig endret det siste tiåret. Hoveddelen av moderniseringen er nå gjennomført, med godt resultat.

Som en følge av terrorangrepene 22. juli 2011 er det gjennomført en bred gjennomgang av norske anti-terror kapabiliteter, herunder også Forsvarets bidrag. Som et grunnleggende prinsipp har politiet og andre sivile myndigheter ansvar for å håndtere alvorlige hendelser og kriser i fredstid. Politiet er også ansvarlig for å håndtere terrorhandlinger på norsk territorium som ikke vurderes å ha en sikkerhetspolitisk dimensjon. Prosedyrer for militær bistand til politiet har blitt revidert for å sikre bedre tilgjengelighet i en krisesituasjon.

Norge har bidratt med om lag 4,6 pst. (ca. 430 personer) av sine samlede landstyrker i internasjonale operasjoner de siste to årene (2012–2013). Norge stiller med instruktører for opptrening av den afghanske hæren, og har bidratt med et polititreningslag i ISAF-operasjonen for ett års varighet fra mars 2013. Norge deltar med stabsoffiserer til ISAF-hovedkvarteret, ISAFs regionkommando nord samt til KFOR og flere FN-oppdrag. Norges evne til å bidra med styrker til NRF (NATOs reaksjonsstyrke) har vært begrenset for å gi økt prioritet til ISAF-operasjonen. Hvert halvår deltar Sjøforsvaret med ett minerydderfartøy i NATOs stående minerydderstyrker (SNMCMG) i inntil fire

¹ Danmark, Finland, Norge, Sverige og Island.

måneder. I første halvdel av 2014 bidro Norge med to fartøyer; ett fartøy fra 9. april til ut mai og ett fartøy fra 9. april og ut juni. Sjøforsvaret har ikke deltatt i NATOs stående maritime styrke (SNMG) siden 2005. Deltakelsen ble gjenopptatt i andre halvdel av 2013 ved deltakelse av en Fridtjof Nansen-klasse fregatt som flaggskip for SNMG 1 (NATOs stående maritime styrke 1). Som kommandofartøy ledet Norge operasjon *Ocean Shield* (OOS) fra juni til desember 2013. Norge planlegger å bidra med en fregatt i inntil fire måneder hvert år, og er også beredt til å bidra med Skjold-klasse korvetter, undervannsbåter, kystjegere og logistikkstøtte i de stående maritime styrkene og til NATO-øvelser. I 2014 vil en Fridtjof Nansen-klasse fregatt deployere til den USA-ledede øvelsen *Rim of the Pacific* (RIMPAC) i Stillehavet. Norge deltar med en fregatt som eskortefartøy, og kystjegere som styrkebeskyttelse, i *Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons*/ FN-operasjonen for å frakte kjemiske stridsmidler ut av Syria. Norge bidro med ett C-130J transportfly i ISAF-operasjonen fra midten av 2012 og ut 2013. Luftforsvaret har i første kvartal 2014 bidratt med to F-16 kampfly til NATOs periodiske tilstedeværelse på Island, for trening av luftovervåking og evne til avskjæring. De vil stille med et liknende bidrag til NATOs permanente luftovervåking over de baltiske stater i 2015. Seks F-16 kampfly er stilt tilgjengelige for NATOs hurtige reaksjonsstyrke fra 2014 og ut 2015. Norge stilte med 35 sivilt personell til støtte for operasjoner i 2012, og med to i 2013. Norges landstyrker (ekskl. Heimevernet) bestod i 2013 totalt av 10 201 personer. Av disse var 5 895 (58 pst.) også tilgjengelige for operasjoner i utlandet og 1 167 (11 pst.) kunne opprettholdes over tid. Norge har 34 fartøyer over 300 tonn, hvorav alle (100 pst.) er tilgjengelige for operasjoner i utlandet og 12 (35 pst.) kunne opprettholdes over tid. Norge har også 109 luftfartøyer (unntatt trening-, VIP, aerobattikk- og glidefly samt fly inne til tungt vedlikehold). 97 (89 pst.) luftfartøyer er tilgjengelige for tidsmessige begrensede operasjoner i utlandet, og 18 (16,5 pst.) vil kunne være en del av et kontinuerlig bidrag.

Hovedelementet i landstyrkenes struktur er fortsatt en mekanisert infanteribrigade (Brigade Nord). Brigaden utgjør hovedelementet i det mobile landforsvaret. Innen 2020 vil den andre mekaniserte manøverbataljonen videreutvikles fra å være hovedsakelig vernepliktsbasert til en enhet av både vernepliktige og vervede soldater, med hovedvekt på sistnevnte. Brigaden vil da bestå av to mekaniserte bataljoner, hvorav en på høy beredskap, og en lett infanteribataljon på

lavere beredskap, med hovedvekt av vernepliktig personell. Norge kan stort sett stille med de landstyrker som de er pålagt gjennom NATOs kapabilitetsmål. Taktisk brigadehovedkvarter (C2), ISTAR elektronisk krigføringsskompani og ISTAR fjernrekognoseringstropp kan gjøres tilgjengelig for NATO, men de inngår vanligvis som en integrert del av Brigade Nord. Hærens hovedprioriteter er bl.a. videreutvikling av dagens brigadestruktur, med et høyere antall vervet personell, slik at to av de tre manøverbataljonene hovedsakelig bemannes av profesjonelle.

Den 1. januar 2014 ble Marinejegerkommandoen (MJK) og Forsvarets spesialstyrker (FSK) samlet i en driftsenhet i Forsvaret – Forsvarets spesialstyrker (FS). FS vil inneha den administrative kommandoen og bestå av to underlagte taktiske enheter. Fra disse enhetene etableres gradvis kjernefunksjonene for et hovedkvarter til spesialstyrkekomponenten. Luftforsvaret kan stille med helikopter og fly som kan samvirke med spesialstyrker.

Beredskapsplanlegging og krisehåndtering i Norge tar utgangspunkt i prinsippene ansvar, likhet, nærhet og samvirke. Gjeldende ansvars- og myndighetshaver i fredstid videreføres også ved krise. Utenriksdepartementet vil normalt ha en ledende rolle, samt ansvar for nasjonal koordinering, ved håndtering av kriser i utlandet. Norge støtter en helhetlig, integrert tilnærming til operasjoner og vil bidra med sivile bidrag til stabilisering- og gjenoppbyggingsoperasjoner. Gjeldende nasjonale føringer tillater ikke sivile kapasiteter til stabilisering- og gjenoppbyggingsoperasjoner å inngå som en del av militære kontingenter.

Sjøforsvaret er i siste fase av moderniseringen. Alle de fem Fridtjof Nansen-klasse fregattene og fem nye Skjold-klasse korvetter er levert (i tillegg til at prototypefartøyet KNM Skjold har blitt oppdatert til samme status som de øvrige korvettene) og nærmer seg fullt operative. Fridtjof Nansen-klasse fregattene forventes å være fullt operative når de nye sjømålsmissilene (NSM), maritime helikoptre (NH90) og satellittkommunikasjon er fullt ut integrerte. De seks Ula-klasse undervannsbåtene blir fortløpende oppdatert slik at de kan være i tjeneste i hvert fall frem til 2020. I regi av Forsvarsdepartementet pågår det en utredning om hvorvidt undervannsbåtene skal levetidsforlenges eller erstattes. Et nytt logistikk- og støttefartøy planlegges levert i 2016. Maritime patruljefly og helikoptre bemannes og opereres av Luftforsvaret. Kystvakten har mottatt fem av de åtte planlagte NH90 maritime helikoptrene; de øvrige forventes levert innen 2020. Innen 2018 skal de

seks NH90-helikoptrene som er utrustet for anti-overflate krigføring være innfaset i Kysteskadren. Ved å stille etterspurte enheter til rådighet oppfyller Norge NATOs kapabilitetsmål. Sjøforsvarets evne til å beholde nødvendig kompetanse, spesielt ingeniører, er fortsatt en bekymring. *Lean-manning* konseptet innebærer at det bare er tre og en halv besetning til å bemanne de fem fregattene i fredstid. Ammunisjonsbeholdningene er tilfredsstillende.

Luftforsvaret består av avanserte kamp- og transportkapabiliteter, som har evne til å deployere til, og operere fra, fremskutte baser, herunder også områder med krevende klimatiske forhold. Kampflyene disponerer et bredt spekter av avanserte luft-til-luft og luft-til-bakke våpen. Innfasingen av nye F-35 kampfly, som er forventet å nå full operativ kapasitet rundt 2025, vil ytterligere forbedre kampkraften. Ammunisjonsbeholdningene av presisjonsstyrte våpen tilfredsstiller store deler av NATO-kravet, og vil øke med ytterligere anskaffelser innen 2015. Utover F-16 kampfly har Norge begrensninger innenfor luftvern. Norge må søke støtte fra andre allierte ved operasjoner fra baser uten permanent infrastruktur. NASAMS utgjør den bakkebaserte luftvernkapasiteten, som også kan støtte landstyrker. Norge har ingen missilforsvarskapabiliteter, men utreder alternativer for å bidra til NATOs integrerte luft- og sivilforsvar. Norge har ingen luft-til-luft tankingkapasitet, og er avhengig av støtte fra allierte. Med noen begrensninger er etterretnings-, overvåkings- og rekognoseringskapabiliteter (ISR) tilgjengelige. Innfasingen av F-35 kampfly vil øke ISR-kapasiteten. Med enkelte unntak vil Norge fortsatt mangle nasjonale ISR-kapabiliteter med evne til kontinuerlig informasjonsinnhenting. Norge burde vurdere alternativer for å forbedre denne kapasiteten utover den pågående deltakelsen i NATOs AGS-program. Anskaffelsen av F-35 kampfly, samt endringer i base- og støttestrukturen, vil utgjøre katalysatoren i omstillingen i Luftforsvaret. Aktiviteten vil begrenses til færre baser, noe som frigjør ressurser til operativ aktivitet. Fire C-130J transportfly er mottatt, og flyet som gikk tapt i en ulykke i 2012 er erstattet. Utviklingen av *Joint Strike Missile* fortsetter. Norge er medlem av NAPMO (*NATO Airborne Early Warning and Control Program Management Organization*) og AGS-programmet. ACCS (*NATO's Air Control and Command System*) vil bli integrert i Norges luftovervåkingsnettverk.

Anskaffelsen av et logistikkfartøy i 2016 vil forbedre den strategiske løftekapasiteten. Norge vil stille med sanitetsstøtte til egne deployerbare styrker. For å beholde kompetanse innenfor militær-

medisin og kunne etterfylle personell i operasjoner, er det utviklet et nytt kontraktsregime for medisinske spesialister, f.eks. kirurger og anestesileger. Frem mot 2017 vil likevel ikke Forsvarets feltsykehus (Role 2) kunne delta i utenlandsoperasjoner på grunn av en pågående oppgradering. Norge vil stille individuelt CBRN-beskyttelsesutstyr, grunnleggende påvisningsmaterieell, rensesutrustning og evne til å trekke på bakenforliggende CBRN-kapasiteter (såkalt *reach back*) for styrker som skal kunne delta i internasjonale operasjoner. Norge vil levere CBRN-beskyttelsessystemer til de medisinske fasilitetene, men nasjonale planer tilsier at det ikke er aktuelt med anskaffelse av «myke» kollektive beskyttelsessystemer for andre kritiske elementer av strukturen. Anskaffelse av andre spesialiserte CBRN-kapabiliteter er utsatt. Norge har evnen til å innhente og gjøre tilgjengelig etterretning på strategisk og operasjonelt nivå. Norge har en velutviklet evne til å ivareta informasjonssikkerhet og cyberforsvarskapabiliteter. Det nylig opprettede Cyberforsvaret vil øke den nasjonale cyberforsvarevnen, og kan også stille med deployerbare hurtigreaksjonslag. Norge har offensive cyber-kapabiliteter i landets egen etterretningsorganisasjon.

Verneplikten utgjør fortsatt grunnlaget for forsvarsgrenene samt Heimevernet. De tre forsvarsgrenene har utfordringer knyttet til å beholde spesialistbefal, sambandseksperter og medisinske spesialister. Samtidig har Luftforsvaret og Sjøforsvaret utfordringer med å beholde spesialisert teknisk personell. Norge burde derfor utforske innovative måter å rekruttere personell på, herunder fra allierte land, for å oppnå full bemanning iht. gjeldende ambisjonsnivå. Norge har også iverksatt en bred studie innenfor kompetanseområdet. Forsvarsbudsjettets andel av BNP er fortsatt på om lag 1,6 pst. Sammenliknet med 2008 har forsvarsutgiftene i 2014 reelt økt med 1,2 pst.

Norge bør fortsette å utvikle kapasitetene til Brigade Nord. Innfasingen av F-35 kampfly vil transformere Luftforsvaret og det norske Forsvaret generelt. Erfaringer bør deles med allierte som også skal anskaffe F-35 kampfly.

NATOs vurdering av Norge – resultatmåling

I tillegg til de mer omfattende vurderingene av den enkelte nasjons forsvarsplaner og forsvarsinnsats har det i NATO pågått et arbeid med å utvikle målesystemer som synliggjør medlemslandenes bidrag innenfor utvalgte områder.

Samlet vurdert kommer Norge godt ut av denne målingen. Dette er et resultat av et langva-

rig og målbevisst arbeid for å skape et norsk forsvar med moderne og fremtidsrettede kapasiteter og en styrket operativ evne.

Målingen gir en pekepinn på hvordan nasjonene har anvendt sine ressurser og styrker. I tillegg gis en vurdering av hvor stor andel av styrkene som er tilgjengelige for, og kan opprettholdes over tid, i internasjonale operasjoner.

Det er utfordrende å etablere systemer i NATO som på en helhetlig og dekkende måte kan måle nasjonenes samlede bidrag, og ikke minst

kvaliteten på bidragene. Målingene gir derfor kun en forenklet kvantitativ fremstilling av nasjonenes bidrag på enkelte områder, og er et supplement til de mer grundige og helhetlige vurderingene hvor hovedkonklusjonene fremgår av ovennevnte.

Nedenfor følger et faktaark for Norge som lister opp de ulike indikatorene i målingen og som illustrerer hvordan Norge er plassert ift. NATOs øvrige medlemsland. Indikatorene er basert på regnskapstall og ikke på salderte budsjetter.

Tabell 8.1 Input/Output Metrics – Individual Nation's Fact Sheet 2013

Norway	Selected Indicator	Abs. Value	Contribution (%)	NATO Guideline (%)	Rank
1. Percentage of Gross Domestic Product (GDP) on Defence	Defence Expenditures (current prices, mil. of national currency):	43 427	1,45 ¹	2	Middle
2. Percentage of Defence Expenditure on Major Equipment and Associated Research and Development	Major Equipment Expenditures (current prices, mil. of national currency):	8 222	18,93	20	Top
3A. Percentage of Implementation of Quantitative National Targets (Year: 2016)		-	99,12	100	Middle
3B. Percentage of Implementation of Qualitative National Targets (Year: 2016)		-	77,52	100	Middle
4A. Deployable Land Forces Personnel as a Percentage of Land Forces Personnel	Deployable Land Forces Personnel (unit):	5 895	57,79	50	Middle
4B. Deployable Airframes as a Percentage of Airframes	Deployable Airframes (unit):	97	88,99	40	Top
4C. Deployable Vessels as a Percentage of Vessels	Deployable Vessels (unit):	34	100,00	80	Top
5A. Sustainable Land Forces Personnel as a Percentage of Land Forces Personnel	Sustainable Land Forces Personnel (unit):	1 167	11,44	10	Top
5B. Sustainable Airframes as a Percentage of Airframes	Sustainable Airframes (unit):	18	16,51	8	Top
5C. Sustainable Vessels as a Percentage of Vessels	Sustainable Vessels (unit):	12	35,29	28	Top
6A. Land Forces Personnel Deployed Abroad on NATO Operations as a Percentage of Deployable Land Forces Personnel	Land Forces Personnel Deployed Abroad on NATO Operations (unit):	386	6,54	-	Middle
6B. Land Forces Personnel Deployed Abroad on non-NATO Operations as a Percentage of Deployable Land Forces Personnel	Land Forces Personnel Deployed Abroad on non-NATO Operations (unit):	35	0,59	-	Middle

Tabell 8.1 Input/Output Metrics – Individual Nation's Fact Sheet 2013

Norway	Selected Indicator	Abs. Value	Contribution (%)	NATO Guideline (%)	Rank
6C. Land Forces Personnel Deployed Abroad on NATO and non-NATO Operations as a Percentage of Deployable Land Forces Personnel	Land Forces Personnel Deployed Abroad on NATO and non-NATO Operations (unit):	420	7,12	-	Middle
7A. Airframes Deployed Abroad on NATO Operations as a Percentage of Deployable Airframes	Airframes Deployed Abroad on NATO Operations (unit):	1,79	1,85	-	Middle
7B. Airframes Deployed Abroad on non-NATO Operations as a Percentage of Deployable Airframes	Airframes Deployed Abroad on non-NATO Operations (unit):	0	0 00	-	Middle
7C. Airframes Deployed Abroad on NATO and non-NATO Operations as a Percentage of Deployable Airframes	Airframes Deployed Abroad on NATO and non-NATO Operations (unit):	1,79	1,85	-	Middle
8A. Vessels Deployed Abroad on NATO Operations as a Percentage of Deployable Vessels	Vessels Deployed Abroad on NATO Operations (unit):	1,42	4,17	-	Top
8B. Vessels Deployed Abroad on non-NATO Operations as a Percentage of Deployable Vessels	Vessels Deployed Abroad on non-NATO Operations (unit):	0,04	0,12	-	Middle
8C. Vessels Deployed Abroad on NATO and non-NATO Operations as a Percentage of Deployable Vessels	Vessels Deployed Abroad on NATO and non-NATO Operations (unit):	1,46	4,29	-	Middle
9. Percentage of Fulfilment of NATO Command Structure (NCS) positions		-	115,18	100	Top
10. Percentage of Fulfilment of NATO Force Structure Headquarters		-	100,00	100	Top
11. Percentage of Immediate Response Force (IRF) Fulfilment		-	50,27	100	Low

¹ For å kunne sammenligne mellom medlemslandene har NATO anvendt BNP-deflator for omregning til 2005-kroner. I sin gjennomgang av landenes forsvarspolitikk, styrkeplaner og ressursanvendelse 2013/2014 har NATO anvendt forsvarsspesifikk deflator for omregning til 2005-kroner. Tallene er derfor ikke sammenlignbare.

9 Lederes ansettelsesvilkår i heleide foretak under Forsvarsdepartementet

9.1 Aerospace Industrial Maintenance Norway SF (AIM Norway SF)

Ove Haukåssveen ble tilsatt som administrerende direktør i AIM Norway SF med tiltredelse i april 2012. Administrerende direktør har en årslønn på 1 500 000 kroner. Andre godtgjørelser vil utgjøre

136 512 kroner pr. år. Administrerende direktør er del av foretakets innskuddsbaserte pensjonsordning, og beregnet pensjonsutgift utgjør 68 928 kroner årlig. Dersom styret sier opp ansettelsesforholdet gis det tolv måneders etterlønn etter oppsigelsestidens utløp. Administrerende direktør har ingen bonus eller andre godtgjørelser.

Forsvarsdepartementet

t i l r å r :

I Prop. 1 S (2014–2015) om statsbudsjettet for år 2015 føres opp de forslag til vedtak som er nevnt i et
framlagt forslag.

Forslag

Under Forsvarsdepartementet føres det i Prop. 1 S (2014–2015) statsbudsjettet for budsjettåret 2015 opp følgende forslag til vedtak:

Kapitlene 1700–1795, 4700–4799

I

Utgifter:

Kap.	Post	Kroner	Kroner
	alle		
1700	Forsvarsdepartementet		
	01 Driftsutgifter	371 412 000	
	73 Forskning og utvikling, <i>kan overføres</i>	32 679 000	404 091 000
1710	Forsvarsbygg og nybygg og nyanlegg		
	01 Driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	3 317 685 000	
	46 Komponentutskifting, <i>kan overføres</i>	104 274 000	
	47 Nybygg og nyanlegg, <i>kan overføres</i>	1 541 795 000	4 963 754 000
1716	Forsvarets forskningsinstitutt		
	51 Tilskudd til Forsvarets forskningsinstitutt	186 117 000	186 117 000
1719	Fellesutgifter og tilskudd til foretak under Forsvarsdepartementet		
	01 Driftsutgifter	263 853 000	
	21 Spesielle driftsutgifter, <i>overslagsbevilgning</i>	206 600 000	
	43 Til disposisjon for Forsvarsdepartementet, <i>kan overføres</i>	14 829 000	
	71 Overføringer til andre, <i>kan overføres</i>	55 037 000	
	78 Norges tilskudd til NATOs og internasjonale driftsbudsjetter, <i>kan overføres</i>	260 000 000	800 319 000
1720	Felles ledelse og kommandoapparat		
	01 Driftsutgifter	3 821 908 000	3 821 908 000
1721	Felles ledelse av Forsvarets spesialstyrker		
	01 Driftsutgifter	34 050 000	34 050 000
1723	Nasjonal sikkerhetsmyndighet		
	01 Driftsutgifter	204 437 000	204 437 000

Kap.	Post	Kroner	Kroner
1725	Fellesinstitusjoner og -utgifter under Forsvarsstaben		
	01 Driftsutgifter	2 095 299 000	
	70 Renter låneordning, <i>kan overføres</i>	8 974 000	
	71 Overføringer til andre, <i>kan overføres</i>	18 950 000	2 123 223 000
1731	Hæren		
	01 Driftsutgifter	5 226 167 000	5 226 167 000
1732	Sjøforsvaret		
	01 Driftsutgifter	3 452 649 000	3 452 649 000
1733	Luftforsvaret		
	01 Driftsutgifter	4 573 004 000	4 573 004 000
1734	Heimevernet		
	01 Driftsutgifter	1 214 133 000	1 214 133 000
1735	Etterretningstjenesten		
	21 Spesielle driftsutgifter	1 222 912 000	1 222 912 000
1740	Forsvarets logistikkorganisasjon		
	01 Driftsutgifter	1 937 193 000	1 937 193 000
1760	Nyanskaffelser av materiell og nybygg og nyanlegg		
	01 Driftsutgifter, <i>kan nyttes under kap. 1760, post 45</i>	983 759 000	
	44 Fellesfinansierte investeringer, nasjonalfinansiert andel, <i>kan overføres</i>	66 533 000	
	45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres, kan nyttes under kap. 1761, post 45</i>	5 935 893 000	
	48 Fellesfinansierte investeringer, fellesfinansiert andel, <i>kan overføres</i>	80 764 000	
	75 Fellesfinansierte investeringer, Norges tilskudd til NATOs investeringsprogram for sikkerhet, <i>kan overføres, kan nyttes under kap 1760, post 44</i>	87 907 000	7 154 856 000
1761	Nye kampfly med baseløsning		
	01 Driftsutgifter	115 862 000	
	45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	3 054 857 000	
	47 Nybygg og nyanlegg, <i>kan overføres</i>	716 975 000	3 887 694 000
1790	Kystvakten		
	01 Driftsutgifter	1 034 780 000	1 034 780 000
1791	Redningshelikoptertjenesten		
	01 Driftsutgifter	737 888 000	737 888 000

Kap.	Post		Kroner	Kroner
1792		Norske styrker i utlandet		
	01	Driftsutgifter	570 367 000	570 367 000
1795		Kulturelle og allmenntilgode formål		
	01	Driftsutgifter	265 793 000	
	72	Overføringer til andre	2 492 000	268 285 000
		Sum alle		43 817 827 000
Sum departementets utgifter				43 817 827 000

Inntekter:

Kap.	Post		Kroner	Kroner
alle				
4700		Forsvarsdepartementet		
	01	Driftsinntekter	2 320 000	2 320 000
4710		Forsvarsbygg og nybygg og nyanlegg		
	01	Driftsinntekter	4 101 002 000	
	47	Salg av eiendom	171 701 000	4 272 703 000
4719		Fellesinntekter til foretak under Forsvarsdepartementet		
	01	Driftsinntekter	775 000	775 000
4720		Felles ledelse og kommandoapparat		
	01	Driftsinntekter	69 682 000	69 682 000
4723		Nasjonal sikkerhetsmyndighet		
	01	Driftsinntekter	7 028 000	7 028 000
4725		Fellesinstitusjoner og -inntekter under Forsvarsstaben		
	01	Driftsinntekter	56 560 000	56 560 000
4731		Hæren		
	01	Driftsinntekter	64 628 000	64 628 000
4732		Sjøforsvaret		
	01	Driftsinntekter	53 247 000	53 247 000
4733		Luftforsvaret		
	01	Driftsinntekter	179 664 000	179 664 000
4734		Heimevernet		
	01	Driftsinntekter	5 896 000	5 896 000
4740		Forsvarets logistikkorganisasjon		
	01	Driftsinntekter	107 479 000	107 479 000

Kap.	Post		Kroner	Kroner
4760		Nyanskaffelser av materiell og nybygg og nyanlegg		
	01	Driftsinntekter	1 069 000	
	48	Fellesfinansierte investeringer, inntekter	80 800 000	81 869 000
4790		Kystvakten		
	01	Driftsinntekter	1 058 000	1 058 000
4791		Redningshelikoptertjenesten		
	01	Driftsinntekter	686 454 000	686 454 000
4792		Norske styrker i utlandet		
	01	Driftsinntekter	10 368 000	10 368 000
4795		Kulturelle og allmennyttige formål		
	01	Driftsinntekter	9 495 000	9 495 000
4799		Militære bøter		
	86	Militære bøter	500 000	500 000
		Sum alle		5 609 726 000
		Sum departementets inntekter		5 609 726 000

Fullmakter til å overskride gitte bevilgninger

II

Merinntektsfullmakter

Stortinget samtykker i at Forsvarsdepartementet i 2015 kan:

1. benytte alle merinntekter til å overskride enhver utgiftsbevilgning under Forsvarsdepartementet, med følgende unntak:
 - a. inntekter fra militære bøter kan ikke benyttes som grunnlag for overskridelse.
 - b. inntekter ved salg av større materiell kan benyttes med inntil 75 pst. til overskridelse av bevilgningen under kapittel 1760 Nyanskaffelser av materiell og nybygg og nyanlegg, post 45 Større utstysanskaffelser og vedlikehold.
2. Merinntekt som gir grunnlag for overskridelse skal også dekke merverdiavgift knyttet til overskridelsen, og berører derfor også kap. 1633, post 01 for de statlige forvaltningsorganene som inngår i nettoordningen for merverdiavgift. Merinntekter og eventuelle mindreinntekter tas med i beregningen av overføring av ubrukt bevilgning til neste år.

Fullmakter til å pådra staten forpliktelser utover gitte bevilgninger

III

Bestillingsfullmakter

Stortinget samtykker i at Forsvarsdepartementet i 2015 kan:

1. foreta bestillinger ut over gitte bevilgninger, men slik at samlet ramme for nye bestillinger og gammelt ansvar ikke overstiger følgende beløp:

Kap.	Post	Betegnelse	Samlet ramme
1720		Felles ledelse og kommandoapparat	
	01	Driftsutgifter	430 mill. kroner
1725		Fellesinstitusjoner og -utgifter under Forsvarsstaben	
	01	Driftsutgifter	75 mill. kroner
1731		Hæren	
	01	Driftsutgifter	130 mill. kroner
1732		Sjøforsvaret	
	01	Driftsutgifter	810 mill. kroner
1733		Luftforsvaret	
	01	Driftsutgifter	1 500 mill. kroner
1734		Heimevernet	
	01	Driftsutgifter	65 mill. kroner
1740		Forsvarets logistikkorganisasjon	
	01	Driftsutgifter	1 320 mill. kroner
1760		Nyanskaffelser av materiell og nybygg og nyanlegg	
	01	Driftsutgifter	100 mill. kroner
	44	Fellesfinansierte bygge- og anleggsarbeider, nasjonalfinansiert andel	80 mill. kroner
	45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold	17 000 mill. kroner
	48	Fellesfinansierte bygge- og anleggsarbeider, fellesfinansiert andel	165 mill. kroner
1761		Nye kampfly med baseløsning	
	45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold	24 400 mill. kroner
1790		Kystvakten	
	01	Driftsutgifter	2 080 mill. kroner
1791		Redningshelikoptertjenesten	
	01	Driftsutgifter	60 mill. kroner

Kap.	Post	Betegnelse	Samlet ramme
1792		Norske styrker i utlandet	
	01	Driftsutgifter	25 mill. kroner
1795		Kulturelle og allmenntilgode formål	
	01	Driftsutgifter	2 mill. kroner

2. gi Forsvarets forskningsinstitutt fullmakt til å ha økonomiske forpliktelser på inntil 60 mill. kroner ut over det som dekkes av egne avsetninger.

IV

Tilsagnsfullmakter

Stortinget samtykker i at Forsvarsdepartementet i 2015 kan gi tilsagn om økonomisk støtte ut over bevilgningen, men slik at samlet ramme for nye tilsagn og gammelt ansvar ikke overstiger følgende beløp:

Kap.	Post	Betegnelse	Samlet ramme
1700		Forsvarsdepartementet	
	73	Forskning og utvikling	68 mill. kroner

Andre fullmakter

V

Nettobudsjettering av salgsomkostninger

Stortinget samtykker i at Forsvarsdepartementet i 2015 kan trekke salgsomkostninger ved salg av materiell og fast eiendom fra salgsinntekter før det overskytende inntektsføres under kapittel 4760 Nyanskaffelser av materiell og nybygg og nyanlegg, post 45 Store nyanskaffelser og kapittel 4710 Forsvarsbygg og nybygg og nyanlegg, post 47 Salg av eiendom.

VI

Personell

Stortinget samtykker i at:

1. Forsvarsdepartementet i 2015 kan fastsette lengden på førstegangstjenesten, repetisjons-tjenesten og heimeverntjenesten slik det går frem av Prop. 1 S (2014–2015).
2. enheter oppsatt med frivillig heimeverns-personell kan overføres til forsvarsgrener og fellesinstitusjoner, og benyttes i operasjoner i utlandet.

VII

Investeringsfullmakter

Stortinget samtykker i at Forsvarsdepartementet i 2015 kan:

1. starte opp nye investeringsprosjekter, herunder større bygg- og eiendomsprosjekter, som er presentert som nye prosjekter i Prop. 1 S (2014–2015), innenfor de kostnadsrammer som der er omtalt.
2. endre tidligere godkjente prosjekter som anført i Prop. 1 S (2014–2015), herunder endrede kostnadsrammer.
3. starte opp og gjennomføre materiellinvesteringer og byggeprosjekter av lavere kategori.
4. nytte bevilgningen på den enkelte investeringspost, hhv. post 44, 45, 47 og 48 fritt mellom formål, bygg- og eiendoms-kategorier, anskaffelser og prosjekter som presentert i Prop. 1 S (2014–2015).
5. gjennomføre konsept- og definisjonsfasen av planlagte materiellanskaffelser.
6. igangsette planlegging og prosjektering av bygge-, anleggs- og innredningsprosjekter innenfor rammen av bevilgningen på de respektive poster.

7. inkludere gjennomføringskostnader i investeringsprosjektene for eiendom, bygg og anlegg på post 46 og post 47.

VIII

Fullmakter vedrørende fast eiendom

Stortinget samtykker i at Forsvarsdepartementet i 2015 kan:

1. avhende fast eiendom uansett verdi til markedspris når det ikke foreligger annet statlig behov for eiendommen. Eiendommene skal normalt legges ut for salg i markedet, men kan selges direkte til fylkeskommuner eller kommuner til markedspris, innenfor EØS-avtalens bestemmelser. Dersom eiendommene er aktuelle for friluft- eller kulturformål kan de selges på samme vilkår til Statskog SF hvis ikke fylkeskommuner eller kommuner ønsker å kjøpe eiendommene. Likeledes kan eiendommer som er nødvendige for å oppfylle samfunnets målsetting om å opprettholde en selvfinansiert sivil luftfart, selges direkte til Avinor AS. Dette gjelder følgende eiendoms kategorier:
 - rullebaner, taksebaner med tilhørende sikkerhetsområder, flyoppstillingsplasser og

andre arealer og infrastruktur for flyoperasjoner

- terminal innrettet mot det service- og tjenestebehov som forbrukere og myndigheter har bruk for
 - områder for kollektiv og privat tilbringertjeneste
 - kontorer og lignende
 - eiendommer for fremtidig utbygging
2. avhende fast eiendom til en verdi av inntil 100 000 kroner vederlagsfritt eller til underpris når særlige grunner foreligger.

IX

Tidspunkt for belastning av utgiftsbevilgninger

Stortinget samtykker i at Forsvarsdepartementet i 2015 kan belaste utgiftsbevilgninger for bestillinger gjennom NSPA (NATO Support Agency), andre internasjonale organisasjoner eller andre lands myndigheter fra det tidspunkt materiell blir bestilt, selv om levering først skjer senere i budsjettåret eller i et etterfølgende budsjettår.

Vedlegg 1

Ordninger i tilknytning til verneplikten

I det etterfølgende gis en oversikt over de bestemmelser som gjøres gjeldende for verneplikten i 2015.

Førstegangstjenesten

Fordeling til førstegangstjenesten skal baseres på rettferdig og mest mulig lik behandling av vernepliktige og frivillige. Den enkeltes ønsker skal vektlegges og alle skal ha samme mulighet til å konkurrere seg til tjenestestillinger.

Førstegangstjenestens varighet er normalt tolv måneder, men kan differensieres mellom seks og 18 måneder. Forsvaret kan forkorte tjenesten med inntil seks uker. Av hensyn til utdanning og arbeid kan den enkelte vernepliktige som er innkalt til minimum tolv måneders tjeneste, førtidsdimitteres inntil seks uker før ordinær dimisjonsdato. Tjenestetidsreduksjonene skal gjennomføres på en måte som gir forutsigbarhet for de vernepliktige og ikke får konsekvenser for beredskap eller svekker rekrutteringsgrunnlaget for operasjoner i utlandet. Mannskaper som ikke ønsker å redusere tjenestetiden, kan gis anledning til å fullføre tjenesten dersom forholdene ligger til rette for det.

Særordninger

Vernepliktige og tjenestepliktige mannskaper som avtjener førstegangstjeneste kan ta ut inntil seks uker av foreldrepengeperioden. Dette kommer i tillegg til 14 dagers permisjon ifm. eget barns fødsel.

Fellesbestemmelser

Felles øvre grense for samlet ordinær tjenesteplikt er 19 måneder eller 575 dager. Frivillig tjeneste i Heimevernets innsatsstyrke eller i operasjoner i utlandet regnes ikke som del av den ordinære tjenesteplikt.

Repetisjons- og hjelpetjeneste og kurs

Til hjelpetjeneste i tilknytning til repetisjonstjeneste og etterutdanningskurs kan det kalles inn

vernepliktige eller tjenestepliktige som ikke er mobiliseringsdisponert til militær avdeling eller Forsvarets fellesinstitusjoner.

Repetisjons- og hjelpetjeneste for vernepliktige og tjenestepliktige mannskaper er normalt på 21 dager. Vernepliktig og utskrevet befal og spesialister kan i tillegg kalles inn til tjeneste ni dager før eller etter hver øving. Slik øving skal ikke overskride 36 dager.

Innkallinger for repetisjons- og hjelpetjeneste samt kurs skal skje innenfor rammen av det totale antall dager som er fastsatt for slik tjeneste. Det gis ingen begrensning i antall innkallinger i tjenestepliktperioden. Det skal normalt gå minimum to år mellom hver repetisjons- eller hjelpetjeneste. Hyppigere innkalling skal fortrinnsvis skje etter frivillighet.

Vernepliktig og tjenestepliktig personell (befal og menige) som er mobiliseringsdisponert ved staber eller avdelinger, og som det er påkrevet å trene eller øve hvert år, kan kalles inn til kort repetisjonstjeneste eller kurs hvert år.

Vernepliktig og utskrevet befal kan innkalles til etterutdanningskurs av inntil tolv dagers varighet.

Hæren kan kalle inn vernepliktig og utskrevet befal som sier seg villige til sjefstillinger og forutbestemte nøkkelstillinger på lavere og midlere nivå til etterutdanningskurs av inntil fem ukers varighet.

Vernepliktige akademisk befal og studenter i fagene farmasi, jus, medisin, teologi, psykologi, odontologi og veterinærmedisin, som har gjennomført tolv måneders førstegangstjeneste, kan innkalles til 90 dagers tjeneste ved stab eller avdeling. Leger kan alternativt gjøre tjeneste ved styrker i utlandet hvor Norge deltar.

Teologer som har gjennomført 15 måneders førstegangstjeneste kan pålegges repetisjonstjeneste tre ganger.

Vernepliktig og tjenestepliktig personell som gis utsettelse med sin tjeneste, kan kalles inn til avtjening av resttjeneste ved andre avdelinger i Forsvaret og om nødvendig i et annet budsjettår.

I tillegg til repetisjons- og hjelpetjenesten kan vernepliktige og utskrevet befal, menige spesialis-

ter og spesielle faggrupper for en mindre del av den enkelte avdelings organisasjonsplan gis inntil ti dagers tjeneste.

Heimevernstjenesten

I Heimevernet er den årlige tjenesteplikten inntil seks dager for korporaler og menige og inntil ni dager for befal og spesialister. Innsatsstyrken er frivillig personell på tre års kontakt, og har inntil 30 dager årlig tjenesteplikt i tillegg til den generelle tjenesteplikten i Heimevernet.

Tjenesteplikt for kvinner

Kvinner som frivillig tjenestegjør i Forsvaret har i dag mobiliserings- og tjenesteplikt. De påtar seg

de samme forpliktelser som vernepliktige menn, når de har skrevet under kontrakt om tjenesteplikt for kvinnelig militært personell. Den 13. juni 2014 fremmet regjeringen lovproposisjon for Stortinget om innføring av allmenn verneplikt, jf. Prop. 122 L (2013–2014). Lovforslaget innebærer at kvinner pålegges verneplikt på lik linje med menn. Ifølge lovforslaget vil kvinner som er født før 1. januar 1997, og som frivillig gjennomfører eller har gjennomført førstegangstjeneste, fortsatt være tjenestepliktige, og ikke vernepliktige, etter at endringene har trådt i kraft. Det samme gjelder for de kvinnene som allerede tjenestegjør i Forsvaret.

Vedlegg 2**Standardiserte nøkkeltall for forvaltningsorganer med særskilte fullmakter – Forsvarets forskningsinstitutt (FFI)**

Tabell 2.1 Utgifter og inntekter fordelt på art

Alle tall i hele kroner

Utgifter/inntekter	Budsjett			
	2011	2012	2013	2014 (i 2014 kr)
1. Utgifter				
<i>Driftsutgifter</i>				
Lønnsutgifter (1)	483 981 381	499 813 854	563 180 376	578 000 000
Varer og tjenester	286 522 127	238 002 083	295 650 206	294 000 000
<i>Sum driftsutgifter</i>	<i>770 503 508</i>	<i>737 815 937</i>	<i>858 830 582</i>	<i>872 000 000</i>
<i>Investeringsutgifter</i>				
Investering, større utstyrsanskaffelser vedlikehold	38 397 486	23 313 296	36 506 569	35 000 000
<i>Sum investeringsutgifter</i>	<i>38 397 486</i>	<i>23 313 296</i>	<i>36 506 569</i>	<i>35 000 000</i>
<i>Overføringer fra virksomheten</i>				
Utbetalinger til andre statlige regnskaper	0			0
Utbetalinger til andre i EU-consortiet	8 789 440	8 193 691	1 720 714	6 000 000
Andre utbetalinger	19 096 715		2 734 738	0
<i>Sum overføringsutgifter</i>	<i>27 886 155</i>	<i>8 193 691</i>	<i>4 455 452</i>	<i>6 000 000</i>
<i>Finansielle aktiviteter</i>				
Kjøp av aksjer og andeler	0			0
Andre finansielle utgifter	0			0
<i>Sum finansielle utgifter</i>	<i>0</i>			<i>0</i>
Sum utgifter	836 787 149	769 322 924	899 792 603	913 000 000

Tabell 2.1 Utgifter og inntekter fordelt på art

Alle tall i hele kroner

Utgifter/inntekter	Budsjett			
	2011	2012	2013	2014 (i 2014 kr)
2. Inntekter				
<i>Driftsinntekter</i>				
Inntekter fra salg av varer og tjenester	596 216 952	578 062 147	638 084 144	693 517 000
Inntekter fra avgifter, gebyrer og lisenser	152 278	0		
Refusjoner (1)	11 534 972	10 729 633	11 555 047	12 000 000
Andre driftsinntekter	1 167 848	8 405 158	5 336 046	10 000 000
<i>Sum driftsinntekter</i>	<i>609 072 050</i>	<i>597 196 938</i>	<i>654 975 237</i>	<i>715 517 000</i>
<i>Investeringsinntekter</i>				
Salg av varige driftsmidler	118 550	0	5 000	0
<i>Sum investeringsinntekter</i>	<i>118 550</i>	<i>0</i>	<i>5 000</i>	<i>0</i>
<i>Overføringer fra virksomheten</i>				
Inntekter fra statlige bevilgninger (2)	200 938 000	206 848 000	213 556 000	220 473 000
Andre innbetalinger				
<i>Sum overføringsinntekter</i>	<i>200 938 000</i>	<i>206 848 000</i>	<i>213 556 000</i>	<i>220 473 000</i>
<i>Finansielle aktiviteter</i>				
Innbetalinger ved salg av aksjer og andeler	0	0		0
Andre finansielle innbetalinger	0	0		0
<i>Sum finansielle inntekter</i>	<i>0</i>	<i>0</i>		<i>0</i>
Sum inntekter	810 128 600	804 044 938	868 536 237	935 990 000
3. Netto endring i kontantbeholdningen	-26 658 549	34 772 014	-31 256 366	22 990 000

Tabell 2.1 – Noter*Generelt:*

Det var en økning på utgifter og inntekter fra 2012 til 2013. Dette skyldes en svak prisøkning, men det gjenspeiler også en økning i aktiviteten ved FFI. Det ble i 2013 levert 482,9 forskningsårsverk inn i prosjekter og oppdrag, noe som tilsvarer en økning på 19,1 forskningsårsverk sammenlignet med 2012.

Noter:

1. Lønnsrelaterte refusjoner (bl.a. foreldrepenger og sykepenger) er klassifisert som inntekter i tabellen på egen linje)
2. Inntekter fra statlige bevilgninger: består av basisbevilgning, forvaltningsoppdrag og tilskudd til drift av forskningsfartøyet H.U. Sverdrup II

Tabell 2.2 Inntekter etter inntektskilde

Alle tall i hele kroner

Inntektskilde	2011	2012	2013	2014
<i>Bevilgning til finansiering av statsoppdraget</i>				
Bevilgninger fra fagdepartementet (1)	200 938 000	206 848 000	213 556 000	220 473 000
Bevilgninger fra andre departement				
Tildelinger fra Norges forskningsråd (2)	95 000	0	39 354	0
<i>Sum bevilgninger</i>	<i>201 033 000</i>	<i>206 848 000</i>	<i>213 595 354</i>	<i>220 473 000</i>
<i>Offentlige og private bidrag</i>				
Bidrag fra kommuner og fylkeskommuner	0			0
Bidrag fra private	0			0
Tildelinger fra internasjonale organisasjoner	0			0
<i>Sum bidrag</i>	<i>0</i>			<i>0</i>
<i>Oppdragsinntekter m. v.</i>				
Oppdrag fra statlige virksomheter (3)	546 137 182	529 986 135	584 275 640	603 517 000
Oppdrag fra kommunale og fylkeskommunale virksomheter				
Oppdrag fra private (4)	36 683 973	48 076 011	53 769 150	90 000 000
Andre inntekter	14 739 473	8 405 158	5 341 046	10 000 000
<i>Sum oppdragsinntekter</i>	<i>597 560 628</i>	<i>586 467 304</i>	<i>643 385 836</i>	<i>703 517 000</i>
Refusjoner lønn	11 534 972	10 729 633	11 555 047	12 000 000
<i>Sum refusjoner lønn</i>	<i>11 534 972</i>	<i>10 729 633</i>	<i>11 555 047</i>	<i>12 000 000</i>
Sum inntekter	810 128 600	804 044 937	868 536 237	935 990 000

Tabell 2.2, noter:*Generelt:*

Omfang og utvikling av andre inntekter:

- Bevilgningstildelinger fra andre departementer eller Norges Forskningsråd (NFR): Lite og forholdsvis stabilt i omfang. Dette gjelder prosjekter som gjennomføres med finansiering av NFR eller andre departementer.

Bidrags- og oppdragsinntekter:

- Basistilskudd, bidrag til forvaltningsoppdrag og drift av H.U. Sverdrup II har vært stabile og har kun mindre justering i henhold til det generelle prisnivået.

Oppdragsinntektene er i all hovedsak relatert til pågående og fremtidige materiellprosjekter, og det har vært en økning i dette de siste årene. Økningen i sum oppdragsinntekter skyldes for det meste en reell aktivitetsøkning fra 2012–2013.

Noter:

1. Bevilgninger fra fagdepartement; består av basisbevilgning, forvaltningsoppdrag og tilskudd til drift av forskningsfartøyet H.U. Sverdrup II. Bevilgningen fra fagdepartementet var i 2013 på 213,556 mill. kroner, og utgjorde 24,6 pst. (2012: 25,7 pst.) av de totale inntektene til FFI.
2. Tildelinger fra NFR: prosjekter med finansiering fra NFR
3. Oppdrag fra statlige virksomheter: oppdragsforskning for Forsvaret samt andre statlige etater.
4. Oppdrag fra private: oppdragsforskning for sivile og ikke-statlige aktører innenlands og utenlands.

Tabell 2.3 Virksomhetens kontantbeholdning pr. 31. desember i perioden 2011–2013 med spesifisering av formål kontantbeholdningen skal benyttes til

Regnskapspost				Endring	Endring	Endring
	31.12.2011	31.12.2012	31.12.2013	2010 til 2011	2011 til 2012	2012 til 2013
<i>Kontantbeholdning</i>						
Beholdning på oppgjørskonto i Norges Bank (1)	385 194 142	423 749 920	390 770 764	-17 517 927	38 555 778	-32 979 156
Beholdning på andre bankkonti, andre kontantbeholdninger og kontantekvivalenter (2)	4 220 008	386 244	2109 034	-9 140 621	-3 833 764	1 722 790
<i>Sum kontantbeholdning</i>	<i>389 414 150</i>	<i>424 136 164</i>	<i>392 879 798</i>	<i>-26 658 548</i>	<i>34 722 014</i>	<i>-31 256 366</i>
<i>Avsetninger til dekning av påløpte kostnader som forfaller neste budsjettår</i>						
Feriepenger mv.	40 599 227	42 529 708	45 288 056	-284 947	1 930 481	2 758 348
Skattetrekk og offentlige avgifter	35 510 774	43 654 597	440 264	-2 895 929	10 143 823	-5 214 333
Gjeld til leverandører	51 669 528	66 211 598	52 844 437	-13 997 667	14 542 070	-13 367 161
Gjeld til oppdragsgivere	216 181 555	217 546 833	202 529 495	-12 129 993	1 365 278	-15 017 338
Annen netto gjeld/ fordring som forfaller neste budsjettår	-6 467 634	-7 947 127	-8 160 171	-3 449 666	-1 479 493	-213 044
<i>Sum til dekning av påløpte kostnader som forfaller neste år</i>	<i>355 493 450</i>	<i>361 995 609</i>	<i>330 942 081</i>	<i>-32 758 202</i>	<i>26 502 159</i>	<i>-31 053 528</i>

Tabell 2.3 Virksomhetens kontantbeholdning pr. 31. desember i perioden 2011–2013 med spesifikasjon av formål kontantbeholdningen skal benyttes til

Regnskapspost				Endring	Endring	Endring
	31.12.2011	31.12.2012	31.12.2013	2010 til 2011	2011 til 2012	2012 til 2013
<i>Avsetninger til dekning av planlagte tiltak der kostnadene helt eller delvis vil bli dekket i fremtidige budsjettår</i>						
Prosjekter finansiert av Norges forskningsråd	0			0	0	0
Større, påbegynte flerårige investeringsprosjekter finansiert av grunnbevilgningen fra fagdepartementet	0			0	0	0
Konkrete påbegynte, ikke fullførte prosjekter finansiert av grunnbevilgningen fra fagdepartementet	0			0	0	0
Andre avsetninger til vedtatte, ikke igangsatte formål	0			0	0	0
Konkrete påbegynte, ikke fullførte prosjekter finansiert av bevilgninger fra andre departementer	0			0	0	0
<i>Sum avsetninger til planlagte tiltak i fremtidige budsjettår</i>	<i>0</i>			<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
<i>Andre avsetninger:</i>						
Avsetninger til andre formål/ikke spesifiserte formål	912 310	3 976 905	376 000	249 161	3 064 595	-3 600 905
Fri virksomhetskapital (4)	53 008 390	58 163 650	61 561 717	5 850 493	5 155 260	3 398 067
<i>Sum andre avsetninger</i>	<i>53 920 700</i>	<i>62 140 555</i>	<i>61 937 717</i>	<i>6 099 654</i>	<i>8 219 855</i>	<i>-202 838</i>

Tabell 2.3 Virksomhetens kontantbeholdning pr. 31. desember i perioden 2011–2013 med spesifikasjon av formål kontantbeholdningen skal benyttes til

Regnskapspost				Endring	Endring	Endring
	31.12.2011	31.12.2012	31.12.2013	2010 til 2011	2011 til 2012	2012 til 2013
<i>Langsiktig gjeld (netto)</i>	0			0	0	0
Langsiktig gjeld knyttet til anleggsmidler	0			0	0	0
Annen langsiktig gjeld	0			0	0	0
<i>Sum langsiktig gjeld (netto)</i>	0			0	0	0
Sum netto gjeld og forpliktelser	389 414 150	424 136 164	392 879 798	-26 658 548	34 722 014	-31 256 366

Tabell 2.3, Noter*Generelt:*

Kontantbeholdningen har de siste årene vært relativt stabil. En stor del av kontantbeholdning skyldes penger som kunden har innbetalt i prosjekter, men der arbeidet ikke er fullført enda. En reduksjon i gjeld til leverandørene og oppdragsgiverne, samt skyldig skatt og offentlige avgifter fører til en redusert kontantbeholdning. Variasjonen i de ulike postene anses som helt normalt, og all gjeld blir betalt iht. forfall.

Noter:

1. Beholdningen på oppgjørskonto i Norges bank: Inneholder feriepenger, skattetrekk, for-

dringer fra leverandører, ikke gjennomførte prosjektaktiviteter og frie likvide midler. Se også note 3 nedenfor.

2. Beholdningen på andre bankkonti, andre kontantbeholdninger og kontantekvivalenter: Kontantkasse H.U. Sverdrup II, beholdning for gavekort og forskuddsinnbetaling fra EU på to valutakonti.
3. Gjeld til oppdragsgivere: Prosjekter og oppdrag som er under gjennomføring, men hvor ikke arbeidet er ferdig.
4. Fri virksomhetskaper: Forsvarsdepartementet har pålagt FFI å ha inntil 10 % av årsomsetningen i fri virksomhetskaper. Ved utgangen av 2013 utgjorde fri virksomhetskaper om lag 7,1 % (2012: 7,2 %) av de samlede inntektene for året.

Budsjettstatistikk for perioden 2012–2015

Tabell 3.1 Vedtatt budsjett og regnskap

Kap.	Betegnelse	Post	2012		2013		2014		2015	
			Vedtatt budsjett	Reell endring justert for effektivisering	Vedtatt budsjett	Reell endring justert for effektivisering	Vedtatt budsjett	Reell endring justert for effektivisering	Forslag budsjett	Reell endring justert for effektivisering
1700	Forsvarsdepartementet	01	330 821	376 647	378 016	38 600	371 587	10 800	371 412	-6 349
		73	25 015	24 887	25 840		31 174	2 400	32 679	477
1710	Forsvarsbygg	01	2 560 870	3 064 000	3 060 316	-11 700	3 034 794	1 600	3 317 685	80 264
		24					164 366			
		46	61 564	76 534	62 980		1 588 411	100 200	104 274	-64 366
		47	1 715 950	1 594 425	1 780 467			68 600	1 541 795	-87 915
1716	Forsvarets forskningsinstitutt	51	168 872	168 872	174 445	800	180 600	900	186 117	867
1719	Fellesutgifter og tilskudd til foretak under Forsvarsdepartement	01	232 746	225 740	237 931	800	254 421	7 500	263 853	867
		21					135 875		206 600	

Tabell 3.1 Vedtatt budsjett og regnskap

Kap.	Betegnelse	Post	2012		2013		2014		2015	
			Vedtatt budsjett	Reell endring justert for effektivisering	Vedtatt budsjett	Reell endring justert for effektivisering	Vedtatt budsjett	Reell endring justert for effektivisering	Forslag budsjett	Reell endring justert for effektivisering
		43	18 000		15 000		14 830		14 829	
		71	68 321		69 435		71 865		55 037	
		78	240 000		240 000		273 400		260 000	
1720	Felles ledelse og kommandoapparat	01	2 914 228	218 700	3 112 185	-140 600	3 872 711	96 200	3 821 908	50 311
		50								
		70								
1721	Felles ledelse av Forsvarets spesialstyrker	01					32 363	200	34 050	
1723	Nasjonal sikkerhetsmyndighet	01	129 617		176 772	43 500	198 466	24 400	204 437	9 213
1725	Fellesinstitusjoner og -utgifter under Forsvarsstaben	01	1 985 053	34 200	2 022 720	11 000	2 013 488	-21 400	2 095 299	41 669
		21			133 000					
		50	19 393		5 670		5 793		8 974	
		70	6 224						18 950	
		71								
1731	Hæren	01	5 540 610	183 100	5 607 269	97 100	5 240 804	50 800	5 226 167	82 702

Tabell 3.1 Vedtatt budsjett og regnskap

Kap.	Betegnelse	Post	2012		2013		2014		2015			
			Vedtatt budsjett	Reell endring justert for effektivisering	Vedtatt budsjett	Reell endring justert for effektivisering	Vedtatt budsjett	Reell endring justert for effektivisering	Forslag budsjett	Reell endring justert for effektivisering		
1732	Sjøforsvaret	01	3 417 958	104 900	3 546 428	3 610 044	87 200	3 735 940	3 427 384	58 800	3 452 649	54 787
1733	Lufforsvaret	01	4 133 922	83 600	4 413 459	4 298 998	83 800	4 686 930	4 403 498	67 700	4 573 004	225 693
1734	Heimevernet	01	1 109 252	53 900	1 146 204	1 093 503	20 000	1 144 912	1 190 838	100 600	1 214 133	31 217
1735	Etterretnings- tjenesten	21	998 104		1 019 677	1 115 214	67 900	1 134 706	1 145 733	22 400	1 222 912	
1740	Forsvarets logis- tikkorganisasjon	01	2 317 090	22 600	2 851 050	2 044 686	13 300	2 390 726	2 087 765	-2 500	1 937 193	7 169
1760	Nyanskaffelser av materiell og nybygg og nyanlegg	01	922 061		940 206	881 538	4 800	1 056 279	1 017 568	192 900	983 759	15 776
		44	40 137			31 923			38 302		66 533	
		45	8 092 324			6 998 360			7 908 100		5 935 893	-1 440 594
		48	81 000			67 000			26 500		80 764	
		75	95 000			88 135			88 085		87 907	
1761	Nye kampfly med baseløsning	01			47 125	70 000		67 693	83 257	12 500	115 862	29 646
		45				1 781 000			966 182		3 054 857	2 161 218
		47				41 000			152 902		716 975	
1790	Kystvakten	01	993 385	6 000	977 349	1 001 965	-45 400	1 027 750	1 028 239	34 300	1 034 780	4 916

Tabell 3.1 Vedtatt budsjett og regnskap

Kap.	Betegnelse	Post	2012		2013		2014		2015	
			Vedtatt budsjett	Reell endring justert for effektivisering	Vedtatt budsjett	Reell endring justert for effektivisering	Vedtatt budsjett	Reell endring justert for effektivisering	Forslag budsjett	Reell endring justert for effektivisering
1791	Redningshelikoptertjenesten	01	524 137	567 216	573 382	663 034	857 541	10 100	737 888	
1792	Operasjoner i utlandet	01	1 234 320	1 268 582	1 162 524	1 085 090	851 525	-213 100	570 367	-263 552
		45								
		47		4 496						
1795	Kulturelle og allmennyttige formål	01	246 271	273 441	260 651	271 167	268 307	12 900	265 793	-8 230
		60	1 696							
		72	2 119		2 330		2 412		2 492	
SUM TOTAL			40 226 060	33 419 973	42 224 299	43 571 385	43 029 086		43 817 827	

Tallene i tabellen over er i nominelle kroner. Endringene mellom de årlige vedtatte budsjettene fremkommer som reelle budsjettmessige endringer, men tar hensyn til effekt av intern effektivisering iht. langtidspanen 2009-2012 samt andre forhold. Andre forhold er eksempelvis avvikling av EU-operasjon utenfor Somalia (Atlanta), hjemtrekking av feltsjukehus i Tsjad (MINURCAT). Se forøvrig St.prp. nr. 1 (2008-2009), Prop. 1 S (2009-2010), Prop. 1 S (2010-2011) og Prop. 1 S (2011-2012).

Regnskapstall er hentet fra statsregnskapet og er til informasjon.

Vedlegg 4**Nøkkeltall for perioden 2012–2015**

Tabell 4.1 Fordeling av vedtatt budsjett 2012–2014 og forslag til budsjett for 2015

År	Materiell-investeringer	EBA-investeringer	Drift uten kap. 1792	Kap. 1792 Norske styrker i utlandet
2015	20,6 pst.	5,7 pst.	72,4 pst.	1,3 pst.
2014	20,6 pst.	4,2 pst.	73,2 pst.	2,0 pst.
2013	20,8 pst.	4,7 pst.	71,7 pst.	2,8 pst.
2012	20,1 pst.	4,7 pst.	72,1 pst.	3,1 pst.

Tabellen er basert på nominelle kroner.

Materiellinvesteringer omfatter:

- Kap. 1760 Nyanskaffelser av materiell og nybygg og nyanlegg, post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold
- Kap. 1761 Nye kampfly med baseløsning, post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold

EBA-investeringer omfatter:

- Kap. 1710 Forsvarsbygg og nybygg og nyanlegg,
 - post 46 Ekstraordinært vedlikehold
 - post 47 Nybygg og nyanlegg
 - post 47 Nybygg og nyanlegg

- Kap. 1760 Nyanskaffelser av materiell og nybygg og nyanlegg,
 - post 44 Fellesfinansierte bygge- og anleggsarbeider, nasjonalfinansiert andel,
 - post 48 Fellesfinansierte bygge- og anleggsarbeider, fellesfinansiert andel
 - post 75 Fellesfinansierte bygge- og anleggsarbeider, Norges tilskudd til NATOs investeringsprogram for sikkerhet
- Kap. 1761 Nye kampfly med baseløsning
 - post 47 Nybygg og nyanlegg
- Kap. 1792 Norske styrker i utlandet

Tabell 4.2 Forsvarsbudsjettet og brutto nasjonalprodukt

År	BNP ¹ pr. innbygger	Forsvarsutgifter ² pr. innbygger	Forsvarsutgifter ³ som andel av BNP ⁴
2013	kr 591 261	kr 8 549	1,57 pst.
2012	kr 579 583	kr 8 281	1,56 pst.
2011	kr 555 377	kr 8 184	1,60 pst.

¹ Basert på nominelle kroner. Foreløpige tall for 2013. Endelige BNP-tall offentliggjøres 23 måneder etter årets utløp.

² Basert på nominelle kroner. Utgifter til pensjoner til ansatte i forsvarssektoren inngår iht. NATOs definisjon av forsvarsutgifter.

³ Basert på 2005-kroner. Utgifter til pensjoner til ansatte i forsvarssektoren inngår iht. NATOs definisjon av forsvarsutgifter.

⁴ Basert på 2005-kroner.

Den marginale nedgangen i forsvarsutgiftenes andel av BNP fra 2011 til 2012 skyldes ikke at for-

svarsutgiftene er redusert, men at BNP har økt mer enn forsvarsutgiftene.

Vedlegg 5**Forsvarets fremtidige styrkestruktur**

Felleselementer	Luftforsvaret	Sjøforsvaret	Hæren	Heimevernet
Etterretnings-tjenesten	Luftoperasjons-senter	Marinen:	Brigade Nord:	11 distrikts-staber
Forsvarets opera-tive hovedkvarter	Luftkontroll og varsling (K&V) – ARS Sørreisa	- 1 taktisk maritim kommando	- Brigadeledelse	45 000 i innsats- og område-strukturen
Forsvarets spesialstyrker:	57 F-16 deretter inntil 52 F-35 kampfly	- 6 korvetter, Skjold-klasse	- 2 mekaniserte bataljoner	
- Forsvarets Spesialkommando	18 Bell 412 trans-porthelikoptre	- 5 fregatter, Fridtjof Nansen-klasse m/ NH90 helikoptre	- 1 infanteribataljon	
- Marinejeger-kommandoen	4 P-3 C og 2 P-3 N maritime over-våkingsfly	- 3+3 minejakt/-sveip, Oksøy/Alta-klasse	- Etterretnings-bataljon	
Forsvarets logistikk-organisasjon:	2+1 DA-20 EK- og kalibreringsfly	- 6 ubåter, Ula-klasse	- Sambands-bataljon	
- Vertslands-støttebataljon	4 C-130J transport-fly	- Minedykker-kommandoen	- Artilleribataljon	
- Strategisk luft- og sjøtransport-kapasitet	NASAMS luftvern	- Kystjeger-kommandoen	- Ingeniørbataljon	
- Stasjonær logistikk og støtte	Baseforsvars-kapasitet	- Logistikk- og støttefartøy	- Logistikkbataljon	
Nasjonalt Ledelses-element for Logis-tikk (JLSG)	Logistikkbase, luft	- Logistikkbase, sjø	- Sanitetsbataljon	
Forsvarets felles sanitetsstyrker	14 NH90 maritime helikoptre	Kystvakten:	- MP-kompani	
Forsvarets informa-sjonsinfrastruktur:	Redningstjeneste:	- 1 Ytre kystvakt m/ NH90, Svalbard-klasse	HM Kongens Garde	
- Kapasitet for deployerbar kom-munikasjon og informasjon	- 12 Sea King red-ningshelikoptre	- 3 Ytre kystvakt m/ NH90, Nordkapp-klasse	Grensevakten	

Felleselementer	Luftforsvaret	Sjøforsvaret	Hæren	Heimevernet
- Militær kommunikasjons-satellitt		- 5 Ytre kystvakt; Ålesund-/ Harstad-/ Barentshav-klasse	Logistikkbase, land	
Felles NATO luft- og bakkeovervåkning		- 5 Indre kystvakt, Nornen-klasse		
			Logistikkbase, felles	
			Transportkontrollenhet	
			Lufterterminalenhet	
			Havne – og jernbane-terminalenhet	
			Felles vannrensenhet	
			Ekspllosivryddeenhet	
			Militærpolitienhet	
			Felles landtransportkompani	

=====

Offentlige institusjoner kan bestille flere
eksemplarer fra:
Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon
Internett: www.publikasjoner.dep.no
E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no
Telefon: 22 24 20 00

Opplysninger om abonnement, løssalg og
pris får man hos:
Fagbokforlaget
Postboks 6050, Postterminalen
5892 Bergen
E-post: offpub@fagbokforlaget.no
Telefon: 55 38 66 00
Faks: 55 38 66 01
www.fagbokforlaget.no/offpub

Publikasjonen er også tilgjengelig på
www.regjeringen.no

Trykk: 07 Oslo AS – 10/2014

